Runornas talmystik och dess antika förebild

Förord till den elektroniska utgåvan

Under arbete...

SKRIFTER UTGIVNA AV VETENSKAPS-SOCIETETEN I LUND. 6.

PUBLICATIONS OF THE NEW SOCIETY OF LETTERS AT LUND. 6.

RUNORNAS TALMYSTIK

OCH

DESS ANTIKA FÖREBILD

AV

SIGURD AGRELL

LUND, C. W. K. GLEERUP

SKRIFTER

UTGIVNA AV

VETENSKAPS-SOCIETETEN

I LUND

PUBLICATIONS OF THE NEW SOCIETY OF LETTERS AT LUND

6.

SIGURD AGRELL

THE RUNIC NUMERICAL MAGIC AND ITS ANTIQUE PROTOTYPE

WITH A SUMMARY IN ENGLISH

LUND, C. W. K. GLEERUP

RUNORNAS TALMYSTIK

OCH

DESS ANTIKA FÖREBILD

AV

SIGURD AGRELL

LUND 1927

BERLINGSKA BOKTRYCKERIET

Min broder

Harald Agrell

ägnas denna skrift.

FÖRORD.

Det arbete, som härmed lämnas åt offentligheten, torde för de fleste, som stiftat någon bekantskap med författarens föregående alstring, framstå såsom ett djärvt försök att gripa in på nya, tidigare för denne helt främmande områden. Jag vill ej förneka, att vad jag tagit mig före i mycket haft karaktären av en ny gärning, som krävt studier och mödosamma undersökningar. Detta företag har emellertid för mig själv framstått icke enbart som ett uppbrott till en annan region, utan även som en återkomst till förtrogna, sedan länge kära nejder. Den fornnordiska gudavärldens gestalter, Eddasångernas poesi och runtecknens gåtfullhet fängslade mitt sinne redan i gosseåren, och jag har genom att ägna denna skrift åt en person, som under denna tid stått mig nära, velat skänka en minnets hyllningsgärd åt vårt gemensamma barndomsliv i den värmländska bergsbygden.

I vad mån jag lyckats med detta arbetes uppgift, får framtiden utvisa. Säkert är i varje fall, att om jag kommit någon bit framåt på en vansklig väg hän mot förgångna tiders dunkel, står jag därför i stor tacksamhetsskuld till min mannaålders hemvist, den lugna Lundastaden, dess trevna bibliotek och dess oegennyttigt hjälpsamme lärde. Diskussioner i samband med trenne föredrag, som jag hållit inom Filologiska Sällskapet och Filologiska Föreningen i Lund (hösten 1925) ha för mig varit synnerligen lärorika. Vid enskilda samtal har jag dessutom av kolleger och vänner fått mottaga mången värdefull upplysning. Nordisterna och germanisterna: professorerna Axel Kock, Ernst A. Kock, Elof Hellquist, Emil Olson, docenterna Jöran Sahlgren och Ivar Lindquist har jag först och främst att tacka, men i icke oväsentlig mån är jag forskare inom forntidens religion och kulturliv tack skyldig: professorerna Martin P:n Nilsson, Edvard Lehmann, Einar

Löfstedt, Lauritz Weibull, Otto Rydbeck, Albert Nilsson, docenterna Wilhelm von Sydow, Helmer Smith, Efraim Briem, Alf Nyman. Bland Universitetsbibliotekets tjänstemän har jag främst att tacka förste bibliotekarien fil. d:r Per Wilner och biblioteksamanuenserna docenten Knut Knutsson och fil. lic. Wilhelm Norlind. Särskilt har den senare varit outtröttlig i att hjälpa mig med att uppspåra böcker med uppgifter om magiska ting.

Lektorn vid Oslo universitet, islänningen Jón Helgason har haft den stora älskvärdheten att i brev lämna mig värdefulla upplysningar om isländska trolldomsdikter och förklaringar rörande deras tolkning. Tillika med professor Emil Olson och docenten Ivar Lindquist torde han tillhöra dem bland mina vetenskaplige medhjälpare, som offrat mest tid.

Min syster, föreståndarinnan för Hernösands elementarläroverk för flickor, fröken Gerda Agrell har bistått mig vid de besvärliga kontrollräkningarna av denna undersöknings gematriska resultat. Släktingar i London, min bror, köpmannen Harald Agrell, och min systerson, herr Torolf Lyth, ha hjälpt mig att anskaffa en viss del av detta arbetes illustrationsmaterial.

Slutligen vill jag nämna, att min avhållne mångårige vän professor Herbert Petersson, som den 13 maj i år avlidit, varit en intresserad förtrogen, med vilken jag dryftat även detta arbetes problem. Ännu under de sista månaderna av sin svåra sjukdom tog han med vaken blick del i korrekturarbetet. Det är med vemod jag nyss lagt från mig de av honom genomsedda arken. Frid över minnet av hans vänfasta och ljusa personlighet!

Lund den 6 juni 1927.

Författaren.

-

KAP. I.

SENANTIK BOKSTAVSMAGI

1. I forngermanska språkminnesmärken, bl. a. i Wulfilas bibelöversättning, uppvisar ordet *runa* betydelserna 'mysterium, hemlighet' och 'magiskt tecken'. Ännu i vår tid är det nynorska verbet *runa* liktydigt med 'spå, öva trolldom'. De gamla isländska sagorna förtälja, att våra fornnordiska förfäder genom inristande av vissa runor på föremål ansågo sig kunna utöva magisk verkan i ond eller god riktning. Det omnämnes även, att ett begånget misstag i fråga om blott en eller annan runa kunde framkalla rent motsatt verkan till vad man åsyftat. Lärorik är i det fallet berättelsen om den misslyckade runristningen på en glättad valfiskbard, lagd under en värmländsk bonddotters huvudgärd, varom läses i Egil Skallagrimssons saga (kap. 72). På senaste tid har också det magiska momentets stora betydelse för de germanska runtecknens uppkomst och bruk framhävts av en rad forskareJfr Schröder, Neuere Runenforschung, Germ.-rom. Monatsschrift 10, s. 4. . Redan L. Wimmer hade på grund av runornas egendomliga ordningsföljd, namn och antal framkastat en förmodan om, att runorna tjänat ett magiskt syfteDie Runenschrift s. 142: »nicht bloss als Buchstabenschrift, sondern auch und vielleicht wesentlich zu magischem Gebrauche». . Denna idé har senare forskning sökt leda i bevis. I skriften »Om Troldruner» har den framstående norske runologen Magnus OlsenFordomtima. Skriftserie utgiven av O. Lundberg. påvisat, att ett flertal runinskrifter av tydlig magisk karaktär innehålla ett bestämt antal runor i följd: grupper av 24 runor, 8 runor och 40 runor. Vissa magiska sånger, som finnas bevarade i de isländska sagorna, avge enligt Olsens undersökning, om de återföras till dåtidens ortografi, ett liknande vittnesbörd: stroferna visa sig innehålla 72 runor = 3 x 24tecken. Av särskilt intresse för frågan om runmagiens samband med andra folkslags bokstavsmystik är Olsens iakttagelse rörande en senromersk magisk inskrift: att i denna ena raden innehåller 12 bokstäver och den andra jämnt dubbla antalet, alltså 24, torde icke vara en tillfällighet (jfr nedan s. 8).

Runorna äro, som vi veta, ett lån från grekernas och romarnas skrift. Har nu detta lån huvudsakligen gjorts i magiskt syfte, måste den talmystik, som reglerat de äldsta runornas sammanfogning vid åstadkommandet av magiska inskriptioner, även vara ett lån från den senantika kulturvärlden. Den, som vill komma runornas magiska hemlighet på spåren, bör därför studera den romerska kejsartidens latinska och grekiska inskriptioner av bokstavsmystisk karaktär. Kan man här finna vissa talsymboliska principer, har man all rätt att förmoda, att samma eller därmed nära befryndade metoder använts av utövarna av den äldsta germanska runmagien vid deras kortfattade inskriptioner på amuletter, vapen och allehanda redskap.

Magnus Olsen har i sin studie anknutit till religionshistorikern Albrecht Dieterichs intresseväckande uppsats om »alfabettrolldom», offentliggjord i början av detta århundrade Dieterich, ABC-Denkmäler (Rheinisches Museum 56, 1901, s. 77 ff.); uppsatsen är omtryckt med vissa tillägg i Dieterichs »Kleine Schriften», s. 202 ff. . Två decennier senare har Franz Bolls lärjunge Franz Dornseiff ägnat en hel dissertation åt samma ämne Dornseiff, Das Alphabet in Mystik und Magie (1922), *ΣΤΟΙΧΕΙΑ*, Heft 7 (2:dra uppl., 1925, är i fråga om s. 1—168 identisk med 1:sta uppl., skiljer sig blott från denna genom 22 ss. »Nachträge und Berichtigungen». Endast då det är fråga om tillägget, är sålunda en särskild hänvisning till 2:dra uppl. behövlig. . Avhandlingen, som bygger på Dieterichs banbrytande uppslag, lämnar ett betydande material för studiet av antikens bokstavsmystik och framhäver, att denna — liksom skriften över huvud — måste ledas tillbaka till orienten. De första kända fallen av s. k. »gematri», bokstavsvägning, en art av alfabetmagi, med vilken vi nedan skola stifta ingående bekantskap, har forskningen uppdagat på babyloniska tegel i det åttonde århundradet före vår tidräkning. Bruket av »talbokstäver» i egentlig bemärkelse är dock enligt Dornseiff en speciellt grekisk uppfinning Intressant vore dock att undersöka, om icke redan egyptierna, vilkas alfabet till sist kom att bestå av 24 konsonanttecken, esoteriskt använt dylika. . Redan tidigt ha särskilt pythagoreerna varit inne på spekulationerrörande olika ords talvärden, och först betydligt senare ha judiska rabbiner ägnat sig åt grubblerier över alfabetmystik, dylika intaga som bekant en stor plats i kabbala-magien. I de s. k. ABC-minnesmärkena ser Dornseiff en rest från en ännu halvt primitiv tid, skyddsåtgärder mot demoner, den onda blicken (ital. *iettatura*) och dylikt. Märkvärdigt nog har han emellertid icke gjort något försök att finna dessa inskrifters talvärden och dymedelst komma deras egentliga

magiska innebörd på spåren. Med denna uppgift skall jag därför inledningsvis i denna undersökning sysselsätta mig. Någon slutgiltig och uttömmande tolkning av hela materialet kan jag av naturliga skäl icke hoppas på att kunna ge. Jag kan blott våga förmoda, att genom min skärskådning av denna sida av problemet frågan kan föras ett steg närmare den för en sen eftervärld möjliga lösningen av dessa mystiska inskriptioners innebörd.

Då jag avser att i första hand blott nå fram till en förståelse av grundprinciperna för den senantika alfabetmystik, som kan ha varit förebildande för runmagien, lämnar jag samtliga inskrifter med arkaistiska och provinsiella grekiska och italiska alfabet i stort sett å sido. Sannolikt låta dessa inskriptioner tolka sig i enlighet med principer snarlika dem, jag nedan kommer att använda. Att söka bestämma även dessa magiska inskrifters talvärden skulle föra mig alltför långt. De ha dessutom ju endast indirekt betydelse för förståelsen av runmagien, som i huvudsak måste sättas i samband med den senare kejsartidens alfabetmystik.

2. För forntidens greker voro bokstäverna, såsom ovan nämnts, tillika taltecken. Allmännast var i bruk det milesiska systemet, så kallat, emedan det i det åttonde århundradet f. Kr. från kuststaden Miletos började utbreda sig inom den helleniska världen Jfr Larfeld, Griechische Epigraphik[3] (1914), s. 294 ff. — Teckensystemet kan för övrigt inhämtas i varje utförligare grekisk grammatik. . Men grekerna hava även, såsom bl. a. är fallet vid betecknandet av Iliadens och Odysséens sånger, begagnat sig av de 24 bokstäverna α—ω såsom tecken för 1—24. Vid skärskådandet av de tydligtvis magiska, alfabetartat anordnade grekiska inskriptionerna är det därför svårt att tillbakahålla tanken: måhända har man i större eller mindre utsträckning låtit alfabetraden ingå i dessa inskriptioner för att därigenom åt det skrivna förskaffa ettannat och trolldomskraftigare talvärde än det i handel och vandel brukade beteckningssättet ansågs i stånd att giva Att systemet α—ω = 1—24 varit av större talmystisk betydelse och därför bl. a. använts av pythagoréerna, är en åsikt, som framförts av Wolfgang Schultz i uppsatsen *ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ* (Arch. f. Gesch. d. Philos. 21, s. 248) och vidare utvecklats av Robert Eisler i »Weltenmantel und Himmelszelt», se a. a., s. 334 ff. och s. 767. Jfr även Carl Robert, Hermes 18, s. 466 ff. .

Enligt Dieterich (Rh. Museum 56, s.84 = Kleine Schriften, s. 209) finnas bland de alfabetmystiska inskriptionerna följande räckor av det grekiska alfabetet belagda:

1) *A* - *Γ* vilken enligt nyckeln α — ω = 1—24 ger talvärdet 1 + 2 + 3 = 6; 2) *A* — *E* = 1 + 2 + 3 + 4 + 5 = 15; 3) *A* — *Z* = 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 = 21; 4) *A* — *K* = 1 + 2 ..... +10 = 55; 6) *A* — *M* = 1 + 2 ..... +12 = 78; 7) *A* — *N* = 1 + 2 ..... +13 = 91.

Samtliga dessa talvärden visa sig nu vara multipler av lägre tal: 6 = 2 x 3 (vilket sannolikt saknar betydelse, då talet är av så låg valör); 15 = 3 x 5; 21 = 3 x 7; 55 = 11 x 5; 78 = 6 x 13; 91 = 7 x 13. Låtom oss emellertid icke stanna vid denna i och för sig rätt intressanta iakttagelse. Vi kunna gå ett steg vidare och fråga: vad symbolisera siffrorna 1—7? Här lämnar oss litteraturen om den senantika mystiken ett svar: i talen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ha de gudanamn, som ingingo i denna tids benämningar på veckodagarna, haft sina siffersymboler. Talet 1 var Helios' och Apollons heliga tal (jfr Dieterich, Abraxas, s. 47), 4 var Hermes' (Mercurius') heliga tal På fjärde dagen i månaden offrades åt honom rökelse, honung, fikon, lamm, svin etc. (jfr Roscher, Ausf. Lexikon der griech. und röm. Mythologie 1, sp. 2361). (jfr Preller, Griech. Mythologie 1, s. 391), och 6-talet var helgat åt Aphrodite (Venus): *venerius* hette som bekant det högsta tärningskastet hos romarna, ursprungligen var det sannolikt en svit av sexor, senare en viss följd av tärningskast slutande med en sexa (jfr Plutarchos: Cato minor 6, Propertius: Eleg. 4, 8, 45, Horatius: Carm. 2, 7, 25, Suetonius: Augustus 71; om tärningsspelet i senantik tid jfr Marquardt: Das Privatleben der Römer 2, s. 827 ff.). Vi få alltså följande motsvarighetsförhållanden mellan gudanamn och tal:

Helios—Apollon (söndagens gud) = 1;

Artemis—Diana (måndagens gudinna) = 2;

Ares—Mars (jfr *dies Martis*) = 3;

Hermes—Mercurius (: *dies Mercurii*) = 4;

Zeus—Jupiter (: *dies Jovis*) = 5;

Aphrodite—Venus (: *dies Veneris*) = 6;

Kronos—Saturnus (: *dies Saturni*) = 7.

Det skulle utan tvivel icke möta någon svårighet att ytterligare framdraga belägg på, att de grekisk-romerska gudarna i senantik tid tilldelats talsymboler i enlighet med de åt dem helgade veckodagarnas ordningsföljd Saturnus nämnes t. ex. i en av de apokryfiska kristna skrifterna »den förste och den sjunde» (jfr Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen[2], s. 433). . De hänvisningar jag ovan lämnat torde dock vara till fyllest för mitt syfte, helst den följande undersökningen ger ytterligare stöd åt den ovan uppställda tabellen.

3. Låtom oss nu gå till de enskilda inskrifterna och efterse, om man icke, åtminstone i några fall, av karaktären hos det föremål, som bär en viss inskription, eller ock av en eller annan åtföljande språkligt tydbar sats eller någon omständighet i övrigt kan sluta sig till, att just den gudamakt, vars talsymbol ingår i den alfabetartade inskriptionens gematriska summa, verkligen bör ha något att betyda med hänsyn till vad som kan förmodas ha varit syftet med den magiska operationen.

1. I Neapels museum finnes en i Pompeji påträffad mindre terrakottafigur, en kalhuvad liten gubbgestalt, som tydligtvis tjänat såsom lampa: »*il suo fallo serve come becco della lucerna*». Den gamle håller i handen en skrivrulle, på vilken står: *ΑΒΓΔΕΖ* (jfr Rh. Museum 56, s. 83 = Kleine Schriften, s. 208, och Dornseiff, s. 167). Inskriftens alfabetiska talvärde är: 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 = 21, alltså 3 x 7. Vi finna sålunda här en multipel av Kronos-Saturnus' tal: 7. Lampan kan ha tjänat samma syfte som den av Magnus Olsen behandlade lerkrukan med inskriptionen »*Artus fututor*» (se därom nedan under mom. 6). Härför talar otvetydiga anatomiska omständigheter (den på italienska givna upplysningen kan icke gärna misstydas). Att Kronos (Saturnus) just är den gudamakt, som bort åkallas för åvägabringande av en ödesdiger inverkan på mandomen, inser den i antikmytologi bevandrade läsaren utan svårighet: man behöver blott erinra sig det operativa ingrepp, som Kronos företog på sin egen fader.

2. På en panatheneisk amfora i Würzburg (se Dornseiff, s. 159) finnes å kärlets hals inskriptionen *ΑΒΓ* och på gudinnans sköld *Α*—*Θ*. Den första bokstavsradens talvärde är **6** (= 1 + 2 + 3); den senares 36 (= 1 + 2 .... + 8), alltså en multipel av **6** (6 x 6). Här avses emellertid icke Aphrodite, utan tydligtvis Pallas Athene. På magiska amuletter, där kring ett öga symboliska bilder för de sju veckodagarnas gudomligheter finnas anbragta, en åskvigg för Zeus, ett lejon för Helios, en hind för Artemis o. s. v., är fredagens gudomlighet representerad av en uggla, Athenes symbol Se Elworthy, The evil Eye, s. 131 (fig. 19, här avbildad såsom avb. 1) och s. 132: »The owl, however, was sacred to Athene or Minerva, and must have been substituted as the symbol of *dies Veneris*». . I senantik magi torde sålunda Athenes heliga tal ha varit detsamma som Aphrodites, båda hade den sjätte dagen helgad åt sig.

Avb. 1. Amulett mot den onda blicken. 3. På en marmortavla från Arkesine på Amorgos, nu i Nationalmuseet i Athen, står på framsidan att läsa ett meddelande om offergåvor till Aphrodite, på baksidan åter det grekiska alfabetet, upprepat 24 gånger i rader under varandra, alltså 24 (= **6** x 4) multiplicerat med 300 (**6** x 50) = 7200 = **6** x 1200 (= **6** x 200). Inskriptionen stammar från tiden omkring 300 före Kristus, alltså från den hellenistiska tidsperiodens allra första år (jfr Dornseiff, s. 161).

4. Ett annat exempel på bokstavsvärdet 6 såsom syftande på Aphrodite är törhända inskriptionen *ΑΒΓ* på en Berenikepelare från Pagasai i Volos museum i Thessalien, se härom Dornseiff, s. 162. Talvärdet av *ΑΒΓ* (1 + 2 + 3) är 6, de kvinnliga gudomligheternas talsymbol, jfr ovan mom. 2. *ΑΒΓ* bildar en rad för sig nedom en längre defekt bokstavsrad.

5. På en marmortavla från ett kolumbarium i Rom (jfr Dornseiff, s. 163) är på båda sidor det latinska alfabetet upprepatfyra gånger på varje med sista bokstaven *Z* tredubbelt skriven. Då det rör sig om en inskription i en

gravkammare, bör en magisk åkallan av Hermes-Mercurius kunna förmodas föreligga. Hermes' tal är 4, och alfabetet upprepas också 4 gånger på varje sida.

6. Ett kärl från Maar vid Trier (jfr Dornseiff, s. 160) har vid sin fot följande inskrift: Först bokstäverna *ABC* ställda upp och ned»die Buchstaben *ABC* auf dem Kopf stehend», säger Dornseiff, s. 160; Dieterich, Rh. Museum, 56, s. 81 = Kleine Schriften, s. 206, uttrycker sig däremot på ett sätt, som låter förmoda, att hela alfabetet vore inristat.. Vidare orden: *Artus fututor* och i raden därunder: *Art ligo Dercomogni fututor*Om verbet 'binda' (*ligo*) i magiskt språk, jfr t. ex. Westermarck, Ur sedernas historia, s. 136 ff.. Sedan är av annan hand inristat *Aprilis* samt några obegripliga tecken. På grund av ordet *fututor* har man med allt skäl antagit, att här ett fall av »defixionstrolldom» måste föreligga. Tvenne vedersakare torde genom en magisk operation ha velat föröda den erotiska potensen hos Artus Dercomogni son. Mycket talar för, att vi här ha att göra med en typiskt magisk inskription. Att kärlet varit nedgrävt på ett gravfält, överensstämmer med nekromantisk praxisJfr Cumont, Die orient. Rel. im röm. Heidentum, s. 220.. Liksom vid den i Pompeji funna terrakottafiguren (jfr ovan under mom. 1) rör det sig här om ett attentat mot en persons mandomsförmåga. Magien bör därför vara inställd på att vinna Saturnus' bevågenhet. Sammanräkna vi nu den gematriska talsumman i den latinska inskriptionen efter principen *a* = 1, *z* = 23, finna vi: *Artus* = 75 (1 + 17 + 19 + 20 + 18); *fututor* = 115 (6 + 20 + 19 + 20 + 19 + 14 + 17); *Art ligo* = 78 (1 + 17 + 19 + 11 + 9 + 7 + 14); *Dercomogni* = 98 (4 + 5 + 17 + 3 + 14 + 12 + 14 + 7 + 13 + 9); *fututor* (jfr ovan) = 115; *Aprilis* = 80 (1 + 15 + 17 + 9 + 11 + 9 + 18). Summan härav är 561 (75 + 115 + 78 + 98 + 115 + 80). Lägges härtill talvärdet av *abc* (1 + 2 + 3) = 6, blir hela inskriftens magiska talvärde 567 = 81 x 7, den mandomsförödande Saturnus' tal. Siffran 81 bör även tillmätas magiska betydelse, 81 = 9 x 9, och 9 är, såsom vi i det följande skola finna, tvångets, nödvändighetens tal. Att skriften begynner med bokstäverna *abc* vända upp och ned, är en omständighet, som sedd i samband med det övriga, får enhögst naturlig förklaring: den gudamakt, som det gällde att neutralisera, var Venus — därför ställdes de bokstäver, vilkas summa ger hennes heliga tal 6, upp och ned. Magnus OlsenOm Troldruner, s. 14. Magnus Olsen jämför också inskriptionens upp och nedvända ingress med »stuprunorna» i nordiska inskrifter. har gjort observationen, att raden *Artus fututor* har 12 bokstäver och den nästa *Art ligo Dercomogni fututor* 24 (12 + 12). Möjligen är detta icke en tillfällighet: bokstavsantalet innehåller i ena fallet Venus-talet 2 gånger, i det senare 4 gångerTilläggas bör emellertid, att Hülsen, Röm. Mitt. = Mitt. des K. D. Arch. Inst., Röm. Abt., 18, s. 83, efter *Aprilis* velat läsa *festo,* en supplering, som Dornseiff icke omnämnt. I så fall ökas talvärdet med 6 + 5 + 18 + 19 + 14 = 62. De i riktig ställning anbragta bokstäverna kunna då vara att betrakta såsom en enhetlig grupp: 561 + 62 = 623 = 89 × 7. Skulle i st. f. *ABC* hela det latinska alfabetet vara inristat, är talvärdet därav 276 = 46 × 6..

7. Följande exempel förekommer icke såsom en inskription utan står att läsa i en handskrift i Wien, Catal. codd. astrol. graec. VI (jfr Dornseiff, s. 70). Den grekiska texten säger: »Om du i krig vill bli oskadd, fasta tre dagar. Skriv därpå ditt namn, din faders namn och din moders namn *μετὰ τῆς αβ* med blodet av en fläckfri vit duva (och Michael) på ett naturligt papyrosblad (*ἐν χάρτῃ ἀγενήτῳ*) och bär det, då du drager ut i kriget, oförvitligt». Man har här velat tolka *μετὰ τῆς αβ* såsom = »tillika med alfabetet». Jag ser här en helt annan lösning av denna detalj i den mystiska föreskriften: man skall skriva *αβ,* ty *α* + *β* = 1 + 2 = 3, krigsguden Ares' heliga tal. Märk, att man skall fasta i tre dagar och skriva tre nära förbundna människors namn. Till yttermera visso har grekiska ordet duva, *περιστερά,* 9 = 3 × 3 bokstäver, och duvan var helgad åt Aphrodite, vars heliga tal var 6 = 2 × 3. Michael slutligen är stridens ärkeängel, och *Μιχαήλ* har 6 = 2 × 3 bokstäver. Tillägget om Michael är dock troligen gjort i en senare tid. Några av dessa påpekade 3-talsförhållanden kunna ju vara tillfälligheter. Den, som känner tidens psykologi, har dock ingen anledning att förmoda, att dylikt undgått den magiske receptskrivaren.

8. På s. 58, not 2 omtalar Dornseiff en i en papyrus bevarad magisk kvadrat, avsedd att tjäna såsom instrument vid en förbannelse. Längs sidorna och tvärs över mittelpartiet löpa 5 rader av grekiska bokstäver. Talvärdet av översta tvärraden är 66 (1 + 2 + 11 + 1 + 13 + 1 = 29, detta 2 gånger = 58, vartill kommer 8, talvärdet av mittbokstaven i palindromen ϑ). Talvärdet av mellersta tvärraden är: 1 + 10 + 17 + 1 + 12 + 12 + 1 + 22 + 1 + 12

+ 1 + 17 + 5 + 9 = 121. I bägge fallen ha vi att göra med multipler av talet 11; 66 = 6 × 11 och 121 = 11 × 11. Talvärdet av nedersta tvärraden är: 9 + 1 + 7 + 11 + 1 + 9 + 11 + 5 + 12 + 19 + 1 + 5 + 24 = 115 = 5 × 23. Talvärdet av vänstra sidoinskriften är: 1 + 1 + 24 + 1 + 9 + 9 + 24 + 1 + 9 + 9 + 1 = 89; talvärdet av högra sidoinskriften är: 1 + 5 + 7 + 9 + 15 + 20 + 24 = 81, taget två gånger = 162 (bokstavsraden bildar en palindrom av grekiska alfabetets samtliga vokaltecken). Summan av de fem radernas samtliga tecken, varav den magiska inskriftens huvudsyfte bör framgå, är sålunda: 66 + 121 + 115 + 89 + 162 = 553 = 79 × 7. Alltså Saturnus' tal. Vi finna sålunda av tecknens gemensamma talvärde styrkt, att den magiska inskriften är, vad den angives vara, en förbannelseinskrift. Med all sannolikhet har man genom denna magiska bokstavskvadrat åsyftat samma mål, som det vi funnit i tvenne föregående saturnaliska svartkonstformler — att föröda offrets alstringskraft. Talet 11 är i första tvärraden kombinerat med Venustalet (6) och i andra tvärraden med sig självt. Längre fram (jfr kap. 2, § 27) skall det visas, att talet 11 runmagien liksom i vissa orientaliska och sydeuropeiska folks talsymbolik representerar fruktbarheten. Saturnus skall sålunda genom sitt högre tal besegra Venus och alstringskraftens makt. Att tecknens antal är 65 = 5 × **13,** torde även ha sin magiska betydelse. Analogier därtill finna vi i vissa runinskrifter (t. ex. förbannelsen på vävbrickan i Lund, jfr § 65, 2). Av betydelse är sannolikt även, att det samlade talvärdets summa (553) är 7 taget 79 gånger, det senare talet är ett primtal. Saturnitalet blir därigenom frigjort från inverkan av andra magiska tal, då det stora talet endast kan jämnt delas med 7 eller 1. Analogier erbjuda, såsom kap. 4 skall visa, talrika magiska runinskrifter.

9. I sitt intressanta arbete »Sethianische VerfluchungstafelnAvb. 2. Sethiansk blytavla. aus Rom» meddelar Richard Wünsch en serie besvärjelseinskrifter ristade på blytavlor, tydligen nedgrävda för att tjäna ett svartmagiskt syfte. De flesta äro defekta eller alltför långa för att gematriskt med någon säkerhet beräknas. Ett undantag gör dock tavlan n:r 6 (s. 10 i Wünschs bok). På en endast obetydligt i kanterna skadad platta (jfr avb. 2) läsas trenne grekiska bokstavsgrupper, vilka icke kunna bilda någon som helst språkligt tydbar mening (jfr Wünsch, s. 80): Överst står *KEKEB,* vars talvärde är 32 (10 + 5 + 10 + 5 + 2). Nederst (till vänster) stå följande fyra rader: *KEPNΦ, ΦKOK; PKE; NΦ.* Första radens talvärde är 66 (10 + 5 + 17 + 13 + 21); andra raden 56 (21 + 10 + 15 + 10), tredje och fjärde radernas 66 (17 + 10 + 5 + 13 + 21); hela gruppens talvärde är sålunda 188 (66 + 56 + 66). På dräkten, som bäres av det demonliknande väsendet, läsas tre rader: *EKBΦNE; ΣΦKEPE; ΣKEΦAENΦ,* Första radens talvärde är 56 (5 + 10 + 2 + 21 + 13 + 5); andra radens 76 (18 + 21+ 10 + 5 + 17 + 5); tredje radens 94 (18 + 10 + 5 + 21 + 1 + 5 + 13 + 21); hela gruppens talvärde är sålunda 226. På det demonliknande väsendet befinner sig en bokstavskombination, vars talsumma icke kan delas med något tal högre än 1; 226 = 2 × 113 (vilket är ett primtal). Uträkna vi hela inskriptionens samlade talvärde, få vi 32 + 188 + 226 = 446. Detta är ävenledes ett tal, som icke kan jämnt delas med något tal högre än 2 (446 = 2 × 223, vilket är ett primtal). Den sethianska magienJfr rörande de sethianska inskrifterna min uppsats »Der Ursprung der Runenschrift und die Magie», Arkiv f. nord. filol. 43, ny följd 39, s. 97 ff. (s. 107—109)., som härstammar från Egypten, torde icke likt den vanliga romerska alfabetmystiken ha bestått i entalsymbolik, byggd på de senantika grekisk-romerska veckodagsgudarnas ordningsföljd. Här böra vi förutsätta ett magiskt talsystem i rätt så nära anslutning till främreasiatisk magi. Inom denna är 2 det demoniskas tal. Såsom längre fram skall visas (jfr kap. 2, § 16), har runmagien övertagit denna talsymbol från den främre orientens mysteriereligioner: 2 är talet för runan turs ᚦ. Den sethianska blytavlan, på vilken både den centrala inskriptionen och inskriften i dess helhet visa talvärden, byggda på talet 2, torde därför ha färdiggjorts för att vinna en demonisk makts gunst. Liksom föregående inskrift består även denna av en serie bokstavstecken, i vars summa talet 13 ingår som faktor. Tecknen äro 39 = 3 × 13 (precis lika många som tecknen i förbannelseinskriften på vävbrickan i Lund, jfr § 65, 2).

10. Slutligen ha vi de fall, då i hellenistisk tid hela alfabetraden inristats i magiskt syfte. Hur förklara detta? Jag tror, att det grekiska alfabetets av allt att döma större magiska kraft jämförd med det latinskas just beror på, att dess gematriska totalsumma är lika med 300, vilket tal innehåller i sig alla veckogudomligheternas heliga tal utom 7, den skadlige Kronos' tal: 300 = 1 × 300; 2 × 150; 3 × 100; 4 × 75; 5 × 60; 6 × 50.

4. I följande fall kan på grund av brist på varje antydan om de inskriftbärande föremålens relation till antik mytologi ingen som helst argumentering förebringas för, att den eller den gudamakten skulle vara åsyftad. Det har dock sitt intresse att påvisa, att de ovan (§ 3) behandlade inskriptionerna ingalunda äro de enda, som uppvisa ett gematriskt talvärde bestående av multipler av talen 3—7. Måhända kan kommande forskning i ett eller annat av dessa fall lyckas framdraga omständigheter, som möjliggöra ett bestämdare ställningstagande till dessa inskriptioners magiska syfte.

1. På locket av en vas, funnen vid Adria (jfr Dornseiff, s. 159) står alfabetraden *α—ν* med tvenne omkastningar i tecknens hävdvunna ordningsföljd. Gematriska talvärdet av *α—ν* (se ovan § 2) är 91 = 13 × 7. Sannolikt föreligger här ett fall av saturnal-magi. Då intet om vasens eventuella dekorering är mig bekant, kan jag endast uttala en förmodan. Alternativt kan dock entolkning i enlighet med de nedan i § 5 behandlade fallen vara tänkbar.

2. På ett fat från Saalburgs praetorium (jfr Dornseiff, s. 161) står i halvkrets: *ABCDE* (det sista tecknet av ovanlig typ).

Jämför man denna inskription med alfabetraden på den hos Dornseiff, s. 160, som n:r 14 omtalade Mainzvasen, finner man, att här bokstavsräckan *a—e* måste föreligga. Den egendomliga formen på *e*-tecknet erbjuder ett visst intresse: tvenne lodräta stavar liksom i runan för *e* i den äldre runradenAlfabetet på Mainzvasen (n:r 14 hos Dornseiff) har även ett *f*-tecken med ena tvärstrecket uppåtriktat (jfr runan *fé*) samt ett *l*-tecken, som överensstämmer med *l*-runan i ordet »*liano*» på spännet från Charnav (se därom § 50).. Summan av bokstavsräckan *a—e* (1 + 2 + 3 + 4 + 5) är 15 = 3 × 5. Möjligen kan krigsguden Mars hava något med inskriptionen att göra.

3. På ett fragment av en vit marmorpelare, funnet i Apollon-templet i Kalymna, står alfabeträckan *δ—ψ,* i vilken *η* och *ς* blivit oläsliga (jfr Dornseiff, s. 162). Talvärdet härav är 270 (= 300 — 1 — 2 — 3 — 24) = 45 × 6. Då det är fråga om ett fragment, kan dock inga som helst förmodanden göras, jag har blott att registrera fallet.

4. På ett marmorstycke från Diokletianustermerna står en vänsterlöpande alfabeträcka med utelämnat *K* och *Y* (jfr Dornseiff, s. 162, där dock uppgift saknas om vilket alfabet som avses, men hänvisning göres till Hülsen, Rom. Mitt. 18 [1903], s. 81). Romerska alfabetet utan *k* och *y* ger summan 244 (276—32) = 61 × 4 (Mercurius' tal).

5. På ett trappsteg i »magasin des colonnes» på Delos står raden *A—E* och därpå raden *A—N.* Den förras talvärde är 15 = 3 × 5, den andras 91 = 13 × 7. Här kunna eventuellt Zeus (5-talets gudom) och Kronos (7-talets) vara åsyftade (jfr Dornseiff, s. 163).

6. På en vit marmorplatta från Gjölde i Lydien läses den grekiska bokstavsraden *A—K* tvenne gånger, alltså 55 (= 11 × 5) dubbelt. Bokstävernas form tyda på tiden omkring första århundradet (jfr Dornseiff, s. 163).

7. En senromersk inskrift från Frascati-Tusculum (se Dornseiff, s. 163) innehåller den grekiska bokstavsraden *A —M,* alltsåtalvärdet 78 = 13 × 6 eller 26 × 3, samt ordet *IIONTII* (av annan hand), talvärde 81 = 27 × 3 (sannolikt hänsyftar inskriptionen talsymboliskt på Mars, då 3 ingår även i den föregående bokstavsgruppens talvärde).

8. På ett fragment av en marmortavla i Antiquario communale i Rom (se Dornseiff, s. 163) står bokstavsraden A —E = 15 = 3 × 5 (Mars' tal, kombinerat med Jupiters, såvida ej alfabetradens avbrott beror på föremålets fragmentartade beskaffenhet).

9. Ett fragment från Lambaese, funnet bland ruinerna av en bysantinsk fästning (se Dornseiff, s. 164), har följande tydligen magiska inskrift:

aa

bb

cc

dd

gh

kl

nm

Första radens talvärde är 20, andra radens 61. Följer så de mystiska orden *rivirs fmim ep sib* med nedåtvända bokstäverJfr Medic. Plinii I, 7, citerat hos Heim, Incantamenta magica, Fleckeisens Jahrb. Suppl. 19 (1893), s. 556; Blau, Das altjüdische Zauberwesen, Strassburg 1898, s. 147. med talvärdena 90 + 39 + 20 + 29 = 178. Då det helas talvärde (81 + 178) är 259 = 37 × 7, skulle möjligen ett fall av alfabettrolldom med Saturnitalet kunna föreligga. Då vi ha att göra med ett fragment, är det emellertid rätt så troligt, att det under *dd* stått *op* (=29). Det helas talvärde skulle i så fall (förutsatt att vi icke ha att göra med ytterligare någon defekt) vara 288 (259 + 29), vilket är = 12 × 24 (ett tal, som ofta möter i senantik alfabettrolldom och i runmagi, jfr ovan § 1). Vi kunna sålunda om denna inskription endast uttala vissa alternativa förmodanden. Att ett fall av alfabettrolldom föreligger, är dock i detta fall högst troligt.

10. På ett tegel från Saalburg (se Dornseiff, s. 166) läses bokstavsraden *a—e,* vilken har talvärdet 15 = 3 × 5.

5. Jag kommer nu till en serie inskrifter i Dornseiffs »Corpus der ABC-Denkmäler», vilka samtliga uppvisa talvärden, som äro multipler av talet 13. De tillhöra enligt min mening ett alldeles särskilt religiöst skikt inom den senantika världen. Vi tordemed största sannolikhet här ha att göra med relikter från Jupiter Dolichenus-kulten, vilken som bekant ungefär samtidigt med Mithraläran spred sig från det ena romerska härlägret till det andra. Jupiter Dolichenus, vars prototyp torde vara hetiternas TeschubJfr Reitzenstein, Das iranische Erlösungsmysterium, s. 7, not 1., är av allt att döma identisk med *ὁ τρισκαιδέκατος ϑεός,* den mindreasiatiske gud, såsom vars inkarnation Filip av Makedonien och Alexander den store, Kejsar Hadrianus och troligen en gång även Konstantin den store låtit hylla sigJfr Otto Weinreich, Lykische Zwölfgötter-Reliefs, s. 7 f. (Sitzungsb. der Heidelb. Ak. 4, Jahrg. 1913) och Triskaidekadische Studien, s. 11 ff. (Religionsg. Versuche 16, 1. Heft, 1916).. I varje fall har man intet skäl att betvivla, att den i härlägren dyrkade Jupiter Dolichenus' heliga tal varit 13 (se exemplen nedan):

1. Vid Forum i Rom i klostret S. Francesca Romana (se Dornseiff, s. 164) har man funnit en inskrift, begynnande med IOMD = *Jovi Optimo Maximo Dolicheno.* Därefter följa av den latinska alfabetraden de båda räckorna *e—m* och *r—z.* Talvärdet av IOMD är: 9 + 14 + 12 + 4 = 39, vilket är 3 × **13.** Talvärdet av bokstavsföljden *e—m* är 68 och av *r—z* 140, och deras summa, talet 208 (68 + 140), är = 16 × **13.**

2. På ett tegel från Dolichenustemplet i Carnuntum (jfr Dornseiff, s. 166) står: *opqrsxyz—abcd* och på nästa rad *ig,* följt av en stämpel, och därpå *hiklm.* Talvärdet av första raden är 146 (14 + 15 + 16 + 17 + 18 + 21 + 22 + 23) + 10 (1 + 2 + 3 + 4)= 156, vilket är = 12 × **13.** Talvärdet av *ig* och *hiklm* i nästa rad är 66 (16 + 50), sannolikt har dock även stämpeln haft ett talvärde.

3. I samma härläger (Carnuntum, se Dornseiff, s. 167) har man även funnit graffiti med den latinska bokstavsräckan *A—R* med utelämnat *K.* Talvärdet av denna bokstavskombination är

153 jΠ ^i8 = 3^j _ ιο (talvärdet av *k*) = 143, vilket är 11 **13.**

4. På en sten, funnen i Trier (även som bekant ett gammalt romerskt härläger), vilken man förmodar ha varit använd som spelpjäs (jfr Dornseiff, s. 167), läses bokstavsräckan *a—m,* vars talvärde är 12 × 13 / 2 = 156 / 2 = 78 = 6 × **13.**5. På ett tegel från Holledoorn vid Nymwegen (jfr Dornseiffs, s. 166), alltså ej långt från den forna romerska riksgränsen, läses bokstavsraden *A—Y,* vars talvärde är 22 x 23 /2 506 /2 = 253 = 11 × 23, samt raden *A—N* = 91, vilket är = 7 × **13.** Den förra raden har såsom uppvisande en multipel av talet 23 törhända ett visst

intresse: flere runinskrifter, särskilt gravinskriptioner, visa såsom vi längre fram skola se multipler av just detta tal.

6. På en marmortavla funnen i Verona, betydande militärort i det romerska kejsarrikets dagar, står vid sidan av en annan, nästan utplånad inskription (se Dornseiff, s. 164) bokstavsgruppen:

DCBA

EFGH

NMLI

OPQR

Alltså, liksom i den under 3 behandlade inskriften, bokstavsräckan *A—R* utan *K.* Talvärdet är sålunda = 143 = 11 × **13.**

7. Ovan i § 4, 1 har jag behandlat ett fall, där eventuellt Dolichenusmagi föreligger, i § 8 skall jag meddela en serie magiska Dolichenusinskrifter, som innehålla gematri med talet 13 utan att vara av alfabetartad karaktär.

6. Bland exemplen i Dornseiffs »Corpus der ABC-Denkmäler» finnes ett ganska stort antal, som med full säkerhet eller med ytterst stor sannolikhet äro att rubricera såsom kristna. Dessa måste behandlas i en grupp för sig, helst de uppvisa ett talmystiskt system, som måste tydas på ett i det stora hela annat sätt än de hedniska inskriptionernas.

1. Halsen av ett terrakottakärl, funnet på en gravplats i Karthago (jfr Dornseiff, s. 161), bär ett kors, avbildningen av två fiskar samt bokstäverna *ABC.* I dessa ser jag en symbol för treenigheten *A* = 1 = fadern, *B* = 2 = sonen, *C* = 3 = den helige ande (jfr § 8, 5, där otvetydigt talen 1 och 2 ha dessa betydelser).

2. På stenplattan till en gossegrav i Cimitero ostriano i Rom (se Dornseiff, s. 165) finnas de grekiska bokstäverna *ΑΒΓ* anbragta. Inskriften torde böra tolkas i likhet med föregående exempel.3. I Neapel (jfr Dornseiff, s. 162 f.) har följande inskription påträffats:

αβγδεζηϑικλμνξ οπϱστυφχψω κελεύσαντος τοῦ ϑεοῦ

Alltså först grekiska alfabetet, ordnat så, att 14 bokstäver komma i en rad och blott 10 i den följande, därefter en sats med hänsyftning på en gudom. Gematriska summan av första raden är (14 × 15)/2 = 210/2 = 105 = 35 ×**3**, av andra raden 195 (= 300 - 105) = 65 × **3**, av tredje 237 (10 + 5 + 11 + 5 + 20 + 18 + 1 + 13 + 19 + 15 + 18 + 19 + 15 + 20 + 8 + 5 + 15 + 20) = 79 ×**3**. Här föreligger tydligen en medveten gematrisk bokstavsanordning. Magien är med all sannolikhet kristen, jfr Apokalypsen 1, 8: *Ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὦ, λέγει κύϱιος ὁ ϑεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐϱχόμενος.*

4. På en fresco från Simeonklostret vid Assuan (jfr Dornseiff, s. 168) är Kristus avbildad och runt honom fyra bevingade gestalter (tydligtvis de fyra *ζῷα* kring Guds tron) samt ytterligare 24 andra gestalter, betecknade med grekiska bokstäver *ααηλ, βαηλ, γαηλ* o. s. v. ända till *ωαηλ.* Gematriska summan av alla dessa namnUppenbarligen bildade i analogi med änglanamnen *Michael, Rafael* etc. är 300 (α—ω) + 24 × 19 (αηλ = 1 + 7 + 11) = 300 + 456 = 756 = 9 × 7 × 12. Alltså de speciellt inom den astrala religionen heliga 7- och 12-talen, kombinerade med 9, undrets tal i den kristna mystiken.

5. I den heliga Kristinas från Bolsena katakomber har man (jfr Dornseiff, s. 168) påträffat en vägginskrift av detta utseende: Här föreligger ett otvetydigt fall av kristen bokstavsmystik. Vi finna fem kors och kunna därför vänta, att femtalet skall ingå i det helas summa. Så är också fallet. Summan av samtligabokstävers talvärden är 185 = 30 (*abcde* två gånger) + 59 (*gkflmn*) + 37 (*pax*) + 22 (*ax*) + 37 (*ts*). Detta är **5** × 37. Det märkliga är vidare, att talvärdet av det latinska ordet *pax,* som ingår i inskriptionen, är 37 (15 + 1 + 21), alltså samma tal, som fem

gånger ingår i totalsumman 185. Fem var i den kristna mystiken ett heligt tal: fem voro Jesu sår. Genom de fem korsen och en gematrisk totalsumma 185 = 5 × 37 (*pax*) har man väl närmast velat säga: »den korsfäste skänker frid». En alfabetmystisk egenhet är törhända även, att 23 bokstäver använts. Talet 23 är, såsom vi längre fram skola se, betecknande för nordiska gravinskriptioner med runor. Måhända har man här valt 23 bokstäver för att ha lika många, som det ingick i det latinska alfabetet. Anordningen av bokstäverna vid de bordliknande rektanglarna avser troligen att symbolisera något. Vid den första äro 11 bokstäver placerade. Möjligen = 12 apostlar — 1 (Judas)?

7. Med ovanstående exempel på kristen alfabetmystik i senantik tid för ögonen måste man ställa sig frågan: finnes måhända redan i vissa av Nya testamentets böcker några fall av samma hemlighetsfulla bruk av bokstävernas talvärden? De texter, som främst kunna förmodas dölja sådan gematri, äro Uppenbarelseboken och Johannesevangeliet, av vilka som bekant särskilt den förstnämnda är av utpräglat talmystisk karaktärJfr härom min artikel »Kristen bokstavsmystik» i Sydsvenska Dagbladet (Sydsvenskans revy, d. 9 jan. 1927) samt en föregående artikel i samma tidning »Vilddjurets talgåta» (d. 24 jan. 1926)..

1. I första hand ha vi att undersöka vilddjurets talgåta i Uppenbarelseboken. »Och jag såg ett vilddjur uppstiga ur havet, och det hade tio horn och sju huvud och på sina horn tio diadem och på sina huvud hädiska namn» — så begynner i Johannes Uppenbarelse det trettonde kapitlet, den del av den kristna apokalypsen, varöver lärde och olärde under snart två årtusenden grubblat. Och dock har den apokalyptiske författaren givit sin tids i bokstavsmystik invigda människor en nyckel till gåtans lösning: »Här är visdom. Den som har förstånd, han räkne ut vilddjurets tal... Och dess tal är sex hundra sextiosex» (Uppenb. 13, 18). Härmed kan ej gärna avses annat, än att man vid beräkning av bokstavsvärdet i ett visst namn skall få det tal, somi skriften angives. Innan vi gripa oss an med själva talgåtan, måste vi dock först fastställa textens ursprungliga lydelse. Den förekommer nämligen i tvenne varianter, den ena med talet 666, den andra med talet 616. De handskrifter, som höra hemma inom den östromerska rikshalvan, uppvisa talet 666, men utanför den helleniska världen, i Västeuropa och i ArmenienJfr Charles, A critical and exegetical Commentary on the Revelation of St. John 2, s. ,320., har man funnit texter av Apokalypsen, som i stället nämna talet 616. Om genom någon orsak inom hellenistisk miljö 666 kommit att stå i stället för 616, har det nya talet haft lätt att undantränga det ursprungliga på grund av en starkare talsymbolisk innebörd: det är summan av alla tal från 1 till och med 36, och 36 är summan av talen 1 till och med 8, den magiska ogdoaden. Att namnet Jesus i grekisk skrift enligt det gängse milesiska systemet har talvärdet 888 (= *Ἰησοῦς*), torde även ha spelat en roll: talen 666 och 888 bildade genom korrespondens i sin byggnad suggestiva pendanger. Den talmystiskt så starkt inriktade senhelleniska tankevärlden kan därför ha föredragit en förvanskning av den ursprungliga texten. Starka skäl tala sålunda för, att urtexten haft talet 616. Detta tal är emellertid så högt, att vid första påseende endast det milesiska räknesättet synes kunna ha varit använt. Tolkningsförslaget *Καῖσαρ θεός* = 616 (20 + 1 + 10 + 200 + 1 + 100 + 9 + 5 + 70 + 200) ger också en rätt god lösning av talgåtan efter det milesiska systemetJfr Deissmann, Licht vom Osten[4], s. 238, not 3. Oberoende av Deissmann har jag kommit till detta tolkningsförslag efter studier av Heinen, Zur Begründung des römischen Kaiserkultes, Klio 11 (jfr Sydsvenska Dagbladet, d. 24 jan. 1926).. Betänka vi emellertid, att apokalyptikern var en man, invigd i sin tids mystiska vetande, särskilt astrologisk spekulationJfr Boll, Aus der Offenbarung Johannis (*ΣΤΟΠΧΕΙΑ* 1)., måste man förvisso ställa sig tveksam inför antagandet, att han helt skulle ha lämnat det verkligt bokstavsmystiska räknesättet och blott hållit sig till det i handel och vandel brukliga milesiska systemet. En lösning av talgåtan efter strikt alfabetmystisk metod kan mycket väl ha varit vad han egentligen åsyftat, även om han ordnat saken så, att en lösning efter det milesiska systemet kunde åstadkommas. Nusäger texten, om vi ordagrant följa originalet: »Här är vishet (*Ὧδε ἡ σοφία ἐστίν*); den som har förstånd, han uträkne vilddjurets tal (*ὁ ἔχων νοῦν ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου*), ty det är människas tal (*ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστίν*). Och dess tal är...» Detta kan fattas så, att vilddjurets tal skall uträknas med hänsyn till talet i det grekiska ordet *ἄνθρωπος* (människa), och att ett tal av detta tal (en multipel) är 616. Nu är talvärdet av *ἄνθρωπος* enligt alfabetmagisk räkneprincip = 112 (= 1 + 13 + 8 + 17 + 24 + 16 + 15 + 18). Problemet kan aritmetiskt formuleras

sålunda: finn det tal, som ingår i 112 och 616! Svar: 56, ty 2 × 56 = 112 och 11 × 56 = 616. Detta är vilddjurets tal, och det namn, vari detta ingår (*τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου*), är *Καῖσαρ:* *κ* = 10, *α* = 1, *ι* = 9, *σ* = 18, *α* = 1, *ρ* = 17 ge summan 56. Vilddjuret kan vara en symbol för 11 romerska kejsare (Augustus t. o. m. Domitianus), dess tal blev därför också 616 = 11 × 56 (elva kejsare). De sju huvudena på vilddjuret kunna symbolisera sju verkliga härskare, de tio diademen tio män, som burit kejsarnamnet — interregnumtidens tre tillfälliga maktinnehavare (Galba, Otho, Vitellius) böra i detta fall medräknas. Ett av de sju huvudena skall emellertid uppstå som det åttonde (Nero-Domitianus?), apokalyptikern skulle sålunda ha tänkt sig det romerska världsväldets fall inträdande med dess elfte kejsareEtt huvud skall få nytt liv, d. v. s. en elfte kejsare (Domitianus) tänkes väl skola bliva en reinkarnation av en föregående (Nero), jfr 10 + 1 härskare i Daniels bok, kap. 7, 24. Detta kapitel anses vara förebilden för Apokalypsens kap. 13.. Måhända kan en ytterligare analys av talet 616 ge oss ett bestämdare svar på frågan? Talet 616 kan i sig dölja summan av talvärdena i en serie kejsarnamn. I Uppenbarelsebokens sjuttonde kapitel, vers 9 ff., påträffa vi en antydande förklaring: »De sju huvudena äro sju berg, som kvinnan tronar på. De äro ock sju konungar; fem av dem hava fallit, en är, och den återstående har ännu icke kommit, och när han kommer, skall han bliva kvar en liten tid. Och vilddjuret som har varit och icke mer är, det är självt den åttonde, och dock en av de sju». Den »åttonde», som samtidigt är en av de sju, är vivelsutan Nero redivivus. Men vilka äro de övriga sex? Börja vi med Augustus, skulle Otho bli den sjunde av sju eftervarandra följande kejsare. Men att veta namnet på denne kejsare före hans regeringstillträde har varit en orimlighet, och har profetian nedskrivits efter det att han tillvällat sig makten i Rom, skulle hela förutsägelsen så snabbt ha blivit rubbad i sina grundvalar, att apokalyptikern nog underlåtit att distribuera sin helt säkert icke i en handvändning författade skrift: Otho, som blev kejsare i januari år 69, tog sitt liv i april samma år; därefter kom den ävenledes snart störtade Vitellius, icke det stora vilddjuret. Bortse vi från de tre efemära interregnumkejsarna och uppställa kejsarraden: Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Vespasianus och Titus, erbjuder sig (trots de många variationerna av Caligulas namn: *Γάϊος* och *Καλιγόλας* med en mängd stavningar) ingen utväg att ur dessa sju kejsares namn få fram talvärdet 616. Det återstår emellertid en tredje tolkningsmöjlighet: De sju huvudena med lejongap kunna symbolisera sju kejsare, vilka varit fientliga bekämpare av de judekristna och det land, som var dem heligt. Ett verkligt allvarligt vapenskifte mellan Romarriket och Judéen inträdde först i och med upproret under Nero. Sedan fortsattes som bekant striden under Galbas, Othos, Vitellius' och Vespasianus' regering, tills tronföljaren Titus intog och förstörde den heliga staden; jfr Uppenb., kap. 13, 6: »Och det fick makt att föra krig mot de heliga och övervinna dem». Man hade sålunda haft erfarenhet av sex arga fiender och kunde befara en sjunde i Domitianus. Fem voro fallna (Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus), en (Titus) var kejsare, och en sjunde stod i tur att bliva det (jfr det på s. 19 anförda bibelcitatet). Att denne skulle komma att bära namnet Domitianus, kunde man ju med en betydande säkerhet förutse. I detta särskilda fall förelåg utan tvivel en lämplig tidpunkt att uttala en kejsarprofetia med de bästa chanser att slå in. Uträknas nu det samlade talvärdet av dessa sjuDen omständigheten, att Nero skall återvända för att härska såsom den åttonde, tillför ju icke vilddjuret något nytt namn. Hela Apokalypsen är för övrigt fylld av talmystik med 7. kejsares namn, erhålles talet 616 såsom slutsumma, om namnen i skrift återgivas på följande sätt: *Νέρων* = 72 (13 + 5 + 17 + 24 + 13); *Γάλβας* = 36 (3 + 1 + 11 + 2 + 1 + 18); *Ὄθων*Alternativt kan läsas *Ὤθων* = 69 och *Δομετιανός* = 111. = 60 (15 + 8 + 24 + 13); *Βιτέλλιος* = 99 (2 + 9 + 19 + 5 + 11 + 11 + 9 ++ 15 + 18); *Οὐεσπασιανός* = 149 (15 + 20 + 5 + 18 + 16 + 1 + 18 + 9 + 1 + 13 + 15 + 18); *Τίτος* = 80 (19 + 9 + 19 + 15 + 18); *Δωμετιανός*Se not 2, s. 20. = 120 (4 + 24 + 12 + 5 + 19 + 9 + 1 + 13 + 15 + 18) — summan av de sju talen (72 + 36 + 60 + 99 + 149 + 80 + 120) är sålunda = **616.** Normalformen för Domitianus' grekiska namn är *Δομετιανός* (icke *Δομιτιανός,* som till och med i officiella inskrifter synes vara i minoritet)Jfr Pape, Wörterhuch der griechischen Eigennamen[3], s. 318, och i indexen till Cagnat, Inscriptiones Graecae 1 och 3 (del 2 är ännu ej färdig).. Sporadiskt påträffas i inskrifterna *ω* i stället för *ο* i första stavelsen (t. ex. inskrift 1287 i Cagnat, Inscriptiones Graecae 1, där namnet stavas så tvenne gånger). Här och var möter i de grekiska inskriptionerna från tiden 80—200 e. Kr. *ω,* återgivande kort latinskt *o,* t. ex. *Κώμμοδος* (inskr. n:r 350 i del 3 av a. a.). I de fall, jag sett, rör det sig om ett *ο* i början av en stavelse, som är betonad eller står långt från accenten (och alltså kan ha haft en biton, såsom i *Dòmetianós*). Vid den tid, då enligt

ovan verkställd uträkning Apokalypsen rimligtvis bör ha blivit skriven (omkring år 80), hade Domitianus ännu icke efterträtt sin broder. Han nämnes blott i en och annan inskrift vid sidan av denne. Det kunde därför vara förklarligt nog, om Uppenbarelsebokens författare råkat välja en namnform, som han ett tiotal år senare kanske skulle ha undvikit. Vi behöva emellertid icke binda oss vid denna hypotes. Det är nämligen väl så möjligt, att han räknat med ett *Δομετιανός* = 111, men i stället opererat med ett *ω* i första stavelsen av *Ὄδων.* Detta regentnamn möter oss i högst få inskrifter: Cagnat har i a. a. blott en (namnets bärare var ju kejsare blott i c. 3 månader). Det vore därför helt naturligt, om apokalyptikern här måst helt lita till gemene mans uttal av detta namn, som mycket väl kan ha varit *Ὦδων* (eventuellt med folketymologisk anslutning till verbet *ὠϑέω* 'undantränga': Otho undanträngde Galba). Formen är i varje fall ingalunda orimligare än *Κώμμοδος* etc, Othos korta regeringstid torde blott hava orsakat, att icke en *ω*-Form blivit belagd även av hans namn. Det latinska *Vitellius* återgives visserligen att döma av Papes ordbok i de flesta bevarade beläggen med *Οὐιτέλλιος* (nästan alla exemplen äro hämtade från översättningar av historiska latinska arbeten eller från grekiska historici, som böra ha kunnat latin). Men vi ha minstfem belägg på skrivningen *Βιτέλλιος* av vilka några äro rätt gamla. Från tiden omkring begynnelsen av 1:sta århundradet e. Kr. möter man även i attiskan *β,* ej *ου,* för latinskt *v* (jfr Brugmann, Griech. Gramm.[4], s. 128). Sannolikt har det ljud, som skrevs med grekiskt *β,* i det första århundradet e. Kr. inom mindreasiatiskt språkområde i gemene mans uttal ersatt latinskt *v.* Det ligger därför intet orimligt i antagandet, att apokalyptikern, så långt han kunnat, hållit sig till vad han i skrift funnit vara namnens normalformer, men använt en stavning grundad på sin tids vulgäruttal i fråga om tvenne efemära kejsares namn, som han blott vid något sällsynt tillfälle eller kanske aldrig fått se skrivna. Det synes mig därför mest sannolikt, att han vid sin gematriska uträkning opererat med *Ὦδων* = 69 och *Δομετιανός.* = 111. Det sista namnets talvärde ger oss slutligen en möjlighet att förklara uppkomsten av talet 666. Ändringen kan bero därpå, att man under Domitianus' förföljelse i denne kejsare velat se Antikrist och sökt finna hans namn i det genom talspekulation eller kanske ett tillfälligt skrivfel uppkomna talet 666 i något enstaka handskriftsexemplar. Nu är ur bokstavsmystisk synpunkt talet 111 dolt i talet 666, enär detta är = 6 × 111. Liksom man i *ἂνϱϑωπος* = 112 kunde utfinna ordet *Καῖσαϱ* = 56 genom att upplösa nyckelordet i 2 × 56, har man genom en motsvarande analys fått fram *Δομετιανός* = 4 + 15 + 12 + 5 + 19 + 9 + 1 + 13 + 15 + 18 = 111 ur talet 666. Härigenom har den ursprungliga korrespondensen mellan *ἂνϑϱωπος* (= 2 × 56) och det följande talet (616 = 11 × 56) gått förlorad liksom även överensstämmelsen med det i en sats i sjuttonde kapitlet dolda talet 616 (jfr nedan mom. 3). Läsarten 666 bör emellertid genom den därmed förknippade tolkningens aktualitet i en upprörd tidsperiod vid slutet av första århundradet lätt ha kunnat undantränga 616. Efter Domitianus' död har man så icke kunnat återkomma till den ursprungliga läsarten, och den talmystiska apparaten har råkat i glömska.

2. Det nyss behandlade fallet av gematri står emellertid icke isolerat i Apokalypsen. Det har ytterligare minst två synnerligen tydliga paralleller. I Uppenbarelsebokens 21:sta kapitel talas om det från himmelen nedkommande Nya Jerusalem. Det säges, att det har »en stor och hög mur» (vers 12), men längre ned (vers 17)anges dess omkrets till blott 144 alnar. »Dem Apok. scheint alle plastische Vorstellungskraft zu fehlen», utbrister BoussetDie Offenbarung Johannis, s. 514 (1 uppl., 1896).. Undersöka vi textstället närmare, finna vi emellertid ett betydelsefullt tillägg: *μέτϱον ἀνϑϱώπου, ὅ ἐστιν ἀγγέλου* — d. v. s. 144 alnar, räknade med det mått, som anges i ordet *ἄνϑϱωπος;* (människa) och som även finnes i ordet *ἄγγελος* (ängel): »Det mått av människa som är ängels» (i ordagrann tolkning). Såsom jag ovan visat, är det alfabetmystiska talvärdet av det förra ordet 112, talvärdet av *ἄγγελος* åter är: 1 + 3 + 3 + 5 + 11 + 15 + 18 = 56. Då 112 = 2 × 56, är tydligen 56 det tal, som skall kombineras med 144. Murens omkrets blir då 144 × 56 = 8064 alnar, ett mått, vilket visserligen är åtskilligt mindre än den omkrets, som Jerusalems mur hade strax före stadens förstöring, 6000 meter enligt Josephus, men dock ett mått, som i själva verket torde komma rätt nära det omfång stadsmuren hade på Salomos tid. Herodes Agrippa I lät som bekant betydligt utvidga Jerusalems murJfr Benzinger, Hebräische Archäologie[2], s. 35 ff.; George Adam Smith, Jerusalem 1, bok 1, kap. 8; Guthe, Kurzes Bibelwörterbuch, s. 807.. Apokalyptikern räknade för övrigt icke med någon plats för templet i det Nya Jerusalem: »Och jag såg i den intet tempel; ty

Herren Gud, den Allsmäktige, är dess tempel, han och lammet» (21, 22). Att talvärdet av kejsarnamnet skulle ingå i talet för den nya stadens murkrets, hade helt säkert sin symboliska betydelse. Genom att nedbryta det gamla Jerusalem hade kejsaren uppbyggt det nya. Att byggherrens namn antyddes i en stadsmurs längdmått, känna vi redan från assyrisk tid. Konung Sargon II (723—705 f. Kr.) lät bygga staden Khorsabads mur 16283 alnar lång, ett tal lika med talsumman i hans namnJfr Dornseiff, Das Alphabet, s. 91.. Talet 144 = 12 × 12 (Israels stammar) skall för övrigt inom talet 8064 tydligen triumfera över 56, vilddjurets tal. Uppgiften i vers 16, att staden skulle vara 12000 stadier i längd, bredd och höjd, torde vara en interpolation efter TalmudI Baba Bathra, 75 b, läses, att staden skulle hava just denna höjd, jfr Charles, a. a. 2, s. 164.. Den stämmer ju icke med uppgiften på murens omkrets. Eller också får man tolka saken så, att apokalyptikern tänkt sig staden vilande på en kub av denna ofantliga storlek.3. I Uppenbarelsebokens 17:de kapitel beskriver apokalyptikern, hur han i en syn skådat en kvinna, den »babyloniska skökan». »Där såg jag en kvinna som satt på ett scharlakansrött vilddjur, fulltecknat med hädiska namn; och det hade sju huvuden och tio horn.» Tydligtvis är det här fråga om en allegori, åsyftande det romerska riket. Vilddjuret, kvinnan tronar på, är kejsarmaktens symbol. Det antydes av den scharlakansröda färgen, kejsartogans. Hornen och huvudena överensstämma med skildringen i det trettonde kapitlet. De hädiska namnen bildas av kejsartitulaturen: däri ingingo benämningar sådana som *ϑεὸς, ϑεοῦ υἱὸς, σεβαστὸς, σωτήρ* — »gud, guds son, dyrkad, frälsare»; alltså från kristen synpunkt en rad av blasfemierJfr Heinen, Klio 11, s. 129 ff.. Allegoriens udd är sålunda tydlig nog. Till yttermera visso gives åt den invigde följande antydan: *καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον, μυστήριον, ΒΑΒΥΛΩΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΩΝ ΠΟΡΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΒΔΕΛΥΓΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΓΗΣ* — »och på hennes panna [var] skrivet ett namn med hemlig innebörd (= ett mysterium): Det stora Babylon, moder till skökorna och styggelsen på jorden» (vers 5). Allt tyder på, att här en bokstavsgåta föreligger. Låtom oss därför uträkna bokstavsvärdet av de tolv ord, som i de grekiska editionerna i regeln äro återgivna med majuskelskriftJfr Charles, a. a. 2, s. 339; Nestle, Novum Testamentum Graece (Stuttgart 1906), s. 644; etc.. (1.) *Βαβυλών* = 2 + 1 + 2 + 20 + 11 + 24 + 13 = 73; (2.) *ή* = 7; (3.) *μεγάλη* = 12 + 5 + 3 + 1 + 11 + 7 = 39; (4.) *ή* = 7; (5.) *μήτηρ* = 12 + 7 + 19 + 7 + 17 = 62; (6.) *τῶν* = 19 + 24 + 13 = 56; (7.) *πορνῶν* = 16 + 15 + 17 + 13 + 24 + 13 = 98; (8.) *καὶ* = 10 + 1 + 9 = 20; (9.) *τῶν* = 19 + 24 + 13 = 56; (10.) *βδελυγμάτων* = 2 + 4 + 5 + 11 + 20 + 3 + 12 + 1 + 19 + 24 + 13 = 114; (11.)*τῆς* = 19 + 7 + 18 = 44; (12.) *γῆς* = 3 + 7 + 18 = 28. Summan av 73 + 7 + 39 + 7 + 62 + 56 + 98 + 20 + 56 + 114 + 44 + 28 = 604. Men denna inskrift har otvivelaktigt tänkts vara av epigrafisk karaktär: runt kvinnans huvud har apokalyptikern föreställt sig ett band med en i ring löpande inskrift med stora bokstäver — mellan varje ord bör det då ha stått en skiljepunkt, inalles 12. Såsom i det följande skall visas, har vid magisk gematri (grekisk-romersk, såväl som fornnordisk) skiljepunkter tillmätts talvärden: en punkthar (liksom på tärningen) varit = 1, tvenne = 2 etc. Vi ha alltså att till siffran 604 lägga 12, resultatet blir **616.** Vilddjurets stora tal 11 × 56 (= *καῖσαρ*). De talmystiska antydningarna i detta kapitel äro emellertid icke slut härmed. Skildringen av synen begynner med orden: *καὶ εἶδον γυναῖκα* = »och jag såg en kvinna» (17, 3). Talvärdet av ackusativformen *γυναῖκα* är: 3 + 20 + 13 + 1 + 9 + 10 + 1 = 57. Den i bokstavsmystik invigde har alltså här kunnat insätta καῖσαρα = 10 + 1 + 9 + 18 + 1 + 17 + 1 = 57. Satsen »jag såg en kvinna» har kunnat utbytas mot »jag såg en kejsare». Vers 5 kan slutligen tolkas på ytterligare ett annat vis, som ger en bokstavsmystisk lösning: *καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμαμένον, μυστήριον* = »och på hennes panna var skrivet namn, ett mysterium», uträkna vi bokstavsvärdet av *ὄνομα,* få vi 15 + 13 + 15 + 12 + 1 = 56 = *καῖσαρ!*

4. Den text bland Nya testamentets skrifter, som erkänt står närmast Uppenbarelseboken, är Johannesevangeliet. Detta har i varje fall slutredigerats av en person, som tillhört en starkt mystiskt betonad riktning inom den hellenistiska kristenhetenJfr t. ex. Eduard Meyer, Ursprung und Anfänge des Christentums 1, s. 311 ff.. I det tjugoförsta kapitlet, som med all sannolikhet är en av utgivaren företagen tillsats, berättas om ett möte mellan den uppståndne Jesus och hans lärjungar, som fiskade i Tiberias' sjö: »Men den natten fingo de intet. När det sedan blivit morgon, stod Jesus där på stranden; dock visste lärjungarna icke att det var Jesus.» Han uppmanar dem att kasta ut sina nät, de lyda rådet och få en så stor hop fiskar, att de icke förmå dra upp fångstredskapen. Johannes

anar, att det är Jesus, och yppar sin tanke för Petrus. Petrus springer i sjön och lyckas få upp näten. Då fiskarna räknats, är det »ett hundra femtio tre stycken». Ingen av lärjungarna vågar fråga: »vem är du?» — »vetande att det är Herren»: *εἰδότες ὅτι ὁ κύριός ἐστιν.* Nu är det mystiska bokstavsvärdet av *κύριος* = 89 (10 + 20 + 17 + 9 + 15 + 18) och av *ἐστιν* = 64 (5 + 18 + 19 + 9 + 13), tillsammans = 153. Fisken var som bekant i primitiv kristen tid en symbol för Jesus: bokstäverna i det grekiska ordet *ἰχθύς* (fisk) voro begynnelsebokstäverna *Ιησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Ὑιὸς Σωτήρ* (Jesus Kristus Guds Son Frälsaren),ett bokstavsmystiskt konststycke, som kallades notarikonJfr Dornseiff, Das Alphabet, s. 136 ff.. 153 fiskar sade alltså: *Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Ὑιὸς Σωτήρ — κύριός ἐστιν.* (är herre).

5. Med största sannolikhet torde ytterligare några exempel på bokstavsmystik vara att finna i Nya testamentets texter. Utan att vilja framhäva mina observationer såsom fullt säkra belägg på medveten gematri kan jag t. ex. hänvisa på, att i Uppenbarelsebokens nittonde kapitel den mystiske och onämnde ryttaren på den vita hästen (vers 11) kallas *πιστὸς καὶ ἀληθινός* (»trofast och sannfärdig»), varvid talvärdet av de båda adjektiven är 179 (96 + 83). I en följande vers (13) kallas han *ὁ λόγος τοῦ θεοῦ* (Guds ord) — talvärde 179 (15 + 62 + 54 + 48). Och talvärdet i *ὁ ὑιὸς τοῦ θεοῦ* (Guds son) är ävenledes 179. Ordet (*λόγος*) är ju Guds son (jfr Joh. ev., kap. 1). Bousset (Die Offenbarung Joh., s. 495) motsätter sig visserligen tolkningen, att ryttaren på den vita hästen skulle vara Messias, jag finner dock icke hans tvivel befogade. Vem skulle nämnas »konungarnas konung» och »herrarnas herre» (vers 16), om icke Kristus själv? I vers 15 säges ju: »Och han skall styra dem med järnspira», en hänsyftning på psalm 2, 9, där otvivelaktigt Messias åsyftas. Johannesevangeliets första rad skulle då sannolikt även vara av bokstavsmystisk karaktär: *ὁ λόγος* (ordet) = *ὁ ὑιὸς* (sonen) — »I begynnelsen var Ordet (= Sonen)». Ett annat fall av gematri är törhända stjärnnamnet *ἄψινθος* (malört) i Uppenbarelsebokens åttonde kapitel: *ἀστὴρ μέγας καιόμενος ὡς λαμπάς* (»en stor stjärna brinnande som ett bloss»). Morgonstjärnan var en symbol för Jesus, jfr Uppenb. 22, 16: *ἐγώ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος Δαυείδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός* (»jag är telningen från Davids rot och kommen av hans släkt, jag är den klara morgonstjärnan»). Talvärdet i *ἄψινθος* och i *Ἰησοῦς* är detsamma: 87.

6. Slutligen kan i detta sammanhang påpekas, att vid de hellenistiska kristnes fixerande av tiden för Jesu födelseEvangelierna ge som bekant ingen hållpunkt för bestämmande av tiden för denna. måhända bokstavsmystisk spekulation kan ha varit medbestämmande. Det har antagits, att de kristne övertagit den 25 december såsom Kristi födelsedag från Mithraläran, enär solguden Mithrasfödelsedag då firats. Det är dock svårt att förstå, varför de kristne, som för att skilja sig från judarna togo söndagen till vilodag i stället för lördagen, skulle medvetet ha fastställt sin stiftares födelsedag efter Mithrareligionens mönster. Det egendomliga sammanfallandet av de både samfundens största högtidsdagar kan dock vara en tillfällighet. I Uppenbarelseboken står a och o (alpha och omega) såsom symboler för gudomen: deras sammanlagda tal är 25 (α = 1 + ω = 24). Detta kan ha varit anledningen till, att man fastställde dagen för Marie bebådelse till 25:te dagen av årets dåvarande första månad (mars) och Kristi födelse till den 25 december, 9 månader senare.

8. De exempel, som ovan lämnats på kristen alfabetmystik i senantik tid, torde vara rätt evidenta, om ock i ett eller annat fall man tilläventyrs kan ha att räkna med en tillfällighet. Det är emellertid höjt över varje tvivel, att inom den äldre kristenheten ett gematriskt system just av det slag, jag här följt, varit i bruk. I en handskrift i Katedralbiblioteket i Lucca (se närmare härom hos Dornseiff, s. 101) finnes följande uttalande med anledning av profetian i Apokalypsens 13:de kapitel: »*hic sapientia utitur [ev. uertitur] ut computetur per l(itte)ras nomen illius qui dicitur:*

A

N

T

I

C

R

I

S

T

U

S»

I

XIII

XVIIII

VIIII

III

XVII

VIIII

XVIII

XVIIII

XX

XVIII

Alltså *a* = 1, *c* = 3, *i* = 9, *n* = 13, *r* = 17, *s* = 18 etc.

Från den riktning inom den primitiva kristendomen, som haft Johannesevangeliet och Apokalypsen till sina religiösa huvudtexter, har utan tvivel alfabetmystik spritt sig även till den västerländska kyrkan.

Av särskilt intresse är, att denna mystik faktiskt ännu lever kvar inom den romersk-katolska liturgien, varom det första av nedan givna exempel på ännu i sen tid förefintliga kristna alfabetmagiska inskriptioner bär ett vältaligt vittnesbörd:

1. Vid varje invigning av en ny kyrka har — såsom Dieterich, Rn. Museum 56, s. 104, påpekat — strax före invigningsceremonins begynnelse aska blivit strödd på tempelgolvet i tvenne varandra korsande strimmor, varpå enligt »Pontificale Romanum» — »pontifex acceptis mitra et baculo pastorali incipiens ab anguloEcclesiae ad sinistram intrantis, prout supra lineae factae sunt, cum extremitate baculi pastoralis scribit super cineres alphabetum graecum, ita distinctis litteris ut totum spatium occupent, his videlicet. Deinde simili modo incipiens ab angulo ecclesiae ad dexteram intrantis, scribit alphabetum latinum super cineres distinctis litteris, his videlicet». Så följer exorcismen: »Exorcizo te, creatura salis, in nomine Domini nostri Jesu Christi — ut sanctificeris ad consecrationem huius ecclesiae et altaris ad expellendas omnes daemonum tentationes... Exorcizo te, creatura aquae, in nomine Dei Patris et Filii et Spiritus sancti, ut repellas diabolum a termino iustorum, ne sit

in umbraculis huius ecclesiae et altaris». Dieterich tillfogar: »Wie die Alphabete offiziell von der Kirche ausgedeutet werden, weiss ich nicht. Ich denke, wir wissen genug». Utan att vända oss till en eventuellt ännu inom kyrkan kvarlevande mysterietradition torde vi dock kunna komma hemligheten på spåren: Här föreligger ett fall av från urkristendomen ärvd alfabetmagi. Grekiska alfabetets talvärde är, som redan ofta nämnts, = 300; det latinskas är 24 mindre, alltså = 276. Summan av de båda alfabetens talvärden är 576 = 24 × 24, det inom den kristna mystiken (liksom inom alfabetmagien över huvud) heliga talet 24, multiplicerat med sig självt.

— Den ceremoni, som ovan skildrats och till sin magiska princip tolkats, är tydligtvis densamma, på vilken Tegnér syftar i sin skildring av Lundadomens invigning i dikten »Gerda»:

»Frid och salighet ske huset!» ropte bispen, och i gruset, strödt på golfvet, skref han då korsvis alfabeter två, evangelii bild och lagens; — onda andar fly för dragens dolda kraft från helgadt rum, nämns för abacturium.»(Jfr Esaias Tegnérs samlade skrifter, jubelfestupplagan, 1, s. 223.) Det synes dock, som hade Tegnér tänkt sig, att de båda alfabeten varit det hebreiska och det grekiska, icke såsom i den katolska kyrkan i våra dagar det grekiska och det latinska.

2. Dieterich (Rh. Museum 56, s. 93) omnämner ett mot pest föreskrivet bokstavskors (Romanusbüchlein, tryckt hos Bartels, Berlin, s. 44):

Z

D

J

A

B

Z

H

G

F

B

F

K

S

B

J

Z

S

A

Talvärdet av de lodrätt stående 9 bokstäverna (Z—A) är 90, talvärdet av de vågrätt stående 9 bokstäverna (B—S) är 82. Summan av det hela är sålunda 172, vilket är = 4 × 43 (ett primtal). Korsets heliga tal bör inom kristen talmystik ha varit 4. I korsets form föreligger ju 4-talet åskådligt (inom germansk område fortsätter för övrigt korset det hedniska Torstecknet, och Tors tal var 4, jfr § 20). Att 9-talet ingår i bokstävernas antal, beror helt säkert även på magisk hänsyn (9 var undrets talJfr Weinreich, Triskaidekadische Studien, s. 113 samt (om niotalets betydelse i Dantes mystik) s. 109 ff., och 18 var i runmagien Odens tal, jfr § 32).

3. I Dieterichs artikel (Rh. Museum 56, s. 89, not 3) omtalas en klocka i Wehrda strax utanför Marburg, vari följande bakåtlöpande rader ur alfabetet med delvis upp och nedvända

bokstäver stå att läsa: QPONML | KIHGFE. Talvärdet av E—K är 45 och av L—Q 81. I varje rad står sålunda en multipel av 9; 45 = 5 × **9** och 81 = 9 × **9.** Gematrien är alltså byggd på undrets heliga tal (9).

4. På s. 79 i sin dissertation meddelar Dornseiff ett »Schutzbriff wider Unglicker» från Elz av följande utseende.

Vi finna här i den lodräta raden 13 kors, i den vågräta 14, alltså summa 27 = 3 × **9** (undrets tal). Bokstävernas talvärdesumma är: 1 + 7 + 12 + 13 + 18 + 21 + 20 + 20 + 15 + 10 + 5 + 4 =**146** (den lodräta raden), vartill kommer: 2 + 8 + 9 + 16 + 17 + 21 + 20 + 19 + 14 + 11 + 6 + 3 =**146** (den vågräta raden utom det redan medräknade centraltecknet X) = 292. Detta tal är **4** × 73 (ett primtal). Alltså samma talsymbolik som i det andra, nyss behandlade bokstavskorset! Att tecknen utvalts med hänsyn till ett matematiskt schema, är tydligt: de fyra armarna bestå var och en av 6 bokstäver med talvärdena 74, 72—73, 73. I korset ingå jämnt 24 bokstäver. Vad de elva pilarna symbolisera, är ej så lätt att utfundera. Kanhända föreställa de olyckstillbud, som studsa tillbaka från det undergörande korset,och ett tal lägre än det heliga tolvtalet (jfr 2 × 12 bokstäver) har valts.

5. På samma ställe meddelar Dornseiff en 1910 verkställd avskrift av ett papper, påträffat i en penningpung, tillhörig en bonde från Niederlaukern.

Framsidan:

Baksidan:

A B C D E F

S A T O R

S T U V W G

A R E P O

R X X X X H

T E N E T

Q J N R I I

O P E R A

P O N M L K

R O T A S

»Framsidan» (den kan naturligtvis lika väl betraktas som baksida) innehåller alfabetet, gående runt kanterna och löpande in i andra raden från vänster, sedan upprepas U med varianttecknen V och W, så följer X fyra gånger och därunder JNRI, tydligen Jesus Nazarenus Rex Judaeorum (jfr Joh. ev. 19, 19). »Baksidan» innehåller en vida

spridd, i helbrägdagörande syfte använd ramsa, som kan läsas lika bakifrån och framifrån»Man kann einen ausgeübten Zauber wirkungslos machen, wenn man den benutzten Zauberspruch rückwärts hersagt oder -liest ... Es lag also nahe, Wortzusammenstellungen auszudenken, welche vor- und rückwärts gesprochen oder gelesen immer gleichlauten.» Sökeland, Zeitschrift f. Volkskunde 25 (1915) s. 246. (om dylika jfr Dornseiff, s. 63). Räkna vi ut talvärdet hos de båda inskriptionerna, finna vi: »Framsidans» bokstäver bilda tillsammans talvärdet 382 (21 + 104 + 109 + 73 + 75), alltså ett tal som icke kan delas jämnt med något tal högre än 2; 382 = **2** × 191, vilket är ett primtal. Det är den andra personen i gudomen, som anropas, märk att JNRI ingår i kombinationen. — »Baksidans» fem rader uppvisa talvärdena: 69 + 52 + 61 + 52 + 69 = 303 = **3** × 101, vilket ävenledes är ett primtal. Inom fornkristen mystik var 3 symbolen för gudomen i dess helhet, den heliga treenigheten, jfr § 6, 3. Inskriften innehåller också, om vi närmare undersöka den, 3 gudomliga symboler. Bokstavsräckan SATOR AREPO TEN innehåller samtliga bokstäver i PATER NOSTER samt de båda symboliska bokstäverna A och O (jfr härmed

§ 6, 3). Sannolikt har denna bokstavsamulett uppstått genom omflyttning av bokstäverna i en tidigare korsformig anordning

P

A

T

E

R

P

A

T

E

R

N

O

S

T

E

R

O

S

T

E

R

med tilläggande av de magiska A och O tvenne gånger för uppnående av det bokstavsmystiska syftet: en bokstavskombination, bildande en framifrån och bakifrån likalydande formel, vars bokstävers talvärde symboliserade den heliga treenighetenDenna tolkning har av mig framlagts i ett föredrag inom Filologiska Sällskapet i Lund den 16 nov. 1925. Innan jag hunnit i tryck offentliggöra densamma, har Felix Grosser i Arch. f. Religionswissenschaft 24, s. 165—169 (hösten 1926) oberoende av mig uppvisat, att A och O samt bokstäverna i PATER NOSTER låta sig återfinna i den mystiska formeln. Dess bokstävers talvärden liksom den därmed kombinerade INRI-formeln har han helt lämnat ur räkningen. Det var just talvärdet 2 och talvärdet 3, kombinerade med primtal, som kommo mig att söka efter en teckenkombination i den senare inskriften, motsvarande INRI i den förra. Jag fann då PATER NOSTER samt A och O. Försök har tidigare gjorts att genom beräkning av bokstävernas talvärde utlista meningen i SATOR-formeln (C. E. Gleye, se Ahrens, Altes und Neues aus der Unterhaltungsmathematik, Berlin 1918, s. 181), men resultatet har blivit felaktigt, emedan K ej medräknats i det latinska alfabetet, på så vis har man fått N = 12 i st. f. = 13 etc..

9. Jag har nu genomgått hela det av Dornseiff och Dieterich samlade materialet av s. k. alfabetmystiska inskrifter, för så vitt däri tillämpning av gematri enligt systemet $\alpha = 1$, $\omega = 24$ och $a = 1$, $z = 23$ kunnat spåras. En jämförelse med mina källor visar, att de fall, där jag kunnat påvisa sådan, äro synnerligen talrika, vartill ytterligare komma de av mig funna exemplen i de nystestamentliga texterna (jfr § 7 ovan). I »Corpus derABC-Denkmäler» (Dornseiff, s. 158—168) har jag blott lämnat ur räkningen fragment, som icke med någon grad av sannolikhet synas kunna suppleras, samt en rad inskrifter med ålderdomliga alfabet. Rätt ofta förekomma t. ex. varierande typer av grekiska alfabetet med 26 bokstäver, särskilt på vaser (jfr Dornseiffs »Corpus» I, 3, 7, 8). I ett fall har till det latinska alfabetets 23 bokstäver (där tecknen för *e, f* och *l* ha runliknande karaktär) fogats ett tre gånger upprepat bladliknande tecken (samma figur möter för övrigt på vissa av Mithramonumenten). Alfabetraderna med 26 tecken kunna törhända innebära en åkallan av »den trettonde guden» (*τϱισκαιδέκατος ϑεός,* se ovan § 5): 26 är = 13 + 13, och 351 (gematriska summan av ett alfabet på 26 tecken) är 27 (d. v. s. 3 × 3 × 3) × **13.**

I § 5 har jag meddelat en serie alfabetmystiska inskriptioner, påträffade i de romerska härlägren, av vilka åtminstone 2 med full säkerhet härröra från utövare av Jupiter Dolichenus' kult. Anhängarna av denna typiska soldatreligion i 2—4 århundradets romerska kejsarrike synas hava varit särskilt begivna på bokstavsmagiJfr Hülsen, Röm. Mitt. 18 (1903), s. 74.. Såsom jag tidigare framhävt, är det särskilt talet 13, som inom denna religion synes ha haft en central betydelse inom talmystiken. Det är då av intresse att undersöka även andra Dolichenusinskrifter än de av alfabetartad karaktär — här torde törhända samma gematriska egenhet kunna konstateras. Jag har därför i Cumonts inskriptionssamling av mithraistiskt och därmed besläktat ursprungFranz Cumont, Textes et monuments figurés relatifs aux mystères de Mithra, 1 & 2 (hos mig citerade såsom T & M. 1, resp. 2, eller i materialsamlingen § 11 ff. för korthetens skull blott I och II). undersökt talvärdet hos samtliga där upptagna Dolichenusinskrifter. Dessa äro visserligen endast fem, men alla på ett enda undantag när (en ej fullt säkert läslig inskriftN:r 83 (II, s. 108): IOVIS DOLICH ...) uppvisa det med tidigare undersökt material harmonierande förhållandet, att där gudens namn förekommer i initialraden, denna har ett talvärde, vari talet 13 ingår:

1. Initialraden till inskriptionen n:r 116 (II, s. 113) lyder: IOMA DOLICHENO (**13** bokstäver, med Cumont att tolka: *Iovi optimo maximo aeterno Dolicheno*). IOMA = 36 (9 + 14 + 12 + 1);DOLICHENO = 81 (4 + 14 + 11 + 9 + 3 + 8 + 5 + 13 + 14); 36 + 81 = 117 = 9 ×**13.**

2. Initialraden till inskriptionen n:r 117 (II, s. 113) lyder: IOMD = 39 (9 + 14 + 12 + 4) = 3 ×**13.**

3. Inskriptionen n:r 470 (II, s. 160) begynner med raden: IOVIOM (d. v. s. *Iovi optimo maximo,* nästa rad lyder:

summo exsuperantissimo, alltså Jupiter Dolichenus). Talvärdet av IOVIOM är 78 (9 + 14 + 20 + 9 + 14 + 12) = 6 × **13.**

4. Den i sin början skadade första raden i inskriptionen n:r 65 b (II, s. 105) torde ej med Cumont vara att rekonstruera med IOVI utan med IOM (= *Iovi optimo maximo*); talvärdet av raden IOM DOLIC AVG (= *Dolicheno augusto*) är 104 (35 + 41 + 28) = 8 ×**13.** En rekonstruktion med blott I före DOLIC AVG ger även en gematrisk summa innehållande 13 (9 + 41 + 28 = 78 = 6 × 13). Av platshänsyn, varom dock är svårt att yttra sig utan att ha sett originalet, torde dock detta alternativ vara mindre sannolikt.

I fem med säkerhet till Dolichenuskulten hörande klart läsbara inskriptioner (n:r 1—3 ovan och n:r 1—2 i § 5) ha vi sålunda kunnat påvisa gematri, byggd på talet 13. Ett sjätte fall är med all sannolikhet n:r 4 ovan. Vi torde därför ha allt skäl att antaga, att även de fyra inskriptionerna n:r 3—6 i § 5 härröra från den soldatreligion, vars främste gud var Jupiter Dolichenus, eller från den närstående Mithrakulten, inom vilken även talet tretton varit heligt. Samtliga inskriptioner ha blivit funna på militärt viktiga platser inom det Romerska riket.

10. Med Jupiter Dolichenus-religionen har den kulturellt långt viktigare Mithra-läran stått i ett nära samband. Bägge hava från väsentligen samma trakt i Mindre Asien, Komagene, med orientaliska legionärer spritt sig till det övriga Romarriket. Inom de romerska härlägren ha deras helgedomar enligt vad de arkeologiska fynden bestyrka legat intill varandra. De båda kulterna torde helt säkert ha haft vissa från ett gemensamt ursprung ärvda överensstämmelser (jfr Cumont, T&M. 1, s. 333, not 2). Det är därför av intresse att undersöka, huruvida icke även de långt talrikare mithraistiska inskriptionerna i en serie av fall förråda, att de utförts med hänsyn tagen till alfabetmystik.Inom Mithraläran har tydligtvis talmystiken spelat en mycket stor roll. Det heliga talet framför alla andra var inom mithraismen talet 7 (jfr Cumont, T&M. 1, s. 119 f. och 316). Visste vi det icke genom uttalanden av senantika författare (Origines m. fl.), skulle vi kunna sluta oss till detta genom ett studium av bilderna på den mångfald minnesmärken, som denna en gång inom det romerska kejsarriket så mäktiga religion lämnat efter sig: På Mithramonumenten se vi 7 stjärnor, 7 altaren, 7 träd, 7 svärd, 7 frygiska mössor o. s. v. (jfr t. ex. fig. 23, s. 198, och fig. 163, s. 311, i T&M. 2). Såsom jag längre fram skall visa, saknas ingalunda fall av regelrätt gematri bland mithraistiska inskriptioner, särskilt då det är fråga om amuletter. På de större monumenten har däremot vanligen en enklare bokstavsmystisk metod kommit till användning: Man har eftersträvat ett visst antal bokstavstecken i den eller de rader, där gudens namn förekommer, eller i det parti, som bildat inskriftens centrum. Förfaringssättet påminner slående om vad vi känna om en hel del runinskrifterJfr Magnus Olsen, Om Troldruner, s. 10 ff.. Det märkliga är vidare, att icke blott de egentliga bokstäverna, utan äfven de ordskiljande tecknen i regeln räknats med för att uppnå en viss summa av teckenI norden är detta fallet t. ex. med Sigtunadosans magiska inskrift, jfr Magnus Olsens nämnda arbete, s. 17 f.; många andra exempel skall jag i tredje kapitlet av denna bok lämna.. Vidare begagnas på de mithraistiska monumentinskrifterna en motsvarighet till våra skandinaviska »bindrunor»: två, ibland tre tecken kombineras till en helhet. Genom detta tillvägagångssätt får man i en hel del fall det önskade antalet tecken i en inskriftsrad. Att ordens bokstavsantal spelat en roll i magi och mystik, är en välkänd sak, varom jag redan i det föregående ordat. Här kan jag ytterligare erinra om den stora betydelse, som de s. k. trolldomspapyri (»Zauberpapyri») tillmäta de i de magiska namnen ingående bokstävernas antal. Den intresserade kan finna exempel i det anförda arbetet av Dornseiff, s. 61 f. De judiska talmudisterna och kabbalisterna satte ett ofantligt pris på Jahvehs hemliga namn med respektive 12, 42, och 72 bokstäverJfr Erich Bischoff, Die Elemente der Kabbalah (Berlin 1913/14) 2, s. 102 ff.. Jag har från denna synpunkt undersökt ett rätt stort antalinskriptioner på Mithramonumenten, nämligen alla, som finnas reproducerade bland illustrationerna i Cumonts stora arbete »Textes et monuments.» Tyvärr har jag måst lämna ur räkningen de inskrifter, som blott förekomma i avdelningen »Textes épigraphiques». En jämförelse med illustrationsmaterialet har nämligen visat, att på åtskilliga ställen de av Cumont meddelade texterna i ett visst avseende icke fullt överensstämma med de fotografiska reproduktionerna och de tecknade kopiorna: skiljetecknen äro nämligen i textavdelningen mycket inkonsekvent återgivna. Från rent religionshistorisk forskningssynpunkt sett kunna ju dylika inadvertenser på det hela taget betraktas som adiafora, men då det gäller bokstavsmystik, äro dylika små tecken av utslagsgivande roll. Inom denna art av magi gäller regeln, att varje

skrivtecken, om det betecknar ett ljud eller icke, skall medräknas. Denna princip bekräftas icke blott av Mithrainskrifterna utan även — såsom vi längre fram skola se — av de nordiska runristningarna, vilka fortsätta mithraismens alfabetmagiska grundregler.

Jag har därför i föreliggande undersökning måst inskränka mig till att beakta de inskrifter, som äro återgivna i illustrationsmaterialet till avdelningen »Monuments figurés» i Cumonts stora arbete (T&M. 2, 185—455 = II vid citat i den följande beläggsamlingen).

11. En genommönstring av detta ingalunda obetydliga material har visat, att det tal, som i de flesta fallen möter oss i tecknens antal i initialrader med gudens namn eller på inskriptionens mest framträdande plats, ibland för övrigt i en serie av rader, är just talet 7, Mithralärans heliga tal framför alla andra:

1. På fig. 18 (II, s. 192) läses nedtill i stora typer på den mest framträdande platsen: C. C. AVFIDII IANVARIVS. = 21 tecken (18 bokstäver + 3 skiljetecken) = 3 × 7 tecken. Rörande inskriptionen på tjuren kan jag icke med bestämdhet yttra mig på grund av, att reproduktionen här är mindre tydlig. Står det ett skiljetecken mellan NAMA och SEBESIO och ett skiljetecken mellan varje ord i raden DEO SOLI INVICTO MITRHE (åtskilliga sådana punkter skönjas), få vi även här en multipel av 7, nämligen 35 = 5 × 7 (31 bokstäver + 4 skiljetecken).2. På fig. 20 (II, s. 194) läses till höger om tjuren: SOLI INVICTO L. AVR. SEVERVS CVM PAREMBOLI[S] ET . YPOBASI VOTO FECIT (Den inom klammer satta bokstaven har sannolikt blivit bortfrätt, den står i ett radslut). Medräknas denna, få vi 56 = 8 × **7** tecken.

3. Fig. 24 (II, s. 198) har en enda rad ovan bildframställningen: DEO SANCTO M̅I̅ SACRATH̅I̅S DP PLACIDVS MARCELLINVS LEO ANTISTITES ET GVNTHA LEO — 63 bokstäver (därav tvenne ligaturer) = 9 × **7** tecken. Ovanför raden finnas 10 bladliknande figurer i stället för skiljetecken, de skola därför sannolikt ej medräknas.

4. Fig. 36 (II, s. 208) har såsom initialrad: NVMINI • INVICTO = 14 = 2 × **7** tecken.

5. Fig. 38 (II, s. 210) har såsom initialrad SOLI INVICTO DEO = 14 = 2 × **7** bokstäver. Tvenne pilliknande ovanställda skiljetecken och efter första ordet en punkt störa dock talharmonien. Fortsättningen av inskriften består dock av 42 = 6 × 7 bokstäver och har fem punkter och två pilar, alltså 49 = 7 × 7 tecken. Måhända har i första raden något ord blivit utplånat, eller ock är det ju tänkbart, att skiljetecknen här blivit satta av oförstånd.

6. På fig. 53 (II, s. 224) läses blott ordet MITHRAS = **7** bokstäver.

7. På fig. 59 (II, s. 228) läses följande fundamentinskription: ALCIMVS • TI • CL • LIVIANI • SER • VILC • SOL • M • V • DD Sålunda 41 tecken. Enligt Cumonts uppgift i textavdelningen (inskr. n:r 69, II, s. 106) lär det dock stå VILIC (= *vilicus*). Sannolikt har tecknaren här glömt återgiva en bokstav. I så fall ha vi även här att göra med en multipel av 7 i tecknens summa: 42 = 6 × **7.**

8. Fig. 62 (II, s. 231) har i centralinskriftens översta rad 14 = 2 × **7** tecken: L • FL • HERMADION. Följer så HOC MIHI LIBENS DON • DEDIT. Efter vad det tyckes 22 tecken, troligen bilda dock de två sista bokstäverna ligatur (de stå på teckningen ytterst nära varandra), i så fall 3 × 7 tecken.

9. Fig. 66 (II, s. 235) har en avbildning av quadrigan och ovanför inskriptionen: SANCTO • DOMINO INVICTO • MITHRAE IVSSV • EIVS LIBENS DEDIT = 49 tecken, alltså **7** × **7.** Överstpå monumentet står DEDIT. M. MODIVS (= 14 tecken, vilket bör suppleras med ytterligare en punkt och namnet ACATHO, alltså även här med största sannolikhet en multipel av **7** (21 tecken).

10. Fig. 67 (II, s. 236) bär på sockeln inskriften: SIG INDEPREHENS[I]VILIS. DEI. L. SEXTIVS. KARVS. ET C. VALERIVS. HERACLES. SACERDOS. S. P. P Detta är 77 = 11 × **7** tecken. Att märka är, att tecknaren uteglömt den inom klammer stående bokstaven i det andra ordet, vilken av mig insatts efter Cumonts text (inskr. n:r 138), på teckningen står M i stället för N såsom andra bokstav i samma ord. I fråga om bokstäverna är nog Cumonts text mer att lita på, men i fråga om punkteringen får avbildningen antagas vara noggrannare.

11. Fig. 68 (II, s. 238) har såsom initialrad: CVALERI = **7** bokstäver. Hela inskriptionens teckenantal synes vara 109. Möjligen har dock tecknaren förbisett en eller annan punkt. Ha t. ex. tre punkter uteglömts, blir summan av tecknen 112 = 16 × 7. Här kan blott en minutiös undersökning av originalet avgöra.

Avb. 3. Mithramonument. 12. Fig. 70 (II, s. 239) bär i valvbågen över den tjurdödande Mithra inskriptionen: A. DECIMIVS. A. F. PAL. DECIMIANVS. S. P. RESTIT͡VIT = 42 (6 × **7**) tecken; tredje och fjärde bokstaven från slutet i sista ordet bilda monogram (skola alltså likt en bindruna betraktas som ett tecken). På ett rektangulärt fält under monumentet (se här avb. 3) läses en inskription, vars båda sista rader bestå av vardera 42 (6 × **7**) tecken (i den sista bildar sannolikt TV i *restituit* monogram). Första raden synes däremot ha 37 tecken, tvenne par bokstäver stå dock så nära varandra, att vi måhända ha att göra med ligaturer (monogram), som tecknarenicke beaktat. Enligt Cumonts text (inskr. n:r 134), skulle det emellertid stå F. för FIL., i så fall hade vi 35 (5 × 7) tecken i denna rad. Att tecknaren skulle ritat dit tvenne icke befintliga bokstäver, är väl dock osannolikt.

13. Fig. 81 (II, s. 248) har vid basen inskriften: Q FVLVIVS. ZOTICVS D. D. D = 21 tecken (?). På reproduktionen äro dock några av de här utsatta punkterna endast svagt skönjbara. Fullt säkert kan man yttra sig om denna inskription först efter en undersökning av originalet.

14. Fig. 85 (II, s. 250), en i detaljer tydlig teckning, visar ovanför en framställning av den tjurdödande Mithra inskriptionen: OMNIPOTENTI DEO MITRHAE • APPIVS = 28 (4 × **7**) tecken. Själva dedikationen till guden (det som står före skiljetecknet) består dessutom av 21 (3 × **7**) bokstavstecken.

15. Fig. 90 (II, s. 255) visar ett altare med inskriften: SOLI därunder: INVICTO MITHRAE och därunder SACRVM. Mellersta raden, dedikation till den obesegrade Mithra, består av 14 (2 × **7**) bokstäver (jfr § 13, 1).

16. Fig. 120 (II, s. 277): DEO. SANCTO. INVICTO. LVCAIVS. EXVOTV PO = 35 (5 × **7**) tecken. Initialraden: DEO. SAN består dessutom av **7** tecken.

17. Fig. 126 (II, s. 281) visar ett altare med en inskription, vars initialrad är NABARZE = **7** tecken. Inskriften i sin helhet synes bestå av 72 tecken. En undersökning av originalet torde sannolikt visa, att blott 70 tecken föreligga, ty två bokstavspar kunna vara monogram, som av tecknaren återgivits onöjaktigt.

18. Fig. 131 (II, s. 284) visar en något skadad platta med den traditionella framställningen av Mithra, dödande tjuren, och därunder inskriptionen: AVR THEOF EX VOTO (= *Aurelius Theofilus ex voto*) = 14 (2 × **7**) bokstäver (skiljetecken äro ej utsatta).

19. Fig. 166 (II, s. 308) visar scenen med den tjurdödande Mithra och därunder den ovanligt långa inskriptionenEnligt Cumont (II, s. 134, inskr. n:r 256) att läsa: *L. Aelius Hylas vicesimae libertatis pro salute et Horientis filii sui et Apuleiae eius signum numinis cum absidata | ex voto posuit.*: LAEL. HYLAS. XXLPR. SA. ET. HORIENTIS. FIL. SVI. ET. APVLEIA. EIVS. SIG. NVMINISCVM. ABSIDATA (Ny rad) EXVOTO. POS.= 84 (12 × **7**) tecken. Det flitiga användandet av bokstavsligaturer, t. o. m. en tredubbel, tyder på, att man här eftersträvat ett visst antal tecken.

20. Fig. 174 (II, s. 315) visar under den tjurdödande Mithra följande inskription på grekiska: AVPHΛIK CTEΦANOC ΘEΩ MIΘPA EVXAPICTHPIN (sic, jfr Cumont II, s. 134) = 35 bokstäver (skiljetecken saknas) = 5 × **7** tecken.

21. Fig. 177 (II, s. 316) visar i sin initialrad **7** tecken; om inskriften i dess helhet se nedan § 15, 2.

22. Fig. 194 (II, s. 327) har under den tjurdödande Mithra inskriptionen: FECIT INPENDIO SVO = 14 (2 ×**7**) tecken, däribland tvenne monogram, vilket tyder på, att ett visst teckenantal eftersträvats. Cumont (II, s. 146) anger inskriften vara defekt. Att döma av reproduktionen kan ej gärna någon åverkan ha skett framför ordet FECIT. Sannolikt har namnet på monumentets mecenat stått inhugget ovan Mithras huvud. Att det skulle ha stått efter SVO, där ett skadat parti finnes, är föga antagligt; i så fall skulle ordet FECIT ha börjat mycket längre åt

vänster.

23. Fig. 198 (II, s. 329) visar följande inskriptionEnligt Cumont (II, s. 147, inskr. n:r 371) = *Deo Invicto Mithrae Caute T. Flavius Verecundus colonia Savaria centurio legionis XIIII geminae Martiae victricis votum solvit libens laetus merito.* (| betecknar ny rad): DIMC | T. FLAVIVS | VERECVNDVS | CL. SAVARIA | C. LEG. X IIII | G. M. V. | .V. S. L. L. M. = 56 (8 × **7**) tecken, ordnade i 7 rader (X och IIII böra räknas som tvenne tecken, mellan dem är ett tydligt avstånd). Tre bokstävers förening till en ligatur och punkternas placering (skiljetecken även i början av en rad, den sjunde och sista) tyda på, att ett visst teckenantal eftersträvats. Första raden är dessutom av gematrisk natur: DIMC = 4 + 9 + 12 + 3 = 28= 4 ×**7** (rörande dylika fall jfr nedan § 15).

24. Fig. 206 (II, s. 332) visar inskriptionen: DIM | VINDIL. CVPITVS | SIG. L. XIIII. G. A. ET | VIND. IVLIANVS. | VPPATRE. PATERNO = 56 (8 × **7**) tecken. På reproduktionen synes det dock, som om ett skiljetecken stode före de två sista bokstäverna i IVLIANVS. Då en dylik punktering är meningslös, torde originalet icke ha eller ursprungligen hava haft ett dylikt märke.25. Fig. 207 (II, s. 332) visar en inskrift, som består av 42 (6 × **7**) bokstavstecken (därav 7 monogram) samt 12 på bilden skönjbara skiljetecken. Sannolikt har tecknaren förbisett tvenne dylika vid slutet av de båda huvudraderna. I så fall skulle inskriften bestå av 42 + 14 tecken.

26. Fig. 208 (II, s. 333) har under den tjurdödande Mithra inskriptionen: M S EXBO P = **7** bokstäver (skiljetecken saknas). Kanske har man delvis i anslutning till CumontI MS ser Cumont II, s. 148 (inskr. n:r 383) resten av ett namn på *-us.* att tolka detta såsom: *M(ithrae) S(oli) ex bo(tu)* — för *votu! — p(osui).*

27. Fig. 223 (II, s. 352) visar inskriptioner på framsidorna av tvenne altaren. På det till vänster är initialraden fullt tydbar och lyder: DEO SOLI = **7** tecken. På altaret till höger är initialradens inskription: D S INV (= *Deo Soli Invicto*). Reproduktionen visar här flere rämnor i stenen, vilket gör det omöjligt att avgöra, om punkter stått mellan de tre förkortningarna. Har detta såsom ytterst troligt är, varit fallet, torde vi ha att räkna med 7 tecken även här: D. S. INV (i slutet av en rad är ofta skiljetecknet såsom onödigt utelämnat). Hela antalet av de båda inskriptionernas bokstäver kan på grund av monumentets skadade skick icke beräknas. Inskriptionen till vänster, som begynner med **7** bokstäver i första raden, består av **7** rader.

28. Fig. 290 (II, s. 377) visar ett altare, som ovanför den ur klippan uppstigande Mithra bär inskriptionen: DEO IN MI (= *Deo Invicto Mithrae*) = **7** bokstäver (skiljepunkterna äro ersatta av stora mellanrum). Vid basen av altaret läses: SIVECRACISSIVS = 14 (2 × **7**) bokstäver. Däröver inom ett kvadratiskt fält: SE͡NILIVS CA͡RAN͡TINVS . C . M͡EDIO . M. V. S. L. LM (jfr II, s. 155) = 32 tecken, och däröver . P . GE͡N͡ERICEM = 10 tecken. Altarets hela inskription består sålunda av **7** + 14 (2 × **7**) + 42 (6 × **7**) = 63 (9 × **7**) tecken. Resultatet har uppnåtts genom monogramisering av två, ibland t. o. m. tre bokstavstecken.

29. Fig. 299 (II, s. 387) visar under den tjurdödande Mithra inskriptionen: D. S. I. IMP. C. AMANDINIVS || VERVS. BVC. V. S. L. L. M. = 42 (6 × **7**) tecken. Punkten framför fjärde bokstaven från slutet (S) skymtar dock blott svagt på reproduktionen.Att den skulle saknas, är dock föga antagligt att döma av den konsekvens, med vilken övriga punkter utsatts.

30. Fig. 304 (II, s. 389) visar i ett fält till vänster om djurkretsen, som i en ring omsluter den tjurdödande Mithra, inskriptionen: VLPIVS SILVANVS = 14 (2 × **7**) tecken. På ett till höger befintligt fält läses: EMERITVS. LEG II. AVG VOTVM SOLVIT = 28 (4 × **7**) tecken. Monumentet har dessutom nedtill tvenne inskrifter, vilkas teckensumma är 15, sannolikt bilda dock tvenne tecken (TV) monogram, så att det strängt taget är fråga om 14 tecken.

31. Fig. 311 (II, s. 393) visar ett rektangulärt fält med inskriften: L SENIVS CASTVS LEG VI D P = 21 bokstavstecken. Däremellan 4 bladliknande skiljemärken. Ovanför står inom en cirkelrund inramning: DEO. Monumentet visar sålunda 21 + 4 + 3 = 28 (4 × **7**) tecken. Siffertecknet VI har streck över sig och bildar alltså

liksom II i föregående inskrift en enhet.

32. Fig. 446 (II, s. 502) visar en inskription med **7** tecken i initialraden: INVICTO och likaså **7** i den följande: AVG. AVR (utan punkt vid radslutet). I sin helhet är inskriften icke med säkerhet läsbar. Även tredje raden synes bestå av 7 bokstäver, ungefär samma antal ha de återstående tre raderna, där blott fragment av bokstäver äro skönjbara.

12. Det kan icke gärna vara en tillfällighet, att i så gott som 80 %, av alla de inskriptioner, som det är möjligt att studera både med ledning av Cumonts text och illustrationsmaterialFör den, som ej har Cumonts arbete tillgängligt, bör det påpekas, att endast ett mindre antal av monumentbeskrivningens 493 illustrationer avbilda föremål med inskriptioner., tecknen visa sig vara grupperade med hänsyn till 7-talet. Detta tal var ju Mithralärans heliga tal framför alla andra. Inom denna mysteriereligion ha dock naturligtvis även andra tal varit heliga. Så veta vi, att den 16:de dagen i den avestisk-persiska månadskalendern var helgad åt Mithra (jfr T&M. 1, s. 303). Undersöka vi nu de illustrationer, som avbilda inskrifter, hos vilka vi icke funnit någon anpassning till 7-talet, finna vi i regeln en dylik till talet 16. Detta har varit guden Mithras speciella tal, 7-talet hardäremot på en gång syftat på Mithra och solen (världsalltets 7:de sfär). Solens speciella tal har med all sannolikhet varit 15, tv i den mithraistiska kalendern voro dagarna i mitten av månaden (d. 15:de och d. 16:de) helt säkert helgade åt Solen och Mithra»Mithra, nous l'avons vu, était pour les anciens mages le dieu de la lumière, et comme la lumière est portée par l'air il était censé habiter la zone mitoyenne entre le ciel et les enfers, et on lui donnait pour ce motif le nom de *μεσίτης*. Afin de marquer dans le rituel cette qualité, on lui consacrait le seizième jour de chaque mois, c'est-à-dire son milieu». Cumont T&M. 1, s. 303.. Jag har funnit sex inskrifter, som uppvisa anpassning till talet 16, och tre, där talet 15 ingår i tecknens summa.

1. Fig. 134 (II, s. 285) visar inskriptionen LONG SAL͡AR͡A EXV POSIT = **16** bokstavstecken (därav två monogram), skiljetecken äro ej utsatta. Inskriften står under en förstörd bild av den tjurdödande Mithra. Cumont (II, s. 135) förmodar inskriften betyda: *Longus salararius ex voto posuit.* Utelämnandet av bokstäver och användningen av monogram tyda på, att en viss tecken-summa eftersträvats.

2. Fig. 152 (II, s. 296) har under trenne nu fragmentariska reliefframställningar ur Mithras liv inskriptionen: S. I. M. C. SPEDVALE͡RIANVS. AVC. COL. DD = 32 (2 × **16**) tecken. Punkten efter tredje bokstaven från slutet är utplånad genom en rämna i stenen. DD är en förkortning (= *donum dat*), som mycket ofta står utan skiljetecken vid slutet.

3. Fig. 175 (II, s. 315) visar ovanför den tjurdödande Mithra inskriptionen: DEO INVICTO MITHRE = **16** bokstavstecken (utan punkter), E för AE tyder på, att man velat ha en viss teckensumma.

4. Fig. 177 (II, s. 316) visar ett altare, som bär inskriptionen: INVICTO | MYTHRÆ | DIOSCO | RVS. MARCI | VSLM = 32 (2 × **16**) tecken; initialraden har dessutom 7 bokstäver, och andra raden med själva gudanamnet uppvisar gematri (jfr härom § 15, 2).

5. Fig. 258 (II. s. 368) visar en sexkantig pelare, som på sin ena sida bär inskriften: D. I. M | M. T͡ER. | SENE | CIO | P. S. P. Alltså **16** bokstavstecken och **7** punkter.

6. Fig. 423 (II, s. 489) visar i initialraden 14 (2 × **7**) bokstäverAndra ordet läses av Cumont (II, s. 469) *τύχη*.: *ΑΓΑΘΗΙ ΤΗΧΗ* (sic!) *ΗΛΙΩ,* mellan dessa bokstäverstå två skiljetecken, ett bladliknande och ett normalt (en punkt), alltså **16** tecken. Hela inskriften består dessutom av 96 (6 × **16**) tecken.

7. Fig. 71 (II, s. 240) visar på två ställen inskriptionen: SOLI INVICI MIT D D L AGRIVS CALENDIO = 30 (2 × **15**) bokstavstecken. Inskriften har ena gången 7, andra gången 8 bladliknande skiljetecken. Dessas summa är även den **15** (8 + 7). Att man velat få fram ett visst talförhållande, är ganska tydligt. Dubbelinskriptionen begynner också med solens namn, vars heliga tal bör ha varit 15.

8. Fig. 85 (II, s. 250) har nedtill inskriptionen CLAVDIVS TARRONIVS DEXTER VC DICAT = 30 (2 × **15**)

bokstäver. Möjligen finnes en punkt mellan andra och tredje ordet, i så fall torde vid närmare undersökning visa sig, att någonstädes ligatur förefinnes. Ovantill har samma monument (jfr § 11, 14) en inskription av 28 (4 × 7) tecken.

9. Fig. 304 (II, s. 389) visar nedtill tvenne inskriptioner, vilkas sammanlagda summa är 15, möjligen förefinnes här någonstädes ligatur, i vilket fall en annan tolkning är den riktiga (jfr § 11, 30).

13. Av ett visst intresse med hänsyn till 24-talets stora roll i runmagien är slutligen, att mithraistiska inskriptioner finnas, där måhända en anpassning till detta tal föreligger. Alternativt tänkbar och sannolikare är dock antagandet, att bokstavsmagi, byggd på tolv-talet, föreliggerAtt märka är, att alfabetets 24 tecken enligt den senantika magien stodo i förbindelse med de tolv zodiakbilderna, så att bokstäverna två och två representerade ett stjärnbildstecken, se härom Dornseiff, s. 133.. Zodiakens tolv tecken spelade en stor roll i Mithraläran och finnas mycket ofta avbildade på monumenten. Jag har iakttagit följande fall:

1. Fig. 90 (jfr ovan § 11, 15) visar följande inskription: SOLI | INVICTO MITHRAE | SACRVM = **24** bokstäver (skiljetecken äro icke utsatta).

2. Fig. 196 (II, s. 281) visar följande inskription: NABARZE | DEO | PRO. SAL. AMPLIATI | AVG. N. DISP. ET | SVA. SVORVMQ | OMNIVM | PROTAS. VIKAR | EIVS (utan punkt vid slutet). Alltså 72 (3 × **24**) tecken. Initialraden innehåller 7 tecken (jfr §11, 17).3. Fig. 166 (II, s. 308; jfr ovan § 11, 19) visar ovan Mithra och tjuren inskriptionen: IO. S. IN͡VI. | DEO GENITORI | R. N. = **24** tecken. Nedtill bär samma monument en inskrift med 84 (12 × 7) tecken, jfr § 11, 19.

4. Fig. 423 (II, s. 489, jfr ovan § 12, 6) visar en inskription med 96 (4 × **24**) tecken, 96 är dock även = 6 × 16 (Mithras speciella tal).

14. Den ovan i §§ 11—13 framlagda undersökningen ger en så gott som fullständig genommönstring av alla inskrifter på mithraistiska monument, vilka med hjälp av Cumonts digra arbete kunna bedömas både genom illustration och avskriftVad jag icke upptagit till diskussion är blott en rad fragment samt en och annan inskrift, där bokstäverna på reproduktionen stå alltför sammangyttrade för att kunna tillåta någon som helst tolkning av teckensumman.. Det har därvid visat sig, att tecknen uppträda i sådana talförhållanden, att man måste anse det i stort sett klart ådagalagt, att Mithralärans adepter vid utförandet av sina religiösa inskriptioner följt vissa talmystiska principer. I flere fall ha mysterna för att nå sitt syfte begagnat sig av rätt konstlade medel, såsom godtyckligt val av antalet skiljetecken och monogramisering av bokstäver, där utrymmet knappast så fordrat. Vad som hittills framkommit rörande mithraisternas talmystik, är ju en mycket enkel art av alfabetmagi. Saken har dock sitt stora intresse, ty törhända hava vi just här förebilden till den bokstavsräkning, som forskningen konstaterat hos våra fornnordiska förfäder (jfr § 1). Egendomligt vore emellertid, om icke även regelrätt gematri (»bokstavsvägning») utövats inom mithraistiska kretsar. Dylik förekommer kanske ställvis på monumenten, men i första hand ha vi att vänta den på de amuletter, som burits av de orientaliska soldatreligionernas anhängare i det romerska kejsardömet. Ett av de starkaste motiven för germankrigarna inom de romerska härlägren till att söka förvärva insikt i bokstavskonsten har säkerligen just varit begäret efter att likt kamraterna kunna bära undergörande föremål, mäktiga att förskaffa innehavaren lycka och framgång, skydd mot faror i strid, den onda blicken och andra verkliga eller inbillade risker. De äldsta runorna finna vi på amuletter eller vapen (spjutet från Øvre Stabu, Vimosefynden etc).Såsom jag i det följande skall visa, bär en hel rad av runamuletter från denna tid ofta omisskännliga gematriska inskriptioner. Vilka voro forngermanernas lärомästare i denna konst? Svaret kan knappt bli mer än ett: de magikunnige bland de orientaliska soldatreligionernas anhängare. Jag har redan visat (jfr § 5 och § 9), att Dolichenuskultens utövare idkat gematri. Dessa stodo Mithraläran så nära, att det vore ytterst egendomligt, om icke denna ännu mera mystiskt anlagda religions bekännare varit kunniga i gematriens användning.

Vid studiet av Cumonts tillägg till den egentliga urkundssamlingen, avdelningen »Pierres gravées et amulettes» (T&M. 2, s. 447 ff.) har jag iakttagit följande fall med (så vitt jag kan se) typiskt gematriska magiska

inskriptioner:

Avb. 4. Mithraistisk amulett. 1. N:r 6 (fig. 399, II, s. 449) visar solguden med glob i handen, dragen av fyrspannet (quadrigan). Längs den ovala stenens övre kant står i valvbåge följande palindrom av grekiska bokstäver: *ΑΒΑΛΝΠΘΠΝΛΑΒΑ* — i mitten sålunda *Θ* = 8 och å båda sidor därom samma bokstavsrad, till vänster löpande åt högerTredje tecknet från början är ej fullt tydligt, men kan utan svårighet bestämmas; enär inskriften är en palindrom, måste det vara identiskt med tredje tecknet från slutet (*α*). och till höger löpande åt vänster. Talvärdet av denna rad, beräknad efter det speciella magiska räknesättet, är 1 (*α*) + 2 (*β*) + 1 (*α*) + 11 (*λ*) + 13 (*ν*) + 16 (*π*) = 44. Inskriptionens totalsumma är sålunda = 44 + 8 + 44 = 96 = 24 ×**4.** Talet 4 bör vara quadrigans (fyrspannets = de fyra elementernas heliga) tal»Suivant Dion Chrysostome, les mages d'Asie Mineure comparaient dans leurs hymnes le gouvernement du monde par le dieu suprême à la conduite d'un char traîné par quatre coursiers, symboles des quatre elements. On peut affirmer que les mystes de Mithra attribuaient la même signification au quadrige de Sol, que l'on interprétait aussi comme un embléme des quatre saisons.» Cumont, T&M. I, s. 126 (jfr a. a., s. 82 överst).. Såsom jag i det följande skall visa, bör germanernas vagnruna ha haft samma talvärde. Att talet 24 i grekisk bokstavsmystik haft ett kraftigt magiskt värde, är vidare ställt utom varje tvivel. Sannolikt har det såsom det högsta av bokstavsvärdena symboliserat rikedom, vilket väl stämmer med enlyckoamuletts naturliga syfte. Rikedomsrunan (isl. *fé*) får också just detta nummer vid min tolkning av den äldre runradens talvärden. I ovalens nedre fält, avskild från det övriga genom ett horisontalt streck, finnes ytterligare en inskription, som Cumont läst såsom *TVΞEVI.* Onekligen ser det vid första påseendet ut, som vore denna läsning höjd över allt tvivel. Stenen är emellertid bitvis nött, och vi ha därför att räkna med, att vissa linjer blivit utplånadeTänkbart är även, att en reproduktion av en äldre sten med bitvis nött skrift föreligger.: *Ξ* kan vara resterna av ett *E* och *I* det kvarstående vertikala strecket i ett *T.* Är så fallet, ha vi åter en palindrom framför oss *TVEEVT* — och talvärdet därav är: 19 + 20 + 5 + 5 + 20 + 19 = 88 = 22 ×**4.** Åter quadrigans tal, denna gång kombinerat med talet 22. I den äldre runraden har den runa, vars namn betyder arv, just detta talvärde (jfr § 36). Den magiska stenens hela inskription har talvärdet 184 = 46 × **4.** Skriften är anordnad efter systemet 44 + 8 + 44 och 44 + 44. Detta kan ej gärna vara en tillfällighet, då vi otvivelaktigt ha att göra med en amulett, vilken dessutom har en bildframställning, som osökt för tanken till talet 4.

2. Såsom n:r 8 (II, s. 449 f.) omnämner Cumont en jaspissten med inskriptionen *ΚΗΝΑΟ|ΑϹΑΓΑ* — alltså 5 + 5 bokstäver med talvärdet 46 (10 + 7 + 13 + 1 + 15) + 24 (1 + 18 + 1 + 3 + 1) = 70 = 10 ×**7,** Mithraismens heliga tal *κατ’ ἐξοχήν* (jfr § 10 f.).

Avb. 5. Fragment av mithraistisk amulett. 3. Såsom n:r 9 (II, s. 450; fig. 401, s. 449) beskrives ett fragment av grön jaspis (avb. 5). Å dess ena sida synes hälften av den traditionella scenen med den tjurdödande Mithra, å den andra hälften av en framställning av Amor och Psyche, omfamnande varandra. Vid sidan av Amor läses med bakåtgående bokstäver den utan minsta tvivel magiska inskriften: *ΝΕΙΧΑΡΟΠΛΗΞ,* jfr ovanstående bildCumont läser här egendomligt nog en bokstav för mycket.. Dess talvärde är: 13 + 5 + 9 + 22 + 1 + 17 + 15 + 16 + 11 + 7 + 14 = 130 = 10 × **13.** Alltså en kombination av tvenne tal, som för senantikens orientaliska magi höra ha varit av stor betydelse. Talet 13 var inom mithraismendet mystiska högsta väsendets heliga talJfr Reitzenstein, Das iranische Erlösungsmysterium, s. 155. En i kinesisk översättning bevarad manikeisk skrift ger oss en inblick i den spekulation, som ligger bakom denna talsymbol, jfr samma arbete, s. 154 — dagens tolv timmar, sammanslutna som helhet, betyda tretton, dessa tretton äro en dag och en gud. I senare persisk spekulation blev 13 Zervan-Aions tal (jfr § 29, s. 82 överst)., (jfr 13 i Dolichenus-kulten, se ovan § 5 och § 9). Talet 10 spelar en fundamental roll i all senantikens och den främre orientens magi och talspekulation (jfr § 48, s. 152). Dekaden ansågs som det grundläggande, det skapande. Möjligen har tiotalet varit av central betydelse inom kärleksmagienJfr Magnus Olsen, Bergens Museums Aarbok 1909, n:r 7, s. 35 ff. och 1914—15, n:r 4, s. 14 ff.. Detta stämmer ju väl till en mithraistisk amulett av sannolikt erotisk betydelse, den talmystiskt tolkade inskriftsraden står ju bredvid en bild av Amor och Psyche. Utan tvivel har även den förlorade hälften haft en

inskrift, troligtvis uppställd efter samma talprincip. Amuletten har även en inskrift eller ett inskriftsfragment på andra sidan. Åtskilliga bostäver äro emellertid här svåra att bestämma. Jag har gjort ett försök till tolkning, varvid jag trott mig konstatera gematri, byggd på 7-talet, men anser det lönlöst att här diskutera detta försök, då läsningen på så många punkter är osäker.

Avb. 6. Mithraistisk amulett. 4. Såsom n:r 10 (II, s. 450 f., fig. 402) beskrives en jaspisplatta, som på ena sidan har den traditionella scenen med den tjurdödande Mithra, på den andra ett lejon, omgivet av 7 sex-uddiga stjärnor, kring vilka 43 grekiska bokstäver äro grupperade i kretsar. Av dessa bilda de två sista längst till höger, *H* och *N* i *ΕΔΣΗΝ* (se avb. 6), monogram. Bokstavstecknens antal blir härigenom reducerat till 42 = 6 × **7.** Tillsammans medstjärnorna är det sålunda 49 = **7** × **7** tecken. Alltså en typiskt mithraistisk talmystisk anordning. Då vi tydligtvis här ha att göra med en amulett, böra vi även vänta gematri. I överensstämmelse med reproduktionen läser jag på en bokstav när (*Ξ,* ej *E* i första ordgruppen) med Cumont, som vid sin transkription uteglömt gruppen *ΕΛΚΟΝΦ* : 1)*ΥΑΚΥΜΞ*Reproduktionen visar ett tydligt *Ξ.* Måhända har Cumont tolkat detta som ett *E* för att få ett bättre uttalbart ord, troligare är dock, att ett tryckfel insmugit sig i hans transskription. = 87 + (20 + 11 + 10 + 20 + 12 + 14); 2) *ΕΛΚΗΦΙΔ* = 67 (5 + 11 + 10 + 7 + 21 + 9 + 4); 3) *ΕΛΚΟΝΦ* = 75 (5 + 11 + 10 + 15 + 13 + 21); 4) *ΕΛΚΟΝΤ* = 73 (5 + 11 + 10 + 15 + 13 + 19); 5) *ΕΛΚΥΝΤ* = 78 (5 + 11 + + 10 + 20 + 13 + 19); 6) *ΕΔΣΗΝ* = 47 (5 + 4 + 18 + 7 + 13); 7) *ΛΕΚΝΛΔΥ* (tecknen kring stjärnan ovan lejonsvansen, Cumont läser samma tecken fast i delvis annan ordningsföljd) = 67 (4 + 5 + 10 + 13 + 11 + 4 + 20). Talvärdet av det hela (87 + 67 + 75 + 73 + 78 + 47 + 67) är 494 = 38 ×**13.** Den främreasiatiske himmelsgudens heliga tal ingår sålunda i bokstavstecknens talvärdesumma. Detta passar väl till lejonbilden, symbolen för Ahura Mazdas rena ljus. Av intresse är även att observera, att bilden av den strålande solen på den åt Mithra ägnade andra sidan av amulettstenen har sexton uddar. Den åt Mithra helgade månadsdagens nummer var som ovan nämnts 16.

5. En agat (n:r 13, II, s. 452, fig. 405) bär under en 16-uddig stjärna (jfr ovan om talet 16) inskriptionen *ΜΕΙΘΡΑϹ* — alltså **7** bokstäver (obs. *ει* för *ι*) med talvärdet 70 (12 + 5 + 9 + 8 + 17 + 1 + 18) = 10 ×**7.** Läst efter det milesiska systemet ger samma inskription talsumman 365 (Mithras och solgudens stora tal, årets ring, jfr II, s. 19).

6. Av särskilt intresse är slutligen en guldring av tydligt magisk karaktär (n:r 14, II, s. 452 f., fig. 406). På dess innersida finnes en serie inskriptioner, där bland annat Mithras namn kan läsas. Att här med säkerhet få fram bokstavsvärdet är ytterst svårt, då inskriptionen icke är indelad i klart avdelade grupper. Så är emellertid fallet med yttersidan. En ormslinga delar denna i åtta bågiga fält. I sex av dessa äro grekiska bokstäver inristade, här och där dock blandade med vissa tecken, som törhända också äro bokstäver. Åtminstone fyra av dessa grupper,de med otvivelaktig grekisk skrift, låta tyda sig: I. Det står under tre stjärnor: *ΘΘΘΛΛΛ* = 3 × 8 + 3 × 11 = 24 + 33 = 57 = 3 × **19** (ett kosmiskt tal, varom nedan). II. Kring en stjärna står: *ΝΕΑΠΟΛΕϹ* = 13 + 5 + 1 + 16 + 15 + 11 + 5 + 18 = 84 = 12 × **7.** III. I ett av en rämna skadat fält står det fullt läsbart *ΠΟΑΝΛ* (sista bokstaven *Λ,* ej *A,* som Cumont tytt den) = 16 + 15 + 1 + 13 + 11 = 56 = 8 ×**7.** IV. I nästa fält vid sidan av en liten rundel läses: ΛΧΟ ΔΔΔ ΥΥΥ = 11 + 22 + 15 + 3 × 4 + 3 × 20 = 48 + 12 + 60 = 120 = 10 ×**12** (zodiaktecknens tal). Vi ha av allt att döma här framför oss en amulett med inskriptioner, anordnade med hänsyn till de astrologiska talen: planeternas 7-tal, zodiakens 12-tal och deras summa 19 (7 + 12), människans tal: hennes själ hade enligt astrologiens lära mottagit sina anlag av de 7 planeterna och hennes kropp stod i samband med zodiakens tolv teckenJfr Cumont, Den astrala religionen i forntiden, s. 109. Jfr ytterligare § 33..

7. Återstår bland stenar med inskription blott att nämna den såsom n:r 12 av Cumont beskrivna amuletten med *ΑΒΡΑϹΑΞ* och *ΙΑΩ* på den ena samt *ΜΙΘΡΑΞ* (sic!) på den andra sidan. Denna torde med goda skäl kunna betecknas såsom icke mithraistisk. Någon har på en amulett sammanfört namnet på demonen *Ἀβϱάσαξ* (*Ἀβϱάξας*), det grekiska namnet på judarnas gud *Ἰάω* och en förvrängd form av Mithras namn. Finnes här bokstavsmagi, är den sannolikt milesisk (*Ἀβϱάσαξ* = 365) och faller utanför ramen för denna undersökning.

Avb. 7. Magisk ring.

15. Inskriptionerna på de mithraistiska amuletterna ha sålunda visat sig genomgående vara av gematrisk karaktär. Hos inskrifterna på monumenten ha vi däremot iakttagit ett enklare slag av alfabetmystik: bokstavsräkning. Tänkbart är dock, att i vissa fall även regelrätt gematri (bokstavsvägning) tillämpats vid anbringandet av viktigare inskrifter på monument och andraofficiella föremål (t. ex. mynt). En uttömmande utredning av denna fråga kan dock för närvarande icke lämnas, emedan Cumont i sin textupplaga icke konsekvent anger förekomsten av de bokstavsskiljande tecknen. Under förutsättning, att sådana saknas även i originalet, kunna vi ha att räkna med gematri i inskriftsrader sådana som: SOLISACR = 91 = 13 × **7** (inskr. n:r 105, 107, 422); SOLI S = 70 = 10 × **7** (inskr. 109); DI MITHRAE = 84 = 12 × **7** etc. Jag har antecknat ytterligare en hel del dylika exempel, men anser det icke löna mödan att utöka beläggsamlingen med fall, där ingen kontroll lämnas av reproduktioner. Jag meddelar därför nedan ett fåtal analoga inskriptioner tagna från illustrationsmaterialet i Cumonts arbete. Att dessa inskriptioner med tydlig eller i ett och annat fall kanske blott skenbar gematri äro av så ringa antal, beror utan tvivel därpå, att initialrader med starka förkortningar av typen IOM etc. i regeln icke brukats på de skulpturalt mera intressanta monument, som ansetts värda att reproduceras. Exemplen 1—3 utgöra dock undantag. Det fjärde finnes på ett mynt och förtjänar utan tvivel större intresse, beklagligtvis finnes intet annat tydligt mithraistiskt mynt med klart läsbar inskrift reproducerat. Avb. 8. Mynt från Tarsus. 1. Fig. 102 (II, s. 264) har såsom initialrad IOM = 9 + 14 + 12 = 35 = 5 ×**7.**

2. Fig. 177 (II, s. 316) har såsom initialrad INVICTO med 7 bokstäver och såsom nästa rad gudanamnet MYTHRÆ med en egendomlig stavning: Y för I, vilken tyder på, att en dold gematrisk avsikt torde föreligga. Talvärdet av denna rad är också 84 = 12 × **7** (12 + 22 + 19 + 8 + 17 + 1 + 5), såsom jag tidigare påpekat ha dessutom 12 och 7 speciellt astrologisk betydelse.

3. Fig. 198 (II, s. 329) har såsom initalrad DIMC = 4 + 9 + 12 + 3 = 28 = 4 ×**7.** Inskriptionen (n:r 371 hos Cumont) betyder: *Deo Invicto Mithrae Caute.*

4. Ett mynt från Kilikien (fig. 12, II, s. 190) bär påbaksidan längs kantranden inskriptionen *ΤΑΡΣΟΥΜ ΗΤΡΟΠΟΛ ΕΩϹ,* alltså *Τάϱσου μητϱοπόλεως* men så anordnad, att två räckor bokstäver med **7** tecken i varje uppstått. I mitten ha runt en avbildning av den tjurdödande Mithra placerats följande fem bokstäver: *ΑΜΚΓΒ* (= *Ἀυτονόμου μητϱοπόλεως Κιλικίας γϱάμματι βουλῆς*), vilkas bokstavsvärde är: 1 + 12 + 10 + 3 + 2 = 28 = 4 ×**7.** De båda sista bokstäverna i kantinskriptionen stå under en linje, de bilda också ett tal, vari 7 ingår: 24 (ω) + 18 (σ) = 42 = 6 ×**7.** På framsidan se vi en bild av Gordianus III iklädd krona, varav 7 uddar synas, och på sidorna av bilden tvenne *π* (= *πατὴϱ πατϱίδος*) = 16 + 16 (Mithras speciella tal). Att bokstavsmystik inspirerat arrangemangen på detta mynt, synes mig höjt över varje tvivel. Gematrien hos de fem bokstäverna kring Mithrabilden kan måhända vara en tillfällighet. Därom kan man med någon grad av säkerhet endast yttra sig efter att ha konstaterat samma sak på en hel serie av liknande mynt. Ett sådant jämförelsematerial står tyvärr icke till min disposition.

*

KAP. II.

DEN ÄLDRE RUNRADENS TALVÄRDEN.

16. Den äldre, samgermanska runraden består liksom senantikens grekiska alfabet av 24 tecken:

ᚠ ᚢ ᚦ ᚨ ᚱ ᚲ ᚷ ᚹ ᚺ ᚾ ᛁ ᛃ ᛇ ᛈ ᛉ ᛊ ᛏ ᛒ ᛖ ᛗ ᛚ ᛜ ᛟ ᛞ

Dessa bokstavstecken, varibland några visa starkt varierande typer, anträffas på en serie föremål, vilkas ålder den

arkeologiska forskningen kunnat bestämma till århundradena mellan c. 200 och c. 700 e. Kr. Dessa äldre runor betraktades av en senare tid i motsats till den yngre runradens 16 tecken såsom särskilt trolldomskraftiga. De inskrifter, som ristats med dessa äldre runor kunna till en betydande del förmodas vara av magisk karaktär. Det är med dessa språkminnesmärken jag särskilt kommer att sysselsätta mig i detta arbete, vars syfte är att uppspåra runornas talmystik och utreda dess samband med senantikens alfabetmagi.

Forskningen har redan, såsom jag i det föregående omnämnt (jfr § 1), funnit en rad av exempel på, att de forntida nordgermanerna vid sin runmagi begagnat sig av bokstavsräkning. De flesta av de äldsta runminnesmärkena hava emellertid en övervägande amulettartad karaktär. I analogi med förhållandena inom de senromerska mysteriereligionerna (Mithra- och Dolichenuskulterna) böra vi emellertid här, om ett genetiskt samband finnes, vänta oss bruk av ett kraftigare magiskt hjälpmedel: bokstavsvägning, gematri i egentlig bemärkelse. För att bestämma runornas talvärden måste vi veta deras inbördes ordning. Förhållandet med den äldre runradens rätta ordningsföljd har hittills i stort sett hållits för ett uppenbart faktum. Vi äga ju flera föremål med denna runrad, och avvikelserna äro högst obetydliga.Blott i fråga om 13:de och 14:de samt 23:dje och 24:de platsen i serien visa inskrifterna en lätt variation. Man skulle därför i första hand vara böjd att såsom talvärden inom den s. k. futharken ansätta: ᚠ = 1, ᚢ = 2, ᚦ = 3, ᚨ = 4 etc. och blott rörande ᛈ och ᛇ samt ᛟ och ᛞ känna sig osäker, om 13 eller 14, respektive 23 eller 24, vore att anse som det riktiga.

En dylik talvärdestolkning av futharken ger emellertid ingen nyckel för uppdagande av en konsekvent gematri hos de magiska runinskrifterna. Söker man tillämpa detta räknesystem, kan man visserligen här och där komma till resultat, som kunna tydas såsom utslag av gematri, men någon genomgående tillfredsställande lösning står på denna väg icke att vinna. Vi måste ställa oss frågan: månhända ha de runkunnige ordnat tecknen inom futharken på ett sådant sätt, att endast den invigde kunnat sluta sig till de verkliga talvärdena. I olikhet med medelhavsländernas alfabet, som i första hand såsom ett meddelelsemedel inlånats österifrån, har den äldre runraden med sina 24 tecken av allt att döma från första början haft ett huvudsakligen magiskt syfte. Därpå tyda först och främst runornas namn, som till ej ringa del uppenbart stå i samband med mytologiska eller magiska makter. Har emellertid runraden skapats i magiskt syfte, ligger det antagandet nära, att dess verkliga (talvärdebestämmande) ordningsföljd hållits strängt hemlig. Ett eller flera tecken kunde vid anordningen av futharkraden ha flyttats, så att hela nummerföljden blivit rubbad. Detta kan blott ha uppnåtts därigenom, att ett tecken eller ett bestämt antal sådana flyttats från slutet till radens början eller tvärtom. Söka vi nu en korrespondens mellan runornas namn och deras tal i enlighet med futharken, göra vi oss fåfäng möda. Vi möta idel motsägelser, ty om vi, begynnande med futharkens första bokstav, söka efter ett dylikt samband, finna vi, att ᚠ, isl. *fé* 'gods, rikedom' (jfr lat. *pecunia*), ett begrepp, som innebär en mångfald, skulle beteckna det lägsta talet 1; ᚦ, isl. *þurs* 'troll, demon', skulle representera talet 3, det gudomligas talsymbol inom all främreasiatisk-europeisk mystik; runan ᚨ isl. *áss* 'gud', skulle däremot vara förknippad med ett jämnt tal, ehuru talet 2 och ofta även dess produkter av samma folktro förbindas just med det demoniska. Finnes ett samband mellan runornas tal och deras namn, måste tydligtvis en omgruppering skett vid derasordning till en futharkrad. Den enklaste och på samma gång radikalaste förändringen har i så fall varit, att det sista tecknet flyttats från slutet av serien till platsen framför dess begynnelse. Genom en dylik operation få alla jämna talvärden valör av udda och tvärtom. En snarlik kurragömmalek företages ju t. ex. i vårt vanliga kortspel, vilket som bekant än i dag får tjäna magiska syften och med största sannolikhet ursprungligen brukats såsom ett av spådomskonstens tekniska hjälpmedelVissa omständigheter synas mig tyda på, att vårt vanliga kortspel har en härstamning, som leder tillbaka till mithraistisk miljö eller i varje fall till mystiskt intresserade kretsar i senromersk tid, som stått denna orientaliska soldatreligion nära. I antik tid kan spelet ha bestått av vissa träpjäser, som längre fram under medeltiden utbytts mot kort, vilka dock i sin anordning bevarat det väsentliga av den en gång magiska apparatens idé. Det högsta kortet står ju i förhållande till de andra i trettonde rangklassen — liksom 13 bör ha varit det förnämligaste talbegreppet i Mithramysterierna. De fyra »färgerna» torde representera de fyra elementen: spader = jord, klöver = vatten, hjärter = eld, ruter = luft (i Indien symboliseras luften genom en stjärnformig figur med sex hörn, jfr v. Glasenapp, Der Hinduismus, s. 56; jfr, att ruter på engelska heter *diamonds*). Spadertecknet

påminner om det av mig i förra kapitlet (§ 11, 3) omtalade bladliknande mithraistiska skiljetecknet o. s. v. En undersökning av denna fråga skulle helt visst vara av kulturhistoriskt intresse. Jag har här blott kunnat göra några antydningar.: esset ser ju ut som en etta, men har dock i regeln högre valör än något av de andra tolv korten. Anta vi nu, att en omgruppering av antytt slag företagits i runföljden, få vi genom att åter flytta *f*-runan till slutet av raden, en helt annan tecken- och talserie, begynnande med ᚢ = 1 och slutande med ᚠ = 24. En första blick på den så omändrade runraden visar oss, att de ovan påpekade motsägelserna mellan tecknens namn och ordningstal försvunnit: ᚠ 'gods, rikedom' har nu talvärdet 24, det högsta i serien, ᚦ 'turs, troll' har talvärdet 2, det demoniskas grundtal i magi och folktroMagerna kallade enligt Plutarchos, De Iside 48, det onda för tvåfalden. Att tron på 2 såsom ett skadligt tal var särskilt spridd bland perserna omkring år 300 e. Kr., är bestyrkt genom Talmud (härom Scheftelowitz, Die altpersische Religion und das Judentum, s. 90). Jfr, att än i dag i engelskan namnet på tvåan i kortspel *deuce* (< gammalfranskt *deus* '2') även betyder 'djävul' (orden äro helt säkert ursprungligen identiska)., och ᚨ 'gud' talvärdet 3, det gudomliga och mot trolldom skyddande talet inom samma föreställningssfär. Det synes, som om enmening kunde letas fram. Sannolikt har varje tecken i runserien uppkallats med hänsyn till en mystisk korrespondens mellan namn och ordningstal. Frågan är nu, om alla runnamnen kunna tolkas på detta sätt. För att komma någon vart med detta problem måste vi vända oss till den miljö, där runskriften har uppstått. Där man har lånat eller ombildat skrivtecknen, har man sannolikt även hämtat talsymboliken.

17. Runskriften är helt säkert ett lån från det Romerska riket under kejsartiden. Om det latinska eller det grekiska alfabetet varit denna skrifts egentliga förebild, har forskningen ännu icke definitivt fastställtDen Bugge-Friesenska uppfattningen ser den huvudsakliga förebilden i det grekiska alfabetet. Häremot har nyligen Holger Pedersen skarpt opponerat och sökt härleda samtliga runor ur det latinska alfabetet. En förmedlande ställning har jag sökt intaga i min uppsats »Der Ursprung der Runenschrift und die Magie», Arkiv f. nord. filol. 43, ny följd 39, s. 97 ff.; höjt över varje tvivel är dock, att den germanska runskriften övertagits från den senantika kulturvärlden och att denna skrift från och med det tredje århundradet e. Kr. ristats på en rad bevarade föremål. Den talmystik, som av allt att döma varit förknippad med dessa såsom magiska ansedda forngermanska skrivtecken, bör då med största sannolikhet vara även den ett lån från det romerska kejsarriket vid tiden strax före dess förfallsperiod. Utgångspunkten för den germanska bokstavsmagien är i så fall att söka inom de senantika mysteriereligionerna. I första hand ha vi att tänka på Mithrakulten. Denna hade just vid tiden omkring år 200 e. Kr. ingått i sin kraftigaste uppgångsperiod. Den var utan allt tvivel från och med tiden strax efter år 180 den livligast omhuldade religionsformen bland rikets tjänstemän och militärer. Vid denna tid bestod den romerska armén, officerare och soldater, av ett brokigt vimmel av västromare, främreasiater och germaner. Själve kejsaren, Marcus Aurelius’ brutale och överspände son Commodus, som tillträdde regeringen år 180 och mördades år 192, hade låtit inviga sig i Mithras mysterier. Att döma av ruinresterna måste de romerska härlägren längs rikets norra landgräns en tid ha vimlat av monument, resta av Mithradyrkare inom armén. Det äldsta med säkerhet daterbara minnesmärket har påträffats inomdet romerska Germanien och måste vara från tiden omkring år 148 e. Kr. Tvenne andra monument, även funna nära germangränsen, äro från år 189 och år 213. Vid början av tredje århundradet eller något tidigare ha liknande minnesmärken blivit resta i Pannonien (säkert före år 222). I Dacien och Mesien, de romerska provinser, som legat invid goternas välde vid Svarta havet, har slutligen den romerska Mithrakulten, då dess stjärna stod i zenit, ägt sitt huvudcentrum. Vi ha all anledning att förmoda, att redan vid tiden omkring år 200 även i dessa nejder talrika dyrkare av »den obesegrade guden» funnits inom de romerska härlägren. Mesien har att uppvisa ett monument från år 216, och Dacien har bland sina ännu talrikare minnesmärken ett monument, som måste vara rest någon gång mellan år 176 och år 192. De flesta av dessa spillror från den romerska mithraismens tid kunna emellertid icke kronologiskt närmare bestämmasJfr Cumont, T&M. 2, s. 540. En god sammanfattning av den romerska mithraismens idéer och historiska utveckling ger Söderblom, Ur religionens historia, s. 229 ff. Jfr även Martin P:n Nilsson, Den romerska kejsartiden 2, s. 397 ff., och Gillis P:son Wetter, Hellenismen, s. 86 ff..

Vad vi veta är emellertid nog för att med full visshet kunna fastställa, att tiden för Mithrareligionens första kraftiga uppsving inom det romerska kejsarrikets gränsprovinser omedelbart föregår runtecknens spridning bland

germanerna. Någon gång, kanske före, men sannolikare under eller snarast ett eller annat decennium efter Commodus' regering (180—192) torde den s. k. äldre germanska runraden ha färdigbildats efter mönster av grekiska och latinska bokstavstyper. De föremål, på vilka vi finna de äldsta runinskriptionerna, ha av arkeologiska forskare hänförts till tiden från och med c. 200. För närvarande synas ledande fackmän närmast vara böjda för en något senare datering. Shetelig, som ursprungligen bestämt runinskriften på spjutet från Øvre Stabu i Norge till c. 200, yttrar för ett par år sedan i brev till Magnus OlsenJfr Norges Indskrifter med de ældre Runer 3, s. 253 f. (häftet tryckt 1924).: »Jeg kan bare si generelt at en rent arkeologisk tidsbestemmelse vanskelig kan naa til uanfegtelig fiksering av en saa liten difference som vel en 50 aar — altsaa her om vi skal si ca. 200 eller ca. 260 e. Kr.» Detta om det runfynd, som hittillsansetts vara det äldstaO. Almgren och B. Nerman, Die ältere Eisenzeit Gotlands, Sthlm 1923, s. 134, vilja flytta denna datering närmare tiden för en del andra, förr såsom åtskilligt yngre ansedda runminnesmärken. »Die Waffenfunde von Stabu müssen gewiss als gleichzeitig mit der Hauptmasse des Kundes von Vimose betrachtet und datiert werden. Montelius hat den letzgenannten Fund um 250 datiert, eine Zeitbestimmung, die uns aus den folgenden Gründen sogar ein wenig zu früh erscheint».. Har runraden blivit fastställd omkring år 200 av någon eller några bland de germaner, som då varit i romersk militärtjänst, kan efter c. 50 år, ja mycket väl åtskilligt tidigare, ett vapen med runor av denna typ ha hunnit ända upp till Norge, helst vi ha många bevis för, att folkvandringsrörelser ända sedan början av det tredje århundradet gripit in i norska förhållandenJfr Shetelig, Norges forhistorie, s. 172..

18. Vi ha i första kapitlet av detta arbete lärt känna åtskilligt om senantikens kuriösa, av talsymbolik och bokstavsmagi fyllda tankevärld. Om nu germankrigare haft beröring med densamma vid tiden omkring år 200 e. Kr., är det en till visshet gränsande sannolikhet, att de stiftat bekantskap med denna mystiska strömning först och främst i dess mithraistiska gestalt. Det bör därför vara ett a priori helt naturligt antagande, att de tal, som inom Mithrakulten varit helgade åt vissa gudamakter och magiskt betydelsefulla varelser och ting, fått tjäna såsom förebild vid skapandet av den talsymbolik, med hänsyn till vilken den äldre runradens teckenföljd bestämdes. Att för mithraistisk åskådning 2 varit ett demoniskt och 3 ett gudomligt tal, ha vi ingen anledning att betvivla. Att 2 betraktats såsom ett demoniskt tal enligt persisk uppfattning, är känt genom ett direkt vittnesbörd (jfr ovan s. 55, not 2)Det var det även i senantik mystik (t. ex. för Proklos): »vermöge der Dyas nämlich bewirke die Seele die Fürsorge der Dämonen für die Menschen, vermöge der Trias ihre Hinwendung zu den Göttern», Zeller, Geschichte der alten Philosophie 3, 2, s. 636, not 7 till s. 635.. Mithraläran har varit bemängd med en utvecklad demontro, och offer bragtes för att blidka avgrundens makter (T&M. 1, s. 296). Tretalets gudomliga innebörd inom Mithraläran framgår av figurframställningar på en mängd monument. På dessa se vi i regeln tre gestalter: den högacentralfiguren Mithra och på båda sidor tvenne mindre figurer, två sinsemellan jämnhöga fackelbärare, till dräkt och gestalt fullständigt lika gudagestalten i mittenJfr skildringen av den tregestaltade Oden (»Hög», »Jämnhög» och »Tredje») i Gylfaginning 2.. Dessa tre symbolisera tydligen ljusets makt vid morgon, middag och afton. Det är den treenige Mithra, Μίθρας τριπλάσιος såsom han en gång nämnesJfr Dieterich, Kleine Schriften, s. 261.. Vidare synas Himlen, Jorden och Oceanen ha bildat en annan helig triad inom Mithraläran, alldeles såsom Anu, himlen, Bel, jorden, och Ea, oceanen, hos kaldéerna bildade en fundamental gudomstriad (T&M. 1, s. 295, not 3). De av mig antagna talvärdena för runorna ᚦ 'turs' (= 2) och ᚨ 'ås, gud' (= 3) kunna sålunda mycket väl vara lånade från mithraistisk miljö. Genom vittnesbörd av amuletter och talmystiska inskrifter ha vi funnit det klart styrkt eller bragt till en hög grad av sannolikhet, att inom den romerska mithraismen talet 16 varit ägnat åt Mithra, som i den avestisk-persiska månadskalendern hade just den 16:de dagen helgad åt sig, samt att talet 15 tillkommit hans följeslagare och alter ego Solen (jfr § 12). Med vilken bland de egna gudarna kunna forngermaner, som fått en inblick i Mithramysterierna, ha identifierat denna religions centrala gudomlighet? Liksom genom s. k. »interpretatio Germana» vid lånet av benämningarna på veckodagarna — då viggsvingaren Jupiter blev Tor och de dödes ledare Mercurius blev Oden — romarnas strids- och segergud Mars identifierades med TyJfr torsdag < *dies Jovis,* onsdag < *dies Mercurii,* tisdag < *dies Martis.*, bör på annat håll och i en något senare tid mithraisternas segergud, *deus invictus,* Mithra såsom den obesegrade kampguden, ha framstått såsom en gudomlighet av samma art som den forngermanske stridsguden. I futharken

har Ty-runan ᛏ, som Eddan kallar segerrunan, talet 17 och solrunan ᛋ talet 16. Är nu, såsom jag ovan antagit, futharken en maskerad alfabetrad, där ᚠ flyttats från det ursprungliga slutet och ställts såsom första tecken i raden, ha vi att såsom talvärden för samtliga runor utom ᚠ ansätta ett tal, som med 1 understiger dess ordningsnummer i futharkraden. Segerrunans tal bör enligt denna regel ha varit 17 — 1 = 16, just segerguden Mithras heliga tal. Solrunans tal var sålunda 16 — 1 = 15, solens tal hos mithraisterna.Denna talmystiska överensstämmelse är ju slående. När vi kommit till slutet av vår undersökning, skola vi se, att överensstämmelsen mellan runradstalen och mithraismens talsymbolik är genomgående. I stort sett visa samtliga runtal korrespondens med vad vi säkert eller åtminstone med stor eller tämligen stor sannolikhet kunna fastställa såsom Mithrareligionens talmystik.

19. Efter omgruppering av futharkraden till den av mig förmodade verkliga ordningsföljden tecknen emellan bör runan ᚢ stå såsom alfabetradens första tecken. Dess talvärde har sålunda varit 1. Runans namn är i den angelsaxiska runsången *úr,* vilket betyder 'uroxe'. I nordiska runverser kallas tecknet *úr,* med betydelse 'slagg' eller 'skur'. De sistnämnda betydelserna äro utan tvivel sekundära. Vi ha allt skäl att antaga, att runradsbildaren i första hand valt namn med en innebörd av möjligast konkreta och åskådliga art, så vitt icke i något särskilt fall magisk hänsyn dikterat ett annat val. Betydelsen 'uroxe', i äldre tid sannolikt 'tjur, leder osökt vår tanke till Mithrakulten. På så gott som alla de stora stenmonumenten framställes ju Mithra i en scen, som visar, hur han dödar urtidstjuren. Myten om denna tjurs besegrande och dödande och de mångfaldiga följderna därav för tillvaron i dess helhet har tydligen tillhört det fundamentala inom denna främreasiatiskä religion. Ur denna myt har slutligen bruket av en sakral måltid av undergörande kraft framgått, som inom Mithramysterierna motsvarat det kristna nattvardssakramentet. Om denna i flera skulpturala framställningar avbildade heliga måltid, där stundom myster tyckas intaga de platser, som på andra framställningar innehavas av Mithra och Solen, säger Gillis P:son Wetter i sin lilla orienterande skrift »Hellenismen» (i bokserien »Natur och Kultur»): »Här kan det icke eller åtminstone icke uteslutande vara fråga om den tjur, genom vars livskraft Mithra en gång skapade världen, kosmos, livets ursprung. Dessa tankar ha tydligen symboliskt tolkats, ha individualiserats. Livets kraft betyder tjuren nog alltfort. Men den tänkes nu närvarande i den dryck och den mat, som mysterna få del av i den heliga måltiden. Vad som fordom tänktes ge liv ock kraft åt växtligheten, är nu satt i förbindelse med de enskilda individerna. Det är livets krafter, av vilka de nu få del, och som Mithragenom sitt frälsaredåd ställt till deras förfogande, vilka en gång skola rädda de troende undan förintelse och död vid den stora världskatastrofen, som de gamla perserna väntat sig som världsloppets avslutning. Illfundigt söka mörksens makter förhindra dem att verka, förinta dem, likaväl som ljusets söka understödja dem. Det är väl på grund av dessa sakramentala måltider, som de kristna tala om att djävulen, för att bedraga de troende, i Mithramysterierna efterapat den kristna nattvarden: han firar offer av brödet (*celebrat panis oblationem*) och inför en bild av uppståndelsen (*et imaginem resurrectionis inducit*)». (a. a., s. 92). Jag lämnar detta utförliga citat för att möjliggöra en full förståelse av den magi, som vi längre fram skola se förknippad med runan ᚢ och dess tal, vilket bör ha varit 1. Vi veta, att den av Mithra besegrade och slaktade tjuren varit den första av Ahura Mazda skapade varelsen, av vars kött och blod sedan allt annat i skapelsen uppstättDen iranska myten påminner åtskilligt om den fornnordiska mytologiens berättelse om kon Audhumla. En ännu närmare parallell finnes i fornindisk myt, jfr Rigveda 4, 11, 1 (varom Vodskov, Sjæledyrkelse og Naturdyrkelse 1, s. 316). —– Dagens begynnelse, morgongryningen, skildras i Avesta såsom en tjur (jfr yasna 46, 3 och 50, 3). I Rigveda (10, 3, 2) nämnes den *kṛṣṇā ēṇī* 'den svarta hinden'. (jfr. T&M. 1, s. 186). Vad vore naturligare, än att i Mithramystiken talet 1 symboliserat tjuren, det första i världsskapelsen? Är den äldre runraden anordnad med Mithralärans talsymbolik som mönster, bör den hava begynt med uroxrunan. I det följande (jfr särskilt § 63 och § 67, mom. 5—8 och 26—31) skola exempel lämnas på, att de s. k. primtalen (tal som blott kunna jämnt delas med 1) av de gamle nordborna ansetts äga en hjälpande och skyddande kraft, främst mot trolldom, enär 2, det demoniskas tal, icke kan spränga dylika talkombinationer.

20. Gå vi så vidare i den forngermanska runradens teckenföljd, måste, såsom jag redan framhävt, runan ᚦ ha talvärdet 2 och runan ᚨ talvärdet 3. Talvärdet 4 bör sålunda tillkomma den därpå följande runan ᚱ, vars namn i den angelsaxiska runsången är *rád,* vilket tolkats såsom betydande 'ridning'. Dess gammalnordiska namn är *reið,*

ett ord, som även kan betyda 'vagn'. Denna mera konkreta betydelse ha vi allt skäl att antaga varaden ursprungliga. Vi få i så fall en ny slående överensstämmelse med mithraistisk talsymbolik. Vagnen κατ' ἐξοχὴν var för Mithras myster quadrigan, fyrspannet, vars heliga tal bör ha varit 4; jag erinrar om den tydning jag givit en mithraistisk amulett med fyrspannet, där inskriften uppvisar gematri med talet 4 (jfr ovan § 14, 1). Inom nordisk mytologi är 4 Tors heliga tal. Det offrades åt honom i hans helgedom i Trondhjem 4 bröd; i Torsgård funnos 640, alltså 10 × 4 × 4 × 4, gemakJfr R. M. Meyer, Altgermanische Religionsgeschichte, s. 288 f.; Chantepie de la Saussaye, The Religion of the Teutons, s. 238; Mogk, Germanische Mythologie, s. 128; Främmande religionsurkunder 3, s. 301.. Han nämnes också »vagnguden», *Reiðartýr,* i fornisländsk mytisk dikt. Den i Pietroassa funna guldringen, som tydligtvis varit en offerskänk till Tor, visar gematri med talet 4 (jfr § 67, 25), likaså Tjurköbrakteaten (jfr § 67, 4), vilken av inskriften att döma varit en skänk av en återvändande legosoldat, som torde haft Tor-Hercules såsom skyddsgud. Galdrar byggda på Torstalet behandlas i kap. 3 (§ 40, 4, § 41, 5, och § 43, 1). I Þrymskviða, där Tor har att bestå ett svårt äventyr med tursarna, nämnes ideligen talet 8 = 2 × 4, alltså tursens tal kombinerat med Tors. Den stulna hammaren döljes på »åtta mils djup», »intet åt Fröja på åtta dagar» o. s. v.

21. En betydligt svårare uppgift möter oss, då det gäller att finna den symbol, som kan tänkas ligga till grund för, att den därpå följande *k*-runan, tecknet <, här erhållit sin plats och sålunda bör ha talvärdet **5.** I den angelsaxiska runsången kallas denna runa för *cén,* vilket betyder 'fackla' (eg. 'fetfuru'). På isländska nämnes emellertid motsvarande tecken *kaun* med betydelsen 'böld'. I den forngermanska dialekt, som runradsbildaren talat, kan ej gärna det ord, som valts såsom namn för detta runtecken, ha haft samma valör som i isländskan. Den mera estetiska innebörd, som ordet äger i angelsaxiskan, har sannolikt förefunnits i runradsbildarens språkDet fornisländska namnet avviker till typen fullständigt från alla de övriga runnamnen; »en blandt Runenavnene enestaaende Betegnelse for en menneskelig Ulempe», säger Bugge, Norges tidskrifter, Indl. s. 123.. Facklan möter oss också på varje avbildning av den tjurdödande Mithra.Såsom jag redan nämnt, har han på vardera sidan om sig en fackelbärande gestalt, till dräkt och utseende lik centralfiguren. Den ene fackelbäraren ses höja, den andre sänka sitt bloss. De nämnas på monumenten: den förre *Cautes,* den senare *Cautopates* (namn av ovisst ursprung). Härstamma runradsnamnen från Mithras mysteriekult, bör den runa, vilken i den angelsaxiska runsången har ett namn, som betyder fackla, stå i samband med namnet och talsymbolen för någon av dessa fackelbärande gudomligheter. Det gäller därför att utrannsaka, med vilka tal dessa båda gudaväsen förknippats i Mithramysteriernas talsymbolik. Till mycket stor del var denna, såsom redan i föregående kapitel påpekats, grundad på astrologisk spekulation. Detta gör, att i en hel del fall, där ingen direkt antydan om ett tals roll i denna mysteriereligion finnes i senantika källor, vi dock med en viss, stundom rätt så stor sannolikhet kunna sluta oss till sambandet mellan detta tal och vad det symboliserat. Likt andra astrala religioner dyrkade Mithraläran de sju planetsfärerna. Den högsta, den sjunde, tillkom Mithra och hans följeslagare Solen, den sjätte Månen, den femte Mars o. s. v. (ordningsföljden gick i motsatt ordning mot de senantika veckodagarnas, jfr T&M. 1, s. 118 f.). Talet 7 hade därför betydelse för Mithra och Solen, 6 för Månen, 5 för Mars, 4 för Mercurius o. s. v. Genom vissa senantika källuppgifter är det bekant, att i staden Edessa under den romerska kejsartiden vid sidan av Baal = Helios dyrkades tvenne barngudomligheter Aziz och Monimos, som av astrologerna identifierades den förstnämnde på en gång med Mars och Phosphoros, den senare med Mercurius och Hesperos (jfr T&M. 1, s. 209, not 7). Dylika identifieringar av olika himlakroppar med andra astrala gudomligheter känna vi ända från fornbabylonisk astrologi. I det här berörda fallet har Cumont ehuru med tvekan (jfr T&M. 1, s. 207, not 3) velat se en motsvarighet till Mithra och de s. k. Dadophorerna (fackelbärarna), vilka båda ju osökt erinra om Phosphoros och Hesperos. Jag finner det ingalunda osannolikt, att Edessareligionen och Mithraläran i detta fall ägt en på genetiskt ursprung»Le mazdéisme des Perses en s'unissant à l'astrolâtrie chaldéenne a produit le mithriacisme», säger Cumont, T&M. 1, s. 8. beroende överensstämmelse i det mytologiskasystemet. På grund av tidens synkretistiska tendens uppstod för övrigt ofta nog frappanta likheter även inom religioner, som icke direkt eller intimt stodo i beröring med varandra. Motsvarar Cautes, fackelhöjaren, Aziz-Phosphoros, bör han i Mithramysteriernas astrala system ha kunnat identifieras med planeten Mars eller tänkts såsom dennes

följeslagare och på så vis tillhört dennes sfär liksom Mithra solsfären. På en rad monument, resta av romerska legionärer, åkallas Cautes ensam, en omständighet som tyder på, att denne fackelbärare varit en betydelsefull gudom för män, som tjänat i krigets värv. Det torde därför böra antagas, att han stått i ett visst samband med stridsgudens planet. Såsom jag ovan nämnt, var Marssfären den femte. Fackelrunans talvärde 5 erhåller på så vis sin förklaring. Ljudlikheten mellan begynnelsestavelserna i Cautes och ett forngermanskt **kaunaz* kan ju vara en ren tillfällighet. Den kan dock i någon mån ha medverkat vid valet av runnamnet. Man kan lätt tänka sig, att de forngermanska legionärerna folketymologisk förvrängde det främmande namnet. Jag nämner detta blott som en antydning, det i första hand bestämmande har givetvis varit betydelsemomentet.

Från främre Asien har sannolikt föreställningen om fem såsom ett magiskt tal, skyddande mot fara, spritt sig västerut. En märkvärdig, i Medelhavsländerna utbredd vidskepelse torde därigenom få sin naturliga förklaring. I Italien spelar som bekant handen med dess fem fingrar en ofantlig roll vid avvärjandet av ett skadligt magiskt inflytande (*iettatura*). I marockanernas vidskepelse äga såväl de fem fingrarna som femtalet i och för sig en mäktig apotropeisk makt. »Om marockanen tror sig vara i fara att skadas av en annan persons onda blick och inte anser sig bunden av några artighetshänsyn, sträcker han ut högra handens fingrar i riktning mot den andras ögon och säger: *Hamsa fi 'ainek* (eller, på schelha, *semmus gudálnenik*), »fem i ditt öga». Eller också utför han samma gest först med högra och sedan med vänstra handen, bifogande orden *hamsa u hmîsa fi 'ainek,* varvid diminutivet *hmisa,* »lilla fem», representerar vänstra handens fingrar. Härmed avser han enligt folkets egen utsago att återkasta ögats skadekraft på den som ser på honom; men det är möjligt att han på samma gång tycker sig sticka ut det onda ögat med de utsträckta fingrarna», omtalar Westermarck i detintressanta kapitlet »Det onda ögat» i skildringen »Sex år i Marocko» (s. 216). Han lämnar även reproduktioner av en mängd amuletter, vilkas figurer bilda det magiskt avvärjande femtalet. Denna tro på femtalets skyddande makt torde i likhet med så många andra magiska föreställningar ha spritt sig från främre orientenOm det »onda ögat» i Mesopotamien jfr Campbell Thompson, Semitic Magic, s. 88.. En magisk huvudregel lyder som bekant, att ont skall med ont fördrivas. Lika skyddar mot lika. Bilden av ett öga kan skydda mot det onda ögats inverkan och påträffas därför ofta på amuletter (jfr avb. 1). En blick från det onda ögat var ett angrepp. För att avvärja detta skyndade man att uttala eller med en gest åskådliggöra talet 5, stridsgudens och den skadegörande planetens talsymbol. Denna planets färg var det rödaSenantikens astrologer kallade Mars för Pyroëis (den eldfärgade), jfr Boll, Sternglaube und Sterndeutung[3], s. 49.. Det är därför av intresse, att just denna färg spelar en roll i apotropeisk magi, såsom bl. a. följande exempel från främreasiatisk magi visar: Enligt Anquetil-Duperrons vittnesbörd fördrevos onda andar ur husen hos parserna (Mithradyrkarnas nära anförvanter) genom en ceremoni, varvid en mobed (präst) gav var och en en amulett med skrivtecken av rött bläck på ett stycke hjorthud, som först utsatts för eld och i vilket man inlagt fem olika slags ting. Husdjurens horn skulle dessutom denna dag vara målade rödaJfr härom Scheftelowitz, Die altpersische Religion und das Judentum, s. 82..

Vad slutligen sambandet mellan Phosphoros, morgonrodnadens gudom, och planeten Mars beträffar, är det möjligt, att det beror på talmystisk spekulation. Sedan urminnes tid torde handen varit symbolisk för morgonrodnadens gudomlighet, *Ροδοδ κτυλος ως,* jfr härom Wilke, Die Religion der Indogermanen in archäologischer Betrachtung, s. 142 ff. (Mannus-Bibliothek Nr. 31). Cautes' uppåtvända fackla har tydligtvis symboliserat morgonrodnaden, och denna mytiska gestalts heliga tal kan mycket väl ha varit 5 redan i förindoeuropeisk tid, långt innan planeten Mars i främreasiatisk astral spekulation tilldelats den femte himlasfären.Avb. 9. Mithras och Solgudens måltid. **22.** Efter runan ᚲ följer i runraden tecknet ᚷ, som i regeln återgivit ett frikativt *g*-ljud. I den angelsaxiska runsången har denna runa namnet *gifu* (*gyfu, geofu*), vilket är identiskt med ordet *gifu* (fem.), som betyder 'gåva'. Detta runtecken bör enligt den här följda förklaringsprincipen tilldelas talvärdet **6.** Talet sex såsom symbol för 'gåva, offer' torde ha en mycket gammal tradition bakom sig hos de ariska folken, att döma av RigvedaJfr Vodskov, Sjæledyrkelse og Naturdyrkelse 1, s. 116., där offerelden kallas »den ene, som utan att flytta sig från sin plats, bringar sex bördor». I mazdaismens kult, som måste ha stått den ur samma ursprung utvecklade Mithrakulten rätt nära, ha offerbröd använts enligt ritualens föreskrifter till ett

antal av fyra eller sexSannolikt har 6 varit ett urgammalt heligt tal vid offring. Sex offer bragtes i Kina »sex dyrkansvärda», vanligen i form av sex plattor av halvädelsten, de tjänade på en gång som symboler av gudomligheterna och som dyrbara offergåvor åt dem. Man har däri velat igenkänna himmel, jord och de fyra väderstrecken. Jfr Söderblom, Gudstrons uppkomst, s. 217 f. Denna gammalkinesiska offerritual kan mycket väl sammanhänga med en talmystik, som förefunnits hos de asiatiska folkens urfäder.. Offerbrödet har hos de gamle perserna haft namnet *darun,* egentligen 'gåva', ett ord till betydelsen identiskt med det angelsaxiska *gifu.* Om detta fornpersiska offerbröd säger Darmesteter (jfr T&M. 1, s. 321, not 3): »Le *darun,* petit pain non levé, rond, un peu plus grand qu'une pièce de cinq francs. Il y en a quatre ou six suivant l'office... deux sont marqués de neufmarques en trois rangées parallèles». Att snarlika offerbröd använts inom Mithrakulten, veta vi av reliefer på dess monument. Avb. 9 visar Mithra och Solguden vid en rituell måltid. På ett litet bord vid sidan av det större, vid vilket de båda gudagestalterna tagit plats, ligga fyra bröd, märkta med korstecknet.

En intressant, men svårlöst uppgift är det att söka bestämma, vilken germansk gudomlighet, som symboliserats med *g*-runan. Såsom jag i det följande skall visa, tyder åtskilligt på, att denna runas tal, 6, varit symboliskt för Njord (jfr § 41, 6). Denne var som bekant rikedomens, de goda håvornas gud. Talet 6 synes även ha ställts i samband med månen (jfr § 40, 6). Hjalmar Lindroth har i en uppsats »En nordisk gudagestalt i ny belysning genom ortnamn» (Antikvarisk tidskrift 20, n:r 4) sökt tolka Ull och Skade såsom symboliserande den tilltagande och avtagande lyskraften hos månen. Långt bättre i överensstämmelse med känd nordisk mytologi är det att se Njord och SkadeDetta namn sammanställer Lindroth, a. a., s. 51, i likhet med äldre åsikt med gr. *σκοτος* 'mörker'; Hellquist, Etym. ordbok, s. 723, förmodar (med Brate m. fl.) samband med got. *skadus* m. 'skugga' etc. såsom representanter för dessa motsatser hos månens mystiska skådespel. Njord har tänkts såsom den givande, Skade såsom den tagande makten. Att Njord råder över vinden (Gylfaginning 22), stämmer också med karaktären av mångudNjords relation till havet och sjöfarten i nordisk mytologi förklaras fullt naturligt, om vi i honom se en ursprunglig mångud och icke en »Terra mater», som inom sitt fornskandinaviska kultområde fått byta om kön.. Den grekiska mångudinnan Artemis ansågs av öborna råda över väder och vind, ebb och flod, och primitiva folk förbinda månen och vinden, t. ex. indianerna på Amerikas nordvästkust: mannen i månen är en vän till vindandenJfr Wilke, Die Religion der Indogermanen, s. 152 f. och 159..

Vad förhållandet mellan den nordiske Njord och Tacitus' gudinna NerthusOm detta problem senast Magnus Olsen, Ættegård og helligdom, s. 249 ff. (Germania 40) beträffar, så förmodar jag, att det i själva verket rör sig om två etymologiskt skilda ord: 1. Tacitus *Nerthus* (f.) motsvarar isl. *niarð-,* ett förstärkande preflix (*niarðgiǫrð* 'kraftbälte' etc), ir. *nert* 'kraft'Jfr Stokes i Fick, Vgl. Wörterbuch[4] 2, s. 193. (jfr vår folktros »makta» i säden, brödet). Nerthus var ju en jord- och fruktbarhetsgudinna.En viss dag (antagligen på våren) infann sig enligt folkets tro »gudinnan i helgedomen». Prästen ledsagade då en överhöljd vagn, där en mänsklig representant för en gud och en för gudinnan voro inspärrade. Mellan dessa firades en förmälning (*ἱερὸς γάμος*), varefter den manlige kontrahenten och prästens manliga medhjälpare, helt säkert slavar, avlivades. — 2. En intressant etymologisk tydning av namnet *Niǫrðr,* för ett halvt århundrade sedan framställd av Schweizer-Sidler, har nyligen upptagits och vidare utförts av Franz Rolf SchröderJfr Schröder, Germanentum und Hellenismus, s. 51 ff.. Ordet motsvaras så när som på avljudsstadiet av det fornindiska *nrtúh* 'dansare'. Till Schröders utförliga argumentering vill jag ytterligare foga påpekandet, att i Snorres Edda Njord skildras såsom ägare av de vackraste benen bland asarna, de voro t. o. m. vackrare än Balders. Detta passar väl såsom relikt av en ursprunglig egenskap av dansgud. En mängd primitiva folk utföra rituella danser vid nymånens framträdandeJfr Wilke, Die Religion der Indogermanen in archäologischer Betrachtung, s. 6 och s. 233 med not 1., och i Sverige finnes seden att niga för nyet och att hälsa »Nykongen», som ger rikedom och fruktbarhetJfr Hyltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne 1, s. 302..

23. Namnet på *w*-runan ᚹ skrives hos angelsaxarna *uyn, wyn, wen.* Ordet betyder 'fröjd, välbehag'. Denna benämning är med all sannolikhet den ursprungliga eller står denna ytterst nära. Om det fornisländska namnet sakna vi kännedom, enär runan ej finnes i den yngre runradenDet isländska namnet på bokstaven *v* i latinsk skrift

vend är ett lån från angelsaxiskan (jfr Bugge, Norges Indskrifter, Indl., s. 59).. Det gotiska namnet *uuinne* = *winja* betyder 'betesplats (*νομή*)' = 'den plats, där boskapen har det behagligt'Jfr Feist, Etymologisches Wörterbuch der gotischen Sprache[2], s. 431. Den germanska ordstammen hör samman med fornind. *vánati* 'önskar, älskar', lat. *venus* 'lust' etc., här torde en övergång från en ursprunglig abstrakt betydelse till konkret föreligga, eller ock har det ursprungliga ordet ersatts av en suffixutvidgad form. Talvärdet för runan ᚹ, n:r 8 i futharken, bör enligt den förklaringsprincip, som här följes, vara **7.** Detta stämmer synnerligen väl med vad vi säkertveta om Mithramysteriernas talsymbolik; 7 var, såsom vi i det föregående lärt känna, denna mysteriereligions älsklingstal. Det var, såsom jag tidigare framhävt, icke speciellt ägnat åt Mithra, utan syftade i första hand på den sjunde världssfären, målet för mystens strävan mot den gudomliga höjden. Talet 7 symboliserade sålunda ungefär vad man med kristen terminologi skulle kunna kalla salighetens rike eller förgård. Runnamnet passar sålunda väl samman med Mithralärans åskådning.

24. Namnet på *h*-runan ᚺ är i den angelsaxiska runsången *hægl* (*haegil, hegel*), ordet betyder på angelsaxiska 'hagel'. Det fornisländska och fornnorska namnet på *h*-runan är *hagall.* I den norska rundikten är dess namn behandlat som ett maskulint ord, men förklaras såsom betydande 'hagel', vilket ord i fornnorskan (*hagl*) var neutrum. Detta namn kan icke gärna till sin belagda betydelse vara ursprungligt. Det ord, som nu i nordiska språk betyder 'hagel', har emellertid med all sannolikhet egentligen betytt 'sten', väl närmast liktydigt med 'kristallisk sten' (vi säga ju ännu ofta *hagelsten* i st. f. *hagel* och *hagelkorn,* och i fornsvenskan är ordet *haghlsten* belagt i betydelse 'hagelkorn')Jfr Hellquist, Etym. ordbok, s. 220.. Från sina förfäder ha helt säkert perserna och efter dem mithraisterna övertagit en bland många primitiva folk konstaterad tro, att himlavalvet vore av sten (kristallisk sten). Det avestiska ordet för 'sten' *asman* förekommer på flere ställen i de heliga skrifterna i betydelsen 'himmel'Jfr Bartholomae, Altiran. Wörterbuch, sp. 208.. I Avesta står *Asman,* det religiöst dyrkade himlavalvet, i nära förbindelse med Mithra (jfr T&M. 1, s. 160). Om nu Solens och Mithras sfär var den sjunde, måste Asmans sfär, fixstjärnhimlen, ha betraktats såsom den åttonde: »En joignant à ceux des planètes le ciel des étoiles fixes, on arrivait au total de huit. De là le caractère sacré de l'ogdoade», säger Cumont (jfr T&M. 1, s. 120, not 2). Är runnamnet *hagall* (*hægl*) till sitt ursprung identiskt med Mithralärans *Asman,* bör runmagien även därifrån ha övertagit dess heliga tal, som utan tvivel varit 8. Om vi börja runradens talvärdeserie med *u*-runan, får *h*-runan, n:r 9 i futharken, i den verkliga ordningsföljden åttonde platsen, dess tal bör sålunda vara **8.25.** I den angelsaxiska runtraditionen nämnes *n*-runan ᚾ *nyd* (*naed*). Detta ord är tydligen identiskt med ags. *níed, néd* (angliskt) och *nyd* (västsaxiskt), som betyder 'nöd, nödvändighet'. Härmed stämmer fonetiskt och semasiologiskt det fornisländska och fornnorska runnamnet *nauðr* (fem.), senare *nauð,* som betyder 'nöd, tvång'. Det germanska substantivet är bildat av den indoeuropeiska roten **neu-* 'tränga' (jfr Torp i Fick, Vgl. Wörterbuch[4] 3, s. 298). Detta namn överensstämmer på ett slående sätt med den senantika Mithrareligionens Ananke, nödvändighetens, ödets gudamakt (jfr T&M. 1, s. 86 med not 10 och s. 152). Mithraisternas synkretistiska lära har uppenbarligen, sedan den inkommit i det romerska kejsardömet, tillika med mycket annat övertagit denna ursprungligen abstrakta gudomlighet från den talmystiska riktningen inom den grekiska filosofienDetsamma är förhållandet med den från Egypten stammande sethianska mysteriereligionen, jfr Wünsch, Sethianische Verfluchungstafeln aus Rom, s. 94 ff.. Vi veta, att redan Pythagoras lärde, att Ananke omgav världsalltet: »*Πυϑαγόϱας Ἀνάγκην ἔφη πεϱικετσϑαι τῷ κόσμῳ*» (Aetios 1, 25, 2). Vidare utformades Anankeläran av Platon (jfr Staten 10, 616 ff.): själavandringen är underkastad Anankes makt, inför hennes tron måste själarna infinna sig, så fort de valt en ny levnadslott. Enligt Proklos var den mithraistiska Ananke identisk med etern (*Ἀὶϑήϱ*), och orphikerna synas ha identifierat en så benämnd gudamakt med natten (*Νύξ*)Jfr Eisler, Weltenmantel und Himmelszelt, s. 415 och s. 651, not 16.. Om Ananke, alltings yttersta grund, tänkes omsluta världsalltet med dess 8 sfärer, bör den ju själv befinna sig i en övervärldslig nionde rymd (etern, natten). I så fall måste (i analogi med vad vi veta om den sjunde och antagit om den åttonde) dess heliga tal ha varit **9,** vilket just är det talvärde, som runan med samma namn, n:r 10 i futharken (fornisl. *nauðr* = gr. *ἀνάγκη*), erhåller i enlighet med den här utvecklade *uþark*-teorien.

Samma plats intar *nauðr* i Odens trollsånger i Eddan (se härom i det följande § 40, 9). Såsom en märkligt skyddande magisk runa omnämnes *nauðr* också i Sigrdrífomál (str. 7). 9-talet är det magiska talet framför andra i Eddadikten: nio nätter hängde Oden i offerträdet, innan han fann runorna, Valhall hade540 = 60 × 9 portarJfr Schröder, Germanentum und Hellenismus, s. 15 ff. Taluppgiften har förts till norden från ett germanfolk, som icke räknat med storhundrade (= 120)., nio trollsånger sjunger Groa, efter nio nätter lovar Gerd möta Frö o. s. v.Ytterligare exempel kan den intresserade finna under *neun* i Hoops' Reallexikon.. I fråga om Oden finna vi ofta talet 18 = 2 × 9, varom närmare i § 32. Såsom runkunnighetens och trolldomskonstens gud representerades Oden i viss mån av talet 9, om ock hans runradstal (såsom vi skola se) var 18, en multipel av det förra, vilket måste ha varit en potensierad symbol för gudamakten över huvud (9 = 3 × 3). De stora religiösa festerna i Norden (i Uppsala och Lejre) voro enligt vad vi ur olika källor veta anpassade efter niotalet i fråga om sin årliga återkomst och offrens antalJfr härom senast Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 187—194.. Att runornas magiska tal *κατ' ἐξοχήν* varit 9, återspeglas ännu av en dansk folkvisa (Grundtvig, Danm. Folkev. i Udv., 1882, s. 315):

Nætter ni og Dage ni sad hun på jordfaste Sten til hun finge sendt den Kongens Søn sine runer igjen.

Samma vittnesbörd ha vi från svensk folktro: den som stjäl Odens runokavle kan se nio alnar ned i jordenJfr Hyltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne 1, s. 223.. Den magiska makten hos talet 9 betygas även av en sen tids folkmedicin, där »nio slags örter» är ett verkningsfullt medelJfr Reichborn-Kjennerud, Maal og Minne, 1923, s. 49.. I främreasiatisk och europeisk magi är 9 överallt det trolldomskraftiga talet framför andra, det som användes, då det gäller en besvärjelse, som icke riktar sig till någon bestämd makt. Det kan, såsom jag i föregående kapitel nämnt, betecknas som undrets tal. Ett urval bland de oräkneliga exemplen på magisk användning av talet 9 kan här vara av intresse: Den kärlekskranka jungfrun hos Vergilius försöker att draga till sig Daphnis från staden genom att knyta tre knutar på tre olikfärgade snören. En jude säges ha förhäxat profeten Muhammed genom att knyta nio knutar på ettsnöre. Plinius berättar, att vissa människor trodde sig kunna bota smärtor i ljumsken genom att taga tråd från en spindelväv och knyta sju eller nio knutar och fästa den i patientens ljumske. I Ryssland anses nio härvor garn fästa kring ett barns hals skydda mot scharlakansfeberJfr Frazer, Den gyllene grenen, s. 288 f.. Vid den heliga upanayana-ceremonien i Indien slingrar gossen den heliga gördeln, vilken är försedd med en, tre och fem (alltså 9) knutar, tre gånger om midjan. För att avlägsna sjukdomsdemoner brukas inom Parsismen nio videkvistar och nio hårstrån från en hingst, nio från en hankamel, nio från en tjur och nio från en gumse. Vid de persiska reningsceremonierna gjordes nio hål i jordenJfr Scheftelowitz, Die altpersische Religion und das Judentum, s. 5, s. 83 och s. 89. Rörande det ovan sist nämnda fallet bör man erinra sig de nio offerhålen, de s. k. älvkvarnarna, i norden. Inom antiken ha vi att erinra oss talet nio såsom antalet av pontifices och augures m. m. (jfr Dieterich, Kleine Schriften, s. 351, not 3, jfr även s. 353).. Att niotalet spelat en roll i mithraistisk magi, se vi bl. a. av inskriptionen på den i § 14, 6 beskrivna ringen. Tecknen äro här ordnade i grupper på 9: *ΘΘΘΛΛΛ* + 3 stjärnor (= 9 tecken); *ΝΕΑΠΟΛΕΣ* + 1 stjärna (= 9 tecken); *ΛΧΟΔΔΔΥΥΥ* (= 9 tecken). De mithraistiska eller av mithraismen influerade magikerna i senantiken ha utan tvivel vid sina ceremonier vänt sig till Ananke, den makt, som i senantik mysticism ansågs vara orsaken till allt (jfr ovan). Sannolikt har runradsbildaren icke blott lånat namnet på runan ᚾ från denna miljö (fornisl. *nauðr* = Ananke) utan även själva tecknet. På Mithramonumenten förekommer en liknande magisk figur av otvivelaktigt astralmystiskt ursprungJfr närmare härom min redan nämnda uppsats i Arkiv f. nord. filol. 43, ny följd 39, s. 106 f. (jfr dessutom stjärnorna på den ovan omtalade trollringen). Genom en grekisk text (T&M. 1, s. 357) veta vi även, att korstecknet hos Mithradyrkarna använts för att fördriva demoner. Detta kan uppenbarligen icke ha det ringaste med det kristna korset att göra. Snarast ha vi att räkna med samband med det babyloniska ideogrammet för 'gud' en sexuddig stjärna (som med tiden förlorat ett tvärstreck). Man kan lätt tänka sig, att en mithraistisk mager låtit besvärjelseordet *Ananke* (= det måste ske) åtföljas av ettkorstecken. Runradbildaren torde ha funnit detta lättristade tecken (ett kors med sned sidoarm) bättre lämpat för runskriftens fordringar än det grekiskt-romerska *n*-tecknet. Ävenledes bör han däri ha sett en större magisk kraft och därför upptagit detsamma i det mystiska alfabetet på 24 runor, vilket han sannolikt skapade med användande av ett äldre alfabet med färre runtecken (19 à

20), som efter latinskt mönster redan en eller annan generation tidigare kommit i bruk bland germanerna och använts vid uppteckningar på träJfr härom den i föregående not nämnda uppsatsen..

Vad slutligen 9 såsom magiskt tal beträffar, är detta tvivelsutan icke helt ett arv från senantiken. Tron på detta tal såsom trolldomskraftigt ha utan tvivel forngermanerna ärvt från sina indoeuropeiska förfäderJfr Neckel, Altgermanische Kultur, s. 98, och Clemen, Religionsgeschichte Europas 1, s. 222.. Endast namnet på runtecknet med detta tal är ett tydligt lån, talets symboliska betydelse däremot måste vara något uråldrigt. Vi behöva blott erinra oss de i regeln nio stenarna i domarringarna från tiden före järnåldern, de nio offergroparna, de s. k. älvkvarnarna, som sannolikt äro ännu äldre, för att förstå detta. Helt blottade på talmystik ha germanerna säkerligen icke varit före sitt sammanträffande med senantikens mysticism.

26. Runan ᛁ, som i futharken följer efter *n*-runan och sålunda bör ha haft talvärdet **10,** erbjuder ett rätt kinkigt problem. Såsom namn på *i*-runan ha både angelsaxisk, nordisk och gotisk tradition ett ord, som betyder 'is', ett namn som vid första påseendet synes bero på svårigheten att finna ett lämpligt ord bland de få, som begynna med *i*-ljudet i germanskan. Gå vi till grekisk-orientalisk talspekulation i senantik tid, lära vi emellertid, att tiotaletSe härom Reitzenstein, Das iranische Erlösungsmysterium, s. 160. ansågs vara *ψυχογόνος,* d. v. s. »själaskapande». Nu associerades emellertid det grekiska *ψυχή* 'själ' (på grund av bl. a. ljudlikhet) med det etymologiskt besläktade adjektivet *ψυχρός* 'fuktigt kall'. Redan före Platon torde man hava skilt mellan tvenne krafter hos människoanden: den ena eldigt varm = *ὁ ϑυμός,* den andra fuktigt kall = *ἡ ψυχή*. Den förra ansågs sträva upp motetern, den senare hade däremot tendensen att sjunka ned till den fuktiga moder JordJfr Eisler, Weltenmantel und Himmelszelt, s. 557.. Runnamnet med betydelsen 'is' kan därför tänkas stå såsom en symbol för köldens magiska kraft. Såsom i nästa kapitel skall visas, lämnar oss Eddasångernas magi belägg på, att den galderkunnige nordbon tillmätte tiotalet kraft att betvinga själar, vilka lämnat sina kroppar (hamnar) för att nattetid färdas omkring i luften — de s. k. »tunridorna», som omnämnas i den tionde av Odens trollsånger (jfr § 40, 10). Vi skola även finna exempel på tiotalets »kall»-görande, d. v. s. dödande makt i galderdiktning och runmagi (jfr § 45, 3 och § 61). Att tiotalet och tal, som innehålla detsamma (multipler därav), äro olycksbringande torde ha varit en gemensam arisk föreställning, om icke ännu äldre. I det nutida Indien anses alla tal, som sluta på noll, vara olycksbringande, varför t. ex. pärlband i regeln uppvisa ett ojämnt antal pärlorJfr v. Glasenapp, Der Hinduismus, s. 372..

27. Runan ᛃ, ursprungligen tecken för *j*-ljudet, har i den magiska runföljden liksom i futharken följt efter *i*-runan och bör sålunda tilldelas talvärdet **11.** Dess angelsaxiska namn är *géar* 'år'. Härtill svarar fullständigt det fornisländska namnet *ár* 'år', som förutsätter ett samnordiskt **jära,* vars *j* liksom övriga *j* i uddljud gick förlorat i det sjätte århundradet (varefter tecknet började användas som vokaltecken). Denna runa har tydligen varit fruktbarhetens symbol inom den gammalgermanska bokstavsmagien. Fruktbarhetsguden Frö nämnes ju *árguð* på fornisländska, och i åtskilliga runinskrifter har runan ᛃ, brukad såsom lönnruna, betydelsen 'äring, årsväxt' (jfr § 56 och § 64). Att talet 11 tillmätts betydelse såsom gynnsamt för fruktbarhet framgår av många folks magiska bruk. Hyltén-Cavallius berättar från norra SmålandJfr Wärend och Wirdarne 1, s. 386.: »När käringen lägger hönan på ägg, iakttager hon, att lägga ett hästsko-söm ibland äggen och säga:

»Jag lägger min höna på elfva ägg; jag sätter min fot emot femte vägg. Tio hönor och en tupp!»Hon tror sig på detta sätt få många hönor i kullen». — Vore det här fråga om, att blott hönorna skulle bli fler än tupparna, kunde det lika väl ha hetat »tio ägg» och »nio hönor och en tupp». Talet elva har nog sin särskilda betydelse, ärvd från en för länge sedan svunnen tidHär kan erinras om de elva äpplen, som Skirne bjuder Gerd från Frö (*árguð*), jfr Skirnismál, str. 19. Magnus Olsen har visserligen föreslagit läsarten *ellilyf* = 'lægemiddel mot alderdom' (jfr Festskrift til Torp, s. 116). De två handskrifterna ha dock bägge *ellifu* = 11, vilket mycket väl kan vara det ursprungliga, Eddadikten är ju full av talmystiska antydningar.. I en serie talramsor, som samlats av H. F. FeilbergTallene i folkets brug og tro, Dania 2, s. 185 ff., finna vi, att 11 ovanligt ofta förbindes med feminina djur, kvinnor eller bröllop: »elleve gjejter uti fjella», »onze mille vierges», »11 piger, som er bedragne», »11

ladies dancing», »onze truies», »11 holdt a mit brøllup». Sägnen om Ursula och 11000 jungfrur torde vad talmystiken beträffar gå tillbaka till forngermansk föreställning. Ursula fortsätter med all sannolikhet en förkristen fruktbarhetsgudom (*Nehalennia*), och i många trakter av Tyskland säger man *'Urschelberg'* efter Ursula i st. f. *'Venusberg'*Jfr Güntert, Kalypso, s. 97.. Måhända ligger en urgammal talmystisk observation till grund för uppfattningen av talet 11 såsom symboliskt för fruktbarhet och årsväxt. Ett solår (365 dagar) överskjuter ett månår (354 dagar = 12 × 29½) med just elva dagar. För att ett verkligt år skulle gå till ända, måste 11 dagar förflyta över det gamla månåret. Dessa 11 dagar antogos väl därför utöva ett sällsport magiskt inflytande på årets växtkraftEller ock går denna talmystiska föreställning tillbaka till en tid, då zodiaken hade blott elva stjärnbilder (jfr Boll, Sternglaube und Sterndeutung[3], s. 7).. Att talet 11 betraktats såsom symboliskt för fruktbarheten hos mithraisterna, låter sig icke direkt bevisaDeras fruktbarhetsgud var Kronos-Saturnus med tillnamnet Frugifer.. Att så emellertid varit förhållandet är rätt troligt, ty hos iranernas systerfolk de ariska indierna uppträder talet 11 vid religiösa ceremonier, som troligen varit eller ännu tydligen äro förknippade med fruktbarhetsriter: vid fullmåneoffret bragtes åt Agni-Soma en kaka på elva små skålarJfr Vodskov, Sjæledyrkelse og Naturdyrkelse 1, s. 435. Om sambandet mellan Soma och månen samt denna himlakropps betydelse för fruktbarheten, jfr Wilke, Die Religion der Indogermanen, s. 145 ff., 155 ff.,

och än i dag brukar folket i Nordindien på elfte dagen i månaden Phālguna (februari—mars) gjuta ett dryckesoffer över rötterna på det heliga trädet Emblica officinalis under böner om fruktsamhet för kvinnorna, hjordarna och skördenJfr Frazer, Den gyllene grenen, s. 147.. Att talet 11 spelat en roll inom senantik bokstavsmagi, hava vi redan sett (jfr den i § 3, 8 behandlade saturnala besvärjelseformeln, som av allt att döma varit riktad mot en persons fruktsamhet).

28. Den runa som har betecknat *p*-ljudet, är i flera avseenden svår att bestämma: man har tvistat om dess ursprungliga utseende (den har redan tidigt ersatts av *b*-runan) och man står i tvehågsenhet, när det gäller att närmare bestämma dess plats inom den äldsta runraden. Den kan ha följt efter *j*-runan såsom på den ålderdomliga Kylverstenen (jfr § 49) eller haft sin rätta plats först efter det fonetiskt mystiska tecknet ᛇ, såsom fallet är på Vadstenabrakteaten och på Charnayspännet. För den senare möjligheten talar det större antalet av runradsminnesmärken (även Themsenkniven visar en dylik anordning, jfr § 51). Ledande forskare ha också i regeln betecknat *p*-runan såsom n:r 14 i futharken (Bugge m. fl.). Därmed är emellertid ingalunda avgjort, att icke Kylverstenen, som visar en uppställning av futharken utan skiljemärken mellan de tre s. k. ätterna, kan representera ett primitivare stadium. Den från Kylverstenen avvikande ordningsföljden på de tre amuletterna — även Themsenkniven, ett miniatyrsvärd, bör måhända betraktas som en sådan — kan mycket väl bero på ett extra magiskt konstgrepp. Det rör sig ju om, vilken runa, som lämpligast bör stå på trettonde platsen. Det kan tänkas, att en senare tid utspekulerat, att den magiska kraften förhöjdes, om man lät den runa, vars magiska tal var 13, även i futharken få denna plats. Vid behandling av runtecknet ᛇ (§ 29) skall denna hypotes vinna i sannolikhet. Talförhållandena i vissa galderartade dikter och en gematrisk uträkning av de få magiska inskrifter, där detta tecken eller *p*-runan ingår, kommer sedermera att ytterligare styrka densamma. Vi ha sålunda att för *p*-runan (? på Kylverstenen och |^J på Charnayspännet) med stöd av en bevisföring, som tillsvidare blott kan antydas, såsomtalvärde ansätta **12,** ej **13,** vilket skulle ha blivit dess nummer, om vi följt de amulettartade runminnesmärkenas teckengruppering. Beträffande runans ursprungliga namn stå vi åter inför ett dilemma. Den angelsaxiska runsången nämner *p*-runan *peorð,* men vad detta skall betyda, låter oss den här delvis defekta dikten blott osäkert förmoda. Att det angelsaxiska ordet på något sätt står i samband med ett keltiskt ord (kymriskt *perth* 'buske, häck' etc.) är synnerligen troligtJfr härom Pedersen, Aarbøger, 1923, s. 61., men detta utesluter icke, att en omformning kan ha skett av ett äldre namn, som man på britannisk botten icke längre rätt förstod. Runans gotiska namn är enligt Salzburghandskriften *pertra,* ett ord, vars betydelse icke kan finna någon förklaring ur det rent germanska ordmaterialet. Forngermanskan hade ju få inhemska ord med uddljudande *p* (vilket som bekant beror därpå, att i det indoeuropeiska urspråket ett *b* i denna ställning varit rätt sällsynt). Allt talar för, att den som ordnat den äldre runraden, då det gällt *p*-tecknet varit tvungen att välja ett icke germanskt ord såsom runnamn.

Den som har kännedom om Mithrakulten i det Romerska riket behöver icke vara tvehågsen om det heliga namn, som i denna religions nomenklatur osökt erinrar om det gotiska runnamnet *pertra.* Det bör givetvis vara *petra* (*genetrix*) = '(den födande) klippan'. Mithra nämnes ju i inskrifterna *ό ϑεὸς έκ πέτϱας,* den ur klippan födde guden (jfr T&M. 1, s. 159 f.). Sannolikt har legenden om gudens sällsamma födelse uppstått därigenom, att den persiska mazdaismen lärt, att Mithra blivit född av fixstjärnhimlen, som sedan primitiv indoeuropeisk tid ansågs vara av sten (jfr § 24 om *Asman*). Sedermera har väl Avb. 10. Mithras födelse.denna astralsten identifierats med jorden; talrika avbildningar av gudens födelse vittna därom (jfr avb. 10, där sambandet med himlavalvet är uppenbart). Nu är det känt, att de mithraistiska latinska inskriptionernas *Terra mater* motsvarar *Speñta-Armaiti* i Avesta (jfr T&M. 1, s. 133 f. och s. 138). Kejsartidens Mithrakult har övertagit dyrkan av moder Jord från Armenien och Kappadokien. I det sistnämnda landet var enligt vad som finnes säkert betygat årets tolfte månad helgad åt denna gudomlighet (jfr T&M. 1, s. 107, not 8 och s. 138). I ett mithreum i Dormagen har man funnit tolv stenkulor på samma ställe (jfr T&M. 2, s. 388). Utan tvivel har detta antal varit av symbolisk betydelse. Man har gissat på årets tolv månader. Närmare ligger enligt mitt förmenande antagandet, att dessa stenkulor varit tolv, emedan detta tal hos mithraisterna var helgat åt jordens gudomlighet, *Terra mater*Ytterst torde detta tal bero på zodiakens tolv stjärnbilder, ur vilka Mithra fötts (jfr avb. 10). »Ou est donc amené à penser que le Mithra naissant de la pierre est la personnification de la lumière jaillissant à l'aurore de l'endroit où la calotte du firmament semble reposer sur les hauteurs qui ferment l'horizon», säger Cumont, T&M. 1, s. 160. Vid horisonten måste ju alltid någon av zodiakens tolv stjärnbilder befinna sig, och ur någon av dessa har man väl ursprungligen tänkt sig, att Mithra trätt fram i tillvaron. Senare har myten om hans födelse ur klippan utbildats.. Jag anser därför, att man har goda grunder att anse *p*-runan vara symbolisk för jordens magiska krafter. Detta bestyrkes även av talmagien i Eddasångerna (Odens *tolfte* trollsång, jfr § 40, 12) samt av angelsaxisk galderdikt (jfr § 44, 3). Ett av råden till Loddfavne i Hávamál lär även, att jord neutraliserar dryckers verkan:

»Då öl du dricker, anlita jordens krafter!»

och till samma dikt är fogat ett tillägg av senare hand: »Jord botar ölrus»Jfr Åkerblom, Den äldre Eddan 1, s. 61 och s. 61, not 1, där det folkliga medlet mot rus, att lukta på jord, omnämnes.. Här torde tvivelsutan en gammal magisk och naturfilosofisk teori ligga till grund. »För luftandarna (själarna) är det döden att bliva till vatten, för vattnet är det döden att bliva till jord», säger HerakleitosDiels, Die Fragmente der Vorsokratiker[4] 1, s. 85, n:r 36 (jfr härom Eisler, Weltenmantel und Himmelszelt, s. 489).. Verkan av en dryck, det våtaelementet, bör sålunda neutraliseras av det torra elementets krafter, d. v. s. jordens. Rörande denna åskådning inom folkmedicinen har I. Reichborn-Kjennerud givit en instruktiv utredningMaal og Minne, 1923, s. 4 ff.. Denna hos forngermanerna spridda tro på jordens magiska kraft att bota följderna av ett dryckeslag torde kasta ljus över den mystiska och hittills otolkade roll, som tillkommer runan *peorð* i den angelsaxiska runsången: *(Peorð) biþ symbleplega and hleahtor wlancum ...,þǽr wigan sittaþ on béorseleblíþe ætsomne*

= »*Peorð* är städse spel och skämt för stolte män ..., varest kämpar sitta i ölsalen glada tillsammans». Man har gissat på, att *peorð* skulle varit namnet på en munter dans. En långt naturligare förklaring bjuder antagandet, att männen bänkade vid dryckesbordet brukade glammande skämta om *p*-runan och vad runmagien stadgade om ett lyckosamt drickandeJfr *Puetra!* i en trollformel mot hicka, Ohrt, Danmarks Trylleformler 2, s. 35. Kanske en onomatopoetisk ombildning av *p*-runans namn?.

29. Ett knappast mindre brydsamt problem erbjuder den runa, som på Kylverstenen följer efter *p*-runan, men på alfabetamuletterna (Vadstenabrakteaten etc.) står omedelbart efter denna, tecknet 1 (h). Denna runa tyckes redan från den äldre futharkens första tider ha varit ytterst litet i bruk. Man har i allmänhet antagit, att dess fonetiska valör skulle ha varit någon nyans mellan ett *e*- och ett *i*-ljud, men forskare ha icke saknats, som ifrågasatt, om denna runa över huvud taget någonsin varit ett ljudteckenT. ex. Wimmer, Die Runenschrift, s. 135.. Att döma av den angelsaxiska runsången har denna runa haft ett namn, som betytt 'idegran': *(Eoh) biþ útanunsméþe tréow, heard, hrúsan fæst,hyrde fýres, wyrtrumum underwreded,wynan on éþle*

= »*Eoh* är utvändigt ett icke glatt träd, hårt, jordfast, eldens väktare, nedtill stöttat av rötter, en fröjd på ärvd grund». Hos germanerna har idegranen sedan urminnes tid varit ett heligtträdJfr Hoops, Reallexikon under *Eibe.*. Sannolikt har det stora offerträdet vid Uppsala hedna tempel just varit ett sådantJfr Läffler, De svenska landsmålen, 1911, s. 646 ff.. »Av alla de medel, som forntidens germaner anlitade för att skydda sig mot häxeri, var idegranen ett bland de verksammaste, och därför buro de alltid en liten kvist eller en bit av stammen närmast kroppen», säges i ett arbete om växternas betydelse i folktronJ. Henriksson, Växterna i de gamlas föreställningar, seder och bruk, s. 55 (arbetet innehåller en hel del intressanta upplysningar, delvis hämtade från en otryckt medeltida handskrift; tyvärr angives icke källan i varje särskilt fall). Jfr även Gessmann, Die Pflanze im Zauberglauben, s. 33.. Idegranen, som i nordliga länder i vår tid (t. ex. i England) är ett typiskt kyrkogårdsträd, torde från medelhavsländernas cypress ha övertagit rollen av symbol för döden eller rättare livet efter döden. En tydlig karaktärslikhet finnes ju mellan de båda trädslagen. Hos antikens folk, greker och romare, var cypressen helgad åt underjordens gudamakter, det nämndes det »dystra» trädet. Hos perserna var cypressen det heliga trädet framför alla andra. Den har på ett mystiskt sätt varit förknippad med deras ljusdyrkan och vördades såsom en symbol för Ormuzds (Ahura Mazdas) rena ljus. På forntida persiska gravstenar är cypressen ofta avbildad tillsammans med ett lejon, även det en ljussymbolJfr Philpot, The sacred Tree, s. 39 och s. 13.. Inom den romerska kejsartidens Mithrakult har enligt vad monumenten lära oss cypressen varit en av de heliga symbolerna (jfr T&M. 1, s. 195 f.). »Il est probable que le conifère toujours verdoyant, d'une longévité fabuleuse, dont le bois passait pour incorruptible, et auquel on attachait une signification non seulement religieuse mais funéraire, était devenu un symbole d'immortalité», säger Cumont (T&M. 1, s. 196). Måhända ha perserna övertagit föreställningen om cypressen såsom symbol för odödligheten från assyrisk-babylonisk åskådning»En cypress är en konung, min herre, som skänker liv åt många människor», har en präst yttrat till Assurbanipal (jfr Alte Orient XII, 12, 2, s. 24).. Har cypressen inom mithraismen liksom i denna religions ursprungsland Persien varit en symbol för Ahura Mazda (Ormuzd), har den även kunnat användas såsom symbol för denna gudoms heliga tal. Inom Mithrareligionen sammansmälte den helleniske Zeus med Ahura Mazda, den persiskehimmelsgudenDenne nämnes i en av Avestas hymner (yasht 17, 16): »Ahura Mazda, den störste, den bäste bland gudar» (jfr *Jupiter optimus maximus,* § 9 ff.).. På mithraistiska monument bär denna senantika gudomlighet ofta även namnet *Caelus,* har sålunda uppfattats som en personifikation av den gudomliga himlen (jfr T&M. 1, s. 137). Av Herodotos framställning av de gamla persernas religiösa föreställningar (bok 1, kap. 131) framgår, att desse dyrkat Ormuzd, d. v. s. Ahura Mazda, såsom »himmelens hela omkrets» (*τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλέοντες,* säger Herodotos; redan han identifierade sålunda Zeus med Ahura Mazda). Den persiske överguden var sålunda de tolv stjärnbilderna + det sammanhållande momentet däri: gudomens heliga tal bör sålunda enligt astralmystisk åskådning ha varit **13.** Man kan ej gärna tvivla på, att Dolichenuskultens »Jupiter optimus maximus» och mithraisternas Jupiter-Caelus, som för övrigt i en inskrift kallas Zeus-Oromazdes, bägge leda sitt ursprung från den främreasiatiska gudom, vilken hos perserna dyrkats som Ahura Mazda. Den förstnämnde bör enligt vad jag tidigare påpekat vara identisk med *ὁ τρισκαιδέκατος ϑεός,* den trettonde guden. Dolichenuskultens bokstavsmystiska inskriptioner bestyrka ju detta redan i sig självt högst sannolika antagande (jfr ovan § 5 och § 9). Vi ledas av denna mytologiska jämförelse till samma resultat, till vilket den ovan angivna astralmystiska spekulationen förde oss: gudens tal bör ha varit 13. Det talmystiska betraktelsesätt, som ligger bakom talet 13:s helighet kan förvisso synas en nutidsmänniska absurt. Det har icke desto mindre en hel rad väl bestyrkta paralleller inom forntidens mytologiska tänkandeJfr Weinreich, Lykische Zwölfgötter-Reliefs (Sitzungsb. der Heidelberger Ak. der Wissenschaften, 1913) och samme förf., Triskaidekadische Studien (Religionsgeschichtliche Versuche und Vorarbeiten, 1916).. Och inom en religion, som i mycket fortsätter mithraistisk åskådning, nämligen manikeismen, träffa vi alldeles samma betraktelsesätt. »Zwölf Stunden und wirkliche Glieder ergeben zusammen Dreizehn (das Ganze), und diese Dreizehn sind ein Tag und ein Gott», säger Reitzenstein till förklaring av en lärosats i en på kinesiska bevarad manikeisk skriftDas iranische Erlösungsmysterium, s. 154. Om talet 13 jfr ytterligare samma arbete, s. 155 f., s. 161 f., s. 224 f. och s. 229.. Hos manikéerna har visserligen talet13 varit Aion-Zervans heliga tal. Härav följer emellertid icke, att så varit

förhållandet redan inom Mithrareligionen. Manikéernas Aion var sannolikt en sammansmältning av egenskaper hos fornpersernas Zervan (den oändliga tiden) och Ahura Mazda. Hos senantikens mithraister har nog liksom inom den närstående Dolichenuskulten det »rågade» tolvtalet (= 13) varit den talsymboliska representanten för en modifierad Zeus (Jupiter-Caelus). Ett av denne mithraistiske ljus- och himmelsguds emblem har, såsom ovan nämnts, varit cypressen. För nordens germaner måste idegranen ha tett sig såsom den närmaste motsvarigheten till detta söderns träd. Det passar därför utmärkt att med Bugge och andra runforskare såsom namn för den runa, som haft talvärdet 13, ansätta ett forngermanskt **iwaz*I fråga om detta runteckens ursprungliga förebild hänvisar jag till min uppsats i Arkiv f. nordisk filol. 43, ny följd 39, s. 105 f. Tecknet n:r 13 ? (variant ᛇ förklaras enklast ur ett latinskt Z. Jag antar, att det likt det följande tecknet fått sitt namn med hänsyn till utljudet och betecknat ett tonande *s*-ljud (*z*). Utharkrunan n:r 14 torde ha betecknat ett tonande *š*-ljud (*ž*), som tidigast uppstod efter *i*-vokal. Sedermera sammanföllo dessa ljud för att slutligen i norden över *ř* (troligen uttalat ungefär som i tjeckiskan) övergå till ett *r*-ljud. Redan på ett mycket tidigt stadium har ? varit ett överflödigt tecken och därför ersatts av ᛉ. med betydelsen 'idegran'. Vi hava i det föregående sett, att talet 13 spelat en betydande roll inom de senromerska soldatreligionerna (§§ 5 och 9 m. fl.). En gematrisk analys av en serie magiska runinskrifter skall längre fram visa, att talet 13 även haft en central betydelse inom den forngermanska alfabetmagien. Att detta tal även i rätt sen tid haft en betydelsefull innebörd inom germansk religion, framgår därav, att man på Island hade 13 tingsplatser och 39, d. v. s. 3 × 13 tempelJfr Chantepie de la Saussaye, The Religion of The Teutons, s. 360.. Vår tids skygghet för talet 13, en vantro, som särskilt hör hemma hos folk av germansk stam, torde till väsentlig del bero på detta tals magiska styrka inom forngermansk och främreasiatisk religiös mystik. Det har sannolikt varit liksom alltför starkt laddat med magisk kraft och därigenom för gemene man blivit tabu. (Först i andra hand och sent torde kristen åskådning ha spelat in.)

Av ej ringa intresse ur religionshistorisk synpunkt är frågan, vilken den forngermanska gudomlighet är, som kan tänkas tillföljd av »interpretatio Germana» en gång ha identifierats med den mithraistiske Zeus-Oromazdes. Det kan icke ha varit Oden, den på Sleipne framsprängande stormguden, vars heliga tal varit 18 (jfr § 32) och som i egenskap av trolldomsgud därtill varit förbunden med det i 18 ingående talet 9. Ej heller kan det ha varit Ty, som vid tiden för runskriftens uppkomst och veckodagsnamnens inlånande från romarna varit stridens och segerns gud och därför tilldelades talet 16 (jfr ovan § 18). En germansk motsvarighet till Zeus-Oromazdes kan därför endast vara att söka i Ull, vilken att döma av en mängd ortnamn en gång varit vida dyrkad i norden och troligen en gång intagit en central ställning i den forngermanska gudavärldenJfr Magnus Olsen, Ættegård og helligdom, s. 119 f. och s. 260.. Redan hans namn, som utan tvivel sammanhänger med det gotiska *wulþus* 'härlighet' (ursprungligen sannolikt 'glans')Jfr Hellquist, Etym. ordbok, s. 1056., tyder på, att han varit en ljusgud. Det torde väl få anses vara synnerligen antagligt, att namnet Ull går tillbaka på ett av den indoeuropeiske himmelsgudens namn, Ty på ett annat (fornisl. *týr,* gen. *tivar* = lat. *divus,* gr. *διος* etc). Guden Ull låter sig också på ett mycket naturligt sätt förknippa med idegransrunan. Enligt Grímnismál hette hans boning *Ýdalir* = 'idegransdalarna':

»Ydalen ägerUll till boplats; han grundade där sin gård.»Åkerblom, Den äldre Eddan 1, s. 79. Om jag i det följande ej särskilt anger källan, äro citat av Eddadikter hämtade från Åkerbloms tolkning.

Vi ha alltså utan tvivel att just i idegranen se hans symbol liksom i cypressen Ahura Mazdas. I samma Eddadikt finnes ett uttalande, som tyder på, att guden Ull en gång intagit en ledande ställning inom den germanska gudavärlden:

»Ulls nåd *han* ägeroch alla gudars, som dämpar flamman först. Ty världarna öppnasför åsars blickar, då från lågan man kittlarna lyft.»

Strofen är dunkel. Den innehåller törhända såsom Åkerblom förmodatJfr a. a., del 1, s. 84, not 7. »en hänsyftning på offermåltider och på den stora makt,offren ägde alt sätta människovärlden i förbindelse med gudarna». Det i detta sammanhang intressanta är, att Ull nämnes främst bland gudarna. Detsamma är förhållandet i diktens början, ty sedan Ydalen, Ulls boning, och Alvhem, Frös hem, omtalats, säges: »Å en tredje boplats» etc. Alltså är

Ulls boplats den första. Jag sluter härav, att strofen om Trudhem, Tors boning, inskjutits före den ursprungliga begynnelsen av en gammal skildring av tolv i krets liggande gudaboningarEn annan tolkning (att Ull och Frö haft samma boning) ger Schröder, Germanentum und Hellenismus, s. 29 f. Rörande detta parti i Grímnismál och dess samband med senantik astrologi har jag ett tolkningsförslag, som jag inom närmaste tid ämnar offentliggöra. Trudhem, Tors boning, är stjärnbilden Hercules, som ligger invid zodiaken (»*ásom ok álfom nær*», Grímnismál, str. 4).. I Atlakviða talas det om eder svurna:

»vid sol, sänkt mot söder,vid Sigtys berg det höga, vid ring, som åt Ull är helgad».

Man har tolkat den sista raden såsom syftande på den altarring, som hade sin plats i det hedniska hovet (templet)Jfr Åkerblom, Den äldre Eddan 2, s. 161, not 3.. I det föregående rör det sig emellertid om mäktiga naturföremål, södersolen och kampgudens berg, man kan därför fråga sig, om icke törhända även den tredje raden avser något kosmiskt. Ulls ring kan vara zodiaken. Såsom en med all sannolikhet astral gudomlighet (hans namn torde ju ursprungligen ha betytt 'glans', 'den glänsande', jfr ovan) bör han ha haft sitt hem i stjärnevärldens märkligaste region, djurkretsens bälte, bland vars tolv stjärnbilder han ägt en som egentligt hem och därtill härskat över det hela, alltså varit den förste och den trettonde. Likheten med Ahura Mazda bleve i så fall slående. Slutligen ha vi Saxos uttalande, att Ollerus, d. v. s. Ull, en gång intagit Odens platsJfr Jørgen Olrik, Sakses Danesaga[2], 1, s. 160 och not 2 (»før Odinsdyrkelsens Opkomst synes han hos disse Folk at have været den øverste af Guderne»).. Den finske mytologen Kaarle KrohnSkandinavisk mytologi, s. 70. förmodar också, att dyrkan av guden Ull föregått de gudars dyrkan, vilkas bilder voro resta i Uppsalatemplet vid vikingatidens slut (Oden, Tor och Frö). Starka skäl tala sålunda för, att Ull en gång varit den främste av de i norden dyrkade gudarna. För nordbornas nära anförvanter i nejderna kring detRomerska rikets gräns i slutet av andra århundradet e. Kr. (goter m. fl.) bör han ha ägt samma kultiska betydelse. Enligt Snorre (Gylfaginning 30) tänktes Ull såsom en framstående bågskytt. Av idegranen förfärdigades ju de bästa bågarna. Denna hans egenskap av skytt kan mycket väl vara något ursprungligt. I många folks mytologi föreställas ju ljusgudomligheter såsom ägande båge och pilar (jfr antikens Apollon). Den trettonde månaden i den avestisk-persiska månadskalendern var helgad åt en stjärngudomlighet *Tîshtrya* (*Tîr*), som på baktriska mynt kallas *Τειϱο* och framställes med båge och pil (pers. *tîr* betydde för övrigt 'pil', jfr Cumont, T&M. 1, s. 136). Det är högst antagligt, att germankrigarna i de romerska härlägren i denna gudomlighet sett en motsvarighet till UllOm Ull senast Ivar Lindquist, Namn och bygd 14, s. 82 ff..

30. Efter runorna ^ och ^ följer i futharken tecknet ᛉ, vars ljudvärde ursprungligen kan ha varit ett tonande väsljud, som över ett ljud, snarlikt det tjeckiska *ř* (*ʀ* i runologernas vanliga transkription) övergått till tremulanten *r* (jfr ovan s. 82, not 1). Ett dylikt tonande väsljud har i forngermanskan aldrig förekommit i början av ett ord. Det är därför i detta fall höjt över varje tvivel, att tecknets namn valts med hänsyn till det däri ingående utljudet. Man har antagit, att denna runas forngermanska namn varit **alʒiʀ* och att den haft betydelsen 'älg'Jfr Wimmer, Die Runenschrift, s. 133, och Bugge, Norges Indskrifter, Indl., s. 82.. I nordisk folktro är emellertid älgen ett djur, som aldrig synes ha tillmätts någon särskild magisk betydelse. I en sydligare fauna är han dessutom okänd. Naturligtvis skulle man kunna tänka sig, att älgen såsom mera förtrogen för nordborna fått ersätta ett snarlikt sydeuropeiskt högdjur, t. ex. kronhjorten, men även i detta fall erbjuder sig ingen anknytning till senantik eller främreasiatisk djursymbolik. En riktig lösning av denna runas namngåta kan därför knappast vara att finna på annat sätt, än att vi gå ut ifrån, att ett fonetiskt liknande namn av helt annan betydelse varit det ursprungliga. Ett sådant av omisskännlig religiös-magisk innebörd är det ej heller svårt att uppspåra. Genom Tacitus är det bestyrkt, att bland östgermanerna vid tiden strax före slutet av förstaårhundradet e. Kr. ett gudomligt brödrapar åtnjutit dyrkan. »Hos naharvalerna visas en lund, till vilken anknyter sig en fornåldrig gudadyrkan. Denna förestås av en i kvinnlig skrud klädd präst, men ställets gudar uppger man, med romersk omskrivning, vara Castor och Pollux», säger Tacitus (Germania, kap. 43)Jfr Hammarstedts tolkning, s. 88. och meddelar, att gudaparets germanska namn var »*Alcis*». Religionshistorikern Heim har häri velat se en germansk plural **Alkīz*Jfr Helm, Altgermanische Religionsgeschichte 1, s. 322.. Det latinska *c* torde dock genom

ljudsubstitution här ha återgivit ett forngermanskt frikativt gutturalljud, χ›*h.* Det germanska ordet kan då förbindas med got. *alhs* 'helgedom', lett. *elks* 'avgud' och det angelsaxiska verbet *eal ian* 'skydda' (jfr Feist, Etym. Wörterbuch der gotischen Sprache[2], s. 27). ○*Alhīz* (sedermera **Alhīž*) skulle då lämpligast kunna tolkas såsom betydande 'skyddarne' (ett *h*-ljud finna vi också i det angelsaxiska namnet på runan: *eolhx*). Denna betydelse stämmer väl med den allmänindoeuropeiska föreställningen om tvenne ljusgudomligheter, som uppfattats såsom ett tvillingpar och i vilka man sett människornas välgörare. »Sie gewähren ihnen Nahrung, Reichtum, Glück und Ruhm, heilen Krankheiten aller Art und stehen dem Bedrängten in Not und Gefahr bei, besonders bei Schiffbruch», säger Wilke (Die Religion der Indogermanen in archäologischer Betrachtung, s. 191). Helt säkert gå antikens Dioskurer, vedasångernas AçvinerJfr Oldenberg, Die Religion des Veda[2], s. 214. och det forngermanska brödraparet tillbaka på en uråldrig indoeuropeisk myt av astralt ursprung. Inom kejsartidens mithraism ha Dioskurerna spelat en rätt framträdande roll. Liksom man finner Mithra åtföljd av de båda Dadophorerna (fackelbärarna), möter man på monumenten den högste guden Saturnus-Zervan med en Dioskur på vardera sidan (jfr Cumont, T&M. 1, s. 85; del 2, fig. 320). Vilket tal Mithrakulten har förknippat med dessa Dioskurer, veta vi icke. Varken litterära källor eller skulpturala monument ge oss direkt ledning. Enligt mithraistisk åskådning voro emellertid de båda Dioskurerna representanter för de båda hemisfärerna (jfr T&M. 1, s. 85 och s. 300 f.). Liksom Ahura Mazda enligt persisk åskådning haft hela zodiaken under sitt välde och identifierats med denna (jfr § 29), torde var och en avDioskurerna ha haft under sin uppsikt hälften av densamma, alltså 6 stjärnbilderHärför talar, att Cautes' symbol var Tjuren och Cautopates' Skorpionen. Med dessa stjärnbilder begynte i äldre astrologisk tid zodiakens första och andra hälft (jfr T&M. 1, s. 210).. Räkna vi nu med samma talmystiska betraktelsesätt som i fråga om Zeus-Oromazdes' heliga tal (jfr § 29), få vi 6 + 1 = 7. Dioskurernas gemensamma tal bör sålunda ha varit 7 + 7 = 14. Detta tal stämmer med det nummer, som runtecknet ᛉ måste ha, om runradens första tecken, såsom jag antagit, varit ᚢ; n:r 15 i futharken, blir då n:r **14** i utharken. Såsom i det följande skall visas (jfr § 40, 14), låter Odens fjortonde trollsång i Eddan tyda sig såsom syftande på zodiaken, de båda tvillinggudomligheternas vaktområde. Av intresse är, att i Rigveda 7-talet ofta nämnes förknippat med Açvinerna, den fornindiska motsvarigheten till antikens Dioskurer, dagens förelöpare och människornas hjälpare ur nöd och betryck: de sägas äga 7 stallar, och deras vagn omtalas såsom farande över 7 floderJfr Vodskov, Sjæledyrkelse og Naturdyrkelse 1, s. 490. Om Açvinerna såsom läkare och helbrägdagörare jfr L. v. Schroeder, Indiens Literatur und Cultur, s. 54 f.. I det föregående har jag påpekat åtskilliga överensstämmelser mellan fornindiska och forniranska talsymboliska föreställningar; att dessa böra ha varit rätt så talrika, är vad man har att vänta; de båda ariska folken ha ju i forntiden länge stått varandra ytterst nära och ännu tidigare ha de bildat en etnologisk och språklig enhet. Jag måste emellertid omnämna, att 7-talet förekommer så ofta i fornindisk religiös diktning, att någon absolut säker slutsats i detta fall icke kan dragas. Möjligheten (för att icke säga sannolikheten) av ett samband även i detta fall föreligger dock.

31. Runorna med ordningsnumren 16 och 17 i futharken ᛋ och ᛏ har jag redan i det föregående behandlat och såsom deras talvärden fastställt talen **15** och **16,** Solens och Mithras efter varandra följande tal i den mithraistiska månadskalendern (jfr ovan § 18). Talvärdet för den därefter i futharkraden följande *b*-runan ᛒ bör sålunda vara **17.** Denna runas namn var hos angelsaxarna *beorc* (*berc*), vilket betyder 'björk'. Härmed stämmer rätt nära benämningen i den norska rundikten, där om dennaruna säges: »ᛒ (d. v. s. *bjarkan*) *er laufgrønstr lima*», av WimmerDie Runenschrift, s. 279. översatt: »Birkenzweig ist das laubgrünste Reis». Den isländska rundikten talar om »*laufgað lim ok lítit tré*», men har på latin förklaringen *abies* (vilket tydligen beror på ett missförstånd, den norska texten talar ju om ett lövträd). Då björken haft stor magisk betydelse och spelar en betydande roll i ännu levande folksed, ha vi ingen som helst anledning att här förmoda någon våldsammare ändring av det ursprungliga namnet. Detta torde ha betytt 'björk' eller 'björkgren'. I Nordeuropa höra björken och björkriset till fruktbarhetsmagiens vanligaste hjälpmedel. Om ett skördebruk hos ryssarna i trakten av Smolensk meddelar MannhardtDer Baumkultus, s. 278.: »Die in Gestalt eines Weibes mit Kleidern geschmückte letzte Garbe wird von zwei Mädchen auf den Herrenhof getragen, wo sie in Gegenwart des beglückwünschten Gutherrn von allen

Schnittern *mit einem Birkenbesen geschlagen wird in der Meinung, dass dadurch die dem Gedeihen der Feldfrucht schädlichen Tiere vernichtet werden*». Och Frazer berättar om ryska bönder, att dessa torsdagen före pingstdagen bruka »gå ut i skogarna, sjunga sånger, binda girlander och fälla en ungbjörk, vilken de kläda i kvinnodräkt»Jfr Frazer, Den gyllene grenen, s. 151 och hela kap. 10; vidare Mannhardt, Der Baumkultus, ss. 160, 173, 256, 265, 313 (och flera andra ställen, se bokens register, s. 621).. Liknande seder finnas hos en stor mängd andra europeiska folkEn utförlig skildring av en dylik ceremoni från år 1636 meddelar i tysk översättning Mansikka, Die Religion der Ostslaven 1, s. 236 ff.. I Litauen och delar av Tyskland brukar man vid påsk eller pingst slå varandra; särskilt utsatta för dylik behandling äro kvinnorna. Det tillhygge, man betjänar sig av, är i regeln ett björkris med nyutslagna lövJfr Mannhardt, Der Baumkultus, s. 261.. Ett ännu mera utpräglat naturmystiskt drag har nordskandinavisk folktro bevarat: i Österbotten tros i vissa fall en avliden kvinnas själ vara »bunden» vid en björk och »bo» i densammaJfr Krohn, Skandinavisk mytologi, s. 42.. Det magiska sambandet mellan kvinnan och björken är även mycket tydligt framträdande i lettisk folktroJfr Winter, Archiv für Religionswissenschaft 2, s. 1 ff. (särskilt s. 26).. I isländsk skaldepoesi, dock tämligen sen,finnas antydningar om, att runan *bjarkan* ansågs stå i samband med vad som rörde kvinnokönet Jfr R. M. Meyer, Altgermanische Religionsgeschichte, s. 489.. Detta stämmer fullkomligt med de ovan relaterade mystiska folkbruken, där tron på ett magiskt samband mellan kvinnan och björken tar sig ett så tydligt uttryck. Det helt säkert hos germanerna urgamla magiska bruket av björkris (ofta nog även hasselris) har haft sin närmaste motsvarighet i de antika folkens »Majgren»Jfr M. P. Nilsson i Chantepie de la Saussaye's Lehrbuch der Religionsgeschichte[4] 2, s. 292 f.. Inom Mithrareligionen har utan tvivel ett magiskt spö- eller kvistknippe varit i bruk vid de religiösa riterna, man har helt säkert haft en motsvarighet till Avestareligionens *baresman* (jfr T&M. 1, ss. 16, not 9; 227, not 11; 238; 325). Av vad växtslag detta kvistknippe brukade sammansättas, veta vi tyvärr ickeJfr Bartholomae, Altiranisches Wörterbuch, sp. 948.. Att germanerna, som uppehöllo sig i de romerska härlägren, närmast måste associera mithraisternas användande av detta kvistknippe med sitt eget bruk av ungt lövbärande ris, torde emellertid ingalunda vara ett alltför djärvt antagande. Mithraisternas magiska kvistknippe måste emellertid liksom Avestareligionens *baresman*Jfr Chantepie de la Saussaye, Lehrbuch der Religionsgeschichte[4] 2, s. 237. ha varit en symbol för den med Mithra nära förbundne Sraosha, som förklaras för »den, som först sträckt ut offerriset» (*baresman*)Jfr Chantepie de la Saussaye, Lehrbuch der Religionsgeschichte[4] 2, s. 224.. Det egendomliga är nu, att just den sjuttonde dagen i den avestisk-persiska månadskalendern var helgad åt denna gudomlighetRörande den avestisk-persiska månadskalendern jfr Darmesteter, Le Zend-Avesta 1, s. 34 f. och s. 142 f.. Om solrunans och segerrunans tal äro lån från de senantika Mithradyrkarnas från Persien stammande månadskalender, är det ju högst plausibelt, att även andra bland de högre runtalen bestämts med hänsyn till mithraistiska gudomligheters ordningsföljd inom månadskalendern. Att därvid germantolkningen icke alltid kan bjuda en fullgod parallell till mithraistisk åskådning är ju klart. Omtolkningen av romerska gudar till germanska var ju som bekant blott beroende av vissa mera framträdande likheter. Vad Sraosha beträffar, synes han till sitt egentliga väsen enligt Avestaläran icke ha varit någon fruktbarhetsgud. Märklig är i detta avseende endast denegendomliga dialogen mellan honom och det som kvinnligt tänkta onda väsendet Druǰ: den demoniska Druǰ redogör här inför den spörjande guden om sina fyra olika havandeskapJfr Darmesteter, a. a. 2, s. 247 ff.. Det är därför tänkbart, att man i forntidens Persien anropat Sraosha vid någon ceremoni med offerriset för en god och världsfrämjande fruktsamhet (Sraosha nämnes »den rene, den sköngestaltade, den segerrikt slående, den världsfrämjande»)Jfr Chantepie de la Saussaye, Lehrbuch der Religionsgeschichte[4] 2, s. 224.. I fornindisk mystik var 17 fruktbarhetsguden Prajāpatis heliga talJfr Oldenberg, Die Religion des Veda[2], s. 415, not 3, och rörande den religionsfilosofiska orsaken till detta tal (16 + 1 i fullständig analogi med 12 + 1, se ovan § 29) jfr Deussen, Allgemeine Geschichte der Philosophie[2] 1; 1, s. 191.. Överensstämmelsen med den för fruktsamheten betydelsefulla björkrunans tal torde dock kunna bero på en ren tillfällighet. Att finna en förbindelseled mellan fornpersisk och fornindisk talmystik är väl i detta fall knappast möjligt. I heden tid lär enligt en uppgift björken ha varit helgad åt FriggJfr J. Henriksson, Växterna i de gamlas föreställningar, s. 10 (jfr ovan s. 80, not 3).. Såsom vi i det följande skola se, stämmer detta utmärkt med talmystiken i vissa galdrar och magiska

runinskrifter, som otvivelaktigt eller med största sannolikhet kunna bestämmas såsom ägande betydelse just för kvinnokönet (jfr § 40, 17, § 44, 4, § 45, 2, § 67, 22-3).

32. Såsom ursprungligt namn på runan ᛖ, n:r 19 i futharken och sålunda med verkligt talvärde **18** enligt den teori vi följa, har föregående forskare antagit ett forngermanskt ord med betydelsen 'häst'. Såsom stöd härför har man åberopat det angelsaxiska runnamnet *eh,* som eljest betyder 'häst', en betydelse, till vilken runsångens ordalag väl passaJfr Bugge, Norges Indskrifter, Indl., s. 61.. Runans nordiska namn är okänt, då den försvunnit ur den yngre runraden. Salzburghandskriften anger dess gotiska namn vara *eyz* utan angivande av betydelsen. Hästen är utan tvivel ett i hög grad magiskt djur, särskilt hos indoeuropéernaJfr Malten, Das Pferd im Totenglauben.. Hästhuvudet tillhör ju än i dag svartkonstens rekvisita. Ett av fornindiernas viktigaste offer var ett hästoffer (aevamedhaoffret). Hos kelter, romare och slaver stod hästoffrethögt i anseende, och hos grekerna offrades hästen särskilt åt vind- och dödsgudomligheterJfr Wilke, Die Religion der Indogermanen, s. 221.. Hos forngermanerna hörde hästen framför allt tillsammans med vind- och dödsguden Oden, som på sin åttafotade Sleipne, den bäste av hästar, sprängde fram i nattens vilda jakt. Liksom Tor var vagnguden (jfr § 20), var Oden hästguden *κατ᾽ ἐξοχήν*Hrostr (Rosterus hos Saxo) var ett av Ödens namn. Såsom Starkads okände fosterfader kallades Oden »Hästhårsgrane» (*Hrosshársgrani*), jfr Munch, Norrøne gude- og heltesagn[3], s. 170. Enligt Schück, Studier i nordisk litteratur- och religionshistoria 2, s. 171, har Oden (Ygg) ursprungligen varit en häst (helhästen, skräckhästen).. Runan ᛖ bör därför ha varit helgad åt Oden. Runans tal är 18, och samma tal finna vi i magisk forngermansk dikt karakterisera just Oden (Wodan): 18 frågor ställer Oden till jätten Vavtrudne, och 18 äro hans trollsånger (jfr § 40, 18), 18 trollord galdrar *Wuodan* i andra Merseburggaldern för att bota en hästs vrickade ben, och galdern har bestått av 18 + 18 + 18 ord (jfr § 43,2). Samma talförhållande återfinnes i en angelsaxisk läkedomsgalder (jfr § 44, 1); och i en fornengelsk läkedomsbok (Old English Leechdoms 3: 34, 23) säges om *Woden* (Oden): »då tog Woden nio spådomspinnar, därpå slog han huggormen, så att den flög i nio stycken» (= *ða genam Woden VIIII. wuldortanas, sloh ða ða næddran ðæt heo on VIIII. to fleah*)Jfr Chadwick, The cult of Othin, s. 29., alltså uppstodo 9 + 9 = 18 magiska tingestar. I Buslas trollsång i den isländska Bósa-sagan består diktens slutstrof, som kallas »syrpuvers» och vari »*mestr galdr*» säges vara dold, av 36 = 2 × 18 trolldomsord: Odens tal kombinerat med trollets. Då Egil Skallagrimsson får hornet med det förgiftade ölet att springa sönder genom en magisk dikt, bestod denna av 18 ord i varje halvstrof o. s. v. (jfr § 45, 2 ff.). Odens rent personliga talValhall hade 540 = 30 × 18 portar, jfr ovan s. 71. har tydligtvis varit 18. Söka vi så ett samband med den mithraistiska talsymboliken, finna vi, att i den avestisk-persiska månadskalendern den adertonde dagen var ägnad åt Rashnu (pers. Rashn), rättvisans gud. Då denne likt Sraosha var Mithras broder och följeslagare, kan han icke gärna ha saknats i den mithraistiska kalendern. Såsom rättvisans gudomlighet har hans emblem varit en våg:han väger de avlidnes handlingar i dödsriket och rubbar ej vågens utslag åt något hållJfr Darmesteter, Le Zend-Avesta 2, s. 490.. Nu är det märkvärdiga, att enligt grekisk, från Pythagoras härstammande talmystik 5 ansågs för rättvisans symbol, därför att ett grekiskt E = 5 i ställningen ? i den bekanta delphiska inskriften framställer bilden av en våg. Det på sidan ställda *e*-tecknet har sålunda inom antiken varit en symbol för rättvisan. Denna symbol torde utan tvivel ha varit i bruk även bland senantikens bokstavsmystiska mithraisterTecknet förekommer (liksom åkallan av Ananke etc.) på de sethianska magiska blytavlorna, jfr härom min uppsats i Arkiv f. nord. filol. 43, ny följd 39, s. 108 f.: ? har hos dem varit ett magiskt tecken för rättvisan, vars tal enligt deras månadskalender var 18. I slående överensstämmelse härmed uppvisar den äldre runraden, ordnad efter de verkliga talvärdena, såsom n:r 18 runan ᛖ, vilken tillika med varianten ? osökt låter härleda sig ur ett på kant ställt grekiskt E. Kan nu Oden tänkas ha något gemensamt med den iranske Rashnu? Liksom denne har han framför andra gudomligheter varit en fruktad dödsgud, i äldre germansk folktro troligen i högre grad en gud för de döda än under vikingatiden, då blott de på våldsamt sätt döde tänktes komma till honom. Han jämställdes ju också med den romerske Mercurius, vilken såsom själaledare har vissa beröringspunkter med Sraosha. Enligt nordisk mytisk dikt har dock Oden i regeln icke själv hämtat de döde: han har i sin boning inväntat demJfr Olrik, Danmarks heltediktning 1, s. 73.. I senare nordisk myt nämnes visserligen Odens sonson ForseteÅt denne voro vita hästar helgade (jfr beskrivningarna av *Fositeland* = Helgoland). såsom rättvisans gud,

men det är rätt sannolikt, att denne icke är något annat än en senare utveckling av en viss av dödsgudens funktioner i äldre tid. Åtskilligt tyder nämligen på, att Oden även uppträtt såsom domare. I Grímnismál, str. 30, talas det om de hästar, som åsarna rida »var dag, då de äga till doms att fara till Yggdrasils heliga ask». Detta träd var ju speciellt uppkallat efter Oden, och det naturliga har väl varit, att han lett domstolsförhandlingarna. I Gylfaginning 14 säges på tal om denna ask: »det är där gudarna ha sitt domställe. Var dag rida åsarna ditopp överBivrost, som också kallas Åsabron. Åsarnas hästar heta sålunda: Sleipne är den bästa, den tillhör Oden» o. s. v. Att Oden här tänkes spela den ledande rollen är tydligt.

33. Runan för *m,* n:r 20 i futharkraden, ᛗ kallades av angelsaxarna *man* (eller *mon*), och i deras rundikt förklaras detta namn vara liktydigt med 'man, människa'. På fornisländska och fornnorska nämndes *m*-runan *maðr,* och enligt de nordiska runramsorna måste namnet ävenledes inom detta språkområde ha haft betydelsen 'man, människa'. I Salzburghandskriften är runnamnet *manna,* vilket är den riktiga gotiska formen av det germanska ord, som betyder 'man, människa'. Vi ha här intet som helst skäl att betvivla, att den äldre runraden i sitt ursprungliga skick haft ett namn med denna betydelse. Då ju all mystik rör sig om människan och hennes öde, är det högst naturligt, att även finna hennes namn bland teckenbenämningarna i ett magiskt alfabet. Talvärdet för *m*-runan måste vara **19.** Detta tal ha vi redan mött på en senantik amulett, den om astral mithraistisk magi vittnande trollringen, som jag beskrivit och vars inskrift gematriskt förklarats i § 14, 6. Talet 19 är det stora makrokosmiska talet, summan av planeternas och zodiakstjärnbildernas tal (7 + 12). Detta tal bör, såsom jag redan i det föregående nämnt, inom den astrala magien även ha varit människans tal, ty hennes själ stod under beroende av de 7 planeterna och hennes kropp var underkastad inflytande av de 12 stjärnbilderna i zodiakens ring (jfr ovan § 14, 6). Att runradsbildaren lärt känna talet 19 såsom symboliserande människan inom mithraistisk miljö, är ytterst antagligt. Mithrareligionen hade ju med sig amalgamerat en ofantlig mängd astrologiska föreställningar, som ytterst ha sitt ursprung hos kaldéerna. Härtill kommer, att läran om »urmänniskan» tillhört den persiska religionen. Helt säkert har persernas *Gayômard* haft sin motsvarighet inom mithraistisk spekulation liksom i dess systerreligioner. I den mandeiska dödsboken betyder Adam detsamma som världssjälen, »urmänniskan»Jfr Reitzenstein, Das iranische Erlösungsmysterium, s. 47, not 1 (och en mångfald andra ställen, ss. 8 f., 16 f., 17, 22, 31, 35, 38 etc. etc., se bokens index under »Urmensch») samt Scheftelowitz, Die altpersische Religion und das Judentum, s. 217 f.. Denfrämre orientens folk hyllade som bekant en genomförd astralmystisk världsåskådning. Man har trott på en noggrann överensstämmelse mellan det enskildas liv och världsalltet. I denna tro har makro- och mikrokosmosidén sitt ursprung. Man har tänkt sig de olika stjärngudomligheterna såsom delar i en väldig människolik himmelsgudJfr Jastrow, Hepatoscopy and Astrology in Babylonia and Assyria, Proc. Americ. Philos. Soc. 47 (1908), s. 657 ff.. Alt människan var bildad i likhet med Kosmos och regerades av samma lagar som världsalltet, var även huvudtanken i senantikens astrologiJfr Boll, Sternglaube und Sterndeutung[3], ss. 78 f., 136 f. och 166 f.. I den iranska månadskalendern var den nittonde dagen helgad åt *Fravashi'*s (persiska *Farvardìn*), d. v. s. de avlidnas odödliga andarUr subtil religionsfilosofisk synpunkt voro *Fravashi'*s något i viss mån annat och ytterst svårdefinierbart (jfr Bartholomae, Altiran. Wörterbuch, sp. 992, och Nathan Söderbloms avhandling Les Fravashis). Germankrigarna ha helt säkert uppfattat ordets betydelse i likhet med grekerna.: »*τὴν ἑορτὴν Φουρδίγαν καλουμένην, ὅ ἐστιν ἑλληνιστὶ νεκυία*» firade enligt en grekisk källskrift den persiske konungen år 585 under loppet av 10 dagarJfr härom närmare T&M. 1, s. 132. Det är här fråga om en äldre tid med 10 skottdagar. I den persiska kalendern är det för övrigt ingalunda ovanligt, att en dag och en månad ha samma namn.. Stod denna dag i samband med förfäderna, måste även ett samband med »urmänniskan» ha funnits. Den avestisk-persiska månadskalendern är utan tvivel fastställd efter vissa religiösa och astrologiska principer. Åt Ahura Mazda helgades den första dagen, enär denne var den främste guden. Mithra tilldelades den 16:de; han var förmedlaren, *ὁ μεσίτης,* alltså borde hans plats vara i mitten. Den 17:de och 18:de ägnades åt hans bröder och följeslagare: Sraosha och Rashnu. Namnet på den 19:de kan liksom åtskilliga andra bland dagarnas namn vara valt med hänsyn till den astrala spekulationens talmystik. Slutligen är det att nämna, att i urgammal germansk religion en motsvarighet till fornpersernas

Gayômard varit tillfinnandes (jfr Tacitus, Germania 2, om den gudomlige stamfadern *Mannus*).

34. Runan för *l,* n:r 21 i futharken ᛚ, erbjuder i fråga om sitt ursprungliga namn och dess rätta betydelse ingen svårighet. Det angelsaxiska namnet är *lagu* och betyder 'vatten'. Detisländsk-norska namnet var under medeltiden *lǫgr* med betydelse 'vatten, vätska'. Andra germanspråk, danska och tyska, avge samma vittnesbörd om betydelsenJfr Bugge, Norges tidskrifter, Indl., s. 57 f., och det gotiska namnet *laaz* (bevarat i Salzburghandskriften) tyder på ett ursprungligen med de föregående namnen fonetiskt överensstämmande ordJfr Feist, Etym. Wörterbuch der gotischen Sprache[2], s. 238.. Med den kännedom vi från det föregående äga om runmagiens persiska anor stämmer det också synnerligen väl, att vid sidan av jordens runa och sol- och eldsymbolernas (12 *petra, 15 'sol', 5 'fackla') även vattnet, som för forntidens perser var nästan lika heligt som elden, finnes representerat bland den äldre runradens talsymboliska bokstavsnamn. Denna runas talvärde måste enligt den teori, vi följa, ha varit **20.** Kan nu även denna symbol återföras på mithraistisk, från Persien stammande talmystisk åskådning? Gå vi till den avestisk-persiska månadskalendern, som hittills i så många fall varit oss till ledning, visar det sig, att den nionde dagen varit helgad åt elden (av. *Àtar*) och den tionde åt vattnet (av. *Âpô*). Orsaken till denna placering synes mig icke svår att genomskåda. Elden har såsom det mest gudomliga elementet fått talet 9 = 3 × 3, och det näst detsamma heligaste, vattnet, har fått det därpå följande talet sig tilldelat (vattnet och elden dyrkades såsom bror och syster, jfr T&M. 1, s. 297). Av vissa talmystiska skäl hade emellertid 10-talet av runradsbildaren redan reserverats för en av vattnets uppenbarelseformer, isen (jfr § 26). Till kalendern har runradsbildaren tydligtvis först vänt sig, då det gällt att finna magisk valör hos högre tal (15—24). I den avestisk-persiska månadskalendern är den tjugonde dagen helgad åt Verethragna (pers. Bahrâm)I medelpersisk tid har denne gud identifierats med planeten Mars och uppfattats såsom alstrande glöd och hetta. Någon dylik sammansmältning med Mars kan icke gärna ha skett inom den romerska Mithraläran., försvarsförmågans, segerkraftens gudomlighet. I Avestareligionen har denne otvivelaktigt stått i ett visst samband med vattnet. I yasht 14, 3 berömmer sig Verethragna av att i »härlighet» vara »den härligaste»; i yasna 68, 11, 21 förklaras vattnen ge »makt och härlighet». I den till Verethragna ägnade yasht 14 uppträder han i en mängd inkarnationer: såsom vind, tjur, häst, kamel, vildsvin, ung man,korp, vädur, bock och människa. Varje inkarnation synes vara en symbol för någon viss form av kraft. »Utan tvivel hade han även andra inkarnationer», säger DarmesteterLe Zend-Avesta 2, s. 560., »bland andra floden». Floden, som bär fartygen, var i Avestareligionen en symbol för kraftenJfr Darmesteter, a. a. 2, s. 571 (nederst).. Då Verethragna uppträder såsom en vit häst, bör man för övrigt förmoda, att denna gestalt ursprungligen tänkts såsom en symbol för den skummande floden (hästens mytiska samband härmed är för väl känt för att behöva särskilt utredas). Armeniernas Hercules, Vahaken, som har sitt ursprung från den avestiske Verethragna, besjunges i folksägnerna såsom på ett övernaturligt sätt född av vattnet och prisas för sina segrar över drakarnaJfr Darmesteter, Le Zend-Avesta 2, s. 559 f.. Inom den romerska Mithrareligionen identifierades Verethragna med Hercules, men vi veta ytterst litet om vad som närmare förknippades med denna gudagestalt. Av intresse är i detta sammanhang, att han på reliefskulpturer i Saarburg och Osterburken uppträder vid sidan av vattenguden PoseidonVi böra även erinra oss, att Verethragnas fornindiska motsvarighet är Indra, Vṛtradödaren, vars förnämsta hjältedåd var vattnens befrielse, jfr Oldenberg, Die Religion des Veda[2], s. 133. Om eldens och vattnets mytologiska frändskap jfr Segerstedt, Ekguden i Dodona, s. 49. (jfr (T&M. 1, s. 143). Talet 20 synes även inom mithraismen ha haft en viss relation till vattnet. Enligt Nonnus, en munk, som levde på 500-talet, bestod ett av de mithraistiska adepternas prov i att 20 dagar bada i snö (jfr T&M. 1, s. 322, not 6). Utan tvivel äro den naive munkens uppgifter om Mithramysterierna åtskilligt förvrängda (jfr T&M. 1, s. 30), men bakom taluppgiften kan det dock ligga något faktiskt: måhända har man 20 dagar efter varandra företagit reningar med kallt vatten före upptagandet i någon av de sju mysteriegraderna. Om det s. k. tauroboliet (ursprungligen *ταυϱοπόλιον*), som åtminstone under kejsartidens senare århundraden förekommit inom Mithrakulten, är det med bestämdhet känt, att det ansågs äga verkande kraft blott för 20 år (jfr T&M. 1, s. 335, not 5). Denna ohyggliga ceremoni, som bestod i att låta blodet från ett större slaktat djur — en tjur eller en bock — överskölja den nedanför i en grop dolde mysten, måste väl betraktas som ett bloddop. Blodet, liksom allt flytande, räknades imagien till vattnets element. Om kejsar Diocletianus är

det bekant, att han avgick från sin värdighet efter jämnt 20 år för att lyda »segerns ödeslag» (»aux destins vainqueurs», T&M. 1, s. 335, not 5), alltså en tydlig anspelning på Hercules-Verethragna och hans tal. — På något sätt måste sålunda Hercules-Verethragna ha varit förknippad med vattnet i den mithraistiska mysteriereligionen, sannolikt har det uppsprudlande, framforsande vattnet tänkts innehålla hans kraft. Just vattnet i denna form har såsom bekant dyrkats av forngermanernaJfr Mogk, Germanische Religionsgeschichte und Mythologie[2], s. 18.. — Om Þorsteinn rauðnef berättas det i en isländsk saga, att han hade sitt hem i närheten av ett vattenfall och att han offrade till detta och av detsamma erfor sitt förestående öde. Samma natt, som han avled, berättas det, störtade sig alla hans till 20 storhundraden uppgående får i vattenfallet. Detta hade mottagit husbondens själ, och dit begav sig därför även hans hjordJfr Mogk, Germanische Mythologie, s. 66 f.. Det är knappast troligt, att den man, om vilken denna legend uppstått, vid sin död ägt precis 20 storhundraden av får. Det troliga är, att antalet av traditionen bestämts med hänsyn till, att vattnets heliga tal var 20. — Havets gudomligheter voro enligt fornnordisk mytisk tradition Äge (*Ǽgir*) och hans maka Rån (*Rán*), vilka hade nio döttrar. Såsom onda väsen, vilka locka sjömännen till sig omnämnas dessa döttrar även i en del sagor (t. ex. i Fóstbrœðrasaga 13). Om några söner har den bevarade traditionen intet att berätta Det enda fall, man mig veterligt möjligen skulle kunna andraga, är Beowulfdiktens berättelse om »nio sjöjättar» (*niceras nigene,* rad 575), originalet har visserligen här ett maskulint ord, men dettas rätta betydelse är icke med säkerhet känd (törhända har man att översätta det med »sjöhäst»).. Härav följer emellertid icke, att havets härskarpar blott haft döttrar. Våga vi antagandet, att de haft lika många söner — dylik symmetri är en vanlig företeelse inom mytologienJfr t. ex. 9 gossar och 9 flickor i Zeuskulten och Niobes 9 (eller 7) söner och 9 (eller 7) döttrar. —, skulle i fornnordisk folktro havet ha representerats av 20 vattendemoner (2 + 9 + 9).

35. Namnet på *ng*-runan, tecknet n:r 22 i futharken ◇, var hos angelsaxarna *ing,* och om denna runa yttras i deras runsång:*(Ing) wæs ǽrestmid Éastdenum gesewen secgum*

= »Ing var först sedd av människor hos östdanerna». Om *Ing* (på forngermanska **Inguz* eller **Ingu̯az*Wessén, Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria, s. 45 f. och s. 55 f.; rörande litteratur i inguaeonfrågan s. 48, not 3.) veta vi icke mycket, men höjt över varje tvivel är dock, att namnet tillhört en stamhero eller fruktbarhetsgudomlighet, som stått Frö ytterst nära och i Uppsalakulten sammansmält med denne. Efter honom voro tydligtvis inguaeonerna uppkallade, vilka enligt Tacitus (Germania 2) voro »närmast oceanen boende». Med oceanen menas väl Östersjön eller Nordsjön och Östersjön, och benämningen inguaeoner bör i så fall ha varit ett mera omfattande namn på de folk, Tacitus skildrar i kap. 40 av Germania, vilka voro utpräglade fruktbarhetsdyrkare. Söka vi nu inom den mithraistiska kalendern efter motsvarighet till Ing, vars heliga tal bör ha varit **21,** finna vi, att den tjugoförsta dagen i den avestisk-persiska månadskalendern var helgad åt Râma, som i Avesta även nämnes Râma Hvâstra (pers. Râm). Denne var en fruktbarhetsgudomlighet, en skyddsgud för fält och betesmarker, »ein Flurgott» enligt Lehmanns terminologiJfr Chantepie de la Saussaye, Lehrbuch der Religionsgeschichte[4] 2, s. 227.. Han nämnes omedelbart efter Mithra, då denne anropas som »de vida fältens herre», han säges giva födoämnena deras smak, och för att ett land måtte få goda jordprodukter utropades: »jag önskar åt detta land Râma Hvâstra»Jfr Darmesteter, Le Zend-Avesta 2, s. 698 och s. 712, samt 1, s. 10 och s. 420.. Liksom Mithra synes han även ha stått i ett visst förhållande till solenJfr Darmesteter, a. a. 1, s. 182.. Beröringspunkterna med Uppsalaguden Yngve-Frö och Eddadiktens Ingunar-Frö (isl. *Ingunar-Freyr*) äro uppenbara (jfr Lokasenna, str. 43). Rörande etymologien för namnet *Ing* hänvisar jag till Noreen (Namn och bygd 8, s. 1 f.), som däri inlägger en ursprunglig phallisk betydelse (sammanställning med grek. *ἔγχος* 'lans').

36. Såsom jag redan nämnt, kan ett visst tvivel råda om den rätta ordningsföljden mellan de två sista tecknen i futharken.Av skäl, som jag närmare skall utveckla vid min gematriska tolkning av de äldsta runradsinskriptionerna (jfr §§ 48—51), har på Kylverstenen en av magisk hänsyn framkallad omgruppering av runradsslutet skett, så att *d*-runan kommit att stå före *o*-runan. Vi ha därför att som talvärde för *o*-runan ᛟ, vilken i amulettfutharkerna står som n:r 23, i enlighet med min teori ansätta talet **22.** Vilja vi med hänsyn härtill söka

förklara uppkomsten av runans namn, stå vi inför en fråga, som knappast låter sig besvara annat än med viss tvekan. I forngermanskan var *o* mycket sällsynt i uddljud, och det vore därför a priori icke att förvåna sig över, om vi just på denna punkt skulle möta ett mindre klart samband mellan namn och tal. Det är ju tänkbart, att den rent fonetiska möjligheten att i detta fall välja ett symboliskt namn genom alltför snäv begränsning lagt så starkt tvång på runradsbildaren, att han icke såsom eljest lyckats finna en verkligt träffande benämning, utan fått nöja sig med ett mindre suggestivt ord. Med hänsyn till angelsaxisk och gotisk traditionJfr Bugge, Norges Indskrifter med de ældre runer, Indl., s. 63, och Feist, Etym. Wörterbuch der gotischen Sprache[2], s. 408. har man såsom forngermanskt namn på denna runa antagit **ōþal(a)* med betydelse 'odal, arvegods'. I den avestisk-persiska kalendern var den tjugoandra månadsdagen helgad åt en vindgudomlighet Vâta (pers. Bâd). Det är i detta fall den välgörande, milda vinden det är fråga om: »Vi offra åt Vinden den välgörande, som gör det goda», säger med hänsyftning på Vâta en yasna, som åkallar månadsgudomligheterna i tur och ordningJfr Darmesteter, Le Zend-Avesta 1, s. 143.. Vâta var en vindgudomlighet, som höll jorden »över och under sig», och han ansågs föra vattnet från den regnskänkande Tîshtrya (pers. Tîr), d. v. s. SiriusJfr Darmesteter, a. a. 2, s. 320.. Vi ha sålunda att göra med ett mytiskt naturväsen, som är gynnsamt för grödan. Vâta bör givetvis ha uppfattats som ett skyddsväsen för jordbruket, av vars framgång värdet av den odlade jorden var beroende. Ar **ōþala* det ursprungliga namnet, torde en dylik tankegång ha varit vad som närmast legat till grund för namnvalet, vilket, såsom jag redan ovan framhävt, uppenbarligen måst företagas inom ett mycket begränsat ordmaterial.**37.** Talvärdet **23** tillkommer, såsom jag ovan nämnt, *d*-runan, som är det sista tecknet i de flesta bevarade äldre futharkraderna. På angelsaxiska kallades runan *dæg* (*daeg, deg*), och detta ord är identiskt med det likalydande appellativ, som motsvarar vårt svenska *dag.* Denna betydelse framgår klart av den angelsaxiska runsångenJfr Bugge, Norges Indskrifter, Indl., s. 64.. Salzburghandskriften har för bokstaven *d* namnet *daaz,* som förutsätter ett ord *dags* 'dag' i Wulfilas språkform. Vi ha här intet skäl att betvivla runnamnets ursprunglighet. Ett ord med betydelsen 'dag' är av samma typ som runnamnen med betydelserna 'fackla' och 'sol' och låter oss redan genom sin blotta betydelse ana ett samband med den persiska ljusreligionen. Att dagen, ljuset, dyrkades av mithraisterna i det Romerska riket är även betygat; en bevarad inskription innehåller t. ex. ordet LVCI 'åt ljuset' bland andra dedikationer, riktade till gudomliga makter (T&M. 2, s. 167, inskription n:r 520). Med all sannolikhet har någon dag i den mithraistiska månadskalendern ägnats åt denna gudomlighet. Den avestisk-persiska kalendern hade 1:sta, 8:de, 15:de och 23:dje månadsdagen helgade åt huvudguden Ahura Mazda (pers. Auhrmazd eller Dai 'skaparen'), sålunda åt skaparen, ljuset fader (grek. Oromazdes). Månaden delades på så vis i 4 veckor, de första 2 med 7, de övriga 2 med 8 dagarJfr Darmesteter, Le Zend-Avesta 1, s. 34 f., och Stucken, Der Ursprung des Alphabets und die Mondstationen, s. 45.. Med föregående forskare har jag emellertid för de romerska mithraisternas del räknat med en avvikelse från moderlandets kalender: solen har såsom Mithras följeslagare erhållit den femtonde dagen sig tilldelad. Mina bokstavsmagiska undersökningar ha givit ytterligare stöd åt denna uppfattning. Det har naturligtvis varit högst obekvämt och stridande mot grekisk-romersk tidräkningspraxis att hava fyra dagar i veckan helgade åt samma gudomlighet, vartill kom att veckor på 8 dagar måste uppgivas. Vi kunna därför tryggt räkna med, att de dagar i månaden, som på persiska för att kunna skiljas åt måste benämnas med hänsyn till den därpå följande dagen, alltså »skaparens dag före eldens dag» etc.*Dai pa Âdar* (d. 8:de), *Dai pa Mihr* (d. 15:de), *Dai pa Din* (d. 23:dje)., inom det romerska kejsarriket fått nya, med Oromazdes' karaktär harmonierande namn, som möjliggjorde en klar åtskillnad utanomständlighet i uttrycket. Om den 15:de dagen helgats åt solen (Sol), vad vore då mera naturligt, än att den 23:dje ägnats åt ljuset (Lux)? Det forngermanska **dagaz* runnordiskt *dagaR*) har helt säkert ursprungligen betecknat dagsljuset (icke dagen såsom tidsmått): i svenskan ha vi ju ännu ordet *dager*Ordet går i sista hand tillbaka till den indoeuropeiska verbalroten **dhegh-* 'bränna' (jfr fornind. *dáhati,* lit. *dègti* med denna betydelse). i denna betydelse.

38. Vi stå nu vid slutet av utharkraden. Talvärdet **24** bör, såsom jag redan nämnt, tillkomma futharkens första tecken, *f*-runan ᚠ. Både i den angelsaxiska runsången och i de fornnorska och fornisländska runramsorna förklaras detta runteckens namn betyda 'gods, egendom' (angelsax. *feoh* och isl. *fé* ha även den ursprungliga

betydelsen 'fä, boskap', jfr lat. *pecunia*). Att rikedomsrunan sålunda har det högsta talvärdet, stämmer, såsom jag redan påpekat, väl samman med en talsymbolisk tolkning av runradsnamnen. Det kunde i och för sig vara nog att förklara dess nummer i utharkradens teckenföljd, helst talet 24 spelar stor roll både i det romerska vikt- och myntsystemet (1 uncialass = 24 scripulaJfr Hultsch, Griechische und römische Metrologie[2], s. 148.) och i tärningsspelet (4 sexor = 24). Av särskilt intresse är emellertid, att perserna och de romerska mithraisterna i sitt pantheon haft en kvinnlig gudomlighet, som i Avesta kallas Ashi Vañuhi och säges vara »den goda rikedomen». »Hennes godhet består i att hon skyddar de godes rikedom», säger kommentaren till en sanskrittolkning av Avesta, i vilken hon identifieras med den indiska *Lakṣmī,* lyckans och skönhetens gudinna, vars namn även betyder 'rikedom'Jfr Darmesteter, Le Zend-Avesta 1, s. 16 med not 56.. Vi veta även, att perserna särskilt anropade Ashi Vañuhi för att vinna rikedomJfr Chantepie de la Saussaye, Lehrbuch der Religionsgeschichte[4] 2, s. 228.. Denna fornpersiska kvinnliga gudomlighet var syster till Sraosha, Rashnu och Mithra och bör sålunda ha haft en rätt framträdande plats inom mithraisternas religion (jfr T&M. 1, s. 227, not 6). I den avestisk-persiska månadskalendern var den 25:te dagen helgad åt Ashi Vañuhi. Låge alldeles samma kalendersystem till grund för runradens talmystik, skulle det mithraistiska talet, som symboliseraderikedomen, ha varit 25, ett tal som kommer ytterst nära *f*-runans talvärde, som i alla fall måste ha stannat vid talet 24, enär av alfabetmagisk hänsyn flere bokstäver icke fingo ingå i runradenJfr min uppsats Der Ursprung der Runenschrift und die Magie, Arkiv f. nord. filologi 43, ny följd 39, s. 100.. Nu ha vi emellertid att räkna med, att den mithraistiska kalendern, som varit runradsbildarens omedelbara förebild vid uppgörandet av hans talmystiska system, icke i allt kan ha absolut stämt med den avestisk-persiska kalendern (jfr föregående paragraf). Just i fråga om den 25:te dagen har tidigare forskning framhävt, att denna dag inom det romerska kejsardömet varit helgad åt Mithra; åtminstone har man i december månad på denna dag firat *natalis Invicti* (jfr T&M. 1, s. 325). Jag tror därför, att det ingalunda är alltför djärvt att antaga, att Mithra i sin romerska kult haft tvenne dagar i månaden helgade åt sig. Den 16:de kan ha hetat *dies dei Invicti* och den 25:te *dies natalis Invicti.* Under denna förutsättning måste emellertid Ashi Vañuhis dag ha flyttats. Denna kan ha skjutits en dag tillbaka och fixerats till den 24:de dagen, som i Persien var helgad åt den sanna religionens personifikation (av. *Daena,* pers. *Dîn*), en abstraktion, som man sannolikt haft svårt att hålla på någon mera framskjuten plats inom den romerska Mithrakulten. Har en dylik förskjutning skett i kalendern, har *f*-runans tal och talet för rikedomsgudinnans månadsdag varit detsammaAtt talet 24 spelat en roll i mithraistisk magi, synes framgå av vissa monumentinskrifter samt en lyckoamulett (jfr § 13 och § 14, 1)..

KAP. III.

TALMYSTIKEN I GALDRAR OCH BESVÄRJELSER.

39. I föregående kapitel har med ledning av vad vi veta eller kunna sluta oss till rörande talsymboliken inom den grekisk-romerska senantiken omkring år 200 e. Kr. runornas talvärden och deras därav betingade inbördes ordningsföljd fastställts. Äro de resultat, till vilka denna undersökning fört oss, riktiga, bör detta kunna kontrolleras genom en matematisk undersökning av de äldre magiska runinskrifterna, hos vilka vi i likhet med de senantika bokstavsmystiska inskriptionerna ha att förvänta gematri eller åtminstone enkel bokstavsräkning. Innan vi gå till en dylik prövning av vår hypotes, ha vi dock att beakta ytterligare en källa, som rätt utnyttjad bör kunna skänka vissa upplysningar om de gamla nordbornas föreställningar om talens mystik och runtecknens trollkraft, nämligen en rad bevarade litterära minnesmärken från en tid, då tal- och runmagi ännu icke blivit helt bortglömda färdigheter.

Först och främst ha vi att beakta Eddasångerna, som efter vad jag redan nämnt innehålla åtskilliga antydningar om magiskt betydelsefulla tal och om bruket av trollkraftiga runor. Hittills har det mesta av dessa antydningar varit obegripligt för vår tid, och forskningen har i regeln resignerat inför de gåtor, varom de åldriga kvädena i dunkla ordalag förtälja. Ha vi fått en riktig insikt i runradens ordningsföljd och lyckats bestämma tecknens

talvärden, är det emellertid tänkbart, att vi med ledning av denna nyförvärvade kunskap i förening med beaktande av andra folks talmystik skola bliva i stånd att finna en mening i åtskilligt, som hittills synts tröstlöst dunkelt. De upplysningar vi på så vis kunna förskaffa oss om fornnordisk talmystik böra sedermerakunna vara oss till hjälp vid vårt slutliga syfte, förklaringen av den verkliga innebörden i de magiska runinskrifterna.

40. Den avdelning i Hávamál, som nämnes Lióðatal, »Odens trollsånger», består som bekant av icke mindre än 18 strofer, där det ena slaget av galdrar efter det andra uppräknas. Där omtalas magiska formler eller trollsånger (*lióð*), som kunna göra vapen slöa, lugna storm, skydda i strid, väcka hängda till liv, framtvinga en gift kvinnas ynnest o. s. v. Med beklagande har man konstaterat, att »galderns fader» blott uppräknar en serie av trolldomsdikter, men tyvärr icke ger prov på någon verklig sådan. Man har emellertid hittills icke tänkt på, att om vi icke här ha framför oss en samling galdrar, vi törhända i stället begåvats med en serie beskrivningar på, hur olika slag av galdrar skola förhålla sig i talmystiskt avseende: Lióðatal kan likt run-ramsorna vara en mnemoteknisk dikt. Att helt tyda dessa dunkla anspelningar är naturligtvis icke möjligt i en förstahandsundersökning. Åtskilligt däri bör emellertid stämma med vad vi lärt känna av fornnordisk talmystik genom att hava fastställt den rätta runföljden och dessa teckens sannolikt ursprungliga namn. Att på varje punkt vänta en överensstämmelse med ett runnamn är dock en orimlighet. Dikten handlar icke om runor, utan om talförhållanden. Då emellertid det alltid finnes ett samband mellan en runa och dess tal, kan på mer än ett ställe bevis för utharkteoriens riktighet vara att hämta ur dikten. Där vi icke finna sådana, få vi nöja oss med upplysningar om vissa tals speciella trolldomskraft, meddelanden som kunna vara av stor betydelse för förståelse av galderkonst och även runmagi, ty dessa hava tvivelsutan varit bundna vid kravet på en sträng överensstämmelse mellan ett visst krafttal och antalet av en dikts strofer och ord eller summan av en inskrifts runtecken och deras talvärden.

En analys av innehållet i Lióðatal synes mig visa, att stroferna 1—8 på ett och annat undantag när ha mer om tal än om runor att förtälja, men att från och med strof 9 sambandet med runnamnen ofta tydligt nog framskymtar.

1. Första strofen (måhända en defekt inledningsstrof + en rest av en första strof) har lydelsenEddan citeras här och i det följande efter Gustav Neckels edition av 1914 (med korrigerande av ett par tryckfel). Översättningen ger Åkerbloms tolkning, men är i raduppställningen anpassad efter Neckels anordning av den isländska texten.:*Lióð ek þau kann, er kannat þióðans kona né mannzkis mǫgr; ..... Hiálp heitir eitt, en þat þér hiálpa mun við sǫkom ok sorgom ok sútom gǫrvǫllom.*

— »De sånger kan jagsom konungEgentligen »konungs maka». ej känner, ej son av människors släkt. *Hjälp* nämns den första, och hjälp kan den giva mot sotOrdet »sot» brukas av Åkerblom för alliterationens skull; det isländska *sút* betyder 'bekymmer'., mot sorg och mot tvist.»

Dikten lär oss enligt den ovan antydda tolkningsprincipen, vad en trollformel eller en galderEn runföljd av samma taltyp bör naturligtvis ha utövat samma slags verkan., innehållande en ordsumma, som utgöres av ett primtal, äger för magisk kraft: den skyddar mot tvedräkt (det onda tvåtalet förmår intet mot ett tal, som blott kan jämt delas med 1, jfr § 19), den hjälper mot sorg och allt slags bekymmer.

2. Andra strofen, som törhända förlorat en andra halvstrof, lyder:

Þat kann ek annat, er þurfo ýta synir, þeir er vilia læknar lifa.

— »Den andra, jag känner, den tarva mänskor för lyckan av läkedoms kraft.»

Här är ett samband med tursrunan skönjbart. Demonernas magiska tal var 2, till dem hörde »vildmän» och vättar. Förbindelse med dessa behövdes för åstadkommande av läkemedel. Jag erinrar om den germanska folktrons sägner om »vildmännens» kunskap om sjukdomsbotande örter. Ett studium av Mannhardts skrifter ge en mångfald exempelJfr t. ex. Antike Wald- und Feltkulte, ss. 39, 47, 98, 147, 149 etc. En motsvarighet inom antiken finna vi i berättelserna om kentaurers och sylvaners förhållande till de hälsobringande växterna..

Tredje t. o. m. sextonde strofen äro helt bevarade, några eventuellt utvidgade genom senare tillägg:3. *Þat kann ek*

it þriðia: ef mér verðr þǫrf mikil hapts við mina heiptmǫgo, eggiar ek deyfi minna andskota, bitat þeim vápn né vélir.

— »En tredje jag känner: vid trängande nödtvång att hejda fienders hop kan eggar jag döva för dem, som mig hota. Då såra ej hugg eller slag.»

Talet tre torde av den magiska åskådningen ha uppfattats såsom ägande makt att neutralisera verkan av en eggs båda kanter. Då särskilt farliga svärd torde ansetts vara förhäxade, vore en magisk hjälpsökan hos det gudomligas tal (3) rätt naturlig. För övrigt är det ju möjligt, att vi i detta fall liksom i det följande ha att räkna med talmystiska föreställningar, som oberoende av runradens anordning förefunnits hos forngermanerna (snarast på grund av lån från grekisk-romersk magi).

4. *Þat kann ek it fiórða: ef mér fyrðar bera bǫnd at boglimom, svá ek gel, at ek ganga má; sprettr mér af fótom fiǫturr, en af hǫndom hapt.*

— »En fjärde jag känner: om fiender fresta att binda mig armar och ben, den galder jag sjunger, att jag går, vart jag önskar; då springer var fjätter av fot, då springer var häfta av hand.»

Här vore ett samband med vagnrunan tänkbart. Denna var Tors runa, och 4 hans tal (jfr § 20). Genom att åkalla honom kunde man ju tänka sig få kraft att bräcka bojor. Emellertid ha vi att räkna med möjligheten, att tron på 4-talets kraft att befria från bojor kan härstamma från den grekisk-romerska senantiken. Såsom redan påpekats, var 4 inom ursprunglig grekisk talmystik Hermes' heliga tal (jfr § 2 f.), och denne gud var en mästare i att befria från bojor. Väl känd är myten om hur Hermes-Mercurius befriade Ares-Mars från aloadernas bojorJag anser det även möjligt, att Ares-Mars' samband med talet 3 kan ligga till grund för den i strof 3 omtalade underkraften hos detta tal (jfr § 2 och § 3, 7)..5. *Þat kann ek it fimta: ef ek sé af fári skotinn flein i fólk vaða, flýgra hann svá stint, at ek stǫðvigak, ef ek hann siónom of sék.*

— »En femte jag känner: om fientligt kastspjut flyger mot kämpande flock, hur kraftigt det flyger, jag kan det dock hejda om endast mitt öga det ser.»

Jag har i det föregående påpekat, att talet fem hos en rad av folk haft och har magisk betydelse, då det gäller ögat (jfr § 21). Hos mithraisterna var dessutom talet 5 helgat åt Mars och troligen även åt Cautes. Av en skyddsåtgärd, bestående i en trollformel, byggd på detta tal, borde man ju kunna vänta förmåga att hejda spjut eller på annat sätt ge skydd i strid (jfr vidare § 44, 2).

6. *Þat kann ek it sétta: ef mik særir þegn á rótom rás viðar, ok þann hal, er mik heipta kveðr, þann eta mein heldr en mik.*

— »En sjätte jag känner: om en kämpe mig sårar med runor på saftfrisk rot, den man, som till vrede manar mig, mera av ofärd skall ätas än jag.»

Denna strof har betraktats såsom en av de dunklaste. Vad som närmast åsyftas, är väl att motverka trollmakten hos sjukdomsalstrande runor, ristade på roten av ett växande trädSe härom Hjelmquist i Studier tillegnade Esaias Tegnér den 13 januari 1918, s. 395.. Månen, vars heliga tal hos mithraisterna var 6 (dess sfär betraktades såsom liggande närmast under solens), har ju enligt urgammal astrologisk tro ansetts råda över saften i växternaJfr Bouché-Leclercq, L'astrologie grecque, s. 109, och Boll, Sternglaube und Sterndeutung[3], s. 50. Månen var framför allt frambringaren av fuktighet, jfr Ashmand, Ptolemy's Tetrabiblos (London 1917), s. 20. Enligt en av Plutarchos framställd lära härstammar livsprincipen, som låter kroppen växa till, från månen, från solen förnuftet, jfr Cumont, Den astrala religionen i forntiden, s. 189.. I nordenbör Njords beliga tal ha varit 6 (jfr § 22), han rådde över tilltagande växtkraft»Was gedeihen soll, muss bei zunehmendem, was zurückgehen oder auseinandergehen soll, bei abnehmendem Monde begonnen oder ausgeführt werden», säger Mogk, Germanische Religionsgeschichte und Mythologie, s. 21, om forngermanernas månmagi. och kunde därför neutralisera ett skadligt avtynande.

7. *Þat kann ek it siaunda: ef ek sé hávan loga sal um sessmǫgom, brennrat svá breitt, at ek hánom biargigak;*

þann kann ek galdr at gala.

— »En sjunde kan jag: när knastrande låga ses lysa kring bänkat lag, hur brett den än brinner,jag binder den likväl. Jag kan sjunga en sådan sång.»

Talet 7 symboliserade inom Mithraläran solsfären. Det i en galder dolda 7-talet bör sålunda ha makt över eldslågan (det heta), liksom månens tal 6 över växternas sav (det fuktiga).

8. *Þat kann ek it átta, er ǫllom er nytsamlikt at nema: hvars hatr vex með hildings sonom, þat má ek bœta brátt.*

— »En åttonde kan jag, för alla, som lärt den, till glädjande nytta och gagn. Om hat vill växa mellan härskarsöner, det kan jag bota brått.»

Talet 8 bör enligt vad jag i föregående kapitel framhävt vara symboliskt för himlavalvet, den orubbliga fixstjärnhimlen. Strofen torde därför syfta på, att talet 8 har magisk betydelse för uppehållande av endräkt och oföränderlighet.

9. *Þat kann ek it níunda: ef mik nauðr um stendr, at biarga fari mino á floti, vind ek kyrri vági á ok svæfik allan sæ.*— »En nionde kan jag: om nöden hotar, den bärgar på böljan mitt skepp. Vinden jag stillar på vågen genast och sjunger sjön till sömns.»

Här är sambandet med runan *nauðr* 'nöd' (Ananke), vars tal just är 9, uppenbart nog. Såsom trolldomsgud var Oden intimt förbunden med talet 9 och runan *nauðr* (jfr § 25). Såsom vindgud hade han makt att stilla vind och lugna vågor.

10. *Þat kann ek it tíunda: ef ek sé túnriðor leika lopti á, ek svá vinnk, at þær villar fara sinna heim hama, sinna heim huga.*

— »En tionde kan jag: om tunridor synas fara i luften fram, då vet jag så foga, att de vilsna må fara till sin hamns rätta hem, till sin hugs rätta hem.»

Med »tunridor» avses helt säkert »förhäxade människor, som under det att de kvarlämnade sina kroppar (hamnar) i hemmen, nattetid färdades omkring i luften och övade odåd» (Åkerblom, Den äldre Eddan 1, s. 65, not 1). En galder, i vilken 10-talets magiska kraft låg dold, bör ha haft förmåga att tvinga dessa förhäxade själar att lämna sin trollhamn. Strofen bestyrker mitt antagande, att runmagien från senantiken övertagit läran om 10-talet såsom *ψυχογόνος* 'själaskapande' sålunda själabetvingande (jfr § 26).

11. *Þat kann ek it ellipta: ef ek skal til orrosto leiða langvini, und randir ek gel, en þeir með riki fara heilir hildar til, heilir hildi frá, koma þeir heilir hvaðan.*

— »En elfte kan jag: om till kamp i spetsen för gamla vänner jag går, under sköldar jag sjunger, och skyddande mäktigt de oskadda färdas till fejd, de oskadda färdas från fejd, de gå oskadda fram överallt.Talet 11 tillkommer guden Frö såsom *árguð* (jfr § 27). Hade vi att göra med en trolldikt från runmagiens första tid, hade helt säkert talet 16, Tys tal, kommit till användning för vinnande av skydd i strid. Vid vikingatidens ingång synes emellertid Frö ha utvecklats till en stridsgud. I »Sigurðarkviða in skamma» (str. 24) betecknas krigaren med kenningen »Frös vän» (*Freys vinar*), och i skaldedikterna finnas åtskilliga anspelningar på Frö såsom stridsgud, i Ulv Uggasons »Húsdrápa» lyder t. ex. en strof (tolkad av Åkerblom):

»På guldborst-galten ställdes till Grimnes sons borg, som skimrar, färden av Frey, som mordvan framförde stridshop, han samlat.»

Vi ha därför anledning att antaga, att man under vikingatiden i vissa fall gått till anfall under åkallan av Frö. Seden kan ha spritt sig från Frös föregivna ättlingar Uppsalakonungarna och ynglingaättens avkomlingar i Norge. Det är även tänkbart, att man av rent magiska skäl sökt hjälp hos livsguden Frö, då det gällt att helskinnad komma ur faran (*heilir hildi frá*), däremot åkallat dödsguden Oden, krigskonstens högste gud, då seger till varje pris eftertraktats. Att det är fråga om det förstnämnda alternativet, framgår tydligt av Eddastrofens ovan citerade

ordalag.

12. *Þat kann ek it tólpta: ef ek sé á tré uppi váfa virgilná, svá ek rist ok i rúnom fák, at sá gengr gumi ok mælir við mik.*

— »En tolfte kan jag: om ett träd jag skådar med ett lik som vändes för vind, jag vet så rista, så runorna färga, att den döde går ned, och att han mäler med mig.»Jag har i det föregående (jfr § 28) framställt åsikten, att *p*-runan, som av goterna nämnts *pertra* (ursprungligen **petra*), bör ha haft talvärdet 12 och ha symboliserat jorden. Den ovan citerade Edda-strofen ger ett ytterligare stöd åt detta antagande: den tolfte galdern, d. v. s. en trolldikt med tolvtalet dolt i sin ordsumma, säges ju ha makt att bringa en hängd ned till marken, till jorden, för att tala med besvärjaren. Jordens tal, tolvtalet, skall sålunda draga honom till sig, jfr den nedan i § 44, 3 omtalade angelsaxiska trollformeln för att hindra bin att lämna gårdens mark.

13. *Þat kann ek it þrettánda: ef ek skal þegn ungan verpa vatni á, munat hann falla, þótt hann i fólk komi, hnigra sá halr fyr hiǫrom.*

— »En trettonde kan jag med kraft att giva åt en pilt, som med vatten jag vigt, att ej han skall stupa, hur striden än hotar; ej skall han segna för svärd.» Här rör det sig liksom i strof 11 om skydd i strid, men icke om en hel skaras räddning, utan om hjälp åt en enda, som magiskt signats. Enligt vad jag i det föregående (jfr § 29) utvecklat bör idegransrunan ha varit det trettonde runtecknet och dess tal helgat åt bågguden UllLiksom i främreasiatisk religion åt Ahura Mazda och Jupiter Dolichenus. I en astrologisk föreskrift (se Boll, Sternglaube und Sterndeutung[3], s. 176) säges den 13:de dagen vara gynnsam för angrepp.. Om denne säges i Snorres »Gylfaginning» (kap. 30): »honom är det gott att åkalla i tvekamp». Vad den antydda magiska vattenösningen beträffar, har man ingalunda nödigt att antaga kristen inverkan. Vattenösningen, som även var en av Mithramysteriernas ceremonier, fanns i norden redan i förkristen tid: man öste det första badvattnet över barnets huvud under uttalande av högtidliga ordJfr Olrik og Ellekilde, Nordens gudeverden, s. 137..

14. *Þat kann ek it fiórtánda: ef ek skal fyrða liði telia tiva fyrir, ása ok álfa ek kann allra skil; fár kann ósnotr svá.*— »En fjortonde kan jag: om för flockade folket jag täljer gudars tal, om åsar och alvar allt jag känner. Slikt mången vis ej vet.»

Enligt vad jag i föregående kapitel (§ 30) utvecklat bör den fjortonde runan i utharkraden sannolikt ha haft namnet **alhīz̄* och varit helgad åt forngermanernas motsvarighet till de grekiska Dioskurerna och fornindiernas Açviner. Var och en av dessa gudomligheter torde, åtminstone i Mithraläran, ha ansetts härska över sin hälft av zodiaken. Att döma av Grímnismál hava åsar och alvar i den forngermanska astrala föreställningen fått vissa stjärnbilder sig tilldelade såsom hem. Tidigare forskare ha som bekant åtskilligt sysslat med att lokalisera de olika gudaboningarna inom zodiaken. Jag tror mig ha kommit denna gåtas lösning åtskilligt närmare och skall redogöra därför i en särskild uppsats (jfr s. 84, not 1). På frågans nuvarande ståndpunkt torde det i varje fall få anses rimligt, att forntidens nordbor verkligen känt och namngivit zodiakens stjärnbilder och där tänkt sig en rad av gudahem. Den som inför folket ville visa sin kunskap i mytologien, kunde göra detta genom att utpeka stjärnbilderna i zodiaken och nämna deras namn. Då den germanska motsvarigheten till Dioskurerna torde ha varit ett gudapar eller en gud och en halvgud, som beskyddat solens väg på himlavalvet, har en galder, riktad till dem och anpassad efter deras heliga tal 14, kunnat skänka förmåga att rätt minnas, vad som rörde zodiaken.

15. *Þat kann ek it fimtánda, er gól Þióðrørir, dvergr, fyr Dellings durom: afl gól hann ásom, en álfom frama, hyggio Hroptatý.*

— »Jag en femtonde känner, som Tjodröre kvad mig, dvärgen vid Dellings dörr. Han kraft sjöng åt åsar, åt alvar lycka, riklig visdom åt Hropt.»

Att denna strof syftar på solen, ha föregående forskare redan insett. ÅkerblomJfr Den äldre Eddan 1, s. 66, not 1. t. ex. förklarar uttrycket »vid Dellings dörr»med »vid soluppgången». Delling var som bekant fader till Dag. I utharkföljden bör solrunans plats just vara den 15:de (jfr § 18) — och den 15:de strofen i Lióðatal måste, som

ovan nämnts, ha med solen att göra. Att denna, vars hem är Lejonets stjärnbild, framför allt skänker kraft (*afl*) och duktighet (*frame*) åt de tappra och behjärtade, överensstämmer med klassisk astrologi. Såsom Apollons himlakropp gav den enligt antik åskådning även visdom»Le Soleil est, cela va sans dire, un dieu intelligent, *αὐτοκίνητος,* et s'il est »l'Apollon oblique» (*Λοξίας*), c'est qu'il le veut», säger Bouché-Leclercq, L'astrologie grecque, s. 127, not 3..

16. *Þat kann ek it sextánda: ef ek vil ins svinna mans hafa geð allt ok gaman, hugi ek hverfi hvítarmri kono ok sný ek hennar ǫllom sefa.*

— »En sextonde kan jag: om kvinnans åtrå och ynnest jag önskar åt mig, jag vänder så hågen hos vitarmad älskling, att ändrad blir all hennes själ.»

Denna strof tillhör de mera svårtolkade. Den sextonde runan är Tys (jfr § 18). Måhända har den gamle samgermanske stridsguden, som under seklens lopp trängts alltmer i bakgrunden, hos den senare vikingatidens nordbor utvecklat sig till en splitets gud — »han räknas icke till dem, som förlika folk», säger Snorre (jfr Gylfaginning 24). Vi böra emellertid ha för ögonen, att Lióðatal icke är en dikt om runor utan i första hand en dikt om talmystik och dess användning i galdrar. Talet 16 behöver därför ej nödvändigtvis förklaras ur namnet på runan nr 16. Detta tal är även = 2 × 8. Såsom jag i det föregående (mom. 8) framhållit, bör 8 ha varit talsymbolen för troheten. Gällde det att förtrolla denna, skulle sannolikt en kombination med det demoniskas tal 2 företagas, jfr trollkvinnans försök att bringa olycka över människorna genom att framsäga en besvärjelse bestående av 38 ord, alltså 2 (turstalet) kombinerat med 19 (människans tal), varom närmare nedan, § 45, 5.

17. Den sjuttonde strofen är korrumperad:

Þat kann ek it siautiánda, at mik mun seint firraz it manunga man; —

— »En sjuttonde kan jag: .... att sent hon mig glömmer den ungmö, som älskas av mig.»

Orden *manunga man* 'ungmö' säga oss dock, att det här rör sig om erotik. Av isländsk skaldedikt är det betygat, att björkrunan och dess tal stått i magiskt förhållande speciellt till kvinnokönet. Björken var även Friggs träd (jfr § 31). Att den sjuttonde strofen syftar på förhållandet till en ungmö, stämmer med utharkteorien, enligt vilken *b*-runans tal är 17 (ej 18 såsom i futharkraden).

18. I den adertonde strofen har ett inskott eller tillägg skett. Det senaste synes mig vara det troligaste. Den ursprungliga strofen skulle i så fall snarast haft lydelsen: *Þat kann ek it áttiánda, er ek æva kennig mey né mannz kono — allt er betra, er einn um kann; þat fylgir lióða lokom —*

— »En artonde kan jag, som aldrig jag bortlär till mö eller viv åt en man, bäst är allting, som en blott känner, så får sången sitt slutDe två sista raderna anser Åkerblom, Den äldre Eddan 1, s. 66, not 3, vara »ett störande inskott». Jag har ovan insatt hans översättning av dessa rader i stället för hans tolkning av tvenne andra, i vilka jag ser ett tillägg..»

Det är här fråga om talet 18, som är Odens speciella tal (jfr § 32). Att han tiger om innebörden i detta, stämmer fullständigt med förhållandet i en annan Eddasång, Vafþrúðnismál. Här ställer Oden 18 frågor till jätten, som är förmäten nog att söka tävla med honom i mytiskt vetande. Inför den sista (18:de) frågan:

»Vad sade väl Oden i sonens öra, när Balder bars på sitt bål?»

står jätten svarslös. Det är något som blott Oden vet. I andra Merseburgbesvärjelsen läser Wodan över Balders skadade häst engalderstrof bestående av jämnt 18 ord (jfr nedan § 43, 2). Sannolikt har Oden enligt Eddaskaldens förmodan i den döde Balders öra inviskat en galder, ävenledes bestående av 18 ord, som på något sätt syftat till åstadkommande av hämnd för det skedda eller framtida upphävande av Balders fångenskap hos HelJag anser en dylik tolkning sannolikare, än att Odens viskning skulle vara en reflex av ett bruk att viska den döde något i örat för att hindra honom att gå igen (jfr Rosén, Om dödsrike och dödsbruk i fornnordisk religion, s. 110 ff.). I varje fall torde diktaren av Vafþrúðnismál ha varit främmande för en dylik mening..

41. Bland Eddadikterna finnes ytterligare ett parti, som handlar om galderkunskap, Grógaldr, »Groas trollsånger». En son besöker sin moders grav för att få ett meddelande från henne. Stående på en jordfast sten, sjunger den döda för sonen 11 strofer, av vilka de 9 första alldeles som Odens 18 »galdrar» visa sig vara en uppräkning av olika slag av trollsånger, ordnade såsom »den första», »den andra» o. s. v. Dessa nio strofer ha ett innehåll, som i stort sett är en rätt nära parallell till de 9 första stroferna i Lióðatal. Stroferna 4 och 5 ha dock i Grógaldr råkat bliva omkastade, uppenbarligen beroende därpå, att de haft samma slag av allitteration i begynnelseraden: *fiórða ... fiǫturr* och *fimta ... fiándr.* Dessa nio strofer, som troligtvis tillhöra en senare tid än LióðatalDikten har en mera »efterklassisk karaktär» och finnes icke i någon gammal handskrift (jfr Erik Noreen, Den norsk-isländska poesien, s. 75). I strof 13 (= 8:de talmystiska strofen) talas om *kristin dauð kona.*, ha knappast samma värde som vittnesbörd om galdrarnas talmystik som de strofer, vi i det föregående behandlat, men erbjuda dock åtskilligt av intresse. En analys av deras innehåll kan därför ej gärna undvaras i vår utredning. De 9 talmystiska stroferna lyda med översättningText och tolkning från samma källor som ovan (jfr s. 104, not 1).:

1. *Þann gel ek þér fyrstan, er kveða fiǫlnýtan — þann gól Rindr*Neckel har *Rindi,* handskriftsläsarten *Rindr* ger bättre mening. *Rani —: at þú af ǫxl skiótir, þvi er þér atalt þikkir: siálfr leið þú siálfan þik.*

— »Den första, jag sjunger, är full av hjälpkraft. Den sången sjöng Rind för sin son. Allt tryckande svårt den tar från din skuldra, att själv du må leda dig själv.»Liksom i första strofen i Lióðatal är det här fråga om den hjälpande kraften hos talet 1 och de tal, som blott i sig dölja detta (primtalen). Strofens andra rad föreligger i flere från varandra avvikande varianter. Med Åkerblom (och andra) syns det mig vara mest naturligt, att här avses Rind och hennes son med Oden, Balders hämnare (en variant har *Vala* i st. f. *Rani;* det ursprungliga torde ha varit *Vrindr* och *Vala,* efter bortfall av *v* före *r* i uddljud har allitterationen blivit förstörd och ett nytt namn inpassats). Om Vale säges i *Vǫlospá* (str. 32): »Född blev en broder till Balder snarligt, och en natt gammal grep han till svärdet.» Här finnes en anspelning på talet 1, som låter oss förmoda, att detta tal varit magiskt förknippat med Balders hämnare. 2. *Þann gel ek þér annan: ef þú árna skalt vilia lauss á vegom, Urðar lokkor haldi þér ǫllom megom, ef þú á sinnom sér.* — »Den andra jag sjunger, om osäll du äger att vandra på vådefull väg. Må nornan huld dig hägna mot faror, så länge på leden du är!» Liksom i motsvarande strof av Lióðatal rör det sig här om den magiska kraften hos talet 2. Här avses en sång, som kan göra en demonisk makt den vandrande bevågen, så att han icke ledes vilse. Nornorna, av vilka Urd nämnes i strofens tredje rad, voro ju jättemör:

unz þriár kvómo, þursa meyiar, ámátkar miǫk, ór iǫtunheimom. — »Då kommo trenne tursamöar från jättars världar, väldiga hotfullt.» säges i Vǫlospá (str. 8). En norna bör sålunda enligt denna uppfattning av deras ursprung stå i magiskt samband med tursrunanoch talet 2. (Enligt Gylfaginning 14, vars källa torde vara strof 13 i Fáfnismál, finnas även nornor av åsars och alvars och dvärgars ätt.)

3. *Þann gel ek þér inn þriðia: ef þér þióðáar falla at *fiǫrlotom, Horn ok Ruðr snúiz til heliar heðan ok þverri æ fyr þér.*

— »Den tredje jag sjunger, om trotsig vildflod hotar att lykta ditt liv. Må Rud och Horn till Hels bygd rinna och sänka sig framför din fot!»

Att tolka denna strof med hänvisning till hittills kända fornnordiska religiösa föreställningar är icke gärna möjligt. Gå vi till senantik magi, finna vi emellertid ett tydligt samband mellan talet 3 och flodguden Neptunus-Poseidon. I den grekisk-romerska mytologien framställdes han med treudd i hand. Inom mithraismen bör Poseidon, som förekommer på flere monument i reliefframställning, ha haft talet 3 såsom sitt eller ett av sina magiska tal: den tredje hästen i quadrigan, de fyra elementens symbol, har med all sannolikhet varit helgad åt PoseidonJfr Cumont, T&M. 1, s. 105: »Dans le mythe cosmologique, que Dion emprunte probablement aux mages d'Asie Mineure, le troisième des coursiers qui font mouvoir le quadrige du dieu suprême, est consacré à Poseidon». (denna häst har representerat vattnet).

4. *Þann gel ek þér inn fiórða; ef þik fiándr standa, gǫrvir, á gálgvegi, hugr þeim hverfi til handa þér ok snúiz þeim til sátta sefi.*

— »Den fjärde jag sjunger, om fienders skara lurar med list på ditt liv. Då böjs deras själ till blid försoning, till vänskap vänds deras håg.»

Såsom jag ovan nämnt, bör här enligt mitt förmenande läsas *inn fimta* »den femte». Strofen svarar till strof 5 i Lióðatal. I Grógaldr, som blott föreligger i sena pappersavskrifter, kan lätten omkastning ha skett, vare sig nu denna beror på dålig memorering eller ett skrivfel, som man man trott sig rätta genom att ändra strofernas ordningsföljd. Rörande femtalets magiska kraft att hejda spjut m. m. har jag yttrat mig ovan, § 40, 5; i § 44, 2 skola vi stifta bekantskap med en angelsaxisk trollvers mot spjut, i vilkens magiska ordsumma femtalet ligger dolt.

5. *Þann gel ek þér inn fimta: ef þér fiǫturr verðr borinn at boglimom, leysigaldr læt ek þér fyr legg of kveðinn, ok støkkr þá láss af limom*En sannolikt senare tillfogad femte rad utelämnas här och vid återgivandet av tolkningen..

— »Den femte jag sjunger, om fjättrande boja på dina lemmar blir lagd. Dess lösande ord jag låter då ljuda. Då springa de bindande band.»

Här föreligger en frappant överensstämmelse med fjärde strofen i Lióðatal. Enligt min mening ha vi att läsa *inn fiórða* »den fjärde». Liksom för 5-talets vidkommande en angelsaxisk magisk dikt kan åberopas såsom stöd för, att Lióðatal återgiver den rätta talmagien, kan i fråga om talet 4 hänvisas till den första Merseburggaldern, vars avslutande trollformel består av 4 ord, vilka avse att befria från bojor (jfr nedan § 43, 1).

6. *Þann gel ek þér inn sétta: ef þú á sió kømr, meira, en menn viti, lopt og lǫgr gangi þér i lið saman ok lé þér æ friðdriúgrar farar.*

— »Den sjätte jag sjunger, om sjögång dig hotar mer mäktig, än mänskor ha sett. Lugn och hav hopa malas och ge dig en fridfull färd.» Tydningen av slutet på strofen är mycket osäker (jfr Åkerblom, a. a., s. 166, not 1). Att den sjätte galdern (d. v. s. enligt min uppfattning en galder med talet 6 dolt i sin ordsumma) var en magisk sång, som kunde lugna sjögång, framgår emellertid fullt tydligt redan av strofens första hälft. I analogi med Lióðatalskulle vi ha väntat ett dylikt innehåll i strof 9. Det fanns emellertid en gud, som kanske oftare än vindguden Oden åkallades, då det gällde en färd på vattnet, nämligen Njord, om vars egenskap av ursprunglig mångud med makt över havet jag yttrat mig i föregående kapitel och vars heliga tal jag antagit vara 6 (jfr § 22). Att Njord, vars hem nämnes *Nóatún* 'skeppens gård', haft sjö och hav under sin uppsikt är så tydligt, att det knappt behöver diskuteras. »Han råder över vindens gång och dämpar hav och eld. Honom skall man åkalla med hänsyn till sjöresor och fiskfångst», säger Snorre (Gylfaginning 22). Njord torde med all sannolikhet böra sammanställas med lapparnas Tjasolmai, som bi. a. anses ge fiskelyckaJfr Olrik og Ellekilde, Nordens gudeverden, s. 117. — I den astrologiska handskrift, som jag hänvisat till i not 1, s. 111, nämnes den sjätte månadsdagen gynnsam för fiske..

7. *Þan gel ek þér inn siaunda: ef þik sækia kømr frost á fialli há, hrævakuldi megit þino holdi fara, ok haldiz æ lík at liðom.*

— Den sjunde jag sjunger, om skimrande bister bland fjällen frost faller på. Fast kall till döds, din kropp den förgår ej; var led på dig oskadd är.»

Fastän eld eller värme icke direkt nämnas, är överensstämmelsen med strof, 7 i Lióðatal fullt tydlig. Även i detta fall måste det vara fråga om att genom en galder, med 7-talets kraft dold i sina ord, kunna behärska eld och värme: 7-talet skyddar i detta fall mot att förfrysaJfr följande norska trollformel (bestående av 7 ord) för att få värme och solsken: *lova, lova lin, gud lad sola skin* (varom Olrik og Ellekilde, Nordens gudeverlden, s. 119)..

8. *Þann gel ek þér inn átta: ef þik úti nemr nótt á niflvegi, at þvi firr megi þér til meins gøra kristin dauð kona.*

— Jag den åttonde sjunger, om ute du gripes av natt på nedmörk led. Göra dig men ej mäktar ens vålnad av kristen kvinna då.»

Här är överensstämmelsen med motsvarande parti i Lióðatal (strof 8) icke omedelbart framträdande. I båda fallen torde det dock vara fråga om fixstjärnhimlens (den åttonde sfärens) skyddande makt.

9. *Þann gel ek þér inn níunda: ef þú við inn naddgǫfga orðom skiptir iǫtun, máls ok manvits sé þér á munn ok hiarta gnóga of gefit.*

— »Jag den nionde sjunger, om du skiftar ordhugg med vapenväldig turs. Ur Mimes själ manvett och talkonst då ges dig i mångfaldigt mått.»

Här är det ännu tydligare än i strof 9 i Lióðatal fråga om magi med trolldomskonstens tal. Talkonst och manvett utmärkte framför allt Oden såsom runogud. I Eddadikten Vafþrúdnismál skildras, hur han däri övervinner en mytkunnig turs.

42. Av antydningarna i de båda ovan analyserade Eddadikterna torde framgå, att i de forntida nordbornas trolldikter, de s. k. galdrarna, en viss anpassning till magiskt betydelsefulla tal måste ha skett. Frågan är nu, vari en dylik kunnat bestå. Då galdrarna till sitt första ursprung otvivelaktigt äro något mycket uråldrigt och dessa dikter även efter runskriftens uppkomst av allt att döma i regeln synas ha föredragits utan ett därmed förbundet inristande av orden i trä eller stenJfr Golther, Handbuch der germanischen Mythologie, s. 641., ha vi, såsom jag redan antytt, att antaga, att det efter vissa talsymboliska principer anordnade materialet varit själva ordmassan. Dikterna torde ha föredragits gruppvis i vissa bestämda strofer, varvid dessutom ordens antal i varje strof valts med hänsyn tagen till, att genom hopsummeringen ett visst för det magiska syftet betydelsefullt tal skulle uppstå. Att ett visst antal ord spelat en roll i trollformler,

är betygat. Ett instruktivt exempel ha vi i Kalevala (16:de och 17:de sången), där det omtalas, hur Väinämöinen sökte efter trenne felande trollord. Vid häxprocesser ha vidare i åtminstone ett fall av vittne intygats, att en häxa läst en besvärjelseformel i trenne avsatser, alltså gjort en viss paus på tre ställen, så att det hela sönderfallit i trenne delarJfr Ohrt, Danmarks Trylleformler 1, n:r 985.. Ordräkning vid hopsättning av magiska formler torde här och där ha praktiserats in i rätt sen tid. Så synes vara fallet med följande danska formel mot vrickning (upptecknad i nutiden):

Jesus ned ad Bjærget red, Føllets Fod i Feldingen skred. Jeg signer dig med mine 10 Fingre og mine 12 Guds Engle.

Versparet består av 10 ord, den efterföljande välsignelsen av 12. Detta skulle man ju kunna förklara såsom beroende av en tillfällighet, om icke tvenne från den citerade ramsan till ordalagen starkt avvikande magiska formler för att »stilla fienders vrede», i vilka 10 fingrar och 12 guds ord nämnas, bestodo var och en av 66 ord och alltså uppvisa en ordsumma, vari talet 22 (10 + 12) är doltJfr Ohrt, Danmarks Trylleformler 1, n:r 10 och n:r 831 (*St. Peder* och *St. Pouel,* liksom *Sant Peder* och *Sant Povel* i varianten, måste naturligtvis räknas såsom enhetliga ord; det är ej gärna tänkbart, att den läsande skulle ha gjort ett uppehåll efter *Sant*)..

Innan vi gå till en undersökning av vad nordisk tradition kan ha bevarat av trollformler och galdrar, torde en blick på kvarlevorna av galderartad diktning hos andra germanfolk vara av behovet påkallad. Vi kunna ju befara, att det material, vi ha att röra oss med, icke kan vara särdeles stort, för så vitt vi i huvudsak vilja hålla oss till kväden av oomtvistligt ålderdomlig karaktär.

43. Vad den med forngermansk litteratur förtrogne i första hand måste finna lockande att indra i vår undersökning, är det vittnesbörd vi äga i de s. k. Merseburg-trollformlerna (»die Merseburger Zaubersprüche»), vilka vi med all rätt med Ivar Lindquist böra kunna kalla för »galdrar». Dessa dikters stil har på ett mycket förtjänstfullt sätt blivit analyserad av nämnde forskare ihans idérika avhandling »Galdrar, de gamla germanska trollsångernas stil undersökt i samband med en svensk runinskrift från folkvandringstiden»Göteborgs Högskolas Årsskrift (1923), bd 29, 1. — I fråga om uppställningen av de båda trollsångerna ansluter jag mig till detta

arbete. Texten enligt Sievers edition (Halle 1872)..

1. Den första Merseburggaldern synes bestå av trenne strofer:

(1.)

Eiris sazun idisi, sazun hera duoder.

(2.)

Suma hapt heptidun, suma heri lezidun,

suma clubodun umbi cuonio (?) uuidi.

(3.)

Insprinc haptbandun! Inuar uigandun (?)!

Tvenne uppenbarligen korrumperade ord (ovan angivna genom efterföljande frågetecken inom parentes) tydas av Lindquist såsom *cuonie* och *uuigbandun.* I anslutning till honom blir tolkningen av det helaJfr a. a., s. 15 ff. och s. 41.:

»(1.) Först sutto högförnäma mör, sedan sutto där huldrika mör.

(2.) Somliga knöto bojor, somliga hejdade hären, men somliga löste bojorna om djärva män.

(3.) Spring undan de hämmande fjättrarna! Fly undan de hållfasta fjättrarna!»

Läsa vi dikten uppmärksamt, kunna vi icke vara i tvivelsmål därom, att det är den tredjeI tredje partiet av en galder ansågs mest trollkraft hopad (»*mestr galdr*») enligt Bósasagan (kap. 5). och sista strofen, som innehåller den egentliga trollformeln, orden, vid vilkas uttalande bojor böra sprängas:

*Insprinc haptbandun! Inuar *uuigbandun!*

Dessa ord äro **4,** och fyrtalet omnämnes i Odens trollsånger såsom ägande makt att spränga bojor (jfr ovan § 40, 4). I detta sammanhang kunna vi erinra oss första raden i det s. k. »Pariser Spruch gegen Fallsucht»: *Doner dûtîgo die êwigo!* (»Gütiger Donner, ewiges Wesen»). Dessa fyra ord klinga som en gammal magisk formel från heden tidJfr Weber, Die Religion der alten Deutschen (1926), s. 39.. Såsom jag i föregåendekapitel (§ 20) framhållit, bör 4 ha varit Tors heliga tal. På Glavendrup-stenen har man i slutorden velat se en dikt, vilken Wimmer (Die Runenschrift, s. 378) återgiver på följande sätt: *Þorr wígi þássi rúnaʀ! At rétta sá werði, es stæin þannsi ælti eða æft annan dragi!* Att varje rad i denna Torsdikt innehåller fyra ord, torde nog icke vara en tillfällighet (jfr § 67, 9).

Vad talförhållandet i den ovan behandlade Merseburggaldern beträffar, tror jag, att den ursprungligen bestått av 20 (alltså 5 × 4) ord: första strofen har sannolikt haft 3 + 3 ord, andra 3 + 3 + 2 + 2 och tredje 2 + 2. Till detta resultat kommer man, om andra strofens sista halvrad antages ha bestått av *umbi* och ett enhetligt ord, som motsvarat det från gamla glossarer kända fornhögtyska *kunawithi* (*kunwidi*) 'kedja' (anfört av tidigare forskare).

2. Den andra Merseburggaldern består tydligtvis ävenledes av trenne strofer:

(1.)

Phol ende Uuodan uuorun zi holza.

Du uuart demo Balderes uolon sin uuoz birenkict.

(2.)

Thu biguol'en Sinhtgunt, Sunna, era suister,

thu biguol'en Friia, Uolla, era suister,

thu biguol'en Uuodan, so he uuola conda:

(3.)

»Sose benrenki, sose bluotrenki,

sose lidirenki,

ben zi bena, bluot zi bluoda,

lid zi geliden sose gelimida sin!»

I Lindquists tolkning (a. a. s. 43):

»(1.) Phol och Wuodan foro till skogs. Då vart foten på Herrens fåle vrickad.

(2.) Då galdrade över honom Sinthgunt och Sunna, hennes syster, då galdrade över honom Friia och Volla, hennes syster, då galdrade över honom Wuodan, så som han väl kunde:

(3.) Om det är benvred, om det är blodvred, om det är ledvred, så vare ben vid ben, blod vid blod, led vid leder likasom limmade!»Undersöka vi nu talförhållandena i denna omständliga gamla besvärjelse, visar det sig, att tredje strofen, den egentliga trollformeln, till vilket det övriga är en inledning, består av **18** ord. Vad kan vara mera naturligt ur talmystisk synpunkt, än att den trollformel, som Wodan (Oden) uttalar för att bota hästen, bör bestå av 18 ord, alltså innehålla denne guds och hästrunans magiska tal (jfr § 32). En undersökning av de föregående strofernas ordinnehåll ger slutligen följande vid handen: Om *biguol'en* räknas såsom tvenne ord (det enklitiska *en* går tillbaka på ett äldre *ina,* som i egenskap av tvåstavigt ord helt säkert i äldre tid bildat en enhet för sig), böra de båda inledande stroferna tillsammans ha bestått av 36 ord (14 + 22) = 2 × **18** ord. Hela galdern bör sålunda ha bestått av 3 × **18** ord.

44. Bland de angelsaxiska språkminnesmärkena finnes en serie magiska besvärjelser bevarade. Dessa göra visserligen intryck av att icke vara fullt så ursprungliga som Merseburggaldrarna, men torde dock gömma reflexer av gammal galderartad diktning även de:

1. I en längre läkedomsformel mot »häxskott»Bibliothek der angelsächsischen Poesie, begr. v. Grein, herausg. v. Wülcker, 1, s. 317 ff. Jag följer denna editions stavning, men Lindquists uppställning. I konsekvens med det föregående använder jag dock g i st. f. ᵹ. har Ivar Lindquist sökt utskilja tvenne olika galderdikter, vilka sammansmälts i den tradition, som närmast ligger som grund för uppteckningen. Den längre av dessa dikter visar en märklig överensstämmelse med den nyss behandlade andra Merseburggaldern. Lindquist har uppställt den på följande sätt (jfr Galdrar, s. 46):

(1.)

Gif ðu wære on fell scoten, oððe wære on flæsc scoten,

[oððe wære on blod scoten]

oððe wære on lið scoten: [næfre ne sy ðin lif atæsed!]

(2.)

Gif hit wære esa gescot, oððe hit wære ylfa gescot,

oððe hit wære hægtessan gescot: [nu ic wille ðin helpan.]

(3.)

Þis ðe to bote esa gescotes, ðis ðe to bote ylfa gescotes,

ðis ðe to bote hægtessan gescotes: [ic ðin wille helpan.]

Vad som är satt med petit inom klammer anser Lindquist vara senare tillsatser, i det övriga ser han den ursprungliga galdern och översätter denna:»(1.) Vare sig du är skjuten i huden, eller du är skjuten i hullet, eller du är skjuten i en led, (2.) vare sig det är idisers skott, eller det är alvars skott, eller det är en häxas skott, (3.) (är) detta dig till bot för idisernas skott, detta dig till bot för alvarnas skott, detta dig till bot för häxans skott.» Den tredje strofen, vid vars uttalande helbrägdagörelsen tydligtvis skall ske, har ju en rent frappant likhet med motsvarande strof i andra Merseburg-galdern. En ordräkning ger vid handen att även i den angelsaxiska galdern slutstrofen består av **18** ord, om vi med Lindquist utmönstra »*ic ðin wille helpan*» såsom av allt att döma ett senare tillägg. Se vi så på diktens båda föregående partier, bestå dessa i Lindquists rekonstruktion av 31 ord. Medräkna vi emellertid en, likgiltigt vilken, av de tre emenderade raderna i detta parti (de bestå var och en av 5 ord), få vi även här 36 = 2 × **18** ord — alltså precis samma talförhållande som i andra Merseburggaldern. Jag finner det därför möjligt, att Lindquist vid sitt försök till rekonstruktion råkat borttaga en rad för mycketEfter att ha tagit del av min undersökning i manuskript har Lindquist lämnat följande beaktansvärda nya förslag till rekonstruktion (tillsatser betecknas med citationstecken, utmönstring med ‹ ›):

Gif ðu wære on fell scoten, ‹oððe› »gif ðu» wære on flæsc scoten, ‹oððe› »gif ðu» wære on lid scoten,

Gif hit wære »ðe» esa gescot, ‹oððe› »gif» hit wære »ðe» ylfa gescot, ‹oððe› »gif ðu» wære »ðe» hægtessan gescot:

Þis ðe to bote esa gescotes, ðis ðe to bote ylfa gescotes, ðis ðe to bote hægtessan gescotes.

Varje strof komme i så fall att bestå av 3 × 6 = 18 ord. Jfr överensstämmelsen mellan *sose ... sose ... sose ...* i andra Merseburggaldern och *gif ... gif ... gif ...* i rekonstruktionen av den angelsaxiska läkedomsgaldern.. Att en läkedomsgalder, helst en sådan för avvärjande av magiska kastvapens inverkan, bör innehålla trolldoms- och spjutguden Odens magiska tal, är ju vad vi ha att vänta.

2. En annan galder, eller i varje fall en trollformel eller en rest av en mera omfattande magisk dikt, vilken LindquistJfr Galdrar, s. 34. avsöndrat ur samma angelsaxiska läkedomsformel, är denna:

(1.)

Syx smiðas sætan,

wælspera worhtan.

(2.)

Ut, spere! Næs in, spere!

D. v. s. »(1.) Sex smeder sutto och arbetade på dödsbringande spjut. (2.) Ut spjut! Ej in, spjut!»

Här visar det sig, att varje strof består av **5** ord. Detta kunde ju i och för sig vara en tillfällighet. Erinra vi oss emellertid femte strofen i »Odens trollsånger», kunna vi icke gärna undgå att här se något avsiktligt. I den

isländska strofen är det ävenledes just fråga om att hejda ett fientligt kastspjut (jfr § 40, 5), och jag har vid behandlingen av denna dikt och tidigare (§ 21) redogjort för 5-talets apotropeiska makt inom magien.

3. I en angelsaxisk besvärjelseformel för att hindra bin från att vid svärmning flyga till skogs finnas följande tvenne stroferJfr Bibliothek der angelsächsischen Poesie, begr. v. Grein, herausg. v. Wülcker, 1, s. 320.:

(1.)

Sitte ge, sigewif, sigað to eorþan!

næfre ge wilde to wudu fleogan!

(2.)

Beo ge swa gemindige mines godes,

swa bið manna gehwilc metes, eþeles.

Första strofen kan tolkas: »Sitten, välborna tärnor, sjunken till jorden! icke skolen I flyga till skogs!» Andra strofen är dunklare, men meningen är tydligtvis att lova bien föda (*metes*) och lämplig boplats (*eþeles*). I Grein-Wülckers edition har i andra strofen ett *and* insatts mellan *metes* och *eþeles.* Denna supplering av handskriften är enligt min mening obefogad. De båda stroferna bestå såsom de föreligga i den gamla uppteckningen vardera av **12** ord. I det föregående ha vi lärt känna, att 12 är jordens tal. I första strofen förekommer också uttrycket *to eorþan,* och trollformeln inledes med en uppmaning att vid uttalandet av de magiska orden taga jord och med högra handen kasta denna under högra foten. Troligen har även besvärjelsens första, här utelämnade hälft bestått av 2 × 12 ord. Här har nämligen genom insättande av tre *and* ordantalet blivit 26. Två av dessa inskott torde vara obefogade. Nöja vi oss med att blott supplera med *and* på ett ställe, kommer även detta parti att bestå av 24 ord.

4. Bevarad i nedskrift finnes även en rad angelsaxiskabesvärjelseformler för havande kvinnorJfr Bibliothek der angelsächsischen Poesie 1, s. 326 f.. Två av dessa bestå båda av 21 ord. Här kan talmystik med lyckotalet 7 (21 = 3 × 7) föreligga, eller ock har man åkallat guden Ing, vars heliga tal var 21 (jfr § 35) och vilken dyrkats såsom en fruktbarhetsgud. En tredje av dessa trolldikter lyder tillika med sin prosaiska inledning:

*And þonne þæt wif seo mid bearne and heo to hyre hlaforde on reste ga, þonne cweþe heo: Up ic gonge, ofer þe stæppe mid cwican cilde nalæs mid cwellendum*Står troligen för *cwelendum,* jfr tolkningen., *mid fulborenum nalæs mid fægan.*

D. v. s. »Och när kvinnan är med barn och hon går till vila med sin man, då må hon kväda: Upp må jag stå, över dig må jag stiga med ett levande barn, icke med ett döende, med ett fullgånget, icke med ett åt döden hemfallet!» Denna strof, som tydligen bildat en enhet för sig, består av **17** ord. Tidigare har jag påvisat en rad fakta, som givit oss skäl att antaga, att den sjuttonde runan, varit helgad åt Frigg (jfr § 31 och § 40, 17). Vi veta, att denna gudinna anropades av dem, som önskade sig avkomlingarJfr Golther, Handbuch der germanischen Mythologie, s. 432.. Hela hennes karaktär gjorde henne för övrigt ägnad att vara en skyddande gudom för kvinnosläktet. Friggs heliga tal bör ha varit 17. Att en besvärjelseformel med tydlig hänsyftning på ett lyckligt slut på ett havandeskap visar sig bestå av 17 ord, är därför just vad man bör vänta. I runmagien skola vi finna exempel på användning av samma magiska tal i inskrifter på föremål, som tydligtvis burits av kvinnor (jfr § 67, 22 f.).

45. Efter dessa båda exkurser rörande vissa rester av magisk diktning hos kontinentalgermaner och angelsaxare ha vi att vända oss till vad som finnes kvar av fornnordisk galderdiktning och besvärjelser. Möta vi även här anpassning till vissa tal, kan det icke gärna vara möjligt, att vi skulle ha att göra med rena tillfälligheter.

1. De utförligaste dikter av galderartad karaktär, som finnas bevarade, äro inflickade i Bósa-sagan. Denna är upptecknad i rätt sen tid, men denna omständighet behöver icke utesluta, attde i densamma upptagna dikterna

kunna vara ett verk av hednisk folktro. Stavrim och meter kunna ha skyddat dessa för varje starkare förvanskning. Dessutom är det möjligt, att om de författats av sagoförtäljaren, denne dock varit så hemmastadd i den gamla galderdiktens teknik, att han tillämpat dess regler. Sagan förtäljer:

Då Bóse och hans vän Herrauðr hotas med döden, tvingar den galderkunniga trollkvinnan Busla konung Hringr att avstå från sitt beslut. På kvällen trängde Busla in i det hus, där Hringr sov, och läste en lång galderdikt, bestående av trenne avdelningar, mellan vilka pauser inträdde. Om den tredje och sista säges uttryckligen, att den hade den största trollmakten (»*mestr galdr*»). Första avdelningen består av ej mindre än 7 rätt långa strofer. Det hela är för omständligt att här citeras, den intresserade hänvisas till Jiriczeks edition av Bósa-sagan (Strassburg 1893), jfr Finnur Jónsson, Den norsk-islandske Skjaldedigtning B. 2, s. 350 ff. För den med isländska icke förtrogne kan en kort antydan av innehållet vara nog. Efter en invokation till den sovande Hringr i strof 1 begynner med strof 2 en besvärjelse: »(2.) Hör Buslas bön, snart blir den sjungen, så att den skall höras i hela världen, olycksdiger för alla, som förnimma den, värst dock för den, som jag läser den för. (3.) Må vättar gå vilse, må något oerhört ske, klippor bäva, världen darra, oväder rasa, om du icke ger frid åt Herrauðr och skydd åt Bóse! (4.) Ditt hjärta skola maskar gnaga, ditt öra icke mer höra, ditt öga springa ut ur huvudet, om du icke» etc. Det är föga troligt, att varje strof i denna långa dikt varit beräknad att innehålla ett visst antal ord. Sannolikt har blott sista strofen haft ett kraftigt magiskt tal dolt i sin ordsumma, varvid det helas ordsumma stått i ett visst talförhållande till avslutningsstrofens talmystiska anordning. Undersökes ordsumman i slutstrofen, visar det sig, att den består av 2 × 18 ord, alltså tursens tal, kombinerat med Odens: *Sé þér i hvílu sem í hálmeldi, en í hásæti sem á hafbáru; þó skal þér seinna sýnu verra, en ef þú vilt við meyjar mannz gaman hafa villizt þú þá vegarins; eða viltu þulu lengri?*Uträknas den summa, som bildas av samtliga 7 strofers ord, visar det sig, att denna är 206 (21 + 30 + 23 + 34 + 31 + 31 + 36), vilket tal är = 2 × 103. Då talet 103 är ett primtal, är talkombinationen 206 ett äkta turstal. Talet 2 ingår ävenledes i avslutningsstrofens ordsumma (36 = 2 × 18). Hela denna inledande följd av strofer torde sålunda vara inriktad på att åkalla demonisk hjälp. Naturligtvis är jag icke blind för, att i en så omfångsrik dikt som denna inskott kunna ha gjorts och vissa ord lätt kunna ha tappats bort — att så även i ett och annat fall skett, visa handskriftsvarianter —; jag framhäver blott, att det ingalunda är orimligt, att editionsutgivaren (Jiriczek) träffat det rätta och just medtagit så många ord, som ursprungligen ingått i de 7 stroferna.

Mellanpartiet av trolldikten består av en enda strof, som lyder:

*Tröll ok álfar ok töfrnornir, búar, bergrisar brenni þínar hallir, hati þik hrimþussar hestar streði þik, strá*Jiriczek har *stáin,* vilket torde vara en sämre läsart än *strá* hos Finnur Jónsson. *stangi þik, en stormar æri þik, ok vei verði þer, nema þú vilja minn gjörir.*

D. v. s. »Troll, alvar och trolldomsnornor, högboar, bergresar må bränna dina salar, rimtursar må hata dig, hästar trampaOriginalets *streði* har dock en grövre betydelse, jfr Erik Noreen, Studiet i fornvästnordisk diktning, andra samlingen, s. 63. dig, strån sticka dig, stormar plåga dig, ve dig, om du icke gör min vilja!» Denna förbannelsedikt, som blev uppläst, sedan konungen yttrat sig efter den första besvärjelsen, består av 32 ord, så anordnade, att de tre första raderna innehålla 16, de två följande ävenledes 16 ord. Även här ingår tydligtvis det demoniska talet 2, vilket stämmer väl med innehållet. Vad 16 beträffar, hänvisar jag till § 40, 16; talet synes i senare nordisk magi ha använts för att vålla split och förstöra alla tillgivenhetsband.

Sedan konungen än en gång yttrat sig, läser slutligen Busla avslutningspartiet, vilket i sagan kallas »syrpuvers» och vari den kraftigaste magien säges vara dold (»*mestr galdr*»). Det består av följande strof:*Komi hér seggir sex, seg þú mér nöfn þeirra öll óbundin, ek mun þér sýna: getr þú ei ráðit, svó [at] mér rétt þikki, þá skulu þik hundar í hel gnaga, en sál þín sökkvi í víti.*

D. v. s. »Här må sex män komma, säg mig deras namn, alla obundna, jag skall visa dig: gissar du icke, så att jag finner det riktigt, skola hundar gnaga ihjäl dig, och din själ skall sjunka till helvetet». Därefter meddelas i sagohandskrifterna 36 runtecken av yngre typenEn enda handskrift har sju ᛁ, tydligen en felskrivning.:

ᚱ · ᚬ · ᚦ · ᚴ · ᛘ · ᚢ ᛁ ᛁ ᛁ ᛁ ᛁ ᛁ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ ◇ : ᛐ ᛐ ᛐ ᛐ ᛐ ᛐ ⁞ ᛁ ᛁ ᛁ ᛁ ᛁ ᛁ ⁞ ᛚ ᛚ ᛚ ᛚ ᛚ ᛚ ⁞

Dessa torde av trollkvinnan ha framsagts: *reið, óss, þurs, kann, maðr, úr; íss* etc. (6 ggr), *sól* etc. (6 ggr), *týr* etc. (6 ggr), *íss* etc. (6 ggr), *lögr* etc. (6 ggr). Sammanföra vi i anslutning till en textvariant orden *svá at* till *svá(t)* i tredje raden, kommer strofen att bestå av 36 ord, lika många som runnamnen i runramsan. Att detta varit det ursprungliga tillståndet, torde ej gärna kunna betvivlas. Även här ingår turstalet i ordsumman, 36 = 2 × 18. Talet 36 är ävenledes = 6 × 6, och det är ju just fråga om att gissa sex namn (*seggir sex*). Lösningen torde vara: *ristil, aistil, þistil, kistil, mistil* och *uistil.*

Ordsumman i hela Buslas bön är 206 + 32 + 36 + 36 (runnamnsramsan) = 310. Tal på 0 ha i hög grad ansetts för skadegörande (jfr § 26, § 45, 3 och § 61). — I den yngre redaktionen av BósasaganJiriczek, Die Bósa-Saga, s. 101 ff. finnes ävenledes en trolldikt, som emellertid är rätt starkt avvikande från motsvarande partier i den äldre versionen. Även denna dikt synes vara byggd med hänsyn till uppnåendet av vissa magiska talförhållanden: Det första partiet består av 130, det andra, som begynner med *Tröll taki þig,* av 82, det tredje av 48 ord. Det mellersta partiet, vars ord rikta sig till troll och andra demoniska varelser, består sålunda av 2 × 41 ord, alltså en äkta demonisk talkombination (41 är ett primtal). Första partiet består av 10 × 13 ord och det sista av 2 × 24. Hela galderdikten består av 260 (130 + 82 + 48) ord. Vi möta alltsåliksom i den äldre versionen ett tal slutande med 0, ett tal, som kan bringa död och skada. Talet 260 är = 2 × 13 × 10 och erinrar sålunda i sin sammansättning om talet 390 = 3 × 13 × 10, som ligger dolt i teckenkombinationen på den i skadegörande syfte runristade vävbrickan i Lund (jfr § 65, 2). Om denna dikt, åtminstone som helhet betraktad, gäller det i ännu högre grad än i fråga om galdern i den ädre redaktionen, att den kan vara ett verk av en rätt sen tid. Är så fallet, vilket jag anser vara att antaga, har den, som sammansatt dikten på detta sätt, vetat att en dylik galder skulle innehålla tal av viss typ.

2. En i galder- och runmagi utan tvivel väl förfaren man har den isländske skalden Egil Skallagrímsson varit. I sagan om honom finnas förutom en magisk besvärjelse på prosa åtskilliga dikter bevarade, vilka tydligtvis tillkommit i magiskt syfte. Två av dessa har Magnus Olsen behandlat med hänsyn till runtecknens antal (jfr § 1). I ännu högre grad än dessa båda dikter, med vilka jag i det följande även skall sysselsätta mig, torde enligt sagans vittnesbörd en annan dikt av Egil få anses vara av magisk karaktär: Vid ett gästabud i den norska kungsgården räcktes skalden ett dryckeshorn med förgiftat öl. Egil anade faran, framtog sin kniv och stack sig i handen. Sedan tog han mot hornet, ristade runor därpå, beströk dem med blodet och kvad: *Ristum run a horni rioðum spioll i dreyra þau vil ek orð til eyrna oðs dyrs uiðar rota drekkum veig sem vilium vel glyiaðra þygia vitum hve oss of eiri aul þat er barðr of signdi.* (citerat efter F. Jónsson, Den norsk-islandske Skjaldedigtning, A 1, s. 49.) I A. U. Bååths tolkning lyder denna dikt: »Ristom runor på hornet, rodne var stav i blodet! Mumlom kraftord, medan mun vid randen dröjer — Dricka med lust vi drycken, dejan, den glada, oss räckte. Vilja vi veta, hur ölet verkar, som Bård oss signat.»Då Egil yttrat detta, brast hornet mitt i tu, och drycken flöt ned i golvhalmen.

Det framgår av ordalydelsen i det sagda, att icke blott de ristade runtecknen, vilka sannolikt utgjort någon kortare formel, utan även den framsagda dikten varit av magisk innebörd. Först då dikten blivit läst till slut, brast ju för övrigt hornet. Räkna vi nu orden i det isländska originalet, kunna vi konstatera, att varje halvstrof består av **18** ordGenom en tillfällighet består även Bååths tolkning av 36 ord (en 36-ordig dikt på ett nordiskt språk har naturligtvis rätt stora chanser att även komma att bestå av 36 ord på ett annat), men den består icke av en halvstrof med 18 + en annan med likaledes 18 ord. En garanti för förekomsten av avsiktlig talmystik är, att samma förhållande upprepas (jfr §§ 47—65).. Dikten har sålunda varit så beskaffad, att dryckes- och trolldomsguden Odens tal tvenne gånger ingick i densamma. Helt säkert har även i runformeln talet 18 ingått. Egil var som bekant Odendyrkare (jfr hans kväde »Sonatorrek»).

Av magisk art äro sannolikt även tvenne förbannelsestrofer, som Egil diktat mot sina fiender konung Erik och hans drottning. Den första lyder (jfr F. Jónsson, a. a., s. 53): *Sva skylldu goð giallda gramr reki lynd af lavndum reiðr se rogn ok oðinn rán mins fiar hanum folkmygi lat flyia freyr ok niorðr af iorðum leidiz lofða styri landass*

þann er ve grandar.

I Bååths något fria tolkning:

»Rövarn, som min rikdom rånat, gudar straffe! Vred nog kan du kasta kungen från dig, Oden! Folkförödarn flykte, Frö och Njärd, ur riket! Hätske helgdomsskändarn hate landsens vättar!»(Särskilt sista raden avviker från originalets mening.) Undersöka vi ordens antal i den isländska texten, visar det sig, att första halvstrofen, som är en invokation till Oden, består av 18 ord. Andra halvstrofens rätta läsart är omtvistad, orden däri ha i varje fall sannolikt blivit omkastade. Enligt den ovan citerade textupplagan består denna halvstrof av 16 ord. Detta stämmer rätt väl med, att i dess sista rad Tor anropas: *landáss* var i Norge framför allt Tor. 4 var Tors tal och en halvstrof på 16 ord innehöll sålunda hans tal 4 gånger — alldeles som dikten på Glavendrup-stenen *Þórr wigi* etc. (jfr § 43, 1). Strofen i sin helhet består, i den form, vari jag citerat den, av 34 (18 + 16) = = 2 × 17 ord, samma antal ord, som Egil framsäger, då han vänder sig till landvättarna vid sin nidstångsbesvärjelse, jfr härom nedan.

Den andra dikten lyder (a. a., s. 53): *Logbrigðir hefir lagða landalfr firi mer sialfum bleckir bræðra sokkua bruðfang vegu langa Gunnhildi a ek giallda greypt er hennar skap þenna vngr gat ek ok lé launa landrekstr bili granda.*

I Bååths tolkning:

»Långan led att irra landets kung mig givit. Lagombringarn, bröders bane, drottning hetsat. Gåva god skall leda Gunhild få för flykten: Ung jag lömskhet lönat lätt med mäktig vånda.»Hela strofen består i den läsart, jag ovan följt, av 31 ord (13 i första och 18 i andra halvstrofen, alltså Ulls och Odens tal). Talet 31 är ett primtal. Jag har redan nämnt, att dylika tal, som icke kunna jämnt delas med det demoniskas tal, hava ansetts skydda mot trolldom (jfr § 19). Drottning Gunhild var som bekant i hög grad trolldomskunnig. Vi kunna i detta sammanhang erinra oss berättelsen om hennes förhållande till islänningen Hrut (jfr Nials saga, kap. 3—6). Ordsummans taltyp och de faktiska omständigheterna tyda därför på, att Egil genom denna magiska dikt velat skydda sig mot den seidkunniga kvinnans onda anslag. Att den första halvstrofen består av 13 och den andra av 18 ord, torde även bero på magisk beräkning, idegranen och dess runtal ha ansetts ge skydd mot trolldom (jfr § 29), och trolldomsguden Oden var Egils specielle skyddsgud.

— Slutligen finnes i Egil Skallagrimssons saga ett förbannelseformulär bevarat. Innan Egil avseglade från Norge efter att ha dödat Eriks son, Ragnvald, steg han i land på en ö, tog i handen en hasselstång och gick ut på en bergudde, som vette mot land. Här tog han ett hästhuvud och satte det upp på stångenOm en liknande trolldomsceremoni för att skrämma folk ur landet, utförd av Frodes hirdman Grep, berättar Saxo, jfr J. Olrik, Sakses Danesaga[2] 1, s. 231 f.. Sedan framsade han »bestämda ord» (= en besvärjelse): *Hér set ek upp niðstǫng ok sný ek þessu níði á hǫnd Eiríki konungi ok Gunnhildi drótningu* (= *17* ord) = »Här reser jag upp nidstång och vänder jag detta nid mot konung Erik och drottning Gunhild.» Så vrider han hästhuvudet in mot land (hann sneri hrosshǫfðinu inn á land, säger sagan), varefter han fortsätter: sný ek þessu níði á landvéttir þær, er land þetta byggva, svá at allar fari þær villar vega, engi hendi né hitti sitt inni, fyrr en þær reka Eirík konung ok Gunnhildi ór landi (34 = 2 × **17** ord) = »Jag vänder detta nid mot de landvättar, som bebo detta land, så att de må fara vilse vägar och att ingen må nå eller finna sin boning, förrän de ha drivit konung Erik och Gunhild ur landet.» Därefter fortsätter sagan: »Sedan sköt han stången ner i en bergskreva och lät den stå där. Hästhuvudet satt vridet mot land, och han ristade runor på stången, och de innehöllo hela denna besvärjelse. Så gick han ombord på sitt skepp.» Jfr F. Jonssons edition, Altnordische Saga-Bibliothek, Heft 3, s. 189.Egils besvärjelse består, såsom jag ovan markerat, först av 17 ord, varefter en paus följer, då han vrider hästhuvudet mot land. Sedan uttalas ytterligare 34, d. v. s. 2 × 17 ord. Genom att kombinera primtalet 17, den magiska grenens tal, med demontalet 2 bar han tydligtvis åsyftat att vinna makt över landvättarna. »Landvetter» kallades i Norge de underjordiska väsen, som tänktes bo inne i fjället och under jorden och som värnade om landetJfr Alexander Bugge i Norges Historie 1 (Kristiania 1912), s. 199.. I Landnámabók förtäljes, att det i Islands äldsta hedniska lagar fanns en

bestämmelse, att man icke borde bruka skepp med djurhuvuden. Men om någon ändock hade ett dylikt på sitt fartyg, skulle det ovillkorligen tagas ned, då land kom i sikte. Man fick icke nalkas land »med gapande huvuden och uppspärrade trynen», för att icke »landvättarna skulle bli skrämda». Här ha vi tydligtvis förklaringen till, att Egil vänder ett gapande hästkraniumHästen spelar dessutom en framträdande roll i den isländska niddikten, jfr Erik Noreen, Studier i fornvästnordisk diktning, andra samlingen, s. 48 f. och s. 58 f., samt för vidare litteraturhänvisningar Schoenfeld, Das Pferd im Dienste des Isländers zur Saga-Zeit, s. 74 ff. mot land och uttalar en besvärjelse mot landvättarna. I olikhet med Magnus OlsenOm Troldruner, s. 20 f. tror jag icke, att det varit de tvenne mot Erik och Gunhild riktade dikterna, som inristats i stången. Enligt sagans ord har det varit de strax förut anförda besvärjelseorden, som inskurits i nidstången. Att talet 17 ingår i denna besvärjelses ordsumma, har utan tvivel haft sin alldeles speciella orsak. Det kan bero på, att nidstången är en fortsättning av ett annat trolldomsinstrument, den magiska grenen, och att björkrunan och dess tal representerat denna. 17 var emellertid även Friggs tal (jfr § 31). Såsom dödsguden Odens maka har hon sannolikt enligt fornnordisk folktro haft makt över »de underjordiske». Så har varit fallet med Friggs motsvarighet hos sydgermanerna, gudinnan Bertha (Përchta), som med sin här av elementarandar sörjde för jordens fruktbarhet och med deras hjälp plöjde under jorden med sin träplog. En variant av samma gudinnegestalt, gudinnan Stempe i Tyrolen, har i folktron tänkts såsom ägande hästgestalt; på sina ställen kallas hon i Tysklandäven Mutter Rose, vilket namn Mannhardt förmodat vara reflexen av ett gammalhögtyskt *Hrosà* = 'sto'Jfr Mannhardt, Die Götterwelt der deutschen und nordischen Völker 1, s. 289 och s. 299..

3. Av magisk karaktär är utan tvivel en runristad dikt, som finnes bevarad på en vävsked av ben från TrondhjemJfr om denna Magnus Olsen, Om Troldruner, s. 16 f.:

Unna-k meyju ek vil-at rę̨ Erlends fúla vif, ekkja hagaði.

Bugge, som först iakttagit, att inskriften utgöres av en metrisk dikt och rekonstruerat den norröna språkformen sådan den ovan angivitsInskriften är ristad med yngre runor: *a* betecknar här *ár*-runan och *ą áss*-runan., har lämnat följande tolkning: »Jag älskade mön. Jag vill icke plåga Erlands avskyvärda hustru, som änka skulle hon vara till pass (för mig)». Här ha vi uppenbarligen att göra med en magisk skadedikt. Inristaren har trott sig genom trolldom kunna framkalla en mans död (jfr orden »såsom änka»). Den i versform avfattade besvärjelsen består av **10** ord, och härmed stämmer, att inskriften består av 40 = 4 × **10** runtecken:

5 10 15 20 25 30 35 40
unakmæyiu[ik]uilatriąælensfulæuifækiahak͡aþi.

För att vinna detta resultat, ha tvenne runor på slutet, *k* och *a,* förenats till en bindruna. Både orden i dikten och runtecknen äro sålunda anpassade så, att de i sig dölja isrunans tal 10, vilket tillskrivits en »kall»-görande, dödande makt (jfr § 26). Köld och död sattes av gammalt inom magien i samband med varandra. Man behöver blott tänka på det senantika bruket av kallt bly (taget från takrännor och dylikt): det kyliga blyet skulle göra den förbannade »kall», alltså döda honomJfr Wünsch, Sethianische Verfluchungstafeln aus Rom, s. 71 f.. I detta sammanhang böra vi även erinra oss runtecknens antal på den ödesdigra valfiskbarden under den dödssjuka flickans huvudgärd, det runristade föremål, som Egil Skallagrímsson uppspårade och borttog vid sitt besök hos bonden i Värmland (jfr § 1): dessa runor voro 10:»Tio mörka tecken täljda skivan gömde. Det har kval och kvidan kvinnan länge vållat.» (A. U. Bååths tolkning.)

4. I »En isländsk svartkonstbok från 1500-talet, utgiven med översättning och kommentar av Nat. Lindqvist» (Uppsala 1921) finnes bl. a. en besvärjelse för »att förhäxa en kvinna och vinna hennes kärlek» (s. 57 tf.). Den lyder i Nat. Lindqvists översättning: »Jag ser på dig, och du skänke mig lust och kärlek av hela din håg. [—| Må du ingenstädes kunna sitta, må du ingenstädes kunna trivas, om du icke älskar mig. Detta beder jag Odin och alla dem, som kvinnorunor kunna tyda: Att du ingenstädes i världen må hava ro eller trivas, såvida du icke älskar mig av all din håg. Så skall du känna det i dina ben, som om du brunne hel och hållen, och i ditt kött hälften värre. Drabbe dig ofärd, om du icke älskar mig. Om fötterna skall du frysa. Aldrig vinne du ära eller sällhet. Sitte du som i eld; ruttne ditt hår; remne dina kläder, om du icke frivilligt vill giva dig till mig.» Läser man det anförda

uppmärksamt, skall man finna, att den egentliga besvärjelsen tar sin början med andra meningen (»Må du ingenstädes» etc), vilken begynner efter tankstrecket inom klammer, som insatts av mig. Antingen är den inledande meningen en senare tids tillsats (två trollformler ha sammanslagits till en), eller ock har man efter första meningen gjort en skarpt markerad paus, så att den senare avdelningen bildat en enhet för sig. Detta parti lyder i originalets text och av Nat. Lindqvist uppställt i versrader:

sit þu huergi

nie þrifist

pol þu huergi

nema þu elsker mig

nema þu vner mijer

af aullum hug

þad bid eg Odin

suo skall þijer i beinum

og alla þa

sem þu brener aull

sem kuennrunir

en i holldi

kunnu ad rada

halfu verra

Ad þu i heimi

hliot þu ogifttu

huergi þoler

nema þu vner mijer

a fætur

Rotna þu hari

skalltu friosa

rifni þin klædi

hliottu alldri sæmd

nema audganngul

nie sælu

vilier eiga mig.

sit þu brenandi

Besvärjelsen består av 81 ord, innehåller alltså trolldomstalet 9 jämnt 9 gånger. Detta tal har på det intimaste varit förknippat med trolldomsguden Oden, som anropas i dikten. — Den här utelämnade inledningsformeln består av 15 ord, innehåller alltså solrunans tal, vilket törhända i senare isländsk magi satts i förbindelse med Frö såsom sol- och kärleksgud. Det sannolikaste är, att tvenne olika erotiska besvärjelseformler sammanförts till enJfr hopsmältningen av angelsaxiska galdrar (§ 44).. Stilkaraktären är också olika i de båda partierna.

5. I »Íslenzkar þjóðsögur og æfintýri» av Jón Árnason (del 1, s. 164) berättas, att konung Olov Haraldsson en gång som 5-årig pilt kom seglande på ett skepp tillsammans med sina fosterföräldrar tätt förbi en fjällstrand. Då kom en trollkvinna ut ur berget och frågade, om det fanns någon skald på skeppet. Då man svarat, att ingen sådan fanns, kvad hon en skadedikt av följande innehållFör hjälp med tolkningen av den isländska texten står jag i tacksamhetsskuld till Lektor Jón Helgason i Oslo, vilken även givit mig värdefulla upplysningar om språket i andra isländska trolldomsdikter.: »(1.) Måtte sjukdom komma, folk jämra sig, snö falla tätt och det bli hungersnöd mångenstädes; snö faller, fjället överhöljes, folk hatar varandra, människornas boskap dör. (2.) Jorden vredgas, fåret försvinner, det blir snöstorm, människornas boskap blir borta, hat uppstår, mat skall saknas, folk omkommer, och ännu värre blir det.» —

Komi sótt,

Gremjist hauður,

kveini drótt,

glatist sauður,

kynngi hrið,

gjöri hregg,

og giöri sult viða;

tappist fé seggja;

hrynji mjöll,

fáist hatur,

hylji fjöll,

firrist matur,

hatist menn,

farist her

deyi fé skatna.

og gjörist enn ver.

Då kvad den unge Olov Haraldsson:

Gjöri regn,

Grói hauður,

gefi logn,

gleðjist sauður,

gefi gott fáng,

gjöri gótt ár

og komist menn þángað;

og færi baut vora;

firrist snjór,

linni nauð,

falli sjór,

lifni þjóð,

fargist hatur,

liði vetur,

fái byr skatnar.

og gjöri enn betur.

Han vänder alltså helt om i dess motsats vad trollkvinnan velat frambesvärja: »(1.) Måtte det komma regn, väder och hav bli stilla, gott och åtkomligt fiskafänge beskäras människorna, måtte snön försvinna, sjön stillna, hat förgöras, männen få medvind. (2.) Måtte jorden gro, fåret glädjas, god åring uppståDen följande versraden, som torde ha ett felskrivet ord, kan endast gissningsvis tolkas. Lektor Helgason anser sig icke för närvarande kunna lämna något bestämt rekonstruktionsförslag., nöd hålla upp, folk leva upp, vintern vika och måtte det bli ännu bättre.» — »Då sprack trollkvinnan», tillfogas, och med denna förklaring slutar berättelsen. Vi ha här tydligtvis att göra med en duell på magisk vers. Trollkvinnans dikt består av tvenne strofer med 19 ord i varje. Då vi veta, att människans tal (talvärdet av *m*-runan) var 19, kunna vi dra slutsatsen, att människan kunde magiskt snärjas av ett troll, om hennes tal (19) kombinerades med trollets (2). Svaret, som kom trollkvinnan att spricka, består av 41 ord, dess ordsumma bildar alltså ett primtal, vilket icke jämnt kan delas med något annat tal än 1, hjälprunans tal.

En intressant parallell till detta betraktelsesätt ger oss en i sen tid upptecknad norsk folksägen. I berättelsen »Makrilldrag» berättar AsbjørnsenJfr Lundquists tolkning (Sthlm 1881), s. 207 ff., och Norske huldre-eventyr og folkesagn fortalt av B. Chr. Asbjørnsen. Fjerde udgave bearbeidet av Moltke Moe og Anders Krogvig (Kristiania 1914), s. 288 ff. om, hur tre sjömän blevo kvitt sina tre trollkäringar till hustrur, som ville förgöra dem. Då dessa en efter en i gestalt av korpar kommo flygande, var och en med sin stormby, kastades för var och en ut en famn björkved, »trä för trä, ett i sänder, aldrig två». Då en famn kastats, fick denförsta med sin frambesvärjda stormby kommande käringen åter kvinnogestalt och gick med djupt stönande till botten. Likadant gick det de två följande. Hade två trän kastats på en gång, skulle trollkäringen kunnat behålla makten. Av magisk betydelse har helt säkert även den omständigheten varit, att det ovillkorligen skulle vara björkved. Björken var ju kvinnans magiska symbol (jfr § 31).

6. I samma arbete av Jón Árnason (del 1, s. 461 ff.) meddelas fem magiska dikter under rubriken »Vísur til að herða stefnu og fæla með djöfulinn». Av utrymmesskäl kan jag icke avtrycka dem, utan hänvisar den intresserade

till den isländska publikationen.

Den första dikten, som begynner: *Undan vindi vondan sendi* (»Må det onda bli kastat bort med vinden») och bär överskriften *Draugaþáttur,* består av tvenne halvstrofer, vardera innehållande 17 ord, sålunda det hela 34 (= 2 × 17) ord. Talförhållandet är detsamma som i Egils besvärjelse mot landvättarna (jfr ovan mom. 2: *sný ek þessu niði á landvéttir* etc).

Den andra dikten kallas *Tröllaþáttur* och begynner: *Fjandi, andi flár, grár* (»Må djävulen, den lömske, grå anden flykta» etc.) och visar sig i fråga om ordens antal vara byggd enligt ett alldeles bestämt matematiskt schema. Räkna vi ordbildningen *seið-sullum* som tvenne enheterI senare runinskrifter står det ofta nog skiljetecken mellan ett sammansatt ords bägge delar., visar det sig, att dikten består av tre fyrradiga strofer, vardera innehållande 16 ord, varefter följa tvenne rader, innehållande tillsammans 8 ord. Besvärjelsen består sålunda av 56 = 7 × 8 ord. Dikten är tydligen anpassad speciellt efter 8-talet. Dettas skyddande makt ha vi lärt känna bl. a. i den åttonde talmystiska strofen i »Groas trollsånger» (»Göra dig men ej mäktar ens vålnad av kristen kvinna då»). Åttatalets magiska anor gå för övrigt tillbaka till senantikens ogdoad (jfr § 24 och § 48).

Om den tredje dikten är det svårt att yttra sig, enär den har en variant som innehåller ett avvikande antal ord. Den fjärde bär överskriften *Dvergmál* och begynner: *Saur-anda vondum — svíði nú vid stefnu striðið* (»Måtte den onda smuts-anden nu känna smärta vid besvärjelsens plåga»). Att orden i denna dikt anordnats med hänsyn till ett visst matematiskt schema, är fullt tydligt.Delas femte raden nedifrån, vilken är dubbelt så lång som den närmast föregående, upp i tvenne (*sem sandur er í sjó,* och *og sveinar útróa*), består dikten av 15 rader. Dessa bestå i sin tur, om vi i konsekvens med det föregående räkna en ordsammansättning (*saur-anda*) såsom tvenne enheter, av 75 = 5 × **15** ord. Man kan tydligt se hur 15-talet eftersträvats: först komma 3 rader bestående av 15 ord, så 3 rader bestående av 16, därefter åter 3 rader med 15, följda av 3 rader med 14, slutet utgöres av en formel innehållande 5 ord: *Álög fylgi nú mínu máli* (»Bindande makt följe nu med mina ord»). Denna rad upprepas tre gånger, så att en ny grupp av 15 ord uppstår. Det är tydligt, att upphovsmannen till denna magiska besvärjelse diktat efter schemat 15 + 15 etc. Då han i ett fall fått finna sig med 16 ord, har han vid första lägliga tillfälle utjämnat det överskjutande genom att låta en treradsgrupp bestå av 14 ord, så att det hela blivit 5 × 15 ord. Att i en besvärjelse, som riktar sig mot dvärgar och andra underjordiska väsen, just talet 15 ansetts vara det mest magiskt verksamma, förklaras helt naturligt därav, att i runmagien 15 var solens tal (jfr § 18). Vad dvärgarna och deras gelikar mest av allt fruktade var ju solen, ty vid dess åsyn gingo de sin undergång till mötes (jfr Eddadikten Alvíssmál och en mångfald nordiska folksagor).

Den femte dikten kallas *Herfjötur,* vilket betyder »fjättring av en här»Även »panisk skrämsel under kamp». Jfr Neckel, Walhall, ss. 75 och 83, samt Ivar Lindquist, Galdrar, s. 19 (med litteraturhänvisningar).. Denna dikt innehåller egendomligt nog flera kristna element (det talas om att besvärja vid »Guds ära», »sonens svåra pina» etc). Räkna vi i konsekvens med det föregående ett sammansatt ord (*stefnu-orð*) såsom tvenne enheter, består denna besvärjelse av 36 = 2 × 18 ord. Vare sig det här varit fråga om en läkedomsformel eller om skydd mot en angripande fiendeskara, är användningen av Odenstalet magiskt fullt begripligt. Den hedna trollkonstens bruk av de magiska talen har utan tvivel överlevat åsatron och mer eller mindre förvanskat övertagits av en senare tid, som i sina besvärjelser insatt Gud och Jesus i stället för Oden (jfr nedan mom. 8).

7. I »Íslenzkar gátur, skemtanir, vikivakar og þulur», utgivna av J. Árnason och Ó. Daviðsson påträffas i del 4, s. 95 ff. liksomi Huld 5, s. 22 ff. en del uppteckningar av galderartade dikter. Då min uppmärksamhet alltför sent blivit riktad på detta material, kan jag här endast lämna några antydningar. — I den förstnämnda samlingen finnes bl. a. en trolldikt för att stämma blod (s. 95), ordsumman i denna är 38 = 2 × 19 (människans tal). Såsom en analogi härtill kan anföras, att Ohrt, Danmarks Trylleformler 2, s. 132, meddelar en runformel, vilken skall skrivas »paa et Meneskes Pande med hans eget blod» — dessa runtecken äro 19. 2-talets betydelse för läkekonsten har påpekats i § 40, 2. — Dikten i »Dýrastefna» (s. 99) består av 127 ord, ett primtal; sannolikt har det gällt att motverka trolldom. — Dikten i »Tóustefna» (s. 99 f.) består av 97 ord, ävenledes ett primtal. —

Formeln *nema þú mér* etc. i »Þjófastefna» (s. 102) består av 52 = 4 × 13 ord. — Första strofen i »Særíngavers» (s. 103 f.) består av 47 ord, ett primtal; andra strofen av 40 ord. — Stroferna 1—3 i »Kvæði» (s. 107) bestå var och en av 57 = 3 × 19 ord. — De 13 magiska dikterna i Huld 5, s. 22 ff. visa följande ordsummor: 1) 77 = 7 × 11, 2) 52 = 4 × 13, 3) 89, ett primtal, 4) 52 = 4 × 13, 5) 73, ett primtal, 6) 54 = 6 × 9, 7) 44 = 4 × 11, 8) 111 = 3 × 37 (primtal), 9) 61, ett primtal, 10) 91 = 7 × 13, 11) 86 = 2 × 43, 12) 63 = 7 × 9, 13) 103, ett primtal. Då de 13 dikterna äro avsedda som skydd mot trolldom och onda makter, är det helt säkert av betydelse, att de flesta talen äro primtal eller multipler av 13. Dikten n:r 4 består av tre stycken fyrradiga strofer med 16 ord i varje, vartill fogats ytterligare en rad med 4 ord. Att dikterna äro författade med hänsyn till uppnående av vissa talförhållanden i fråga om ordens antal, är högst sannolikt. På någon i detalj gående tolkning kan jag för närvarande icke inlåta mig.

8. Såsom vi redan sett av åtskilliga exempel, synes ordräkning i magiska dikter och formler ha varit i bruk långt efter heden tid. De stora samlingar av trollformler, som finnas hopbragta, böra därför kunna skänka ett betydande jämförelsematerial. Så är utan tvivel fallet, men utan vidare är dylikt dock icke att använda. Det har naturligtvis funnits trollformler i efterhednisk tid, i vilka ordräkningsprincipen alls icke tillämpats. Vid tradering kunna under seklers förlopp vissa ord ha gått förlorade och nya tillsatser infogats. Slutligen kunna vid meddelandet av en trollformel vissa ord ha utelämnats med full avsikt, enär dentrollkunnige eljest trott sig gå förlustig sin magiska kraft»En Vanskelighed af egen Art for Sangsamlere træder frem oppe i Finland og russisk Karelen, Tryllekvadenes Lande; det er Tryllesangerens Sky for at røbe sin Visdom. Stundom frygter han Øvrighedens Straf, men ofte er den troende Magier bange for at Kvadet skal miste sin Kraft, naar anden Mand lærer det; selv om han foredrager sin Sang, udelader han sædvanlig visse ord» (Ohrt, Kalevala 2, s. 112).. Mot uppteckningar, som gjorts under tortyr och annat tvång under 1500- och 1600-talet ha vi allt skäl att ställa oss skeptiska, i de flesta fall är det rent av troligt, att icke hela ordsumman kommit med. Att dock ett och annat kan vara att hämta från en sen tids magiska formler, har jag redan med några exempel antytt (jfr § 42).

Några observationer, gjorda vid läsningen av Ohrts Danmarks Trylleformler kunna här ytterligare tillfogas: Formeln n:r 788 (»Kors i Stavn — i Jesu namn») innehåller 6 ord och skall åstadkomma fiskelycka (jfr § 41, 6). Formeln n:r 986 (»far hen i den onde Mands Navn til» + namnet på ett väderstreck) innehåller 9 ord och skall åstadkomma omslag i blåsväder (jfr § 40, 9), likaså formeln n:r 612 med samma syfte, om man avdelar två hopskrivna ord (»Raer du i-daw, så raer æ i-mårren»). Formlerna n:r 774 och n:r 775, avsedda för att lugna hästar, bestå båda av 13 ord (om tillägget »I Navn» frånräknas från den första). Formlerna n:r 1032 och n:r 1033, båda riktade mot trolldom, bestå den förra av 2 × 13 ord före »Amen», den senare av 3 × 13 ord, n:r 1265 (mot spökeri) av 13 ord. Formeln n:r 880, avsedd att förmå en kvinna till kärlek, består av 19 ord (jfr § 58). En skadeformel (jfr ovan mom. 3), bestående av 10 ord, är denna: »Nu sette wi ald fru Annes lycke och welfert neder» (n:r 979).

Av intresse är även i detta sammanhang en av Magnus Olsen, Ettegård og helligdom, s. 13, meddelad þula-artad »reggla» om gårdarna i en norsk socken, vilken slutar: *i Leirvik er dei tjuvar alle sine dagar.* Denna ramsa synes vara av magisk natur. Vid ordräkning visar den sig bestå av 18 + 18 ord (8 rader bilda en grupp på 18 ord, och 6 rader en annan på ävenledes 18 ord). Jag förmodar att diktens syfte varit skydd mot tjuvar. Oden, vars tal är 18, synes gärna ha anropats i besvärjelser mot tjuvar (jfr t. ex. Nat. Lindqvist, En isländsk svartkonstbok, s. 57 och s. 71).Att alla eller ens flertalet från nyare tidens början upptecknade nordiska trollformler skulle kunna förklaras ur de gamla magiska talförhållandena i fornnordiska galdrar och besvärjelser, håller jag av skäl, som jag redan framhävt, för uteslutet. Att ett visst samband dock förelegat, torde emellertid vara en rätt sannolik hypotes. Har detta samband funnits, måste emellertid i enstaka fall det ursprungliga talförhållandet ha blivit bevarat.

Att det material, varmed vi i detta kapitel haft att arbeta, är synnerligen vanskligt, har jag vid flere tillfällen påpekat och understryker detta än en gång. Den forngermanska talmystiken kan emellertid studeras genom ett långt säkrare material — de bevarade resterna av magiska inskrifter med äldre runor. Här hava vi icke att göra med en serie traderingar och avskrifter utan med original. Med dessa skola vi i följande kapitel sysselsätta oss.

Det skall därvid visa sig, att vi på åtskilliga punkter kunna draga nytta av galderdiktens i och för sig dunkla och osäkra antydningar.

*

KAP. IV.

DE FORNGERMANSKA RUNINSKRIFTERNAS BOKSTAVSMAGI.

46. Med stöd av vad som i de båda föregående kapitlen utvecklats, kunna vi ordna den äldre runraden i enlighet med stigande talvärden på följande sätt:

1.

ᚢ

2.

ᚦ

3.

ᚨ

4.

ᚱ

5.

ᚲ

6.

ᚷ

7.

ᚹ

8.

ᚺ

u

þ (th)

a

r

k

g

w

h

9.

ᚾ

10.

ᛁ

11.

ᛃ

12.

ᛈ

13.

ᛇ

14.

ᛉ

15.

ᛊ

16.

ᛏ

n

i

j

p

(*z*)

ʀ (*ř*)

s

t

17.

ᛒ

18.

ᛖ

19.

ᛗ

20.

ᛚ

21.

ᛜ

22.

ᛟ

23.

ᛞ

24.

ᚠ

b

e

m

l

ŋ (*ng*)

o

d

f

Ljudvärdet av runan n:r 2 har varit lika med det klanglösa engelska *th.* Vid transkription återger jag den i det följande med *þ*. Runorna n:r 6, 17 och 23 ha med all sannolikhet varit frikativa ljud, de kunde därför strängt fonetiskt lämpligast betecknas med , *ƀ* och *ð*. För enkelhetens skull begagnar jag emellertid *g, b* och *d.* Runan n:r 7 har säkert varit ett bilabialt *v,* jag återger den därför med *w*. Runan n:r 13 är till sitt ljudvärde problematisk. I det föregående (jfr s. 82) har jag uppställt hypotesen, att den skulle ha fått sitt namn med hänsyn till utljudet i ordet **īwaz* och sålunda ha betecknat ett tonande *s*-ljud. Då detta *z*-ljud med tiden övergick till ett *ž*-ljud (tonande *sj*-ljud), skedde ett sammanfall med ljudvärdet hos runan n:r 14, varefter detta *ž*-ljud slutligen erhöll ungefär samma uttal som det tjeckiska *ř;* på skandinavisk botten uppstod sedermera ett tungspets-*r.* Jag transkriberar

runan n:r 14 med *R*, men lämnar osagt, på vilket stadium i utvecklingen *ž* — *ř* dess uttal vid tiden i fråga kan ha befunnit sig. Runann:r 21 har sannolikt liksom grekiskt *γγ* varit tecken för ett dubbelljud, ett *äng*-ljud + ett *g*-ljud. Jag transkriberar den i det följande med *ŋ*.

Rörande tecknens ordningsföljd kan någon tvekan råda om n:r 12 och n:r 13 samt n:r 22 och n:r 23. De förstnämnda tvenne tecknen äro ytterst sällsynta i runinskrifter. Med stöd av Odens trollsånger och en angelsaxisk besvärjelseformel (jfr § 40, 12 f. och § 44, 3) torde vi dock med en rätt hög grad av sannolikhet kunna fastställa, att ᛈ = 12 och ᛇ = 13, ehuru tecknen i de flesta futharkraderna av ett magiskt skäl fått byta plats (härom närmare nedan). Beträffande ordningsföljden mellan de tvenne runorna i futharkradens slut kunna vi med stöd av en mängd runinskrifter, som i det följande komma att behandlas, fullt tydligt visa, att beräkningssättet ᛟ = 22 och ᛞ = 23 är det rätta. Endast på Kylverstenen förekommer ju en omkastning av tecknen. Denna skall jag nedan (jfr § 49) fullt nöjaktigt förklara.

Jag övergår nu till att talsymboliskt pröva en serie runinskrifter av äldre typ, där icke skadade skrivtecken eller andra grafiska vanskligheter ställa oöverstigliga hinder i vägen för ett gematriskt tolkningsförsök. På ett eller annat undantag när lämnar jag inskrifter med den s. k. yngre runraden ur räkningen. Först sedan vi lärt säkert känna den äldre runskriftens magiska metoder, kunna vi gå till en undersökning även av den yngres. Bland den senare typens inskriptioner är dessutom det övervägande antalet uppenbarligen icke av magisk karaktär, då däremot av allt att döma det omvända är förhållandet med inskrifter, utförda med den äldre runradens tecken. Man kan rörande de ålderdomligaste bland dessa inskrifter t. o. m. fråga sig, om icke rent av alla eller nästan alla utförts av personer kunniga i magi. I vissa fall har detta måhända blott spelat en roll i det negativa, d. v. s. ristaren har sett till, att icke en för ägaren magiskt skadlig kombination av tecken blivit fäst på ett föremål. I andra fall avslöjar emellertid en undersökning av äldre runinskrifter en så invecklad art av gematri, att ristningens magiska karaktär måste anses höjd över varje tvivel. Inskrifter av denna typ äro i första hand tjänliga såsom beviskraftigt material vid uppvisandet av den äldsta runmagiens teknik. Jag begynner därför min undersökning med en rad dylika.

A. INSKRIFTER AV OTVIVELAKTIGT MAGISK ART MED VIRTUOSMÄSSIGT GENOMFÖRD GEMATRI.

Avb. 11. Översta fältet av runguldhornet från Gallehus. **47.** Guldhornet med runor från Gallehus är som bekant funnet på nämnda plats vid Mögeltönder i Slesvig år 1734 endast några steg från ett ställe, där en bondflicka år 1639 påträffat ett liknande horn utan inskrift. Båda hornen blevo år 1802 bortstulna från den kungliga konstkammaren i Köpenhamn och av tjuven omedelbart nedsmälta. Vi ha därför numera endast de gamla avbildningarna och beskrivningarna att hålla oss till. Lyckligtvis var dock runskriften så tydligt ingraverad, att vi vad formen beträffar icke ha anledning att hysa tvivel om en enda runa. Runinskriften (jfr avb. 11), som går längs hornets överkant, består av följande tecken:

ᛖ

ᚲ

ᚺ

ᛚ

ᛖ

ᚹ

ᚨ

ᚷ

ᚨ

ᛊ

ᛏ

ᛁ

ᛉ

:

ᚺ

ᛟ

ᛚ

ᛏ

ᛁ

ᛃ

ᚨ

ᛉ

:

ᚺ

ᛟ

ᚱ

ᚾ

ᚨ

:

ᛏ

ᚨ

ᚹ

ᛁ

ᛞ

ᛟ

:
e
k
h
l
e
w
a
g
a
s
t
i
R
h
o
l
t
i
j
a
R
h
o
r
n
a
t
a

w

i

d

o

och tolkas (jfr NoreenMed litteraturhänvisningen »Noreen» avses i detta kapitel Adolf Noreen, Altisländische und Altnorwegische Grammatik, 4 uppl. (Halle 1923)., s. 379): »Jag Hlewagastiʀ (Hlégestr) från Holt gjorde hornet.» Trots de enkla ordalagen ha vi här all anledning att vänta en magisk inskriftOm jag-formeln i magien jfr Feist, Journ. of Engl. and Germ. Philol. 21 (1922), s. 601 ff.. Sannolikt ha de båda guldhornen varit offerkärl. Skulle de emellertid ursprungligen,vilket jag håller för troligt, ha varit avsedda att tjäna såsom dryckeshorn i en nordisk stormans hem, är ett magiskt syfte med inskriften ävenledes i hög grad sannolikt. Dryckeshornet var hos forntidens nordbor på en mångfald sätt förbundet med heliga bruk: ur det tömdes minnesskålen, ur det dracks för gudarna vid de stora festerna, vid det avlades löften. Det var en mäktig symbol för sambandet med ättens skyddsgudarJfr Grønbech, Vor Folkeæt i Oldtiden 4, kap. »Omkring Ølbollen», och samme förf. i Illustrerad religionshistoria, utg. av Lehmann, s. 503.. Vad vi veta om hornets dyrbara material och dess egendomliga utsmyckning låter oss ana ett föremål av mer än vanlig magisk betydelsefullhetJfr rörande figurerna på guldhornet senast Ivar Lindquist, Namn och bygd 14, s. 82 ff.. Under inskriften befunno sig i det ena av ringar inneslutna bältet nedom det andra en mängd bilder föreställande människogestalter, djur och stjärnor. Redan genom sin blandning av djur och människogestalter med stjärnor erbjuder ornamenteringen stor likhet med Mithradyrkarnas amuletter (jfr t. ex. fig. 402, 408 och 411 i T&M. 2, den förstnämnda reproducerad såsom avb. 6 i detta arbete). Granska vi nu talförhållandet hos ornamenten inom bältet omedelbart under runinskriften (jfr avb. 11), visar det sig, att samtliga bilder äro 39, alltså 3 × **13.** Inom dessa framträder 7-talet på många sätt: vi se **7** skarpt framträdande förgrundsgestalter (4 beväpnade manliga gestalter, 2 hundar och 1 hjort); **7** svagare (genom punktering) tecknade djur; bland de 25 stjärnornamenten finnas slutligen **7** stjärnor med **7** uddar (4 i vänstra underkanten, 1 längst bort i högra underkanten, 2 nära överkantens mittparti). Mithralärans talsymbolik synes sålunda återspeglas på en mångfald sätt.

Gå vi så till en gematrisk granskning av inskriftens runtecken, finna vi följande: Första rungruppen *ek hlewagastiʀ,* som består av **13** runor (enär skiljetecken icke utsatts efter *ek*), har talvärdet 143, vilket är 11 × **13** (18 + 5 + 8 + 20 + 18 + 7 + 3 + 6 + 3 + 15 + 16 + 10 + 14). Andra rungruppen*holtijaʀ*Av intresse är, att den sjätte runan i detta ord skall läsas såsom ett *j* och icke enligt äldre, av de flesta forskare numera övergiven åsikt, såsom *ŋ* (*ng*). har talvärdet 104, vilket är 8 × **13** (8 + 22 + 20 + 16 + 10 + 11 + 3 + 14). Tredje rungruppen *horna* har talvärdet 46 = 2 × 23 (8 + 22 + 4 + 9 + 3).Såsom vi i det följande skola se, har talet 23 en speciell magisk betydelse. Det förekommer särskilt i gravinskrifter och torde ha ansetts vara demonskrämmande (dess runas namn betydde ju »dager, ljus»). Fjärde rungruppen *tawido* har talvärdet 81 = 9 × 9, vilket är trolldomsrunans heliga tal (16 + 3 + 7 + 10 + 23 + 22). Räkna vi så slutligen tillsammans talvärdena hos alla fyra rungrupperna och lägga därtill talvärdet av de av fyra rundlar bestående fyra skiljemärkena, få vi: 143 + 104 + 46 + 81 + 16 = 390 = 30 × **13,** alltså ett tal, jämnt 10 gånger så stort som figurernas antal (39) i det nedanför runraden befintliga ornamenterade bältetLiksom i fråga om andra ornamenterade föremål med runor (jfr särskilt § 51) föreligger sålunda en bestämd korrespondens mellan rungematrien och de dekorativa figurerna. Guden Ull, som även var sköldgud, uppträder törhända i första bältet bärande en sköld med 13-uddig stjärna (13 var Ulls heliga tal, jfr § 29.). Detta resultat har runristaren kunnat uppnå tack vare att han insatt fyra av lämpligt antal punkter bestående skiljemärken. I det följande skola vi finna flere bevis för, att skiljemärkena tillmätts talvärden i runmagien på samma sätt som i den senantika bokstavsmystiken. Vid detta första av oss skärskådade exempel på virtuosmässig rungematri kan det vara av intresse att uppställa frågan: — hade ett tillnärmelsevis lika matematiskt välbyggt resultat kunnat nås, om vi använt räknesättet *f* = 1, *u* = 2 etc. etc? — I så fall hade vi fått 156 + 112 + 51 + 87

(alltså varje rungrupps talvärde enligt förra systemet, ökat med antalet av gruppens runor: varje runa utom *f* har ju i futharken fått ett skenbart talvärde, som är + 1 högre än det verkliga). Talet 156 är visserligen en multipel av 13 (12 × 13), beroende därpå, att rungruppen består av just 13 tecken. All inbördes harmoni mellan rungruppernas talvärden saknas emellertid nu. Talet 13 ingår varken i 112, 51, 87 eller 422 (summan av 156 + 112 + 51 + 87 + 16)! 112 = 16 × 7, men ingendera siffran ingår i de övriga 4 talen; 51 = 3 × 17, men 3 ingår ytterligare blott i 87 och 156; talet 17 i intet av de övriga talen; 87 = 3 × 29, men 3 ingår i övrigt blott i talen 51 och 156; dessutom är ju 3 ett alltför enkelt tal för att kunna tyda på ett fall av virtuosmässig gematri. Blott den tolkning, jag ovan lämnat i anslutning till min utharkteori, visar en verkligt frappant överensstämmelse mellan icke mindre än tre teckengrupper (denförsta, den andra och det hela) och därtill stämmande talharmoni inom hornets dekorering (3 × 13 bilder i det största och översta bältet och sannolikt ett ursprungligt antal av 13 sådana bältenDet oskadade runlösa Gallehushornet hade detta antal.).

Avb. 12 a. Vadstenabrakteaten. **48.** Vadstena-brakteaten, ett ensidigt präglat runt guldstycke av myntform, har brukats såsom hängsmycke (jfr avb. 12 a). Förutom en ordkombination av sannolikt rent mystisk art består den i cirkel längs kanten löpande inskriften av hela futharken utom det sista tecknet ᛞ (*d*). Dettas plats täckes av en pärla. v. Friesen meddelar i tillägget till sin skrift »Runorna i Sverige» (s. 32), att på brakteatens baksida »säkert huvudstavarne och möjligen tvärstavarna i en efter *o* följande *d*-runa kunna iakttagas.» Före futharken, som genom dubbla skiljetecken är avdelad i de tre s. k. ätterna, står framför ett enkelt skiljemärke en följd av åtta runor, som bilda en uttalbar, men knappast av verkliga språkelement bestående ljudförbindelse. Tecknen upprepa sig på ett sätt, som påminner om senantika trolldomsformler. Dessa upprepa sig inifrån utåt såsom i det mystiska grekiska *ΑΒΛΑΝΑΘΑΝΑΛΒΑ* (jfr även *ΑΒΑΛΝΠΘΠΝΛΑΒΑ* på en Mithra-amulett, § 14, 1) eller bestå av en direkt upprepning med eller utan ett inskott såsom det kända ABRA-KAD-ABRA. Det ligger därför nära till hands att i stället för *luwatuwa,* som man hittills läst, i anslutning till senantik magipraxis och runnordiska kombinationer av typen *salusalu* läsa *tuwatuwa.* En undersökning av Vadstenabrakteatens baksida ger också stöd för denna läsart (jfr avb. 12 b). Bokstavsföljden *tuwatuwa* har doc. Ivar Lindquist, redan innan jag begynte med min från senantiken utgående undersökning, på rent optisk väg fastställt (fotografien, som reproduceras såsom avb. 12 b har godhetsfullt av honom ställts till mitt förfogande). Vidare har doc. Lindquist meddelat mig, att han kunnat skönja ett av en punkt bestående skiljemärke mellan *d*-runan och rungruppen *tuwatuwa.* Inskriptionen i sin helhet bör sålunda vara denna*p*-runan och *b*-runan skiljas blott genom den senares mera rundade form.:

ᛏ

ᚢ

ᚹ

ᚨ

ᛏ

ᚢ

ᚹ

ᚨ

·

ᚠ

ᚢ

ᚦ

ᚨ

ᚱ

ᚲ

ᚷ

ᚹ

:

ᚺ

ᚾ

ᛁ

?

ᛇ

ᛒ

ᛉ

ᛋ

:

ᛏ

ᛒ

ᛖ

ᛗ

ᛚ

ᛜ

ᛟ

ᛞ

·

t

u

w

a

t

u

w

a

f

u

þ

a

r

k

g

w

h

n

i

j

(*z*)

p

ʀ

s

t

b

e

m

l

ŋ

o

d

Talvärdet av första rungruppen *tuwatuwa* är 54 = 6 × **9** (16 + 1 + 7 + 3 + 16 + 1 + 7 + 3); av andra gruppen 52 = 4 × **13** (24 + 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7), av tredje gruppen 92 = 4 ×**23** (8 + 9 + 10 + 11 + 13 + 12 + 14 + 15), av fjärde gruppen 156 = 12 × **13** (16 + 17 + 18 + 19 + 20 + 21 + 22 + 23). Vi finna alltså inom de fyra rungrupperna samma antal runtecken (32) och samma typ av talsymbolisk anordning som på guldhornet: talet 13 (det stora gudomstalet) dominerar, följt av talet 9 (trolldomsrunans tal) och talet 23 (det demonskrämmande talet). Uträkna vi så hela runinskriftens talvärde, få vi 54 + 52 + 92 + 156 = 354, vartill bör läggas talvärdet av skiljetecknen, vilket är 6 (1 + 2 + 2 + 1). Summan av 354 och 6 är 360 = 15 ×**24.** Då hängsmycket tvivelsutan har burits såsom amulett, bör dess huvudsakliga syfte ha varit att skaffa sin ägare lycka, rikedom. Det passar därför förträffligt, att rikedomsrunans tal ingår i inskriptionernas samlade summa. Såsom jag nedan (jfr § 67, 10 ff.) skall visa, finnes ytterligare en rad av brakteater, där talet 24 ingår i runinskriftens samlade talvärde. Att talet 24 spelat en roll i nordisk magi, har jag nämnt redan i inledningen till denna skrift (§ 1). Såsom talet för alfabetets teckensumma har det redan i senantik tid åtnjutit särskilt stort anseende (jfr § 13 f.). Talet 360 (inskriftens hela talvärdesumma) har såsom symbol för himlens omkrets varit heligt ända från babylonisk tid. Att talet för rikedomsrunan *f* = 24) kunnat kombineras med talet för solrunan (*s* = 15), torde även ha uppfattats såsom en magiskt gynnsam omständighet. Avb. 12 b. Vadstenabrakteatens baksida. De egendomliga talförhållanden, som med användning av utharkteorien här lagts i dagen, kunna icke gärna bero på en tillfällighet. Räkna vi däremot *f* = 1,*u* = 2 etc, få vi följande talvärden: 62 + 36 + 100 + 164. Tre av dessa tal kunna knappast tolkas såsom speciellt talmystiska. Endast 36, såsom varande = 4 × 9, innehåller ett otvivelaktigt magiskt tal. Totalsumman 368 (362 + 6)är visserligen = 16 × 23, men talet 23 kommer under den gjorda förutsättningen att svara mot *o*-runan, ej mot *d*-runan, dagsljusets symbol. Överensstämmelsen med guldhornsinskriftens magiska talförhållanden försvinner ävenledes (jfr slutet av § 47).

Den ovan lämnade tolkningen av de tre sista rungruppernas gematri bidrar även till förklaring av, varför futharken ordnats i ätter: Därigenom uppkommo tre rungrupper med magiska tal 52, 92, 156 = resp. 4 × **13,** 4 × **23** och 12 × **13.** Indelningen av det germanska alfabetet i grupper på åtta (s. k. »ätter») är liksom runornas talmystik i övrigt otvivelaktigt ett arv från senantikens grekiska bokstavsmagi: »*computant ogdoadas et decadas*» säges i den pseudo-Tertullianska skriften »Libellus adversus omnes haereses». Åttagruppens helighet går sannolikt ytterst tillbaka till den egyptiska magien: egyptierna hade ursprungligen 8 huvudgudarJfr Herodotos, Lindskogs övers., 1, s. 123 f. och s. 166; Reitzenstein, Poimandres, s. 60, samt Magnus Olsen, Om Troldruner, s. 14.. Att guldhornsinskriptionens rungrupper och futharken, ordnad i ätter, visa gematri, byggd på samma magiska grundtal (13 och 23), beror nog till väsentlig del därpå, att den i tre ätter indelade futharken varit det mönster, som guldhornsinskriftens upphovsman haft för ögonen: en runkomposition, som dolde samma talsymboler som futharken och dessutom trolldomstalet 9, ansågs utan tvivel som en magisk inskrift av första rang. Att på Vadstena-brakteaten *p*-runan liksom i flera andra futharker fått byta plats med runan **īwaʀ* ᛇ har helt säkert sin förklaring i ett visst magiskt raffinemang. Under runmystikens klassiska period var utan tvivel talet 13 och dess runa den symbol, som ansågs laddad med den kraftigaste magiska potensen. Lät man därför runan 13 även i futharkraden få sin verkliga plats, hade man anledning antaga, att dess trollmakt bättre skulle kunna göra sig gällande.

49. Kylver-stenen, en stenhäll med en ristning från tiden omkring år 400 (den torde vara något äldre än Vadstenabrakteaten, som hänföres till femte århundradet), visar på sin vänstra sida en futharkrad, avslutad med ett magiskt tecken, som kan uppfattas som en kombination av 5 *t*-runor och 4 *l*-runorJfr teckningen på s. 7 i Norges Indskrifter, Indl.. Futharkraden (där *a*-och *b*-runorna riktats bakåt, jfr avb. 13) visar följande teckenföljd:

ᚠ

ᚢ

ᚦ

ᚨ

ᚱ

ᚲ

ᚷ

ᚹ

ᚺ

ᚾ

ᛁ

ᛃ

ᛈ

ᛇ

ᛦ

ᛊ

ᛏ

ᛒ

ᛖ

ᛗ

ᛚ

□

ᛞ

ᛟ

f

u

þ

a

r

k

g

w

h

n

i

j

p

(*z*)

ʀ

s

t

e

b

m

l

ŋ

d

o

Avb. 13. Kylver-stenen.

Gentemot andra futharker uppvisar denna runrad sålunda två egendomligheter: *p*-runan och **īwaʀ* komma i den inbördes ordning de böra ha i utharken, däremot äro *d*-runan och *o*-runan omkastade. Talvärdet av en hel futharkrad (24 tecken med i aritmetisk serie stigande talvärden) är hälften av 24 × 25 = 300; lägga vi härtill 160, talvärdet av det magiska tecknet (5 *t* = 80 + + 4 *l* = 80), få vi 460, vilket är 20 × **23.** Att *d*-runan flyttats fram, torde bero på, att man velat förstärka den magiska kraften hos dess tal. Då Kylverstenen blivit funnen stående i mörkret inne i en grav, är det högst naturligt att fatta runan **dagaʀ* (dager, ljus) såsom ett demonskrämmande tecken. Därför står det på sin magiskt kraftigaste plats, n:r 23, och runradens gematri visar sig även vara byggd just på denna runas tal (460 = 20 × 23). Till höger, en bit ovanför runraden och det av *l*- och *t*-runor bestående trädliknande tecknet, finnes ytterligare en inskrift bestående av 6 runor, som jag i anslutning till Noreen och andra läser:

ᛋ

ᚢ

ᛚ

ᛁ

ᚢ

ᛋ

s

u

l

i

u

s

I *suilu* (runorna lästa bakifrån) ser jag med Ivar Lindquist en fornnordisk dialektisk form med betydelse 'sol'. Runan ᛋ betyder dessutom i och för sig även sol. Solens namn skulle sålunda finnas tvenne gånger dolt i den magiska runsammanställningen. Detta passar väl samman med ljusmagien i den bredvidstående runraden (jfr ovan). Talvärdet av *sulius* (*suilu* + *s*) är: 15 + 1 + 20 + 10 + 1 + 15 = 62, detta tal, som är = 2 × 31, är ett typiskt demontal (kan jämnt blott delas med 2, jfr § 45). Talvärdet av samtliga på hällen inristade tecken är 460 + 62 = 522, vilket är 58 × **9** och 29 × **18,** innehåller alltså på en gång trolldomsrunans och trolldomsguden Odens tal.

Avb. 14. Charnay-spännet. **50.** Charnay-spännet från Burgund uppvisar ett betydande parti av futharkraden och bör därför a priori förmodas dölja en alfabetmagisk inskription. De tre ord, som ingå i densamma förutom de i bokstavsföljd ordnade runorna, äro ur språklig synpunkt omöjliga att förklara. De torde likt *tuwatuwa* vara mystiska sammanställningar, valda med hänsyn till runmagiska talvärden. En gematrisk undersökning bestyrker också detta antagande. I anslutning till Wimmer (Die Runenschrift, s. 79) läser jag inskriften, som på ett par ställen har från de nordiska runtecknen något avvikande typer (jfr avb. 14), på följande sätt:

ᚢ

ᚦ

ᚠ

ᚾ

ᚦ

ᚨ

ᛁ

⁝

ᛁ

ᛞ

ᛞ

ᚨ

ᚾ

⁝

ᛚ

ᛁ

ᚨ

ᚾ

ᛟ

u

þ

f

n

þ

a

i

i

d

d

a

n

l

i

a

n

o

Så följer utefter spännets överkant bokstavsraden:

ᚠ

ᚢ

ᚦ

ᚨ

ᚱ

ᚲ

ᚷ

ᚹ

ᚺ

ᚾ

ᛁ

?

ᛇ

?

?

ᛉ

?

ᛏ

ᛒ

ᛖ

ᛗ

f

u

þ

a

r

k

g

w

h

n

i

j

(z)

þ

R

s

t

b

e

m

Det tjugonde (sista) runtecknet skymtar blott svagt, har dock utan tvivel en gång stått inristat på spännet.

Talvärdet av *uþfnþai* är: 1 + 2 + 24 + 9 + 2 + 3 + 10 = 51 = 3 ×**17.** Talvärdet av *iddan* är: 10 + 23 + 23 + 3 + 9 = 68 = 4 × **17.** Talvärdet av *liano* är: 20 + 10 + 3 + 9 + 22 = 64 (8 × 8 eller 4 × 16). I tvenne av de mystiska ordgrupperna ingår sålunda talet 17 — och de tre trollordens runor äro också **17** (7 + 5 + 5). Lägga vi härtill talvärdet av de tjugo futharktecknen, vilket är 24 + 190 (hälften av 19 × 20) = 214 (= 2 × 107, sålunda ett demoniskt tal), samt talvärdet av skiljetecknen 11 (4 + 4 + 3), få vi 51 + 68 + 64 + 214 + 11 = 408. Detta tal är = 24 × **17.** Av betydelse är helt säkert, att talet 17 (fruktsamhetens tal) just kombinerats med talet 24 (rikedomens). Vi kunna sålunda konstatera, att talet **17** på en mångfald sätt ingår i den magiska inskriptionen: 1) i det helas summa, 2) i första trollordet, 3) i andra trollordet, 4) i antalet av samtliga trollords runor. I det föregående har jag framhållit, att björkrunan ᛒ och dess tal 17 måste anses vara Friggs magiska symboler (jfr § 31). Talet 17 och dess runa ha tydligtvis i forngermansk magi brukats såsom skydd för kvinnan i hennes egenskap av könsvarelse, jag erinrar om en angelsaxisk trollformel för havande kvinnor (jfr § 44, 4). Att det vackra Charnayspännet varit i en kvinnas ägo, skulle vi redan av dess form vilja förmoda. Sannolikt har det burits av någon stormans maka. Att döma av det delade *iddan* är den magiska inskriften kopierad. På spännets nedre del, långt under den tätt runristade övre fyrkantiga delen finnas ytterligare några runor. Sannolikt ha dessa tillkommit i en senare tidsperiod, ty de visa en helt annan typ än motsvarande tecken i den magiska runinskriften.

51. Den s. k. Themsen-kniven, egentligen ett miniatyrsvärd, innehåller som bekant en runinskrift, bestående av hela den äldre angelsaxiska futharken (28 tecken) samt, skilt därifrån av tvenne långsträckta ornamentsmönster, ordet *beagnoþ,* sannolikt ett namn (jfr avb. 15). De fyra nya runorna ha infogats i tredje ätten och ha ljudvärdena *a, æ, y, ea* (futharkens fjärde tecken hade på angelsaxiskt språkområde fått ljudvärdet *o*). Efter första ättens åtta runor finnes ett skiljemärke, likaså efter andra ättens åtta tecken; tredje ätten består sålunda av 12 (8 + 4) bokstäver.Avb. 15. Runorna på den s. k. Themsen-kniven. Det första skiljemärket är dock ej fullt så säkert skönjbart som det andra (jfr Wimmer, Die Runenschrift, s. 384). Om detta märke också är rätt så obetydligt, ha vi dock intet skäl att betvivla, att det en gång blivit inristat. Räkna vi nu med, att angelsaxarna tilldelat sina nya runor talvärden i anslutning till det redan förefintliga äldre systemet, bör den magiska alfabetinskriften ha haft följande talvärden: 52 + 1 + 92 + 1 + 262 (156 + 25 + 26 + 27 + 28) = 408 = 24 ×**17.** Alltså precis samma gematriska resultat som uträkningen av inskriptionen på Charnay-spännet givit oss! Synnerligen intressant är, att vi här liksom på guldhornet i den efter runinskriptionen följande ornamenteringen kunna konstatera en harmonierande talsymbolik: det närmaste ornamentet består av **17** rutor (se avb. 15). Talvärdet av *beagnoþ* är slutligen 17 + 28 + 6 + 9 + 3 + 2 = 65 = 5 ×**13.** Denna runkombination innehåller alltså ett magiskt tal av första rang. Det gemensamma talvärdet av bägge inskrifterna (408 + 65) är 473 = 43 ×**11.** Den elfte runan i utharken är futharkens tolfte **jǣra* isl. *ár* = 'fruktbarhet, god årsväxt'. Vidare böra vi observera, att miniatyrsvärdet bär inalles 34 runor (28 + 6), alltså 2 × **17** bokstavstecken, och att den andra rungruppen begynner med björkrunan ᛒ, vars talvärde är **17.** Måhända har det lilla svärdet varit en gåva till en kvinna för att tjäna samma magiska syfte som Charnay-spännet. Sannolikare syns mig dock, att det begagnats av en offerförrättare vid vissa fruktbarhetsriter. Jfr ytterligare § 70.

52. Lindholms-amuletten är ett benstycke, enligt uppgift funnet i Lindholms mosse i Skåne. Då torvstycket, vari den fisk- eller ormliknande benbiten (jfr avb.De här meddelade reproduktionerna, avb. 16a och avb. 16b, äro utförda efter tvenne fotografier, som föreståndaren för Lunds Universitets Historiska Museum, prof. O. Rydbeck, haft godheten ställa till mitt förfogande.) låg inbäddad, delades, bröts det smäckra föremålet i tvenne hälfter. Ett av runtecknen har därför blivit så gott som oläsligt. Man kan endast urskilja dessAvb. 16 a. Lindholms-amuletten. (Sidan med bokstavsformeln.) Avb. 16 b. Lindholms-amuletten. (Sidan med runristarens namn.) huvudstav. Såsom jag skall visa, kunna vi emellertid med rätt stor sannolikhet bestämma, vilken runa det här kan vara fråga om. Vi ha nämligen att göra med en typiskt bokstavsmystisk rad, löpande från höger till vänster, en kombination av runor, vars enda mening kan vara att åstadkomma ett visst magiskt tal (jfr avb. 16 a):

ᚨ

ᚨ

ᚨ

ᚨ

ᚨ

ᚨ

ᚨ

ᚨ

ᛉ

ᛉ

ᛉ

ᚾ

ᚾ

ᚾ

?

ᛒ

ᛗ

ᚢ

ᛏ

ᛏ

ᛏ

:

ᚨ

ᛚ

ᚢ

⁝

a

a

a

a

a

a

a

a

R

R

R

n

n

n

?

b

m

u

t

t

t

a

l

u

Den första rungruppen i raden är tydligtvis uppbyggd efter principen, att ett visst antal av samma tecken skall upprepas: vi se 8 *a*-runor, 3 *R*-runor, 3 *t*-runor och 3 hela *n*-runor. Det efter den sista skönjbara *n*-runan följande tecknet bör sålunda med stor sannolikhet kunna antagas ha varit antingen en *n*-runa eller en *b*-runa. Det senare

alternativet har Ivar Lindquist tänkt sigJfr Lindquist, Galdrar, s. 72. L. har meddelat mig, att han efter förnyad prövning ställer sig skeptisk gentemot sin tidigare ståndpunkt.. Jag har emellertid med bistånd av professor Rydbeck vid skarp elektrisk närbelysning undersökt det å Lunds Universitets Historiska Museum förvarade originalet. Vad Lindquist tagit för en rest av knäet på en ᛒ-runa, hava vi, som synat benstycket i tänkbarast bästa belysning, endast kunnat konstatera vara en skrovlighet i ytan. Återstår sålunda det andra alternativet: att det skadade runtecknet varit en ᚾ-runa. På optisk väg låter sig detta icke bevisa, men intet talar däremot. Huvudstaven är ännuskönjbar, och sprickan, som uppstått, då benet bräcktes, går på sned just där tvärstrecket i en ᚾ-runa skulle ha löpt fram, om inskriptionen icke blivit skadad.

Jag antar därför, att första rungruppen bestått av 8 *a*-runor, 3 *ʀ*-runor, 4 *n*-runor, 3 *t*-runor samt runtecknen för *bmu.* Är detta mitt antagande riktigt, bör det få stöd i det resultat, som uppstår genom uträkning av rungruppens eller hela runradens talvärde. Av särskild magisk betydelse är otvivelaktigt runradens andra grupp, som består av de tre runorna ᚨᛚᚢ (*alu*). Denna runkombination förekommer som bekant mer eller mindre isolerad på en hel mängd amulettliknande föremål, mest brakteaterJfr Bugge, Norges Indskrifter, s. 161 f.. Stundom uppträda samma runor, men med avvikande ordningsföljd, t. ex. ᛚᚢᚨ (*lua*) på pilskaftet från Nydam. Det gematriska talvärdet av denna, av allt att döma magiska runkombination är **24** (3 + 20 + 1 eller 20 + 1 + 3). Att talet 24 av nordborna skattats såsom ett tal av stor magisk betydelse, veta vi redan av det föregående (jfr § 1). Genom att rista en demonbetvingande trefald av runor, vilkas sammanlagda talvärde varit 24, rikedomsrunans lyckotal, har man helt säkert ansett sig åstadkomma en mer än vanligt kraftig magisk bokstavskombination, mäktig att åstadkomma en amulett. Den, som bar en dylik, kände sig helt säkert förvissad om delaktighet i detta livets håvor. Har emellertid på Lindholmsamuletten den genom insatta skiljepunkter särskilt framhävda runkombinationen ᚨᛚᚢ talvärdet 24, talar sannolikheten för, att samma lyckobringande talsymbol även bör vara dold i radens föregående led. Detta består nu av 8 *a*-runor = 8 × 3 = **24,** 3 *t*-runor = 3 × 16 = 48 = 2 × **24,** 3 *ʀ*-runor = 3 × 14 = 42 = 6 × 7 (talet 7 är liksom 24 ett lyckotal, jfr § 23), 4 *n*-runor = 4 × 9) (undrets tal) = 36 samt runorna med ljudvärdet *bmu* och talvärdet 37 (17 + 19 + 1), den första runan har betydelse för kvinnan, den andra för mannen, den tredje är en symbol för skapelsen, alltings begynnelse, jfr § 19). Talvärdesumman av hela runraden blir sålunda 24 + 48 + 42 + 36 + 37 + 24 + 5 (skiljetecknens talvärde) = 216 = 9 × **24.** Alltså undrets tal, kombinerat med rikedomens. Skärskåda vi så första rungruppen i och för sig, finna vi, att dess talvärde är 187 (216—29). Detta talär 17 × 11, alltså en kombination av fruktsamhetens och fruktbarhetens tal. Detta stämmer väl med rungruppens inre sammansättning (obs. särskilt *b*- och *m*-runan) och harmonierar även med talsymboliken hos följande rungrupp och de båda gruppernas gemensamma talvärde. Vi ha tydligtvis att göra med en rikedomsamulett. I det fiskliknande benstyckets spets finnas dessutom med all sannolikhet fyra runor dolda, nämligen 2 *i*-runor och 2 med öglorna från varandra ställda *þ*-runor. Deras talvärde är 10 + 10 + 2 + 2 + = **24.** På andra sidan av benstycket (jfr avb. 16 b) står inristad en fras, som anger runmästaren:

ᛖ

?

ᛖ

ᚱ

ᛁ

ᛚ

ᚨ

ᛉ

ᛋ

ᚨ

ᚹ

ᛁ

ᛚ

ᚨ

ᚷ

ᚨ

ᛉ

ᚺ

ᚨ

ᛏ

ᛖ

?

ᚨ

⁝

e

k

/

e

r

i

l

a

R

/

s

a

/

w

i

l

a

g

a

ʀ

/

h

a

t

e

k

a

»Jag Erilaʀ (Jarl, snarast kanske herulen) den konstfärdige heter jag» (jfr Noreen, s. 382). Medräknas det trepunktiga skiljetecknet, ha vi här en följd av 24 tecken. Rungruppens talvärde är 226 (18 + 5 + 18 + 4 + 10 + 20 + 3 + 14 + 15 + 3 + 7 + 10 + 20 + 3 + 6 + 3 + 14 + 8 + 3+ 16+ 18 + 5 + 3) = 113 × 2, ett typiskt demontal, enär 113 är ett primtal. Att runristaren utelämnat *i* i *haiteka,* anser jag vara avsiktligt (jfr härom närmare § 67,9 nedan). Erfarenheten från föregående virtuosmässigt utförda runristningar säger oss, att vi slutligen böra vänta en magisk talkombination av samtliga runtecken. Ena långsidans talvärdesumma är 216 och den andras primtalet 229 (226 + 3, skiljepunkternas talvärde), lägges härtill talvärdet av de 4 lönnrunorna i spetsen = 24 (jfr ovan), få vi totalsumman 216 + 229 + 24 = 469, vilket är 67 × **7.** Talet 7 är såsom jag ovan påpekat vid sidan av 24 ett lyckotal. Att 67 är ett primtal, ökar tydligtvis den lyckobringande talformelns magiskt hjälpande makt. Allt vittnar sålunda samstämmigt för, att benstycket bör vara en lyckoamulett. Måhända rör det sig om ett fall av imitativ magi. Benstycket har utpräglad fiskform. Törhända har det en gång nedsänkts i ett vattendrag för att befordra fiskelyckan? Ett dylikt bruk bland indianerna i British Columbia skildrar Frazer (»Den gyllene grenen», s. 31): »Om fisken icke kommer i rätt tid och indianerna äro hungriga, tillverkar en Nootkatrollkarl en bild av en simmande fisk och lägger den i vattnet i den riktning, varifrån fisken i allmänhet brukar komma». Jag nämner detta medanledning av benstyckets form och dess fyndplats (torvlagret efter en mosse). Om så primitiva seder varit rådande bland nordborna i historisk tid, är dock ej utrett.

53. På en brakteat från Fyn (Stephens n:r 24) läses följande inskrift (repr. i Ant. tidskr. f. Sv., bd 14, 2, s. 46):

ᚺ

ᛟ

ᚢ

ᚨ

ᛉ

(tredje runan otydlig).

h

o

u

a

ʀ

Därbredvid på särskild rad:

ᛚ

ᚨ

ᚦ

ᚢ

ᚨ

ᚨ

ᛞ

ᚢ

ᚨ

ᚨ

ᚨ

ᛚ

ᛁ

ᛁ

ᛚ

ᚨ

ᛚ

ᛚ

l

a

þ

u

a

a

d

u

a

a

a

l

i

i

l

a

l

l

Av senare raden framgår klart, att en alfabetmagisk inskrift måste föreligga, ty endast dess fyra första runor bilda ett verkligt ord. I den första radens fem runor har man förmodat ett namn (jfr Noreen, s. 379). Talvärdet av första raden är: 8 + 22 + 1 + 3 + 14 = 48 = 2 ×**24.** Talvärdet av andra raden är summan av 20 + 3 + 2 + 1 = 26 (talvärdet i ordet *laþu* 'kärleksgåva'), vartill komma 6 *a* = 18, 4 *l* = 80, 2 *i* = 20, 1 *d* = 23 och 1 *u* = 1, alltså 26 + 18 + 80 + 20 + 23 + 1 = 168 = 7 ×**24.** Bägge rungrupperna innehålla alltså det lyckobringande talet 24, deras gemensamma tal är 216 (48 + 168) = 9 × 24, sålunda undrets tal förbundet med rikedomens (liksom i Lindholmsamulettens rent bokstavsmystiska långrad, jfr § 52). Att ordet *laþu* har talvärdet 26 = 2 × **13** har utan tvivel uppfattats som en magiskt viktig omständighet. Det förekommer även på andra brakteater (jfr nedan).

54. På en brakteat från Skåne (Stephens n:r 19, avb. Handbook, s. 172, med vissa felaktigheter, jfr Norges Indskrifter, s. 162 och s. 650) läses:

ᛚ

ᚨ

ᚦ

ᚢ

ᛚ

ᚨ

ᚢ

?

ᛉ

·

?

?

ᛉ

ᛚ

ᛚ

ᚢ

l

a

þ

u

l

a

u

ka

R

ga

ka

R

l

l

u

Sex runor bilda två och två bindrunor. Talvärdet av inskriptionens första grupp är: 20 + 3 + 2 + 1 (*laþu,* jfr § 53) = 26 + + 46 (20 + 3 + 1 + 5 + 3 + 14) = 72 = 3 ×**24.** Talvärdet av andra gruppen är: 6 + 3 + 5 + 3 + 14 + 20 + 20 + 1 = 72 = 3 × **24.**Bägge rungrupperna innehålla alltså samma talvärde, trefalden av det lyckosamma talet 24. Tredje runan från slutet är en *l*-runa. Förr har man velat se en felskrivning och läsa *alu.* Det genialiska visar emellertid, att ett dylikt antagande är onödigt. Medräknas skiljemärket, blir talvärdet av det hela = 145 = 29 × **5.** Amuletten torde därför ha tjänat även som skydd mot det onda ögat (jfr § 21, obs., att 29 är ett primtal). Genom användande av bindrunor äro runtecknens antal 15 = 3 × **5.**

55. På en brakteat från Darum Danmark (Darum II) läses:

ᚠ

ᚱ

ᛟ

ᚺ

ᛁ

ᛚ

ᚨ

ᛚ

ᚨ

ᚦ

ᚢ

f

r

o

h

i

l

a

l

a

þ

u

Det första ordet torde vara ett namn, det senare är det från ovan behandlade brakteatinskrifter kända *laþu* 'kärleksgåva'. Mellan de båda rungrupperna står enligt vad avbildningen hos Stephens, Runic Monuments 4, s. 76 visar icke (såsom Noreen, s. 376, anger) något skiljemärke. Första rungruppens talvärde är 24 + 4 + 22 + 8 + 10 + 20 + 3 = 91 = 7 × **13.** Andra gruppens talvärde är 20 + 3 + 2 + 1 = 26 = 2 × **13.** Bägge grupperna innehålla sålunda gematri, byggd på det starkt magiska gudatalet 13. Det gemensamma talvärdet är 117 = 9 × 13. I det hela ingår sålunda undrets tal.

56. På en hyvel från Vi i Danmark läses på ena sidan:

ᛏ

ᚨ

ᛚ

ᛁ

ᛃ

ᛟ

och på särskild rad:

t

a

l

i

j

o

ᚷ

ᛁ

ᚺ

ᚨ

ᛁ

ᛟ

ᛃ

⁝

ᚹ

ᛁ

ᛚ

ᛁ

ᛉ

ᚨ

ᛁ

ᛚ

ᚨ

ᛟ

ᚱ

ᛒ

ᚨ

g

i

s

a

i

o

j

w

i

l

i

ʀ

a

i

l

a

o

r

b

a

Inskriften finnes avbildad i Stephens, Handbook, s. 83, men rätt bristfälligt. Rättelser ha gjorts av Wimmer, Aarbøger 1867, s. 29, och 1868, s. 69 f. Åtskilliga runor av dem, som följa efter skiljemärket, vilket består av 4 punkter (jfr Wimmer, Die Runenschrift, s. 163 f.), äro till sin läsning osäkra. Jag har ovan följt Noreen, s. 392 (jfr dock v. Friesen, Röstenen, s. 138 f.). Inskriften tillhör icke det säkrare materialet. Jag behandlar den dock i dennaavdelning, enär den enligt mina uträkningar visat sig innehålla komplicerad gematri. Att så är förhållandet, talar för, att den av Noreen valda läsningen verkligen träffat det rätta. Förekomsten av ett skiljetecken

innehållande ej mindre än fyra punkter, röjer, att inskriften gjorts med hänsyn till uppnåendet av en viss totalsumma. Tyvärr är en inskrift på föremålets andra sida i stort sett oläslig (tre runor äro alldeles utplånade och de övriga till väsentlig del knappt skönjbara). Denna inskrift har även ett komplicerat skiljemärke (3 eller 2 punkter, jfr Wimmer, Die Runenschrift, s. 164). Talvärdet av den här meddelade i inskriftens första rad, ordet *talijo,* som Noreen tolkar såsom betydande 'hyvel', är: 16 + 3 + 20 + 10 + 11 + 22 = 82 = 41 × 2 (ett typiskt demontal). Första rungruppen i nästa rad *gisai oj* tolkar jag »Åt Gis arvegods och äring». ᛟ och ᛃ skulle sålunda vara lönnrunor. Noreen tolkar *o*-runan såsom *orba* och ser i *j*-runan en förkortning för *jehu* 'jag giver, tilldelar'. Vida naturligare syns mig att fatta båda de sista runorna såsom icke betecknande ljud, utan hela det ord, som vid tidsperioden i fråga var deras namn, alltså **ōðal(a)* 'arvegods' och **jār(a)* 'äring'. Talvärdet hos andra radens första rungrupp är: 6 + 10 + 15 + 3 + 10 + 22 + 11 = 77 = 7 ×**11,** sålunda just runan **jāra*'s tal. Det gematriska svarar sålunda utmärkt till den av mig antagna innebörden av runtecknen. Läsa vi sedan andra rungruppen i anslutning till föregående forskare: *wiliʀ aila orba,* ha vi att ansätta talvärdet: 7 + 10 + 20 + 10 + 14 + 3 + 10 + 20 + 3 + 22 + 4 + 17 + 3 = 143 = 13 ×**11.** Alltså möta vi åter **jāra*'s tal, symbolen för god äring. Detta tal är här förbundet med det starkt magiska talet **13** — och runtecknens antal är **13.** Samtliga runtecken på denna sida av föremålet äro 26, alltså 2 × **13.** Att ett fall av virtuosmässig runmagi föreligger, synes uppenbart. Sammanräkna vi talvärdet av hela sidan, få vi 82 + 77 + 4 (skiljemärkets talvärde) + 143 = 306 = 18 ×**17.** Alltså fruktsamhetstalet, förbundet med Odens tal. Det är synnerligen beklagligt, att runorna på föremålets andra sida skola vara så skadade. Jag ser mig ur stånd att restaurera denna del av inskriften, enär de obekanta faktorerna äro alltför många.

57. På doppskon från Thorsbjærg läses å ena sidan av föremålet (avb. 17):

ᛟ

ᚹ

ᛚ

ᚦ

ᚢ

ᚦ

?

ᚹ

ᚨ

ᛉ

o

w

l

þ

u

þ

e

w

a

ʀ

och å motsatta sidan med användande av en bindruna:

ᚾ

ᛁ

ᚹ

ᚨ

ᛃ

?

ᚨ

ᚱ

ᛁ

ᛉ

n

i

w

a

j

em

a

r

i

ʀ

Avb. 17. Doppskon från Thorsbjærg. Uppenbarligen har ristaren velat använda ett visst antal runor, ty genom att i det senare fallet låta tvenne runtecken sammanflätas till ett har han fått inskriften att bestå av 10 + 10 runtecken. Den språkliga meningen synes mig ganska oklar (jfr Noreen, s. 389; enligt v. Friesen, Röstenen, s. 135 ff., tvenne namn: givarens och mottagarens). Huvudsyftet har nog varit att åstadkomma en runkombination, som innehöll

ett magiskt verksamt tal. Ena sidans inskrift har talvärdet: 22 + 7 + 20 + 2 + 1 + 2 + 18 + 7 + 3 + 14 = 96 = 8 ×**12** (även 4 × 24). Andra sidans inskrift har talvärdet: 9 + 10 + 7 + 3 + 11 + 18 + 19 + 3 + 4 + 10 + 14 = 108 = 9 ×**12.** Bägge inskrifterna visa sålunda samma slags gematri. Såsom jag tidigare framhållit, bör talet 12 och dess runa ha varit symboliska för jorden (jfr § 28). Syftet med den magiska inskriften bör tydligen ha varit begagnandet av en viss kraft, som av magien tillskrivits jorden. I detta fall ligger det närmast till hands att gissa på dess makt att stilla blodflöde. Runorna äro dessutom 20, vilket är vattnets (det flytande elementets) heliga tal. Inskriftenhar tydligtvis befunnit sig på doppskon till en svärdsslida. Sårades detta vapens bärare, ansågs väl blodflödet kunna stillas genom att lägga den magiska doppskon på såret.

Avb. 18. Spänne från Vi. **58.** På ett spänne från Vi i Danmark, vilket tydligtvis varit anbragt på ett bälte (avb. 18), finnes en inskription bestående av tvenne rader med skarpt inristade, vackert formade runtecken. Den undre radens runor äro vända upp och ned, en omständighet, som tyder på magiskt syfte med ristningen. Övre raden består av runorna:

ᛚ

ᚨ

ᚨ

ᛋ

ᚨ

ᚢ

ᚹ

ᛁ

ᛃ

ᚨ

l

a

a

s

a

u

w

i

j

a

En dylik inskriptions mening kan vara att söka i det rent gematriska. Talvärdet är: 20 + 3 + 3 + 15 + 3 + 1 + 7 +

10 + 11 + 3 = 76 = 4 ×**19.** Undre raden har följande runorv. Friesen, Röstenen, s. 139, läser *kana-* i st. f. *aa-*. Vad han tagit för 2 runtecken kan vara 3 sekundära repor (jfr avb. 18). (vända nedåt):

ᚨ

ᚨ

ᛞ

ᚨ

ᚷ

ᚨ

ᛋ

ᚢ

a

a

d

a

g

a

s

u

Talvärdet av denna ävenledes språkligt obegripliga rad är: 3 + 3 + 23 + 3 + 6 + 3 + 15 + 1 = 57 = 3 ×**19.** I båda fallen således samma gematri. Runtecknens antal är 18 (10 + 8), alltså Odens tal. Då spännet med all sannolikhet burits av en kvinna, torde här ett fall av erotisk runmagi föreligga: Talet 19 är man-runans tal. Genom »En isländsk svartkonstbok från 1500-talet» (utgiven av Nat. Lindqvist, s. 57) veta vi, att *maðr*-runor ingingo i en trollformel för »att förhäxa en kvinna och vinna hennes kärlek». I den äldre runmagien torde sålunda manrunans tal 19 ha ingått i runformler, hopställda med detta syfte. Hela inskriftens talvärde är 133 = 7 × 19. Mannens tal har sålunda förbundits med lyckotalet 7. Om runmagi med detta jfr i det följande § 67, 15 ff. Atten del av runorna äro vända nedåt, överensstämmer med den ovan omtalade erotiska runformeln från 1500-talet.

59. På en brakteat från Næsbjærg (Stephens n:r 80 avb. i Handbook, s. 195) finnas trenne i olika rader stående rungrupper:

ᚾ

ᛁ

ᚢ

ᚹ

ᛁ

ᛚ

ᚨ

ᛚ

ᚦ

ᛚ

ᛏ

ᚴ

n

i

u

w

i

l

a

l

þ

l

t

k

Den första rungruppen bildar sannolikt ett namn (jfr Noreen, s. 384). De senare båda teckengrupperna kunna ej gärna vara annat än runkombinationer av magisk karaktär. Talvärdet av den ena är: 20 + 2 + 20 = 42 = 6 × **7,** av den andra: 16 + 5 = 21 = 3 × **7.** I bägge fallen föreligger gematri, byggd på lyckotalet 7 (jfr nedan § 67, 15 ff.). Hela brakteatinskriftens talvärde är: 42 + 21 + 60 (9 + 10 + 1 + 7 + 10 + 20 + 3) = 123 = 3 × 41. Det senare (ett primtal) är ett magiskt tal, som rätt ofta möter på brakteater (jfr § 67, 26 ff.). Måhända har syftet med amuletten varit att skydda mot fientliga vapen (jfr § 40, 3).

60. På en brakteat från Själland (Stephens n:r 19, avb. i Handbook, s. 186) läses:

ᚺ

ᚨ

ᚱ

ᛁ

ᚢ
ᚺ
ᚨ
ᚺ
ᚨ
ᛁ
ᛏ
ᛁ
ᚲ
ᚨ
:
ᚠ
ᚨ
ᚱ
ᚨ
ᚢ
ᛁ
ᛋ
ᚨ
:
ᚷ
ᛁ
ᛒ
ᚢ
ᚨ
ᚢ
?
ᚨ
⁝

↑↑↑

h

a

r

i

u

h

a

|

h

a

i

t

i

k

a

f

a

r

a

u

i

s

a

g

i

b

u|

a

u

j

a

t t t

Tredje och sjuttonde runan äro något otydliga. Med föregående forskare läser jag i bägge fallen ᚱ (*r*), jfr Noreen, s. 386. Skiljetecknen bestå av respektive 3, 2 och 4 punkter. Sist kommer en *t*-runa med tredubbla sidostavar. Uträkna vi så de olika rungruppernas talvärden, få vi såsom talvärde för den första: 8 + 3 + 4 + 10 + 1 + 8 + 3 + 8 + 3 + 10 + 16 + 10 + 5 + 3 = 92; för den andra: 24 + 3 + 4 + 3 + 1 + 10 + 15 + 3 = 63; för den tredje: 6 + 10 + 17 + 1 + 3 + 1 + 11 + 3 = 52; för den fjärde (bindrunan): 16 + 16 + 16 = 48. Tvenne av rungrupperna äro sålunda till sitt talvärde identiska med var sin ätt i futharken: första gruppen = andra ätten = 92 = 4 × 23, och tredje gruppen = första ätten = 52 = 4 × 13. Andra gruppens talvärde (63) är = 7 × 9 (lyckotalet och trolldomstalet), fjärde gruppens talvärde (48) är = 2 × **24.** Liksom i guldhornsinskriften finna vi talmystik, byggd på talen13, 23 och 9. Ehuru intet tal ingår i två eller flere rungrupper, kunna vi icke gärna tvivla på, att ett fall av virtuosmässig gematri föreligger. Uträkna vi talvärdet av hela inskriptionen med hänsynstagande till skiljetecknen, vilkas växlande punktantal tyder på ett talsymboliskt syfte med hela inskriptionen, få vi såsom summa talet 264 (92 + 63 + 52 + 48 + 9) = 11 × **24,** alltså rikedomens tal, kombinerat med fruktbarhetens. Tvivelsutan har en i eminent grad runkunnig person varit upphovsman till denna inskrift. Textens innebörd tyder på detta: »Hariuha heter jag, den farligt vetande. Jag giver lycka» (jfr Noreen, s. 386).

Avb. 19 a. Björketorpsinskriften (norra sidan). **61.** På Björketorp-stenen, vars inskrift liksom de trenne i det följande behandlade runstenarnasDe här meddelade reproduktionerna äro hämtade från fotografiska avbildningar i större format, meddelade i v. Friesens arbete »Lister- och Listerbystenarna i Blekinge» (Uppsala Universitets Årsskrift 1916) och i Ivar Lindquists avhandling »Galdrar» (reproduktionen av Stentoftenstenen, avb. 22). tillhör de äldre runornas sista period (tiden 650—700?), läses å norra sidan:

ᚢ

ᚦ

ᚼ

ᚱ

ᚼ

ᛒ

ᚼ

ᛋ

ᛒ

ᚼ

u

þ

A

r

A

b

A

s

b

A

Det runtecken, som här liksom i det följande transkriberas med *A*, är uppkommet av en bland *j*-runans variantformer. Då runnamnet **jāra* övergått till **ār*(*a*), blev det runtecken, varmed det var förbundet, otjänligt såsom tecken för *j*-ljudet. På grund av sitt nya vokaliska uddljud kunde det däremot fungera såsom vokaltecken. Man har antagit, att för bruket av runan ᚨ eller runan ᚼ en skillnad i *a*-vokalens kvalitet varit bestämmande, och otvivelaktigt är så fallet i något senare tid. Jag är emellertid för min del böjd att tro, att på de fyra Blekingestenarna de båda runtecknen brukats alternativt utan hänsyn till fonetisk differens blott för lättare uppnående av olika bokstavsmystiska syftenEn jämförelse mellan skrivsättet på Gummarpstenen med Istaby- och Stentoftenstenens syns mig giva detta vid handen (jfr § 68 ff.).. Talvärdet av Björketorpstenens norra inskrift (avb. 19 a) är,om vi tillskriva det nya vokaltecknet ursprungstecknets talvärde 11, följande: 1 + 2 + 11 + 4 + 11 + 17 + 11 + 15 + 17 + 11 = 100 = **10** × **10.** Då runornas antal dessutom är **10,** är detta tal på tre olika sätt dolt i runraden. Betydelsen av denna är (jfr Noreen, s. 375): »ödesdiger förutsägelse». Här föreligger givetvis ett fall av bokstavsmagi, byggd på isrunans tal 10. Såsom jag tidigare framhävt, bör detta ha varit talsymbolen för döden; isrunans tal gjorde den, som utsattes för dess makt, kall (jfr Ja 26 och § U, 3).

Avb. 19 b. Björketorpsinskriften (södra sidan). Vända vi oss så till inskriften på stenens södra sida, visar sig denna bestå av ej mindre än 79 runor, fördelade på 6 rader (jfr avb. 19 b):

ᚺ

ᚼ

ᛁ

ᛞ

ᛉ

ᚱ

ᚢ

ᚾ

ᛟ

ᚱ

ᛟ

ᚾ

ᚢ

h

A

i

d

R

r

u

n

o

|*r*

o

n

u

ᚠ

ᚼ

ᛚ

ᚼ

ᚺ

ᚼ

ᚲ

ᚺ

ᚼ

ᛞ

ᛗ

ᚱ

ᚼ

ᚷ

f

A

l

A

h

A

k|

h

A

d

e

r

A|

g

ᛁ

ᚾ

ᚼ

ᚱ

ᚢ

ᚾ

ᚼ

ᛉ

ᚼ

ᚱ

ᚼ

ᚷ

ᛖ

ᚢ

i
n
A
r
u
n
A
R|
A
r
A
g
e
n
ᚺ
ᚼ
ᛖ
ᚱ
ᚼ
ᛗ
ᚼ
ᛚ
ᚼ
ᚢ
ᛋ
ᛉ
h
A
e

r

A|

m

A

l

A

u

s

R

ᚢ

ᛏ

ᛁ

ᚼ

ᛉ

ᚹ

ᛖ

ᛚ

ᚼ

ᛞ

ᚼ

ᚢ

ᛞ

ᛖ

u

t

i

A

R|

w

e

l

A

d

A

u

d

e

ᛋ

ᚼ

ᛉ

ᚦ

ᚼ

ᛏ

ᛒ

ᚼ

ᚱ

ᚢ

ᛏ

ᛉ

s

A

R|

þ

A

t|

b

A

r

u

t

R

Raderna, som gå på tvären över stenen, börjande nedtill, ha här meddelats i motsatt ordning. Elfte tecknet i andra raden är svårläst, men bör av allt att döma tolkas som en *e*-runa. I en del enskildheter är översättningen av denna långa inskrift osäker. Huvudinnehållet kan dock antydas med orden (jfr Noreen, s. 375): »ärorunornas rad dolde jag här, trolldomens storrunor ... stum ... dödens den, som nedbryter detta (näml. minnesmärket)». Denna inskrift utlovar döden såsom straff åt den, som kunde drista sig att skada runstenen. Här utsäges sålunda vad som ligger dolt i norra inskriftens talmystiska anordning. Talvärdet av den södra inskriftens sex runrader är: 1) 8 + 11 + 10 + 23 + 14 (*hAidR*) + 4 + 1 + 9 + 22 (*runo*) + 4 + 22 + 9 + 1 (*ronu*) = 66 + 36 + 36 = 138; 2) 24 + 11 + 20 + 11 +8 + 11 + 5 (*fAlAhAk*) + 8 + 11 + 23 + 18 + 4 + 11 + 6 (*hAderA* + *g*) = 90 + 81 = 171; 3) 10 + 9 + 11 + 4 + 1 + 9 + 11 + 14 (*inArunAR*) + 11 + 4 + 11 + 6 + 18 + 1 (*ArAgeu*) = 69 + 51 = 120; 4) 8 + 11 + 18 + 4 + 11 (*hAerA*) + 19 + 11 + 20 + 11 + 1 + 15 + 14 (*mAlAusR*) 52 + 91 = 143; 5) 1 + 16 + 10 + 11 + 14 (*utiAR*) + 7 + 18 + 20 + 11 + 23 + 11 + 1 + 23 + 18 (*welAdAude*) = 52 + 132 = 184; 6) 15 + 11 + 14 (*sAR*) + 2 + 11 + 16 (*þAt*) + 17 + 11 + 4 + 1 + 16 + 14 (*bArutR*) = 40 + 29 + 63 = 132. Hela denna sidas talvärde är sålunda: 138 + 171 + 120 + 143 + 184 + 132 = 888 = 37 × **24** (rikedomsrunans tal, kombinerat med ett primtal). Den magiska runstenens hela talvärde är slutligen: 100 + 888 = 988 = 76 × **13**(det stora magiska krafttalet, som vi funnit ingå i så många bland de virtuosmässigt utförda runinskriptionerna från äldre tid). Att 76 är = 4 × 19 (Tors talTors tal finnes även på Gummarpstenen och ingår på en mångfald sätt i Stentoftensinskriften., kombinerat med människans), torde även ha varit av mystisk betydelse. För att till fullo förstå denna runstens magiska syfte böra vi beakta, att den varit ett gränsmärke»Stenen är rest i själva rågångsknuten mellan Björketorps, Leråkra och Listerby byar», meddelar v. Friesen, a. a., s. 5.. Det är ett urgammalt magiskt bruk att genom nedläggande av besvärjelser i gränsmärken ställa jordegendomen under gudomligt skyddJfr Westermarck, Ur sedernas historia, s. 148.. Stenen har sålunda tjänat ett dubbelt syfte: den hotade envar, som kränkte äganderättens märke, med döden (talsymbol 10) och den skulle åt jordägarna utverka den högsta gudamaktens skydd (talsymbol 13) och åt nejden rikedomens gåva (talsymbol 24). Att förbannelseinskriften är riktad mot norr, men lyckoskriften mot söder, torde helt säkert bero på hänsyn till magiens regler. Avb. 20. Blyertsteckning av Gummarpstenen i Cod. A.M. 369 fol.**62.** På Gummarp-stenen (förr kallad »stenen från Gommor») stod enligt en teckning, som blivit gjord före stenens försvinnande, på fyra olika sidor inristad följande runinskrift (en rad på varje sida, jfr avb. 20):

ᚺ

ᚾ

ᚦ

ᚢ

ᚹ

ᛟ

ᛚ

ᚾ

ᚠ

ᚼ

h

A

þ

u

w

o

l

A

f

A

ᛋ

ᚼ

ᛏ

ᛖ

s

A

t

e

ᛋ

ᛏ

ᚼ

ᛒ

ᚼ

ᚦ

ᚱ

ᛁ

ᚨ

s

t

A

b

A|

þ

r

i

a

ᚠ

ᚠ

ᚠ

f

f

f

Vissa runtecken äro dock på teckningen mer eller mindre otydliga. Med Ivar Lindquist, Galdrar, s. 68, supplerar jag första runraden med runan ᛉ (ʀ) och tolkar efter honom och v. Friesen inskriften: »Hathuwolf satte (ristade) tre stavar *f f f*». Allt talar för, att ett fall av fruktbarhetsmagi torde föreligga. De fyra rungruppernas talvärden äro: 1) 8 + 11 + 2 + 1 + 7 + 22 + 20 + 11 + 24 + 11 + [14] (*hAþuwolAfA*[*R*], sista runan supplerad) = 131; 2) 15 + 11 + 16 + 18 (*sAte*) = 60; 3) 15 + 16 + 11 + 17 + 11 (*stAbA*) + 2 + 4 + 10 + 3 (*þria*) = 70 + 19 = 89; 4) 24 + 24 + 24 (*fff*) = 72. Talvärdet av hela inskriften är sålunda 131 + 60 + 89 + 72 = 352 = 32 × **11.** Fruktbarhetsrunans tal (11) ingår sålunda i runtecknens totalsumma (då 32 = 8 × **4,** ingår även Tors tal däri). Härmed harmonierar den rent bokstavsmagiska fjärde raden, en formel, vars ristande framhäves såsom en tydligen magiskt kunnig persons handling. Denna formel består av rikedomsrunan upprepad trenne gångerJfr Lindquist, Galdrar, s. 69 och s. 104.. Rikedomen (talsymbol 24) har man tydligtvis väntat sig erhålla genom jordens fruktbarhet (talsymbol 11).

63. På Istaby-stenen läses en av 53 runor bestående inskrift. På ena sidan äro följande tvenne runrader inristade uppifrån nedåt, den första till höger och den andra till vänster (av*ār*-runan användes en från Björketorpstenens tecken ᚼ starkt avvikande variant ᛋ., jfr avb. 21 a och b):

ᛋ

ᚠ

ᚨ

ᛏ

ᛉ

ᚺ

ᛋ

ᚱ

ᛁ

ᚹ

ᚢ

ᛚ

ᚨ

ᚠ

ᚨ

A

f

a

t

R

|

h

A

r

i

w

u

l

a

f

a

ᚺ

ᛋ

ᚦ

ᚢ

ᚹ

ᚢ

ᛚ

ᚨ

ᚠ

ᛉ

ᚺ

ᛋ

ᛗ

ᚱ

ᚢ

ᚹ

ᚢ

ᛚ

ᚨ

ᚠ

ᛁ

ᛉ

h

A

þ

u

w

u

l

a

f

R

|

h

A

e

r

u

w

u

l

a

f

i

R

Avb. 21 a. Istabystenens framsida. Avb. 21 b. Istabystenens vänstra smalsida.

På andra sidan (jfr avb. 21 b) står raden:

ᚹ

ᚨ

ᚱ

ᛋ

ᛁ

ᛏ

ᚱ

ᚢ

ᚾ

ᛋ

ᛉ

ᚦ

ᛋ

ᛁ

ᛋ

ᛉ

w

a

r

A

i

l

|

r

u

n

A

R

|

þ

A

i

A

R

Enligt v. Friesen (a. a., s. 34) har man att tolka inskriften: »Efter Härjulf (är denna sten rest). Half Hjorulfsson ristade dessa runor.» Talvärdet av framsidans första runrad är: 11 + 24 +3 + 16 + 14 (*AfatR*Noreen, Aisl. Gr.[4], s. 380, har felaktigt *Afatr* i st. f. *AfatR*.) + 8 + 11 + 4 + 10 + 7 + 1 + 20 + 3 + 24 + 3 (*hAriwulafa*) = 68 + 91 = 159 = 3 × **53;** talvärdet av samma sidas andra runrad är: 8 + 11 + 2 + 1 + 7 + 1 + 20 + 3 + 24 + 14 (*hAþuwulafR*) + 8 + 11 + 18 + 4 + 1 + 7 + 1 + 20 + 3 + 24 + 10 + 14 (*hAeruwulafiR*) = 91 + 121 = 212 = 4 ×**53;** talvärdet av baksidans runrad är: 7 + 3 + 4 + 11 + 10 + 16 (*warAit*) + 4 + 1 + 9 + 11 + 14 (*runAR*) + 2 + 11 + 10 + 11 + 14 (*þAiAR*) = 51 + 39 + 48 = 138 = 6 × **23.** Stenens baksida döljer sålunda i sin inskrift ett demonskrämmande tal, detsamma, som dominerar i Kylverristningens gematriska anordning (jfr § 49). På framsidan visa båda rungrupperna samma slag av gematri: i båda fallen är det ett primtal och därtill just samma tal 53, som ingår i varje runrads summa. Såsom jag redan i ett flertal fall haft anledning att framhäva, är 53 i egenskap av primtal ett antidemoniskt tal (jfr § 19 och § 45, 5). Antalet av samtliga runor på stenen är dessutom **53** (15 + 22 + 16). Gematriska värdet av runstenens hela inskrift är: 159 + 212 + 138 = 509. Detta tal är ävenledes ett primtal, alltså antidemoniskt. Den magiska inskriften på stenen har tydligtvis anbragts i syfte att hålla trolldom och demoniska väsen borta från platsen. Stenen är rest såsom ett skydd över den döde Härjulfs vilostadJfr Magnus Olsen, Norges Indskrifter, s. 623 f., där de äldre, vid gravar anbragta runinskrifternas funktion att vara apotropeiska framhäves..

64. Ett mycket brydsamt problem erbjuder inskriften på Stentoften-stenen. Den egentliga meningen med inskriften ter sig trots flere högt förtjänta forskares tolkningsförslag fortfarande dunkel, och i sin helhet kan törhända denna runinskrift aldrig med någon högre grad av säkerhet dechiffreras, enär väl många runor icke äro fullt tydliga. Efter ett besök sommaren 1925 i Sölvesborg, i vars kyrka stenen numer förvaras, anser jag dock, att fem runrader, vilka tydligtvis bilda det egentliga innehållet i inskriften, med så gott som fullständig säkerhet kunna dechiffreras. Dessa fem rungrupper, vilkas läsning jag utan förutfattad mening fastställdeBlott i fråga om en detalj i femte raden avviker jag från den forskare, som senast mera ingående behandlat denna runsten, Ivar Lindquist, Galdrar, s. 92. vid min undersökning av stenen, ha vid en långtefteråt företagen gematrisk beräkning av de däri ingående talvärdena visat sig stå i talmystisk harmoni sinsemellan.

Mitt på stenen (jfr avb. 22) befinna sig fyra runrader, gående nedifrån uppåtEfter andra radens sista runa finnes ett hack i stenen. Måhända har detta gjorts vid inristningen, och bör det i så fall betraktas såsom ett skiljemärke. Runstenarna i Blekingegruppen ha dock eljest inga skiljepunkter utsatta.:

ᚾ

ᛁ

ᚢ

ᚺ

ᚼ

ᛒ

ᛟ

ᚱ

ᚢ

ᛗ

ᛦ

n

i

u

h

A

b

o

r

u

m

R

ᚾ

ᛁ

ᚢ

ᚺ

ᚨ

ᚷ

ᛖ

ᛋ

ᛏ

ᚢ

ᛗ

ᛦ

n

i

u

h

a

g

e

s

t

u

m

R

ᚺ

ᚾ

ᚦ

ᚢ

ᚹ

ᛟ

ᛚ

ᚼ

ᚠ

ᛦ

ᚷ

ᚼ

ᚠ

ᛊ

h

A

þ

u

w

o

l

A

f

R

ᛁ

g

A

f

ᛁ

A

ᚺ

ᚼ

ᚱ

ᛁ

ᚹ

ᛟ

ᛚ

ᚾ

ᚨ

ᛦ

ᛗ

ᚾ

h

A

r

i

w

o

l

A

f

R

|

e

|

A

Andra och tredje bokstaven från slutet äro rätt otydliga. De kunna emellertid knappast vara annat än en *e*- och en ʀ-runa. Läser man med v. Friesen andra tecknet från slutet såsom runan ᛗ (*m*), har man långt mindre stöd i den faktiska runristningen, än om man med Lindquist däri ser tecknet ᛖ (*e*). Jag har icke kunnat upptäcka något spår efter de linjer, som skilja en *m*-runa från en *e*-runa. Otydligheten hos ʀ-runan består däri, att blott vänsta sidostaven kan urskiljas, och att en motsvarande linje på andra sidan aldrig synes ha blivit inristad. Det är ju tänkbart, att man vid tiden i fråga vid snabb skärning i trä brukade förenkla runtecknet på detta sätt, vilket orsakat, att runristaren i ett fall kommit att använda en i stenskrift eljest icke brukad typ.

Talvärdet av första runraden är: 9 + 10 + 1 + 8 + 11 + 17 + + 22 + 4 + 1 + 19 + 14 (*niuhAborumR*) = 116; av

andra raden: 9 + 10 + 1 + 8 + 3 + 6 + 18 + 15 + 16 + 1 + 19 + 14 (*niuhagestumʀ*) = 120; av tredje raden: 8 + 11 + 2 + 1 + 7 + 22 + 20 + 11 + 24 + 14 + 6 + 11 + 24 + 11 (*hAþuwolAfʀ gAf A*)= 172; av fjärde raden: 8 + 11 + 4 + 10 + 7 + 22 + 20 + 11 + 24 + 14 + 18 + 11 (*hAriwolAfʀ e A*) = 160. Var och en av de fyra rungrupperna visar sig hava Tors tal, 4, dolt i talvärdesumman: 1) 116 = 29 × **4;**2) 120 = 30 × **4;** 3) 172 = 43 × **4;** 4) 160 = 40 × **4.** Talet 4 är visserligen ett av de lägre talen och ingår därför i en betydande del av alla tal (25 %); att emellertid fyra efter varandra följande rungrupper i en otvivelaktigt magisk inskrift visa gematri, byggd på detta tal, måste tolkas såsom en avsiktlighet. Avb. 22. Stentoften-stenen.Femte raden, som med runorna stående upp och ned löper tvärs över stenen ovanför de fyra nyss behandlade raderna och tillsammans med dessa bildar runstenens mittinskrift, består av följande 7 runor:

ᚢ

ᛋ

ᚾ

ᚢ

ᚺ

ᛚ

ᛖ

u

s

n

u

h

l

e

Andra runan från slutet, som icke uppmärksammats av v. Friesen, har Lindquist sökt tolka såsom en bindruna av en variant av *ār*-runan och en *t*-runa (jfr Galdrar, s. 94 f.). Vid en ingående undersökning av stenen har det varit mig och tvenne personer i mitt sällskap fullkomligt omöjligt att upptäcka mer än en (och denna till höger om huvudstaven befintlig) sidostav till andra runan från slutetDå denna rad på stenen står upp och ned, stämmer min iakttagelse i huvudsak med Lindquists, jfr Galdrar, s. 94: »Det till höger (det minsta) är otydligt, det till vänster fullt tydligt». Det mindre kritstrecket på avb. 22 skulle jag vilja eliminera.. I övrigt är detta tecken ingalunda otydligt. Man kan med fingret följa huvudstavens ränna och dess tillbakavikande i en med densamma vinkelbildande sidogren. Tecknet är blott något mindre kraftigt inhugget än angränsande runor och har därför av v. Friesen tolkats som en ofullbordad ansats. Det stora avståndet mellan ᚺ och ᛖ (jfr fig. 12 i a. a.) låter dock redan en misstanke uppstå, att ytterligare ett tecken funnits i rungruppen. Den av mig undersökta fördjupningen i stenen kan otvunget förklaras såsom en därstädes inhuggen *l*-runa. Talvärdet av denna femte runrad, läst såsom *usnuhle,* är: 1 + 15 + 9 + 1 + 8 + 20 + 18 = 72 = 3 ×**24.** Denna runkombination ter sig snarast som en magisk bokstavsformel, som i så fall endast talsymboliskt torde höra samman med de fyra tidigare behandlade raderna. Liksom dessa visar den sig ävenledes ha talet 4 dolt i sin talvärdesumma, 72 är även = 18 × **4.** (Det kan

anmärkas, att även Lindquists förslag med en lätt modifikation, *nuhte* i st. f. *nuhAte,* kan bringas i harmoni med fyrtalsmagien. Talvärdesumman blir vid denna läsning 68 = 17 × 4.) Varje rad i inskriftens huvudparti består sålunda av en rungrupp, som innehåller talet 4, Tors tal, i sin gematriska summa. Beträffande antalet runor finna vi ävenledes en matematisk regelbundenhet. De fyra rad efter radstående rungrupperna bestå av 49 = 7 × 7 tecken, och den därefter följande magiska formeln *usnuhle* ävenledes av 7 tecken. Det hela består sålunda av 56 = **4** × 2 × 7 tecken. Talvärdet av hela mittinskriften är 640 (568 + 72) =**4** × **4** × **4** × 10 (jfr s. 62).

Kring mittinskriftens fem rader löper en runslinga, vari flere tecken icke äro tydligt skönjbara, men vars allmänna mening är fullt begriplig. Denna del av inskriften kungör, att »kraftrunor» blivit inristade och att den, som dristar sig att nedbryta stenen, hotas med död genom magisk konst (jfr Björketorpstenens inskrift, § 61). Att uträkna talvärdet hos denna del av inskriften är, så vitt jag kan se, för närvarande en olöslig uppgift. Då c. 8 runtecken äro mer eller mindre svårtydda, äro de osäkra faktorerna alltför många.

Vad innebörden i den ovan meddelade mittinskriften beträffar, synes det mig så gott som otvivelaktigt, att vi här ha att göra med en galderartad dikt. Redan Bugge har uppställt detta inskriftsparti i versraderNorges Indskrifter, s. 23., och Ivar Lindquist har i sin förtjänstfulla studie Galdrar, s. 96 ff., påvisat verstekniska överensstämmelser med den för galderartade dikter av gammalt brukade formgivningen. Helt kan jag dock icke ansluta mig till hans tolkning. I femte raden *usnuhle* ha vi enligt min mening, såsom ovan nämnts, snarast att se en magisk formelJämförlig är runföljden *AAllAtti* på vävbrickan från S:t Mikael (jfr § 65, 2)., som bör avskiljas från det övriga, med vilket den endast talmystiskt hänger samman. Tredje och fjärde runraden läser jag:

*hAþuwolAfR gAf A(r) hAriwolAfR e A(r)*Sannolikt har neutraländelsen *-a* fallit redan något före sen urnordisk språkperiod, jfr min skrift Zur Geschichte des indogermanischen Neutrums, s. 49 ff. (Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund, Årsberättelse 1925—1926).

Jag förmodar nämligen, att vi icke blott med v. Friesen och Lindquist ha att uppfatta slutrunan i tredje raden, utan även *A*-runan i slutet av fjärde raden såsom en lönnruna, avsedd att utläsas med hela namnet och icke blott med dettas begynnelseljud. I det föregående *e* ser jag beteckningen för ett senurnordiskt *ǽ* 'alltid, städse' (jfr skrivningen *gestumR* med *e* för *æ,* analogiskt

inkommet efter andra paradigmformer med ljudlagsenligt omljud i stammen). Skrivningen *a* för *ǽ* 'alltid' har man förmodat på en brakteat från Overhornbæk (n:r 30, jfr Jóhannesson, Grammatik der urnordischen Runeninschriften, § 36, anm. 2). I fråga om de båda begynnelseraderna syns det mig tilltalande att med Axel KockJfr Arkiv f. nord. filol. 27, ny följd 23, s. 2 ff. läsa *niu* '9' och i resten av raden i båda fallen se ett sammansatt ord. Härigenom få vi en konstfullt allittererad strof: ***n****iu* ***h****AborumR* ***n****iu* ***h****agestumR* ***h****AþuwolAfR gAf* ***A****(r)* ***h****AriwolAfR* ***e*** ***A****(r).* Att ge en fullt övertygande tolkning av de båda orden *hAborumR* och *hagestumR* är jag visserligen icke i stånd till. Skall det föregående *niu* tolkas såsom betydande 'nio', är tydligtvis det övriga sammansatta substantiv (kanske bildade såsom kenningar för tillfället i fråga), vilka parallellistiskt motsvara varandra i galdern. Dessa ords senare sammansättningsled kunna vi med större eller mindre sannolikhet bestämma: *-borumR* kan man lämpligen med v. FriesenJfr a. a., s. 46; i anslutning till Herzberg, Glossar til Norges gamle Love, har v. Friesen närmast tänkt sig *gestr* i betydelse av 'hirdman' (»medlem af det kongelige konstabelkorps»). tolka såsom 'åt söner' och *-gestumR* såsom 'åt gäster'. Första sammansättningsleden *hA*(*ha*)- kan emellertid förstås på åtskilliga sätt, och detta gör en rekonstruktion av den ursprungliga meningen ytterst vansklig. Senurnordiskt *hā-* torde fonetiskt med Axel Kock kunna återföras på ett äldre **hanha-* (om dylika kontraktioners kronologi jfr nedan). I detta fall låge det enligt min mening närmast till hands att däri se ett ortnamn (med ursprunglig betydelse 'träd' eller 'skog'). Jag skulle dock såsom en preliminär konjektur vilja framställa en förmodan om, att *hā-* i detta fall skulle kunna vara uppkommet av ett äldre urnordiskt **hawa-* med betydelse 'hög' (jfr *Hå-* i *Hå-tuna* etc). Från en ej avlägsen senurnordisk språkperiod ha vi belägg på den fullt analoga kontraktionen **nawi- nā-* i *nAseu* (< **nawi-saiwi*) på Eggjumstenen (jfr även kontraktionen *-spā,* i

runskriften -*sbA*, ur äldre **spahō* på Björketorpstenen). Då det i detta fall utan tvivel ärfråga om en magisk dikt, syns det mig böra tagas under övervägande, om icke *hā-* syftar på guden Oden (märk: 9 + 9 = 18, Odens tal). En av dennes benämningar i den fornisländska mytologien är ju *Hár* (< **hawaR*) 'den höge' (jfr Gylfaginning 27). Den fyrradiga runstrofen skulle i så fall kunna tolkas på följande sätt: »Åt nio söner av Hár, åt nio gäster hos Hár gav Hathuwolf äring, Hariwolf städse äring.» Med »söner av Hár (Oden)» skulle i detta sammanhang avses »män av furstlig börd» och med »gäster hos Hár», att dessa nio män »gått till Oden», d. v. s. avlidit och nu vistades i Valhall. Man skulle kunna tänka sig, att de efterlevande genom att åberopa den magiska hjälp, tvenne avlidna sakralt framstående konungar lämnat deras ättefäder, sökt skaffa sig god äring genom resande av en runsten, där denna förgångna välmaktstid hugfästesDetta i närmaste anslutning till Lindquist, som a. a., s. 171, antar, att runstenen är rest för att frambesvärja lycka med årsväxten i en tid av missväxt. Att stenen, såsom Lindquist antagit, rests av Hathuwolf för att hugfästa egen och en avliden medkonungs äringslycka, kan måhända även vara fallet. Enligt min tolkning har i varje fall den före Hathuwolf avlidne Hariwolf haft den större äringslyckan (jfr *e Ar*).. Jag understryker emellertid än en gång, att jag betraktar denna tolkning endast såsom en preliminär konjektur. Jag håller det icke för uteslutet, att en bättre tydning kan bli funnen, eller att en redan framställd åsikt törhända kan på fler punkter än min egen ha träffat det rätta. Ivar Lindquists tolkning av de båda första versraderna såsom: »Åt nybyggarna, åt nykomlingarna» ger otvivelaktigt en mindre dunkel mening än den tydning jag lämnatHa vi att göra med en magisk dikt, kan emellertid en viss dunkelhet och ordkarghet snarare vara ett *criterium veri* än motsatsen.. Förutsättningen för Lindquists uppfattning av Stentoftensinskriftens tillkomst är emellertid en folkvandringshypotes, som blott en filologiskt skolad historiker, specialiserad på tidsperioden i fråga har förutsättningar att klart bedöma. Att Lindquistsuppfattning av mittinskriften såsom en galderdikt är riktig, finner jag höjt över varje tvivel. Ha vi att göra med en galder, är det emellertid av stort intresse att undersöka, vilken talsymbolik, som kan ligga dold i dess ordsumma (jfr kap. 3). Medräkna vi trollformeln, få vi en följd av elva ord, om vi följa mitt tolkningsförslag: 1) *niu,* 2) *hAborumR,* 3) *niu,* 4) *hagestumR,* 5) *hAþuwolAfR,* 6) *gAf,* 7) *A*(*r*), 8) *hAriwolAfR,* 9) *e,* 10) *A*(*r*), 11) *usnuhle.* Alltså lika många ord som talet för runan *ār* ('äring, gott år'), vilket är 11 (jfr § 27). Att konungarna i det hedniska norden ansågos äga makt att förskaffa riket god årsväxt, har utförligt framhävts av v. Friesen, Lindquist m. fl. (jfr a. a.). Allt tyder på, att syftet med Stentoftenstenen varit att genom galderkonst och runmagi framkalla fruktbarhet i nejden. Att Tors tal (liksom fallet är på Gummarpstenen, jfr § 62) ligger dolt i centralinskriftens gematriska schema, stämmer med ett dylikt syfte. Tor var såsom herre över åska och regn en mäktig fruktbarhetsgud och har i norden dyrkats såsom sådan. »Tor härskar i luften och råder över åska och blixt, vind och regn, klart väder och gröda», säger Adam av BremenDe hamburgska biskoparnas historia IV 26, 27.. Aven Oden hade såsom vindgud en viss relation till årets grödaEnligt Heimskringla bådo nordborna till Oden vid midvintersoffret för god skörd kommande år, och Olof Trätälja gavs åt Oden »för att få gott år». Jfr om Oden-Wodan såsom fruktbarhetsgud ytterligare Mogk, Germanische Mythologie, s. 109., dessutom har han varit stormännens och de runkunniges främste gud. Det elfte ordet i fruktbarhetsgaldern, trollordet *usnuhle* har, såsom jag redan nämnt, talvärdet 72, vilket är en kombination av Tors och Odens tal (4 × 18). Kunde vi uträkna talvärdet av Stentoftenstenens samtliga runtecken, skulle vi sannolikt finna gematri, byggd på ett Odenstal (18 eller 9). Med materialet sådant det nu föreligger kan man emellertid knappast ens med krav på relativ sannolikhet inlåta sig på denna uppgift.

65. Vi ha nu skärskådat de viktigaste magiska inskrifterna från de äldre runornas period. De ovan behandlade 18 runinskriptionerna ha visat sig vara av så pass invecklad bokstavsmystisk natur, att deras avsiktliga anordning i enlighet med ettvisst matematiskt schema ligger i öppen dag för den, som tyder dem med hänsyn till den äldre runradens talvärdeserie. Emellertid föreligga åtskilliga runinskrifter från den yngre futharkens tid, vilka äro av omisskännlig magisk karaktär. Att uttömmande beskriva och tolka dylika, kan naturligtvis icke ingå i detta arbetes syfte. En blick på vissa av dessa runminnesmärken kan emellertid redan på vår undersöknings nuvarande stadium vara av instruktivt intresse. Inför denna grupp av magiska ristningar ha vi att ställa oss frågan: Har måhända en ny magi, som fotats på den nya runradens 16-tal, uppstått — eller har det gamla räknesättet i enlighet med de ursprungliga 24 runtalen tack vare traditionens makt dock hållit sig, trots skriften blott betjänat

sig av 16 tecken? Jag kan för närvarande icke definitivt taga ställning till dessa båda alternativ. Jag vill blott framhäva, att det ena icke nödvändigtvis behöver utesluta det andra. Det kan icke anses orimligt, att en magi med ny teknik kunnat uppstå, om vilken det i så fall gäller att i framtiden komma underfund, men det är ävenledes tänkbart, ja högst sannolikt, att det gamla räknesättet på sina ställen, uppburet av en seg traditions tilltro till det uråldrigas makt, levat kvar en god bit in i den yngre futharkens tidsålder. Frånsett Rökstenens inskrift, som på grund av sin betydande längd och det ej ringa antalet av brydsamma detaljer icke kan underkastas en analys i detta arbete, har jag iakttagit virtuosmässigt genomförd forngermansk rungematri i följande tvenne inskrifterDen i § 45, 3 behandlade skadedikten synes ha tillkommit blott med hänsyn till ordräkning och sedan inristats med tillämpning av den enkla runräkningsmetoden., utförda uteslutande med den yngre runradens tecken. Avb. 23 a. Koppardosan från Sigtuna.

1. På den s. k. Sigtuna-dosan (avb. 23 a) finnes en runinskrift av yngre typ, som v. Friesen i en uppsats i Fornvännen, 1912, s. 6 ff., läst på följande sätt (jfr avb. 23 b):

fuhl × *uAluA* × *slAit* × *fAluan* × *fankAuk* × *anasAu(k)A* (Jag transskriberar här enligt det system, som användes i fråga om äldre runor, v. Friesen, a. a., har *a* såsom omskrivning för *ár*-runan och *ą* för *áss*-runan.)

Enligt v. Friesen (jfr även Magnus Olsen, Troldruner, s. 18) bilda dessa ord en vers, som tolkas: »En fågel sönderslet den likbleke rövaren; man såg på asgöken, hur han svällde». Det rör sig uppenbarligen om ett magiskt hot mot den, som till äventyrs kunde fördrista sig att stjäla det värdefulla kopparkärlet och den däri förvarade vågen.

Talvärdet av den magiska raden, beräknat efter runtecknens nummer i den ursprungliga runradsföljden är: 53 (24 + 1 + 8 + 20 = *fuhl*) + 44 (1 + 11 + 20 + 1 + 11 = *uAluA*) + 72 (15 + 20 + 11 + 10 + 16 = *slAit*) + 68 (24 + 11 + 20 + 1 + 3 + 9 = *fAluan*) + 58 (24 + 3 + 9 + 5 + 11 + 1 + 5 = *fankAuk*) + 58 (3 + 9 + 3 + 15 + 11 + 1 + 5 + 11 = *anasAu[k]A*) = 353. Lägges härtill talvärdet av 5 enkla skiljetecken (korset bildar en enhet), få vi talet 358 = **2** × 179, en tydligen demonisk talkombination (179 är ett primtal). Härmed stämmer, att framför den här behandlade magiska inskriften och en i övre skålen inristad ännu längre mening, vars mittparti är oläsligt, står en stor tursruna av ålderdomlig form. Dennas talvärde är **2.** Då inskriften dessutom består av 4 × 10 tecken, har isrunans magiska makt ävenledes åkallats. Sannolikt har även den övre runraden, ehuru den icke innehåller en magisk vers, varit så anpassad, att föremålets hela inskrift dolt ett demoniskt eller ett dödande tal.

2. Av otvivelaktig magisk art är runinskriften på vävbrickan från S:t Mikael i Lund, vilken påträffats i en grav från 1200-talet, vari sannolikt en kvinna blivit jordad. Sedan Emil OlsonJfr Fornvännen, 1908, s. 14 ff. lämnat ett förslag till läsning och tolkning av denna inskrift, har densamma ägnats en ingående undersökning även av Magnus OlsenChristiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger, 1908, n:r 7., som först gjort det helt säkert riktiga antagandet, att den Avb. 23 b. Inskriften på koppardosan från Sigtuna.runristade plattan begagnats vid vävning — det runristade föremålet har tänkts äga makt »att väva sorg». Inskriften återgives här i translitteration (runorna, som äro av sen typ, kunna studeras på avb. 24):

skuArAR : ikimAr : AfA : man : m͡n : krAt: AAllAtti :

Första runan i fjärde gruppen är blott synlig till sin undre del, men man har ingen anledning att tvivla på, att tecknet varit en *m*-runa. Både före och efter trollformeln *AAllAtti* står ett av tvenne punkter bestående skiljemärke. Det senare ha Olson och Olsen icke aktat nödigt att utsätta vid sin transskription. Då i bokstavsmystiken ett skiljetecken mer eller mindre spelar en avgörande roll, då det gäller att fastslå hela inskriftens magiska syfte, har jag år 1925 noggrant undersökt det i Kulturhistoriska museet i Lund förvarade originalet och med full bestämdhet kunnat konstatera, att skiljemärkena, vart och ett bestående av tvenne prickar, äro sjuI uppsatsen »Om runor och magi», offentliggjord i Studier tillägnade Josua Mjöberg den 11 september 1926 (c. ett år efter det att jag i ett föredrag behandlat denna inskrift) har Torsten Wennström utan kännedom om min åsikt kommit till samma resultat i fråga om skiljetecknens antal (jfr a. a., s. 261). (det sjunde tecknet synes för övrigt även på reproduktionen, jfr avb. 24). De första sex rungrupperna bilda en mening, som i anslutning till

Olson och Olsen med Hjelmqvist kan tolkas såsom »Sigvors-Ingemar skall få minJfr Hjelmqvist övertygande utredning om magiska bruk för att överföra eget lidande på andra »Till runinskriften på vävplattan från Lund» i Studier tillegnade Esaias Tegnér den 13 jan. 1918, 388 ff., särskilt s. 390 ff. gråt». Talvärdet av de på plattan inristade tecknen bör (under förutsättning att gammal tradition i fråga om runtalen iakttagits) vara följande: 61 (15 + 5 + 1 Avb. 24. Vävbrickan från S:t Mikael i Lund.+ 11 + 4 + 11 + 14 = *skuArAR*) + 59 (10 + 5 + 10 + 19 + 11 + 4 = *ikimAr*) + 46 (11 + 24 + 11 = *AfA*) + 31 (19 + 3 + 9 = *man*) + 28 (19 + 9 = *mn,* en bindruna) +36 (5 + 4 + 11 + 16 = *krAt*) + 115 (11 + 11 + 20 + 20 + 11 + 16 + 16 + 10 = *AAllAtti*) = 376. Lägges härtill talvärdet av skiljetecknen, vilket bör vara 14 (= 2 × 7), fås talet 390 = 3 × 10 ×**13.** Detta är samma tal, som det vi funnit dolt i samtliga teckens talvärdesumma på guldhornet från Gallehus (jfr § 47). I detta tal ingår vid sidan av det stora magiska krafttalet 13 även talet 10, dödens och skadegörelsens tal (jfr § 61). Dessutom består inskriften av 39 = 3 × **13** tecken (32 runtecken — därav en bindruna — och 7 skiljetecken). Den använda magiska tekniken, kombination av talet 39 med isrunans tal 10, passar sålunda fullständigt till det syfte, som kan utläsas ur inskriftens ord. Den det hela avslutande trollformelns talvärde 115 är = 5 ×**23** och äger sålunda inom sig dolt ett demonbetvingande tal, dagrunans talsymbol. Liksom i Guldhornets inskription och i Vadstenabrakteatens futharkrad finna vi magi med talen 13 och 23. Åtskilligt synes sålunda tala för, att urgammal runmagi i hemlighet levat kvar ett par århundraden efter kristendomens införande i nordenEtt annat exempel är en av Wennström i den i not 1, s. 182, citerade uppsatsen beskriven och tolkad runamulett från Maria Magle i Lund. Dess talvärde är, om man räknar med gamla magiska runtal: 10 + 9 + 1 + 5 + 11 + 20 + 1 + 2 + 11 (eller 5?) + 4 + 15 = 89 (eller 83?). I båda fallen få vi såsom resultat ett primtal, vilket stämmer med en amuletts syfte att skydda mot trolldom. Att det kristna korset tillfogats, har paralleller inom anglosaxiskt område, jfr § 69..

B. INSKRIFTER AV MAGISK (ELLER SANNOLIKT MAGISK) KARAKTÄR, HOS VILKA BLOTT ENKLARE GEMATRI KAN PÅVISAS ELLER LÅTER SIG FÖRMODA.

66. Ovan har jag (§§ 47—65) skärskådat 20 inskrifter (därav tvenne med yngre runor), vilka tack vare en ofta nog ytterst komplicerad bokstavsmagisk teknik på ett enligt min mening evident sätt visa, att den gamla nordiska runmagien icke blott, som man hittills antagit, bestått i att utvälja ett visst magiskt lämpligt antal av runtecken, utan fastmera huvudsakligen varit en virtuosmässigt utvecklad gren av senantikens gematri (»bokstavsvägning»,summering av tecknens bokstavsvärden). Då i runmagien strängt taget varje tal från 1 till 24 haft sin magiska betydelse och därför kunnat läggas till grund för anordningen av en talmystisk inskription, kunna inskrifter med enklare gematri icke i egentlig mening tjäna såsom bevismaterial för min teoris riktighet. Därmed är emellertid icke sagt, att en undersökning av runminnesmärken av dylik typ skulle sakna all betydelse. Om vi genom analys av en serie första rangens magiska inskrifter lyckats fastställa det bokstavsmystiska system, som använts av de äldsta germanska runmästarna, är det naturligtvis av icke ringa intresse att se efter, vad mening vi kunna leta fram ur andra magiska inskriptioner. I åtskilliga fall bör det då visa sig, att det talvärde, som med användande av samma system kan utläsas ur dessa enklare eller delvis defekta inskrifter, står i en rätt god överensstämmelse med det runbärande föremålets syfte eller andemeningen i det ord eller den ordgrupp, som ristats på detsamma.

67. Fackmän torde vara ense om, att huvudmassan av följande inskrifter haft eller kunna ha haft magisk innebörd:

1. På en »köttkniv» av ben, som sannolikt tjänat ett rituellt syfte, funnen i Fløksand i Norge, stå 10 runtecken inristade. Liksom i regeln i det följandeUndantag göres blott, då på grund av tvivelsmål i fråga om vissa detaljer runtecknens utseende måste närmare diskuteras. återgiver jag runskriften i translitteration: *lina laukaR a.* En

avbildning av originalet finnes i Norges Indskrifter, s. 649. Runtecknen, som gå från höger till vänster, visa inga tomrum mellan orden. Fjärde runan är upptill skadad, och den sista visar en något avvikande variant till den form av *a*-runa, som brukats i föregående ord. Med Magnus Olsen läser jag den dock utan tvekan som ett *a.* Inskriften består sålunda av ordet *lina* 'lin' och ordet *laukaʀ* 'lök', vartill sannolikt av gematriska skäl fogats en *a*-runa. De två sista runorna i *laukaʀ* ha sammanförts i en bindruna, så att inskriften kommit att bestå av 10 runor (jfr Björketorpstenens norra inskrift, § 61). Lin och lök voro betydelsefulla ingredienser i den grekisk-romerska senantikens mystiska bruk och den forntida främre orientens magiska riter. Herodotos berättar, att i Egypten prästerna endast fingo bära kläder av linne och att landets befolkning vid besök itemplen måste avlägga sina yllemantlar och träda in i helgedomen blott klädda i linnerockarJfr Lindskogs översättning, del 1, s. 120 och s. 136.. Ammianus Marcellinus berättar om en högförräderiprocess under kejsar Valens' regering år 371 e. Kr., som fördes mot tvenne romare, vilka genom trolldom sökt utröna den kommande kejsarens namn, och meddelar vissa för studiet av magien intressanta detaljer, varav det framgår, att de båda herrarna vid begagnandet av ett spådomsinstrument, där alfabetets 24 tecken funnos inristade, haft heliga kvistar i händerna och varit klädda i linnekläderJfr härom Martin P:n Nilsson, Den romerska kejsartiden 2, s. 422, och Dornseiff, Das Alphabet, s. 154.. I norden var linet helgat åt Frigg, och linfrön ha ansetts som ett osvikligt medel mot spökenJfr Henriksson, Växterna i de gamlas föreställningar, seder och bruk, s. 84 och s. 88.. Lika urgammal och betydande är lökens roll inom religion och mystik. I en fornbabylonisk besvärjelse omnämnes avskalandet av en lök blad för blad som en sakral handlingJfr Främmande religionsurkunder 3, s. 176.. Plutarchos berättar i sin skrift »De Iside» om Mazdas dyrkare, alltså Mithra-religionens nära anförvanter, att de övade trolldom genom att i en mortel sönderstöta en slags lök under åkallan av Hades (Ahriman) och mörkretJfr Cumont, Die orientalischen Religionen, s. 225.. Den fornnordiska litteraturen ger också flera belägg på lökens magiska användningT. ex. Sigrdrífomál i Eddan och kap. 8 i Volsungasagan.. Ännu i sen tid har löken spelat en roll såsom apotropeiskt medel i europeisk folktro. GrimmDeutsche Mythologie[3], s. 1031 (efter Vuk). berättar, att det bland den serbiska allmogen varit ett vanligt bruk att smörja bröst och axlar med lök (»Knoblauch») för att skydda sig mot häxor. Tron på lökens skyddande makt mot demoner, trolldom och den onda blicken är för övrigt spridd i hela EuropaJfr Scheftelowitz, Die altpersische Religion und das Judentum, s. 83, och Gessmann, Die Pflanze im Zauberglauben, s. 53.. Magnus Olsens förmodan, att lökens magiska betydelse på nordiskt område skulle ha varit av speciellt erotisk art, synes mig icke kunna ledas i bevisJfr Linderholm, Nordisk magi, Sv. landsmålen, 1918, s. 81 f.. Även i norden torde lök liksom lin ha varit ett magiskt skyddsmedel över huvud taget. — Skrev mandärför såsom i detta fall namnen på lin och lök och fogade därtill den åt asagudarna helgade *a*-runan, har det uppenbarligen varit för att erhålla en magisk formel ägnad att skydda ett rituellt redskap. Den magiska kraften hos en dylik inskrift bör emellertid även ha legat i tecknens talvärde. Detta är: 42 (20 + 10 + 9 + 3 = *lina*) + 46 (20 + 3 + 1 + 5 + 3 + 14 =*laukaʀ*) + 3(*a*) = 91, vilket är 7 × **13.** Alltså en ytterst kraftig magisk talkombination.

Avb. 25. Brakteaten från Tjurkö. 2. På brakteaten n:r 71, från Börringe i Skåne, avbildad hos Stephens, Handbook, s. 192, finnes inskriften *laukaʀ* och på en rad för sig rungruppen *tanulu : aa.* Sista runan har man, suggererad av den ofta förekommande magiska rungruppen *alu,* velat läsa som ett *l.* Det finnes dock tvenne skönjbara sidostavar. Ehuru den undre är nog så svag, torde man knappast med Bugge, Norges Indskrifter, s. 164, ha rätt att anse den »betydningsløs». Talvärdena i de båda runraderna äro: i den första: 20 + 3 + 1 + 5 + 3 + 14 = 46 = 2 × **23** (ett anti-demoniskt tal), i den andra: 16 + 3 + 9 + 1 + 20 + 1 + 2 + 3 + 3 = 58 = 2 ×**29** (en demonisk talkombination, 29 är ett primtal). Det helas talvärde blir: 46 + 58 = 104 = 8 × **13** (det stora magiska krafttalet).

3. På en brakteat från Själland, n:r 20 hos Stephens, står med från höger till vänster löpande runtecken inskriptionen *salusalu.* Att en dylik ljudkombination måste vara av magisk art, har jag redan i det föregående framhävt (jfr *tuwatuwa* § 48). Runornas talvärde är 78 (15 + 3 + 20 + 1 = 39, upprepat två gånger) = 6 ×**13.** Alltså åter det stora magiska krafttalet.

4. På den bekanta brakteaten från Tjurkö i Blekinge (Stephens n:r 25) löper längs kanten i cirkelrund tvenne rungrupper, som avgränsats från varandra genom tvenne skiljemärken, det ena bestående av två, det andra av tre

rundlar (jfr avb. 25). Runorna äro tydliga och klara (en av dem — n:r 9 från slutet, varom närmare nedan — är dock skadad i toppen):

ᚺ

ᛖ

ᛚ

ᛞ

ᚨ

ᛉ

ᚲ

ᚢ

ᚾ

ᛁ

ᛗ

ᚢ

ᛞ

ᛁ

ᚢ

...

ᚹ

ᚢ

ᚱ

ᛏ

ᛖ

ᚱ

ᚢ

ᚾ

ᛟ

ᛉ

ᚨ

ᚾ

ᚹ

ᛚ

ᛚ

ᚺ

ᚨ

ᚲ

ᚢ

ᚱ

ᚾ

ᛖ

‥

h

e

l

d

a

ʀ

|

k

u

n

i

m

u

d

i

u

w

u

r

t

e

|

r

u

n

o

ʀ

|

a

n

|

w

l

l

h

a

k

u

r

n

e

Man har tolkat denna inskription (jfr Noreen, s. 389) såsom: »Hjald åt Kunimund (jfr gammaltyskt *Chunimunt*) gjorde runorna på det välska (d. v. s. romerska) kornet (= guldet, skatten)». I den egendomliga runföljden *wllha-* har man sett ett genom fel i stämpeln förvanskat *walha-* (jfr Wimmer, Die Runenschrift, s. 213). v. Friesen, som underkastat denna brakteat en sorgfällig granskning, ger en ännu naturligare förklaring: »När brakteatens pärlkant pålöddes ha topparna av runorna från *e* i *wurte* till sista *a* i *walha* något skadats därigenom, att kanten smält av hettan och hoppressats i riktning in mot brakteatens mitt. Härvid har särskilt första *a* i *walha* blivit

lidande» (Lister- och Listerbystenarna, s. 65, not 1). En gematrisk undersökning av runinskriften bestyrker denna läsart. Det visar sig nämligen, att talmystiken väl passar för en krigare. En dylik eller dennes son torde ha burit brakteaten såsom amulett. »Skatten till »foederati» utgick i säd och guld, förmodligen efter behov i det ena eller det andra eller båda delarna; jfr Schmidt Allgem. Gesch. der germ. Völker s. 117 ff. **walhakorna* 'romar-säd' torde ha varit den tekniska termen bland germanerna för denna tribut», säger v. Friesen i det ovan citerade arbetet (s. 65, not 2). Första rungruppens talvärde är: 86 (8 + 18 + 20 + 23 + 3 + 14 = *heldaʀ*) + 79 (5 + 1 + 9 + 10 + 19 + 1 + 23 + 10 + 1 = *kunumudiu*) = 165 = 15 × 11; andra rungruppens: 46 (7 + 1 + 4 + 16 + 18 = *wurte*) + 50 (4 + 1 + 9 + 22 + 14 = *runoʀ*) + 12 (3 + 9 = *an*) + 78 (7 + 3 + 20 + 8 + 3 + 5 + 1 + 4 + 9 + 18 = *walhakurne*) = 186 = 31 × 6. Talvärdet av det hela är: 165 + 186 + 5 (skiljetecknens talvärde) = 356. Detta tal är 89 × **4,** vilket var Tors tal, och vi veta, att de germanske legosoldaterna i Roms tjänst framför allt hyllade Hercules-Tor. Normannernas historieskrivare Dudo förtäljer även, att nordborna, då de skulle draga i härnad, offrade till TorJfr A. Bugge, Vikingerne 2, s. 66.. Talet 356 är ett tydligt Torstal, 89 är nämligen ett primtal. Sannolikt föreligger i denna runinskrift ett fall av virtuosmässig gematri, d. v. s. även de olika undergrupperna av runor kunna ha talmystisk betydelse: 11 är icke blott fruktbarhetens, utan även Frös heliga tal, och Frö anropades som skyddare i strid (jfr § 40, 11). »Frös lek» var hos de norröna skalderna liktydigt med »kamp»Jfr A. Bugge, a. a. 2, s. 49.. Talet 6 torde ha varit Njords tal,men det var även gåvans tal (jfr § 22), och brakteaten torde att döma av inskriften förfärdigats för att skänkas åt Kunimund. Frö och Njord hörde för övrigt nära samman. Alldeles påtagligt är dock icke här det virtuosmässiga draget, jag har därför icke behandlat denna inskrift i föregående avdelning. Anmärkningsvärt är i varje fall, att runtecknen i sig dölja de heliga talsymbolerna för nordbornas trenne edsgudar: Njord och Frö samt Tor.

5. På en brakteat från Fyn (avb. i Atlas, s. 116, och diskuterad i Linderholms arbete »Nordisk magi», Sv. Landsmålen 1918, s. 76) finnes följande inskrift, som icke rimligtvis kan ha annat än talmystiskt syfte: *gil,* ett trekantigt magiskt märke och därpå *tbllll.* Talvärdet av denna inskription är 36 (6 + 10 + 20 = *gil*) + 113 (16 + 17 + 20 + 20 + 20 + 20 = *tbllll*) = 149 (ett primtal). Amulettens syfte bör ha varit att skydda mot trolldom (jfr nedan).

6. På en i Nordhuglen i Norge funnen runsten från tiden omkring år 400, vilken av allt att döma en gång varit rest som bautasten (jfr Magnus Olsen i Norges Indskrifter, s. 606, där även avbildning finnes), läses med tydliga runorVid sidan av sista *i*-runan skönjes en fördjupning, som dock torde sakna betydelse. följande runrad, inristad från höger till vänster: *ek gudija ungandiʀ i h* (varmed skriften på grund av bortbrytning av ett stycke av stenen slutar). Mellanrum mellan orden saknas. Med en viss sannolikhet kan man törhända dock (jfr Noreen, s. 383) rekonstruera texten. Slutet bör väl vara: *i hugulu* (jfr stenens fyndort). Beräknas talvärdet av detta, få vi talet 199 = 23 (18 + 5 = *ek*) + 54 (6 + 1 + 23 + 10 + 11 + 3 = *gudija*) + 75 (1 + 9 + 6 + 3 + 9 + 23 + 10 + 14 = *ungandiʀ*) + 10 (*i*) + 37 (8 + 1 + 6 + 1 + 20 + 1 = *hugulu*). Talet 199 kan icke jämnt delas med något tal högre än 1. En inskrift med detta tal måste sålunda ha ansetts äga trolldomsavvärjande kraft. Detta stämmer med ordens innebörd: »Jag prästen (i Huglen), som icke kan träffas av trolldom» (rörande talet 1 jfr § 40, 1 och § 45, 5). Att här en magisk inskription föreligger, låter oss redan ordens innehåll förstå.

7. På en norsk bautasten från tiden omkring år 500, funnen i Kjølevig, läses följande inskrift (jfr Noreen, s. 381), bestående av tre rader (utan ordskillnad): *hadulaikaʀ* — *ek hagustadaʀ* —*h͡laaiwido magu minino,* vilket tolkats: »Hadulaik (vilar här). Jag Hagustald höglade min son» (jfr Bugge, Norges Indskrifter, s. 276, avb. på s. 270 och s. 271). Genom att de första runorna i tredje raden sammanförts till en bindruna har inskriften kommit att bestå av 40 runor, utan tvivel ett magiskt tal (10 × 4, jfr bruket att viga runor på monument åt Tor i senare tider). Den egendomliga stavningen torde dessutom tyda på, att även ett gematriskt syfte eftersträvats. Talvärdet av första raden är: 90 (8 + 3 + 23 + 1 + 20 + 3 + 10 + 5 + 3 + 14 = *hadulaikaʀ*); av andra raden: 115 (18 + 5 + 8 + 3 + 6 + 1 + 15 + 16 + 3 + 23 + 3 + 14 = *ek hagustadaʀ*); af tredje: 214 = 106 (8 + 20 + 3 + 3 + 10 + 7 + 10 + 23 + 22 = *h͡laaiwido*) + 29 (19 + 3 + 6 + 1 = *magu*) + 79 (19 + 10 + 9 + 10 + 9 + 22 = *minino*); det helas talvärde

sålunda: 419 (90 + 115 + 214). Talet 419 är ett primtal (jfr föregående runinskrift). Gravskriften bör sålunda vara gjord i antidemoniskt syfte. Andra raden *ek hagustadaR* har också i sitt talvärde en antidemonisk talsymbol, dagrunans tal 23 (115 = 5 × 23). Tredje raden har slutligen ett demoniskt talvärde: 214 = 2 × 107 (ett primtal). Här synes sålunda ett fall av mera invecklad gematri föreligga.

8. På en dansk gravsten, stenen från Nørrenærå, sannolikt från tiden något före år 850 (jfr Wimmer, Die Runenschrift, s. 358, avb. på s. 357), finnes en inskrift med runor av yngre typ (*m*-runan består av en huvudstav med en cirkel i toppen). Ehuru detta monument tillhör en runperiod, som faller utanför denna avhandlings egentliga studieområde, har det synts mig av intresse att uträkna dess gematriska talvärde. Inskriften har nämligen ett skiljetecken bestående av trenne punkter, en omständighet, som låter oss misstänka ett talmystiskt syfte. Runristningen består av tvenne runrader, den senare avdelad i två grupper genom det nämnda skiljetecknet: *þurmutR* (och därunder) *niaut ⁝ kubls* = »Tormund. Hav gagn av märket». Talvärdet av första ordet är (enligt gammal runmagi): 2 + 1 + 4 + 19 + 1 + 16 + 14 = 57; av andra: 9 + 10 + 3 + 1 + 16 = 39; av tredje: 5 + 1 + 17 + 20 + 15 = 58. Det hela talvärde är sålunda 57 + 39 + 58 + 3 (skiljetecknets talvärde) = 157, ett tal, som icke kan jämnt delas med något tal högre än 1, alltså ett antidemoniskt tal. Detta stämmer väl med en gravinskrifts syfte.9. På en brynsten från Strøm i Norge läses på ena sidan: *wate hali hino horna,* vilket tolkats »må hornet väta denna sten» (jfr Magnus Olsen, Norges Indskrifter, s. 677 ff., där avb. finnes på s. 682). Talvärdet av runorna i denna grupp är: 44 (7 + 3 + 16 + 18 = *wate*) + 41 (8 + 3 + 20 + 10 = *hali*) + 49 (8 + 10 + 9 + 22 = *hino*) + 46 (8 + 22 + 4 + 9 + 3 = *horna*) = 180 = 9 × **20.** Vi ha här ett fall, där det föreligger all anledning att antaga, att runmästaren anpassat inskriften så, att vattnets (*l*-runans) magiska tal blivit dolt i tecknens talvärdesumma. Av denna orsak har här i likhet med bruket i åtskilliga andra inskrifter (t. ex. *hateka* i st. f. *haiteka* på Lindholmsamuletten) *i* utelämnats i **watie,* såsom verbformen med all sannolikhet ännu uttalats, då inskriften gjordesJfr härom min avhandling Zur Geschichte des indogermanischen Neutrums, s. 49 f.. Brynstenen har tydligtvis burits i ett horn (i Schlesien bära slåtterkarlarna än i dag sina brynstenar på detta sätt, jfr härom Norges Indskrifter, s. 688). På stenens andra sida finnes en inskrift av motsvarande längd, som utan tvivel tillsammans med den föregående bildat en dikt. Här äro emellertid två runor så illa medfarna, att de icke med säkerhet kunna tydas. Jag kan därför icke inlåta mig på en gematrisk beräkning av detta parti. Det hela bör ha bildat ett verspar med alliteration och metern J- ^ J- w — ^ ~- w Varje versrad har bestått av fyra ord. Vi ha därför anledning förmoda, att dikten varit av galderartad karaktär. Fyrtalet var ju helgat åt Tor, som även var fruktbarhets gud och främst dyrkades av den norske bondenJfr Mogk, Germanische Mythologie, s. 135 (»Der Gott des Donners ist zu dem Gott des Ackerbaues geworden, mit dem sich der Nordgermane in erster Linie beschäftigte»).. Att inskriften med hjälp av bindrunor fått ett färre antal tecken, 15 (i st. f. 17 i första) och 14 (i st. f. 17) i andra raden, torde bero på magisk hänsyn. Samtliga tecken blevo sålunda 29, ett primtal, sålunda en antidemonisk talsymbol. Måhända är det ävenledes ingen tillfällighet, att den rad, vars gematri är byggd på vattnets tal (20), i runteckenssumman har solens tal (15). Sol och vatten äro ju de viktigaste klimatiska faktorerna för den växande grödan.

10. På en 1906 funnen brakteat från Fæmø i Danmark (avb.i Aarbøger for nordisk oldkyndighed, 1915, s. 176, fig. 2) läses följande runinskrift (utan avstånd mellan orden): *ek fakaRf,* vilket tolkats: »Jag FakaR skrev» (runan *f* är sannolikt att uppfatta såsom en förkortning för *faihido,* jfr Noreen, s. 379). Talvärdet är här: 18 + 5 + 24 + 3 + 5 + 3 + 14 + 24 = 96 = 4 × **24.** Alltså Tors tal, kombinerat med rikedomens. I §§ 53, 54 och 60 har jag tidigare behandlat trenne brakteater, vilkas inskriptioners gematri ävenledes varit fotad på talet 24. Så är även fallet med alla brakteater med inskriptionen *alu,* som jag icke anser nödigt att här särskilt behandla. I det följande skola vi möta ytterligare ett par exempel på denna typ av gematri på lyckoamuletter.

11. På en brakteat från Sogndal i Norge (Stephens n:r 41 b, avbildad i Handbook, s. 180) stå runorna: *RRRg*. De två första *R*-runorna äro vända upp och ned, helt säkert med speciellt magiskt syfte. Talvärdet är 14 + 14 + 14 + 6 = 48 = 2 × **24.**

12. På brakteaten n:r 98 hos Stephens (RM. 4, s. 74) torde inskriften böra läsas: *n R u* = 9 + 14 + 1 = **24.**

Emellertid är *n*-runan något otydlig (tvärstrecket synes icke fortsätta på höger sida om huvudstaven). Brakteaten har ytterligare två rungrupper, om vilkas rätta läsning jag icke kunnat bilda mig någon mening.

13. På spännet från Etelhem på Gotland läses följande i fonetiskt avseende egendomliga anhopning av runor: *mkmrlawrtal.* I det sista tecknet har man velat se en *a*-runa; dess likhet med *l*-runan är dock betydligt större (den består av en huvudstav med endast ett tvärstreck, som kommit en obetydlighet längre ned än vanligt; avb. hos Stephens, Handbook, s. 13). Talvärdet av ovan angivna runor är: 19 + 5 + 19 + 4 + 20 + 3 + 7 + 4 + 16 + 3 + 20 = 120 = 5 × **24.** Spännet bör sålunda ha burits som lyckoamulett. Talet 5 torde ha kombinerats med talet 24 för att giva skydd mot den onda blicken (jfr § 21). Man har velat tolka runorna såsom *mik Marila worta* (= »mig gjorde Marila»), jfr Noreen, s. 378. Jag ställer mig dock skeptisk till detta tydningsförsök. En inskrift på ett föremål, som burits som amulett, kan mycket väl ha saknat varje språklig innebörd. Det väsentliga var bokstävernas magiska talvärde. Att 11 tecknen ristats, torde ha skett med avsikt, fruktbarhetens tal har nog tänkts förstärka det i gematrien dolda rikedomstalet.

14. På Reistad-stenen i Norge, en av våra äldrerunstenar, daterad av Bugge till tiden strax före 600, finnes följande inskrift (avb. hos Wimmer, Die Runenschrift, s. 210): *iuþingaʀ* (rad 2:) *i͡k wakraʀ : unnam* (rad 3:) *wraita.* I andra raden bilda de båda första runtecknen ligatur, jag läser med Bugge (i noggrann överensstämmelse med teckningen hos Wimmer) *ik,* ej (såsom Noreen, s. 385) *ek.* Vokalen *e* kan mer eller mindre dialektiskt ha haft ett slutet uttal, som motiverat en skrivning med *i*-runan, då så av gematriska skäl behövdes. Bruket av ett skiljetecken med tvenne punkter i mellersta raden låter oss misstänka, att ristaren kan ha eftersträvat ett talmystiskt syfte. Talvärdet visar sig vara : 55 (10 + 1 + 2 + 10 + 9 + 6 + 3 + 14 =*iuþingaʀ*) + 51 (10 + 5 + 7 + 3 + 5 + 4 + 3 + 14 = *ik wakraʀ*) + 2 (skiljetecknets talvärde) + 41 (1 + 9 + 9 + 3 + 19 =*unnam*) + 43 (7 + 4 + 3 + 10 + 16 + 3 = *wraita*) = 192 = 8 ×**24.** Alltså det stora välgångstalet. Samtidigt är det emellertid även ett Torstal 192 = 48 × **4.** Runstenen är sannolikt vigd åt Tor och anförtrodd i hans skydd. Bugge och Wimmer tolka första raden såsom namn på den, åt vilkens minne stenen rests. Det övriga bör tolkas »Jag Wakraʀ utförde (*unnam*) ristningen (*wraita*)».

15. På den vackert och klart skurna brakteaten från Skodborg (Stephens n:r 67, avb. i Handbook, s. 190) löper i ring längs kanten följande inskrift, som jag vid translitterationen för översiktlighetens skull indelar i ordelement: *auja alawin auja alawin auja alawin j alawid.* Ordet *auja* betyder 'lycka', *Alawin* och *Alawid* torde vara namn; *j*-runan har uppfattats såsom en förkortning för *ja* 'och' (jfr Noreen, s. 386). Det synes mig dock sannolikare, att det är en lönnruna, som i likhet med samma runtecken på Stentoftenstenen bör läsas med sitt namn, alltså ett nordiskt **jāra* (inskriften är från 5. årh.) med betydelsen 'gott år, god äring'. Detta passar ju gott till ordet *auja* 'lycka'. Talvärdet av inskriftens 3 *auja* är 54 = 3 × 18 (3 + 1 + 11 + 3), talvärdet av dess 3 *alawin* är 156 = 3 × 52 (3 + 20 + 3 + 7 + 10 + 9), härtill kommer talvärdena av *j*-runan = 11 och *alawid* = 66 (3 + 20 + 3 + 7 + 10 + 23). Summeras dessa tal, få vi: 54 + 156 + 11 + 66 = 287 = 41 ×**7.** Det tre gånger i inskriften ingående ordet *auja* 'lycka' är ju till sin innebörd synonymt med namnet på 7-talets runa (ags. *wyn* 'välbehag', jfr § 23). Då talet 41 icke kan delas jämnt med något tal högre än 1, är talet 287 i eminent meningett lyckotal. Då runmagien uppstått i mithraistisk miljö, böra vi vänta rätt många amuletter med inskriptioner av denna talmystiska typ. Att så är fallet, visa en rad exempel. Brakteaten från Næsbjærg (Stephens n:r 80), som jag redan i det föregående behandlat (jfr § 59), har talet 7 dolt i tvenne magiska rungrupper *lpl* = 42 = 6 ×**7** och *tk* = 21 = 3 ×**7.** Enklare gematri visa följande fall:

16. På en brakteat från Norge från tiden c. 500 (Stephens n:r 48) befinner sig en tydligen rent magisk rungrupp, slutande med en bindruna: *anoa͡na.* Dessa runors talvärde är: 3 + 9 + 22 + 3 + 9 + 3 = 49 =**7** × **7.** Att runorna genom användning av en bindruna bilda ett femtal, kan bero på detta tals magiska makt mot det onda ögat (jfr § 21).

17. På en brakteat, funnen i Wapno i Posen (Stephens n:r 93, avb. på s. 73 i RMFörkortningen RM. här och i det

följande = The Old-northern Runic Monuments of Scandinavia and England.. 4) finnes inskriptionen *sabar* i tydliga från höger till vänster löpande runor. Ordet kan knappast ha annan än magisk betydelse. Talvärdet hos de fem runorna (jfr ovan) är: 15 + 3 + 17 + 3 + 4 = 42 = 6 × **7.**

18. På en brakteat från Skrydstrup i Danmark från början av 500-talet (avb. hos Wimmer, Sønderjyllands runemindesmærker, s. 23, n:r 2) läses på skilda rader rungruppen *lauk͡aR* och rungruppen *alu.* Talvärdet är 46 (20 + 3 + 1 + 5 + 3 + 14) + 24 (3 + 20 + 1) = 70, alltså 10 × **7** (5-talet är även dolt i inskriftens gematri).

19. På ett upptill något skadat metallsmycke, funnet i Engers, Hessen-Darmstadt, nu förvarat i England (se Stephens RM. 4, s. 63; Aarbøger, 1894, s. 49) finnes runristningen *leub.* Dess talvärde är 20 + 18 + 1 + 17 = 56 = 8 × **7.**

20. På ett metallsmycke funnet i Bezenye i Ungern (se Stephens RM. 4, s. 67; Aarbøger, 1894, s. 27) läses på högra sidans kant rungruppen *segun,* vars talvärde är: 15 + 18 + 6 + 1 + 9 = 49 = 7 × **7** (vänstra sidans inskrift kan ej med full säkerhet läsas).

21. På en illa medfaren sköldbuckla från tiden inemot år 300, funnen i Thorsbjærg i Danmark, är med ett skarpt föremål mycket tydligt inristad rungruppen *hRgsia* (avb. hos Wimmer, Sönderjyllands runemindesmærker, s. 15). Av fonetiska skäl ärdet klart, att vi här icke kunna ha att göra med ett verkligt ord eller något namn. Runorna bilda därför med all sannolikhet en kombination av rent magisk innebörd. Talvärdet är: 8 + 14 + 6 + 15 + 10 + 3 = 56 = 8 × **7.** (Fullt tydlig synes mig dock icke *a*-runan.) Kombinationen innehåller även den mäktige Tors tal : 56 = 14 × **4.**

22. På trenne brakteater från Faxø i Danmark (Stephens n:r 14, avb. i Handbook, s. 171), hopfogade till ett enda stort smycke genom en ringbärande metallstång, befinner sig på varje brakteat rungruppen *ualsof.* Detta stora smycke måste ha burits av en kvinna. Inskriptionens talvärde bestyrker detta ytterligare. Det är: 1 + 3 + 20 + 15 + 22 + 24 = 85 = 5 × **17.** Den magiska runinskriften döljer liksom Charnayspännet björkrunans tal, vilket bör ha varit helgat åt Frigg, hjälperskan vid barnsbörd och i andra rent kvinnliga bekymmer (jfr § 31 och § 44, 4). Då även talet 5 ligger dolt i inskriften, har denna troligen samtidigt varit ämnad såsom skydd mot den onda blicken (jfr § 21).

23. På en brakteat från Trollhättan (Stephens n:r 27, avb. i Handbook, s. 176) ses rungrupperna *tawol aþodu.* Man har läst denna inskrift såsom *tawo laþodu* och antagit, att orden syfta på en kärleksgåva (jfr Noreen, s. 390). Talvärdet av runorna är: 16 + 3 + 7 + 22 + 20 + 3 + 2 + 22 + 23 + 1 = 119 = 7 × **17.** Alltså fruktsamhetensEn amulett från Glostrup i Danmark (avb. hos Stephens, Handbook, s. 92) bär runorna *tu* = 16 + 1 = **17.** och lyckans tal kombinerade.

24. På en svärdskidas doppsko från Vi läses på ena sidan inristat ordet *makia* 'svärd', på den andra de snarast trollformelartat ljudande runförbindelserna *mariha* och (på en rad för sig) *iala.* Talvärdet av ena sidans inskrift är: 19 + 3 + 5 + 10 + 3 = 40 = 10 × **4** (Tors tal). Talvärdet av andra sidans inskrift är: 19 + 3 + 4 + 10 + 8 + 3 + 10 + 3 + 20 + 3 = 83, ett primtal. Denna mystiskt klingande runkombination (varur senast Lindquist, Galdrar, s. 114, sökt utläsa en språklig mening) döljer sålunda ett antidemoniskt tal. Talvärdet av samtliga runor på föremålet är: 40 + 83 = 123 = 3 × 41 (ett primtal: enligt Lioðatal äger talet 3 förmågan att döva eggar, jfr § 40, 3). Avb. i Aarbøger, 1905, s. 145.

25. På den berömda gotiska guldringen från Pietroassa, nu i fördärvat skick förvarad i Bukarests museum, stod enligtögonvittnens teckningar (jfr Stephens, Handbook, s. 203) med stora kraftiga runor inristat ᚷᚢᛏᚨᚾᛁᛟᚹᛁ ᚺᚨᛁᛚᚨᚷ med ett tydligt avstånd mellan 9:de och 10:de runtecknet. Denna inskrift har man tolkat (jfr senast Karsten, Germanerna, s. 137) »helgad åt goternas Jupiter». Nu veta vi, att romare och germaner identifierade Oden med Mercurius och Tor med Jupiter (jfr onsdag = *dies Mercurii,* torsdag = *dies Jovis*). Förkortningen *gutan* framför *iowi* tyder på talmystiskt syfte och erinrar om liknande förkortningar på de mithraistiska monumenten i

de romerska härlägren (jfr §11 ff.). Vi hava sett, att Mithradyrkarna brukade gematri speciellt i den del av inskriften, där den åkallade guden hade sitt namn. Talvärdet av rungruppen *gutaniowi* är 6 + 1 + 16 + 3 + 9 + 10 + 22 + 7 + 10 = 84 = 21 × **4** (Tors heliga tal). Talet 84 är dessutom = 7 × 12. Rungruppen *gutaniowi* uppvisar alltså samma alfabetmagiska talförhållande som inskriptionerna MYTHRÆ och DI MITHRAE på de mithraistiska monumenten (jfr ovan § 15). Det synes sålunda, som om goter låtit inrista en runformel ägnad sin huvudgud efter förebild av de bokstavskombinationer, som Mithras dyrkare sammanställde, då de hyllade den gudom, de framför andra åkallade. I övrigt torde bokstavsmystiken i denna gotiska runinskrift i likhet med bruket i de mithraistiska religiösa inskriptionerna vara av enkel, rent bokstavsräknande art. Talvärdet av *hailag* är nämligen 50 (8 + 3 + 10 + 20 + 3 + 6), hela inskriftens talvärde sålunda 134 (ett tal som endast kan delas jämnt med 2). Samtliga runors antal är emellertid 15 (solens heliga tal,), *gutaniowi* består av 9 runor och *hailag* av 6 runor (undrets tal 9, gåvans tal 6). Sannolikt inristades denna runskrift på den stora ringen hos goterfolket i en tid, då kontakten med mithraismen, som hade sitt huvudsäte i Dacien, ännu hölls öppen eller tillhörde ett nära förflutet. I runmagiens första period har man i regeln nog nöjt sig med att efterhärma mithraisternas monumentinskrifter. Den virtuosmässiga runmagien har sannolikt utvecklat sig något senare eller till en början fullt bemästrats blott av ett ytterst ringa fåtal runkunnige.

26. På brakteaten n:r 33 hos Stephens (avb. Handbook, s. 178) läses runinskriften *ota,* med tecknen gående från höger till vänster. Talvärdet av dessa trenne runor är: 22 + 16 + 3 = 41.Detta är, såsom primtal ett antidemoniskt tal (jfr mom. 5 — 8 ovan). Denna brakteat bör sålunda ha varit förfärdigad såsom ett skydd mot trolldom. Härför talar också, att de tre runtecknen upptill bära runda cirklar, en symbol, som med stor sannolikhet kan förmodas avse skydd mot det onda ögat. Att teckna ett öga eller ett ögonliknande magiskt tecken, är ett i många folks magi känt medel mot den onda blicken. Grekiska bokstavstecken med runda cirklar vid spetsarna finnas på de magiska sethianska blytavlorna, som utförligt behandlats av Wünsch i det intressanta arbetet »Sethianische Verfluchungstafeln aus Rom»Jfr i detta arbete avb. s. 10 nederst och avb. s. 11 överst. En serie andra frappanta likheter med runtecknen har jag framhävt i min studie Der Ursprung der Runenschrift und die Magie (Arkiv f. nordisk filologi 43, ny följd 39, s, 97 ff., jfr särskilt s. 108 f.). Likheten mellan den mystiska runformeln *ota* och den egyptiska hieroglyfen *ut'a,* som brukades mot det onda ögat (jfr Elworthy, The evil Eye, s. 126) är egendomlig, men kan vara en tillfällighet..

27. På brakteaten n:r 68 hos Stephens finna vi rungruppen *alu* och rungruppen *hag.* Deras talvärde är: 24 + 17 (8 + 3 + 6) = 41. Sålunda samma antidemoniska tal som i det ovan behandlade *ota.* Avb. i Handbook, s. 190.

28. På brakteaten n:r 46 hos Stephens (avb. i RM. 4, s. 72) finnes rungruppen *uft.* Dess talvärde är: 1 + 24 + 16 = 41, alltså samma antidemoniska tal som på de båda ovan behandlade amuletterna.

29. På runstenen från Belland (6. årh.), som enligt Wimmers och Bugges förmodan (jfr Norges Indskrifter, s. 215) ursprungligen varit anbragt inne i en gravhög, läses rungruppen *keþan,* vari man velat se ett namn. Enligt Bugges undersökning av stenen torde dessa runor »fra først af» ha utgjort stenens hela inskrift (Norges Indskrifter, s. 210, avb. på s. 211 och s. 212). Talvärdet av de fem runorna är: 5 + 18 + 2 + 3 + 9 = 37, ett tal, som icke kan jämnt delas med något tal högre än 1, alltså ett antidemoniskt tal. Detta passar ju väl till en inskrift, som torde ha tjänat såsom skydd mot mörkrets makter. Man kan visserligen anmärka, att det sannolikt rör sig om ett namn. Men härpå kan svaras, att man nöjt sig med detta korta namn därför, att dess runors talvärde var av denna magiska karaktär. I annat fall hade man gjort runkombinationen längre.30. På en liten sten från Kinneved i Västergötland (avbildning hos Stephens, RM. 3, s. 21) finnes utefter övre kanten en från höger till vänster löpande runrad: *siʀaluh,* en helt säkert magisk inskription (måhända från 600-talet, jfr Noreen, s. 381). Talvärdet av de 7 runtecknen är: 15 + 10 + 14 + 3 + 20 + 1 + 8 = 71. Det samlade talvärdet är ett primtal. Inskriften, som till höger obetydligt skadats, torde ha gjorts i antidemoniskt syfte.

31. Slutligen har jag att i detta sammanhang ur gematrisk synpunkt skärskåda en otvivelaktigt magisk rungrupp, vilken visserligen icke är bevarad såsom fornnordisk inskrift, utan såsom trollformel upptecknad i en isländsk

svartkonstbok, där åtskilligt torde gå tillbaka till gammal runmagi. På s. 72 finnes i »En isländsk svartkonstbok från 1500-talet, utgiven med översättning och kommentar av Nat. Lindqvist» följande magiska recept: »Skriff desser staffer a kalffskind huit med blod þinum tag blodet paa Laaret og mæl, Rist æg þ(ier) Otte ausse Naudir Nije Þossa ðretten» = (i utgivarens tolkning) »Skriv dessa stavar på vitt kalvskinn med ditt blod; tag blodet på låret och säg: »jag ristar dig åtta »áss-runor», nio »naud-runor», tretton »Þurs-runor». — Sedermera utsäges den magiska operationens syfte: — »vilka må plåga din buk med utsot och väderspänning». Det rör sig tydligtvis om följande rungrupp:

aaaaaaaannnnnnnimnþþþþþþþþþþþþþ.

Talvärdet av 8 *a*-runor är 8 × 3 = 24; talvärdet av 9 *n*-runor är 9 × 9 = 81; talvärdet av 13 *þ*-runor är 13 × 2 = 26. Såväl 24 och 81 som 26 äro första rangens magiska tal. Jfr särskilt de 8 *a*-runorna på Lindholmsamuletten och rungruppen *tawido* med talvärdet 81 på Guldhornet, i vars gematri för övrigt 13-talet dominerar. Talvärdet av samtliga 30 runor, vilka 3 gånger innehålla den skadegörande isrunans tal (10), är: 24 + 81 + 26 = 131. Detta är ett primtal. Då läkedomskraft ansågs ligga i talet 2 (jfr § 40, 2), har den sjukdomsalstrande formeln konstruerats så, att talet 2 icke skulle ha någon makt mot densammaDet kan vara av intresse att nämna, att det var vid studiet av denna runformel, jämförd med Lindholmsamulettens och dess identiska rad av *a*-runor, jag kom på idén, att runornas talvärden icke direkt voro beroende av futharkens ordningsföljd, utan att en omflyttning skett, som dolt runkonstens fundament för alla oinvigda. Det slog mig, att om man räknade *a*-runan såsom 3 (vilket stämde med främreasiatisk magi), de 8 runornas samlade talvärde blev 24, om vilket jag hade mig bekant, att det varit av speciellt stor betydelse i fornnordisk talmystik. En uträkning av Lindholmsamulettens rungrupper visade sedan, att talet 24 där ingick i en serie kombinationer: *alu* etc..

C. DEFEKTA INSKRIFTER ELLER INSKRIFTER MED RUNOR AV PROBLEMATISK VALÖR.

68. Min ovan slutförda undersökning av ett halvt hundratal inskrifter från den äldre runperioden och vissa intressanta enstaka runminnesmärken från en något senare tid torde ha visat, att den talvärdeserie, jag uppställt i början av detta kapitel, på ett fullt tillfredsställande sätt låter använda sig i och för bokstavsmystisk tolkning av den forngermanska runmagiens kvarblivna rester. De resultat, till vilka vi kommit, kunna icke — för så vitt man behagar se det hela i dess sammanhang — betraktas såsom blott beroende på en slumpens lek. Den, som något närmare tänkt sig in i problemet, bör kunna inse, att den av sin tid med stor veneration betraktade runmagien måste ha bestått i något, och att detta något icke gärna kan ha varit en så enkel sak, att den blott och bart bestått i bokstavsräkning. Förmågan att rätt rista runor har av Eddadiktens och fornsagornas vittnesbörd att döma varit en konst, för vars utövande det fordrats en insikt, som blott stått ett fåtal till buds. Runmagien är tvivelsutan uppkommen ur senantikens bokstavsmystik, och forngermanerna böra då även från sina östromerska läromästare ha övertagit gematriens konst, metoden att kombinera de skrivna orden med hänsyn till de använda bokstävernas samlade talvärde.

Innan jag lämnar ämnet för denna avhandling, har jag att i korthet antyda min ställning till vissa runinskrifter, som jag icke ansett det löna mödan att upptaga till prövning i en förstahandsundersökning, samt slutligen redogöra för min syn på en rad problematiska fall.

Bland runminnesmärken av magisk karaktär, som jag för närvarande måste förbigå, märkes främst Rök-stenen. Att vid anbringandet av runorna på denna sten bokstavsräkning iakttagits, har redan Bugge i fråga om en mängd rungrupper kunnat fastställaJfr senast Pipping, Om runinskriften på Rökstenen (1919), s. 1—5.. Jag håller det för rätt sannolikt, att även gematri

tillämpats. För att bestämt konstatera förekomsten av dylik måste man emellertid ha haft tillfälle att ytterst sorgfälligt undersöka originalet. Att döma av de fotografier, jag studeratDe nyaste och bästa äro offentliggjorda

av v. Friesen, Rökstenen (Stockholm 1920)., synes det förhålla sig så, att ristaren begagnat sig av vissa eljest onödiga bindrunor för att nå ett gematriskt resultat i vissa rader. Så t. ex. i första och andra raden. Första radens tredje runtecken, *a* i *stantA,* tyckes bestå av tre sidostreck. Måhända bör det därför uppfattas såsom en ligatur av *a* = 3 och *n* = 9. Tredje runan i ordet *fAþi* i andra raden har ett uppåtgående sidostreck. Det synes, som om en ligatur av en *þ*-runa och en *A*-runa inhuggits, tecknet måste i så fall räknas såsom ägande talvärdet 13(11 + 2). Dylika dubbelskrivningar i vissa ord (*stantA, fAAþi*) låta oss misstänka, att åtminstone i en del runrader gematrisk teknik tillämpats. Utan att ha företagit en ingående undersökning av själva runstenen kan jag icke yttra mig i den ena eller andra riktningen, långt mindre meddela en analys av de gematriska förhållandena. Rökstenen måste såsom erbjudande ensam för sig ett problem av oerhörd omfattning tills vidare lämnas å sido.

Av magisk art är även Eggjum-stenen. På denna har av allt att döma en galderartad dikt inristats. Tyvärr äro rätt många av denna inskrifts runtecken icke fullt säkert läsbara. Inom kort kommer Ivar Lindquist att offentliggöra en ny tolkning av Eggjum-inskriften. På frågans nuvarande ståndpunkt kan jag icke lämna något förslag till bedömande av denna inskrifts runmagi.

Ännu ålderdomligare (från tiden c. 400) och av alldeles tydlig magisk karaktär är inskriften på ett benredskap från Gjersvik i Norge. Andra och tredje runan äro emellertid borta, och ingen har hittills kunnat komma med ett rekonstruktionsförslag. På i stort sett liknande sätt förhåller det sig med en serie andra, i detta arbete av mig förbigångna runinskrifter, särskilt sådana, som inristats i sten, t. ex. inskrifterna på Tune-stenen i Norge, Röstenen i Sverige m. fl. I andra fall åter ha vi att göra med sällsamma sammanflätningar av runtecken, där ett säkert fastställande av samtliga tecken ter sig som en olöslig uppgift, t. ex. steninskriften B i Tørviken i Norge (avb. på s. 285 i Norges Indskrifter).I några få fall kan det måhända dock löna sig att försöka en diskussion av vissa inskrifter av hittills icke med bestämdhet fastställd läsartNämnas bör, att ytterligare några av mig här icke behandlade runbrakteaters talvärden med större eller mindre sannolikhet kunna uträknas. Den enkla gematri, de dölja, är emellertid av föga intresse.. Jag lämnar nedan en del exempel under uttryckligt framhävande av, att det här rör sig om sådant, som icke ens i andra hand tillhör vad jag betraktar såsom mitt bevismaterial.

Avb. 26. Spännet från Fonnås. 1. Den gåtfulla inskriften på baksidan av spännet från Fonnås i Norge torde törhända huvudsakligen vara tillkommen i rent alfabetmagiskt syfte utan avsikt att inrista en språklig mening. Det syns mig tänkbart, att inristaren belamrat föremålet med en serie runor, till dess att ytan blivit i det närmaste fullklottrad och ett visst magiskt tal uppnåtts av tecknens talvärdesumma. Med ledning av den i arbetet »Norges Indskrifter med de ældre runer» (Pl. III) lämnade reproduktionen (här återgiven såsom avb. 26) har jag utan förutfattad mening sökt dechiffrera runtecknen uteslutande med hänsyn till deras form och därvid kommit till en på vissa punkter från tidigare forskares uppfattning avvikande synpunktJfr Noreen, s. 378 f. Samma år (1923) har Ivar Lindquist vid nordiska historikermötet i Göteborg framlagt ett alldeles nytt tolkningsförslag. Då redogörelsen för detta bidrag offentliggjorts i en föga tillgänglig publikation (Nordiska historikermötet i Göteborg 5 — 7 juli 1923. Berättelse enligt uppdrag utgiven av Nils Wimarson, Göteborg 1924), har jag så sent blivit uppmärksammad på detsamma, att jag icke i detta arbete kan taga kritisk ställning till inlägget. Jag vill blott påpeka, att själva andemeningen i Lindquists tolkning (inskriften — en spådom om erotisk framgång för den ungmö, som skulle ärva spännet) rätt väl stämmer med den av mig påvisade gematrien (22 och 7 symbolisera arv och lycka). Ett par runor har jag dock läst på annat sätt än Lindquist..Rungruppen nederst till vänster läser jag i sträng överensstämmelse med tecknens utseende: *whsbidulzll* Här ingår törhända, såsom redan tidigare anmärkts, ordet *sbidul* = *spinðul* 'fibula' (jfr fht., ags. *spindel*). Jag avviker från tidigare forskare däri, att jag i radens första tecken ser en *w*-runa, icke en *i*-runa. Tecknet är ju försett med en tydlig »halvmåne», ehuru det blivit omvänt i förhållande till gruppens övriga tecken och är riktat åt ett annat håll (liksom i nästa grupp: dylikt förekommer ofta nog just i inskrifter av magisk art). Gruppens näst sista runtecken φ är en bindruna. Denna har man tidigare läst som en *t*-runa, jag ser däremot här en kombination av den sällan använda runan n:r 13 φ och runan ↾. Den, som ristat runorna, har tydligtvis varit väl förtrogen med hela runraden (i en följande grupp finnes även den ytterst sällan brukade *p*-runan). Talvärdet av denna (sannolikt först ristade) runrad är efter ovan angivna

läsning: 7 + 8 + 15 + 17 + 10 + 23 + 1 + 20 + 13 + 20 + 20 = 154 = 22 ×**7.** Invid första raden befinna sig tvenne på tvären mot denna gående kortare rader. Den övre består av runorna *uhskw* med talvärdet: 1 + 8 + 15 + 5 + 7 = 36; den undre innehåller runorna *Rlkslj,* vilka ha talvärdet: 14 + 20 + 5 + 15 + 20 + 11 = 85. På mitten av spännet befinner sig i isolerat läge en *a*-runa, talvärde = 3. Slutligen kommer runraden *esbrsjpsRji* med talvärdet: 18 + 15 + 17 + 4 + 15 + 11 + 12 + 15 + 14 + 11 + 10 = 142. Det helas talvärde blir sålunda : 154 + 36 + 85 + 3 + 142 = 420 = 60 × **7.** Genom runristningen bör spännet enligt vad denna tolkning ger vid handen ha invigts till en lyckoamulett (jfr § 67, 15 ff.). Ristningen torde av allt att döma ha tillgått så, att en runkunnig person först kanske halvt på lek ristat ordet *sbidul* = *spinðul* 'spänne' och sedan utfyllt raden med runtecken, så att en grupp av 10 tecken uppstått med talvärdet 154 = lyckotalet 7, mångfaldigat med 22 (arvrunans tal). Sedan har den runkunnige kommit på idén att dekorera spännets hela baksida med runor och slutligen stannat, då han fått ett tal, som varit tiofalden av gåvans och lyckansförenade tal. 10-talet har väl tänkts såsom skydd mot en tjuv. Tilläggas bör, att v. Friesen, Röstenen, s. 120, uppfattar sjätte och sjunde runan i sista gruppen såsom + *j* (= *a*).

Avb. 27. Valby-amuletten. 2. På den s. k. Valby-amuletten, en i närheten av Köpenhamn funnen mindre sten av rund form, finnas tre rungrupper ordnade under varandra, så att den första består av *wiþrz,* den andra av *funþ* och den tredje blott av runan *R.* Första radens sista runa läser jag såsom runan Λ (*z*), ingen annan runa överensstämmer bättre med tecknets utseende (jfr avb. 27). Magnus OlsenJfr Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger, 1907, n:r 6. har tolkat denna bokstavsvariant som en *A*-runa. Härigenom får han tolkningen: *wiþr Afunþ* = 'mot avund'. Det är emellertid alls icke säkert, att en magisk inskrift alltid skall bestå av ord. Vi ha redan mött flere fall, där det visat sig, att magiska inskrifter — både senantika och forngermanska — bestått helt eller delvis av icke ordbildande bokstavstecken, hopsatta med hänsyn till det därigenom uppkomna talvärdet. Så kan också vara fallet med denna magiska inskrift. Jag läser därför tecknen i största möjliga överensstämmelse med bokstavsformerna på originalet, sålunda sista runan i första raden såsom ^ (varianten ? förhåller sig till ^ såsom ᛣ till det normala ↑). Talvärdet av första raden är: 7 + 10 + 2 + 4 + 13 = **36;** av andra raden: 24 + 1 + 9 + 2 = **36;** av **tredje:** (*R*) 14. Vi finna sålunda, att första och andra raden, lästa i enlighet med tecknens utseende utan något distraherande försök att finna språklig mening, ge samma tal och därtill ett tal av otvetydig magisk typ 36 = 2 × 18 (turstalet, kombinerat med Odens tal). Talvärdet, av hela den magiska inskriften är 36 + 36 + 14 = 86 = 2 × 43. Då talet 43 är ett primtal, är talet 86 ett demoniskt tal. Stenen har sannoliktvarit avsedd att brukas för utövande av svart magi. Detta naturligtvis under förutsättning, att min läsart är riktig. Såsom stöd för denna kan anföras, att på en brakteat från Skåne (Stephens n:r 26) läses rungruppen *fuþ,* och att dennas talvärde är: 24 + 1 + 2 = 27 = 3 × **9.** Genom att insätta en *n*-runa har man utökat formeln utan att rubba dess centrala tal, det kraftigt magiska Ananke-talet 9.

3. På ett spjutblad av järn med silverinläggning från Kovel i Volhynien finnes en runinskrift av ålderdomlig, sannolikt gotisk typ, vilken man hittills läst *tilarids.* Emellertid synes mig intet som helst alfabethistoriskt skäl föreligga att med Wimmer (Die Runenschrift, s. 109) läsa näst sista bokstaven såsom en *d*-runa. Tecknet har endast form av en fyrkant (jfr. avb. 28). Det synes mig därför naturligast att med Lindquist, Galdrar, s. 84, tyda det som en -runa (likheten med -runan på Kylverstenen är ju högst betydande, endast storleken i förhållande till de omgivande tecknen är en annan). Läsarten *tilari s* bör därför tagas under övervägande. Denna rungrupps talvärde är: 16 + 10 + 20 + 3 + 4 + 10 + 21 + 15 = 99, vilket tal är 11 ×*9.* Inskriften döljer sålunda den med Oden förbundna trolldomsrunans tal. Oden var som bekant spjut-gudenJfr Segerstedt, Nordiska vapengudar (i Skrifter tillägnade Pehr Eklund, s. 676 ff.).. Att ett kastvapen genom sin runinskrift vigdes åt honom, synes högst naturligt. Talet 11 är Frös tal. Sannolikt har hans tal ansetts livsskyddande i kampen (jfr § 40, 11). Avb. 28. Spjutbladet från Kovel.

4. På spjutskaftet från Kragehul i Danmark är som bekant den långa och otvivelaktigt magiska inskriften tyvärr defekt. Tre gånger möta vi dock på det bevarade stycket av spjutskaftet runkombinationen V" (jfr avb. hos Wimmer, Die Runenschrift, s. 124). Talvärdet av denna magiska teckenkombination är 6 (*g*) + 3 (*a*)= **9.** Alltså ett

med Oden förbundet tal. Jag sluter härav, att sannolikt hela inskriften givit ett talvärde, vari talet 9 varit dolt.

5. Lansspetsen från Øvre Stabu i Norge bär en inskrift, som tyvärr är defekt. Man kan därpå läsa runföljden *raunija* (där dock måhända näst sista tecknet kan vara en -runa). Därefter skönjas märken efter ytterligare tvenne runtecken (jfr avbildningen i Norges Indskrifter, s. 416). Den gematri, som ursprungligen torde ha varit dold i denna urgamla inskrift (jfr § 17), kunna vi sålunda icke beräkna. Det är emellertid av intresse att påpeka, att runtecknen synas ha varit **9.**

Avb. 29. Spjutbladet från Müncheberg. 6. På ett med Kovelvapnet till typen ytterst nära överensstämmande spjutblad från Müncheberg i Brandenburg (jfr avb. 29) finnes en runinskrift, som man med Wimmer och andra läst *ran a,* senare *ranja.* Första tecknet har man (jfr Henning, Die deutschen Runendenkmäler, s. 9) uppfattat som en *r*-runa. Man kan dock vara tvehågsen, om icke detta tecken snarare (med Dietrich och Stephens) är att uppfatta såsom en *u*-runa. På tvillingspjutet från Kovel har *r*-runan en helt annan, kraftigare svängd form. Läsa vi försöksvis *uanja,* få vi talvärdet: 1+ 3 + 9 + 11 + 3 = 27 = 3 ×**9.** Alltså ett med spjutguden Oden förknippat tal. Mot denna läsart skulle ju kunna invändas, att man före en vokal borde vänta runtecknet ᚹ, icke ᚢ. Härpå kan emellertid svaras, att ett fullständigt analogt skrivsätt konstaterats på den gotiska guldringen från Pietroassa (jfr § 67, 25): *iowi* i st. f. **jowi.*

De gotiska runminnesmärkena tillhöra utan tvivel den ordnade runradens allra äldsta period. Före denna torde emellertid, såsom jag i en särskild uppsats närmare utvecklatJfr Arkiv f. nord. fil. 43, ny följd 39, s. 97—109., hosgermaner i närheten av den romerska gränsen ett primitivare skriftstadium ha förefunnits, vars uteslutande av trä bestående minnesmärken icke kunnat bevaras till en sen eftervärld. Under detta stadium (med en skrift övertagen från det latinska alfabetet) har man troligen icke gjort någon skillnad mellan *i* och *j, u* och *w* (och dessutom saknat särskilda tecken för och *p*). Först när germanska legosoldater i härlägren inom den östromerska rikshalvan (kanske i Dacien) stiftat bekantskap med den grekiska bokstavsmagien, har efter dennas mönster den s. k. äldre futharken skapats, d. v. s. en germansk alfabetrad, bestående av 24 tecken. Därvid ha efter förebild av grekiska typer vissa strängt taget icke behövliga bokstäver tillagts för att utöka de germanska skrivtecknen till 24. Efter den grekiska ligaturen för *ει* (uttalad *ī*) bildades runan ᛃ (*j*). Efter ett defekt grekiskt *B* med svagt markerad nedre »halvmåne» uppstod runan ᚹ (*w*). Ett *π* med böjda staplar (Π) torde vara prototypen för runan ᛈ, av bekvämlighetsskäl ställd på kant. Efter det grekiska dubbelgammat (= *g*) bildades ett germanskt tecken, vars äldsta kända form [] torde finnas på spjutbladet från Kovel (jfr ovan). Har emellertid ett primitivare skriftstadium föregått futharkskriftens första period, bör en viss vackling i ortografien ha dröjt kvar från tidigare skrivvanor. Belägg på dylikt ser jag i de gotiska runkombinationerna *iowi* och *uanja.* För att nå ett visst talmystiskt resultat har man tillgripit ett äldre (sannolikt alltjämt i träskriften tillämpat beteckningssätt).

Münchebergspjutets ornamentering tyder även på 9-talsmagi: kring en ring till vänster vid det egentliga spjutbladets bas finnas kring en större ring 3 grupper av 3 små rundlar, alltså tillsammans 9 dylika. Jfr sambandet mellan rungruppernas talvärden och ornamenteringens talförhållanden på Guldhornet (§ 47) och på Themsenkniven (§ 51 och § 70).

D. NÅGRA ANGELSAXISKA INSKRIFTER AV OTVIVELAKTIGT MAGISK KARAKTÄR.

69. I § 51 har jag behandlat ett fall av angelsaxisk runmagi, den ytterst konstfulla gematriska kombination, som avslöjas, om man efter närmast till hands liggande förklaringsprincipberäknar de 28 angelsaxiska runornas bokstavsmystiska roll. Att dessa i tur och ordning böra ha haft talvärdena 1—28, började med *u*-runan och slutande med *ea*-runan, är ett antagande, vars stora sannolikhet ligger i öppen dag. Det senare, ännu längre alfabetet med 33 tecken bör, om det brukats magiskt, ha ägt talvärden från 1 till och med 33. För att uppnå

betryggande visshet i denna fråga är naturligtvis ett utökande av materialet behövligt. Under trycläggningen av denna undersökning har jag från London erhållit British Museum's Guide to Anglo-Saxon Antiquities (1923), där jag funnit moderna reproduktionerStephens avbildningar (RM. 3, s. 217 f.) torde i åtskilliga detaljer mindre troget återge originalen. av tvenne runristade föremål av otvetydig magisk karaktär. Tvenne i nämnda museum förvarade magiska ringar bära inskrifter, bestående av angelsaxiska runtecken, av så egendomlig fonetisk art, att meningen med bokstavstecknen måste vara att söka i en därmed förknippad talmystik.

Avb. 30. Guldringen från Kingmoor. 1. En guldring med runor från Kingmoor i Cumberland (jfr avb. 30) har på utsidan följande 27 runor ingraverade, till vilka fogats ett kristet kors. Enligt Stephens RM. 3, s. 218, finnas även andra ringar med samma runor, vilka sakna detta kors, en synes ha runan ᚿ = 9 i stället. Återgiven med i detta arbete använd transkription (samt den 31:sta runan efter v. Friesen, Hoops' Reallexikon 4, Tafel 4, betecknad med k^2) är rungruppen efter korset följande:

æ r k^2 *r i u f l t* k^2 *r i u r i þ o n g l æ s t æ p o n .*

Talvärdet av denna grupp (jfr beräkningen i § 51) är: 26 (*æ*) + 4 + 31 (k^2) + 4 + 10 + 1 + 24 + 20 + 16 + 31 (k^2) + 4 + 10 + 1 + 4 + 10 + 2 + 3 (*o* motsvarar nordiskt *a*) + 9 + 6 + 20 + 26 (*æ*) + 15 + 16 + 26 (*æ*) + 12 + 3 (*o*) + 9 = 343 = 7 × 7 × 7 (lyckotalet!). Inne i ringen läsas de tre runorna *tol.*. Denna grupps talvärdeär: 16 + 3 + 20 = 39 = 3 × **13** (primtal och starkt magiskt runtal). Samtliga runteckens antal är på yttersidan av ringen, såsom ovan nämnts, 27 = **3** × **3** × **3**. Härmed harmoniera innersidans **3** runor och yttersidans gematriska talvärde 7 × 7 × 7. Sannolikt föreligger ett fall av kristen magi, som betjänat sig av angelsaxiska runor. En viss tidsperiod har nämligen särskilt i norra England en egendomlig blandning av kristen och hednisk åskådning hyllats av herreklassen Jfr härom A. Bugge, Vikingerne 2, s. 263 f. och s. 291 f.. Samma slags förening av korstecknet och en runformel visar amuletten från Maria Magle i Lund (jfr s. 131, not 1).

Avb. 31. Agatringen med runor i British Museum. 2. I British Museum finnes även en agatring (måhända från Väst-England), vilken på yttersidan bär en runinskrift (jfr avb. 31) bestående av följande tecken (transkriberade i enlighet med det föregående):

i o ^{2} *. e r y . r i . u f . d o l . y r i . u r i . þ o l . w l e s . t e . p o t e . n o l*

(de båda sista *i*-runorna äro dock på ett egendomligt sätt böjda, jag har emellertid i anslutning till British Museums katalog läst dem såsom *i*-runor, den angelsaxiska *s*-runan har en helt annan form). Talvärdet av dessa runtecken är: (28 + 33) + (18 + 4 + 27) + (4 + 10) + (1 + 24) + (23 + 3 + 20) + (27 + 4 + 10) + (1 + 4 + 10) + (2 + 3 + 20) + (7 + 20 + 18 + 15) + (16 + 18) + (12 + 3 + 16 + 18) + (9 + 3 + 20) = 61 + 49 + 14 + 25 + 46 + 41 + 15 + 25 + 60 + 34 + 49 + 32 = 451. Lägges härtill talvärdet av de 11 skiljetecknen, erhålles talet 462 = 66 × **7**. Alltså åter magi med lyckotalet.**70.** (Tillägg till § 51.) I British Museums ovan nämnda katalog finnes (såsom fig. 117) en avbildning av den s. k. Themsen-kniven (»The scramasax from the Thames»). Runorna framträda på denna avbildning med mindre tydlighet än på den äldre reproduktion, som (efter Wimmer, Die Runenschrift) redan lämnats i detta arbete (avb. 15). Däremot visar bilden i fråga hela miniatyrsvärdet med samtliga dess ornament. Jag återgiver den därför här såsom avb. 32, helst ytterst få runologer utanför England torde ha varit i tillfälle att se en fullständig avbildning av det märkliga runminnesmärket. Dessutom är ornamenteringen sedd som helhet av intresse. Jag har tidigare påpekat, att efter rungruppen, som i sig döljer talet **17**, ett ornament bestående av **17** rutor följer. Undersökes nu ornamenteringen i sin helhet, visar det sig, att efter rutmönstret kommer ett av andra rungruppen avdelat ornament, vari ingå 34 = 2 × **17** mörka fördjupningar.

Avb. 32. Den s. k. Themsen-kniven.

*

SUMMARY.

The author's aim is to set forth the mystical system of numbers found in the runes, and to show their connection with the alphabetical magic of the late Greeks and Romans.

In Chapter I a number of Greek and Roman inscriptions showing the characteristics of alphabetical magic are analysed and discussed. In several cases it can be shown that incantations of this sort are addressed to some particular god, and it can usually be assumed in these cases, with more or less certainty, that the holy number of the god in question lies hidden in the sum of the numerical values of the letters used. The holy numbers of the gods are connected with the order of the days of the week of the late Greeks and Romans. (Cf. § 3.) Christian inscriptions must naturally be explained according to some other mystic-numerical principle. For instance, the number 5 would seem to be the symbol for the 5 wounds of Christ and their miraculous power, the number 4 the symbol for the cross. (Cf. § (3, 5 and § 8, 2—4.) Alphabetical magic can be shown in certain of the writings included in the Books of the New Testament; this is especially true of the Apocalypse. The meaning of the number 616 and its variant 666 can be explained according to the same principle as the Christian inscriptions. (Cf. § 7 f.) The second part of the chapter is devoted to a thorough discussion of the alphabetical magic in the inscriptions from the cults of Jupiter Dolichenus and of Mithra.

In Chapter II a new theory is suggested for the origin of the older series of runes. The author has come to the conclusion that the *fuþark* — that is, the runes a an ordered whole — was composed entirely for some magic-mystical end. Thearrangement of the *fuþark* series is the alphabetical order of the old Germans in disguise; the *f*-rune did not, in fact, stand at the beginning of the rune alphabet, as is believed. That alphabet really began with the following *u*f-rune was actually in the last place in the sign-series, and was thus no. 24, not no. 1. (Something analagous to this is found when the ace in games of cards has, not the lowest, but the highest numerical value; and even in our day, the use of cards for occult ends is not unknown.)

The series of the 24 runes was composed at the end of the second century by Germanic soldiers serving in the Roman army. Their teachers in the art of alphabetical magic were the worshippers of Mithra, who at this period, when the Emperor Commodus himself was a devotee of their mysterious religion, were increasing in numbers among the Roman officials and soldiers. (Cf. Cumont's investigations.) The author believes that he can show that the names of the runes were composed with reference to the magic numbers in the Mithra cult. The first rune, ᚢ, was named »aurochs» or »bull» and was given the numerical value 1, because the bull was the first living thing created by Ahura Mazda. The second rune, ᚦ, was named »fiend» or »demon» and the third, ᚨ, »god», because in the mystic lore of Mithra (as in the mysticism of the Near East generally) 3 was held to be the heavenly number and 2 the demoniacal. The fourth rune was called »chariot» because among the worshippers of Mithra 4 was the number sacred to the quadriga, the chariot *κατ' ἐξοχήν,* the symbol of the four elements. Of the other runes, no. 7, ᚹ, no. 8, ᚺ, and no. 9, ᚾ, are particularly easy to explain by reference to Mithraic astrology. The ninth rune, ON *nauðr,* corresponds to the Mithraic Ananke, the fate that ruled over the ninth sphere; cf. the »nine worlds» of the Edda, where *nauðr* occurs also, in the ninth of the mystical chants of *Óðinn.* Almost all the runes, from the 15th, the sun rune ᛋ, onwards, have got their names from the Mithraic month. In the Avestan-Persian month the sixteenth was the day sacred to Mithra in his capacity as mediator — *ό μεσιτης* as he was called. The previous day, the fifteenth, was dedicated to his companion the sun god. Through *interpretatio Germana* Mithra, the *deus invictus,* naturally became identified with the god ofvictory of the contemporary Germans. Rune ᛏ, no. 17 in the *fuþark* — that is, no. 16 according to the author's theory — is called in ON *Týr,* and is mentioned in the Edda as the »victory rune». The one preceding — no. 15 according to the explanation given — is the sun rune (ON *sól*), and the fifteenth mystical chant of *Óðinn* rang *fyr Dellings durom*, i. e. »before sunrise». The names of the runes following can also be explained more or less obviously by reference to the Avestan-Persian calendar. For the last, no. 24, ᚠ (ON *fé*), we find a corresponding symbol in the Avestan-Persian month for the meaning, and as nearly as possible for the number too. The 25th day in the Avestan-Persian month is dedicated to the goddess of riches, Ashi Vañuhi, Mithra's sister. Because it was desired to have an alphabet of not more than 24 letters, like

that of the Greeks, the riches rune was assigned the twenty-fourth place and was thus characterised by the highest number in the series.

Chapter III is devoted to a discussion of the numerical magic in some of the Edda poems (*Lióðatal* and *Grógaldr*) and in OHG, AS and ON incantations (*galdrar*). In these poems, as in a number of Scandinavian mystical formulas, some of later date, a mathematical principle seems to have been applied, involving the counting of words.

In Chapter IV is shown how, by means of the author's reconstruction of the *uþark* series, the mystical old runic inscriptions can be calculated according to the principles of gematria. For instance, ᚨᛚᚢ is 3 + 20 + 1 = 24. The numerous talismans on which this inscription — or ᛚᚢᚨ (also = 24) — is found were supposed to bring the wearer happiness or riches (ON *fé*). Many old inscriptions — those on the Bracteate of Vadstena, the Lindholm Charm, and the Golden Horn of Gallehus, for instance — are real feats of gematria. Each group of runes contains a mystical combination of numbers, and the numerical value of the whole inscription contains one also. On the Golden Horn there was a triple mystic use of the number 13: *ek hlewagastiʀ* has the numerical value 143 = 11 × 13, *holtijaʀ* the numerical value 104 = 8 × 13, and the whole inscription the numerical value 390 = 30 × 13. The decoration of the horn corresponded; in the space beneath the inscription there were 39 = 3 × 13 figures, and thehorn probably at one time consisted of 13 bands of figures, as was the case with the undamaged Gallehus horn. The number 13 was especially sacred among the worshippers of Mithra and of Jupiter Dolichenus. Among the old Germans 13 was probably regarded as the sacred number of the star god Ullr, who at one time had a prominent place in Northern mythology.

Certain Anglo-Saxon runic inscriptions of mystical character reveal in principle the same system of alphabetical magic as the old Scandinavian runic monuments, but here one has to take a longer series of numerical values into account, 1—28 or 1—33 instead of 1—24. The scramasax from the Thames shows a gematria based on the number 17, the number of the goddess Frigg and of the rune ᛒ. This number is hidden in the inscription in various ways. There is even a word there — probably a name — beginning with the 17th rune. (Cf. § 51.) The runic finger-ring from Greymoor Hill, Kingmoor, in the British Museum also shows an inscription with a complicated gematria. (Cf. § 69.)

*

REGISTER

ÖVER ARBETETS MYTOLOGISK-MAGISKA INNEHÅLL.

(Runnamnen kursiverade, siffrorna hänvisa till sida.)

INNEHÅLLSÖVERSIKT.

Förut ha utkommit:

Skrifter utgivna av Vetenskaps-Societeten i Lund:

1. *Herbert Petersson*. Studien über die indogermanische Heteroklisie. Pris 15 kr.

2. *Alf Nyman*. Kring antinomierna. Pris 5 kr.

3. *Axel W. Persson*. Staat und Manufaktur im römischen Reiche. Pris 5 kr.

4. James Harrington's Oceana, edited with notes by *S. B. Liljegren*. Pris 10 kr.

5. *John Frödin*. Siljansområdets fäbodbygd. Pris 8 kr.

Årsbok 1920. Pris 1: 50 kr.

Årsbok 1921. Pris 2: 50 kr.

Årsbok 1922. Pris 3: 50 kr.

Årsbok 1923. Pris 3: 50 kr.

Årsbok 1924. Pris 4: 50 kr.

Årsbok 1925. Pris 2: 50 kr.

Årsbok 1926. Pris 2: 50 kr.

-

Pris 6 kr.